

Українська трагедія. Поза простором і часом (друга книга)

Анатолій Власюк

АНАТОЛІЙ ВЛАСЮК
УКРАЇНСЬКА ТРАГЕДІЯ
Книга друга
ПОЗА ПРОСТОРОМ І ЧАСОМ

Андрієві ВЛАСЮКУ

(Продовження)

Четверта копа

1

Мама Андрія вдарилась у релігію. Так, насміхаючись, говорив про неї чоловік.

Здається, кожну вільну хвилинку вона тепер читала Біблію або годинами молилась. Телевізор її перестав цікавити, а господарку Марина повністю взяла на себе: їсти варити, прибирати, прати, дітей доглядати.

Ніхто не розумів, звідки у мами Андрія раптово з'явилася побожність. У родині нічого подібного не було. Ні, звичайно, всі, як водиться, вірили у Бога, віддаючи данину церковним ритуалам, а не, власне, вірі як такій. Але щоб так фанатично і раптово, як їм здавалося, віддавати весь час Біблії й молитвам, – цього вони не розуміли.

Спочатку до нової поведінки мами Андрія поставились, як до дивацтва. Мовляв, чим би дитина не тішилась, лиш би не плакала. Намагались не звертати на це особливої уваги, і кожний займався своїми справами. Коли вона молилась, міг гучно звучати телевізор. Чи діти бігали по хаті. Мама Андрія нічого не казала, лише мовчки зачиняла двері до спальні. Здається, вона не звертала більше уваги й на п'яні вибрики чоловіка, який інакше ніж чокнутою її тепер не називав.

З плином часу всі, крім чоловіка, почали зважати на особливі потреби мами Андрія. То звук у телевізорі зроблять тихішим, то дітей стримають, якщо вони аж занадто гасають по квартирі.

А мама Андрія все більше й більше світлішала на обличчі, ніби знайшла істину, відому лише їй і поки що недоступну іншим.

2

Ричард Блейк здригнувся, коли до підвалу, де він сидів, зайшли два автоматники, мовчки підняли його з цементної долівки і повели коридором. Серце у нього впало у п'яти. Ось зараз його розстріляють, і ніхто не знатиме, як загинув шостий аналітик Центру стратегічних досліджень. Було особливо боляче, що він так і залишиться безіменним пророком, який першим передбачив початок кінця Володимира Путіна.

Автоматники – один спереду, другий позаду – спочатку вели його довгим коридором, а потім піднялися на другий поверх. Була ніч. Всюди тьмяно горіли лампочки. Не було жодної можливості вирватися звідси живим і неушкодженим.

Біля одного з кабінетів вони зупинились. Автоматник – той, що був спереду, – постукав у двері. Почувши дозвіл, відчинив і впустив Ричарда Блейка.

Перед собою шостий аналітик побачив змученого чоловіка, який сидів за столом.

3

Коли Віолетта сказала, щоби Андрій Чернюк прийшов до неї додому і вони разом відсвяткують їхній день народження, він, звісно, пообіцяв, що так і зробить. Здавалося, що це було зроблено ними жартома, і жодних зобов'язань з двох сторін нема і бути не може.

Але з наближенням часу ікс Андрій Чернюк відчував нестримне хвилювання, чого з ним давно вже не було. Здавалося, він мав чималий досвід спілкування з жінками, в тому числі й сексуальний, але щоб аж так мандраж оволодів ним – це, мабуть, було вперше.

Спочатку він хотів щось придумати, аби точно не потрапити до Віолетти. Звісно, причин можна було вигадати багато – і всі вони були б геніальніші одна за іншу. Але нічого путнього до голови не йшло. А тут ще Віолетта зателефонувала і сказала, що чоловіка вдома в обідню перерву точно не буде, його викликали на нараду до обласного центру, так що вони святкуватимуть їхній день народження лише удвох.

Андрій Чернюк розумів, що від самого початку це була їхня взаємна узгоджена позиція, але тепер йому здалося, що Віолетта особливо підкреслила, що зустрінуться вони віч-на-віч, і ніхто їм не заважатиме. Ще вона сказала, щоби він нічого не купував, бо все є, а гості до них прийдуть десь о сьомій вечора, і чоловік казав, що приїде о тій порі, якщо не пізніше, – так що їхня обідня перерва може затягнутись аж до кінця робочого дня, якщо, звісно, в Андрія є час на неї, Віолетту.

Він ніяк не міг зрозуміти, чим викликана ця радість в її голосі, що, безумовно, відчувалось. Але, остаточно вирішивши, що сьогодні таки зустрінеться з Віолеттою і вони разом відсвяткують їхній день народження, зрозумів, що впливає ще одна проблема. Що ж подарувати цій жінці, до якої його нестримно тягнуло?

4

Десять місяців тому, у вересні 2013-го, життя їй видавалося казковим.

Якщо Вікторія Юджин знала, де насправді працює Ричард Блейк, то шостий аналітик Центру стратегічних досліджень не мав зеленого поняття, ким насправді є Вікторія Юджин.

Коли їй сказали, що за тиждень має їхати в Україну, вона навіть порухом брів не показала, що зла на своє керівництво. Яка зараз може бути Україна, коли поруч є Ричард Блейк?

Відрядження в Україну означало поставити хрест на стосунках з Ричардом Блейком. Звісно, вона не могла відмовитися від цієї поїздки, бо в їхній організації це взагалі було неможливим. Мова йшла навіть не про завершення кар'єри. Як зрозуміла

Вікторія зі слів начальника відділу, вирішальним стало те, що її бабуса народилася в Західній Україні, але ще до Другої світової війни перебралася спочатку до Франції, а потім і до Сполучених Штатів Америки.

- Що стосується Ричарда Блейка, - відчеканив начальник відділу, - то ви просто зникнете з його життя і більше ніколи з ним не зустрінетесь. І навіть не матимете бажання зустрітися з ним чи передати звісточку про себе.

Напевно, вона виглядала дурнувато, аби приховати ненависть до цього рудого вилупка. Сльози готові були забриніти на її очах, але натомість вона гупо усміхалась. Це мало означати: зникнути - то зникнути, подумаєш, які дрібниці.

Начальник відділу сказав, що необхідні інструкції вона отримає у Свенсена, і на цьому аудієнція була закінчена.

Вікторія Юджин змушена була піти в туалет, аби виплакати досхочу. Вона підозрювала, що й тут встановлені невидимі відеокамери, але нехай бачать, що перед ними теж людина. Мабуть, у відділі знали багато чого такого, про що Вікторія Юджин у своїх звітах не повідомляла. Адже спочатку вона мала завдання закадрити Ричарда Блейка, більше дізнатися про його роботу в Центрі стратегічних досліджень, а, головне, упевнитися, чи не зливає він інформацію зарубіжним розвідкам. Була підозра, що саме від Блейка та ще від одного аналітика, яким займалась інша дамочка, з цієї організації просочуються цінні дані.

Звісно, Вікторія з розумінням сприйняла це завдання. Щоправда, вона не знала, що закохається в Ричарда. Юджин розуміла, що це шкодить роботі, але не могла нічого з собою вдіяти. Вона боялась навіть заїкнутись начальству, що закохана в Блейка, бо тоді б її негайно відсторонили від роботи. Але, мабуть, у відділі все ж про щось здогадувались, бо вона часто ловила на собі їхні допитливі погляди. А тепер ось така несподівана розв'язка. Забудь Ричарда, ніби його ніколи не існувало на світі!

Втім, тут же, в туалеті, до неї прийшла проста, а разом із тим і геніальна думка. Час не стоїть на місці. Все змінюється. Зараз їй треба виконати завдання в Україні. А там все може змінитись, в тім числі й керівництво відділу, в якому вона працює. Вимушена розлука з Ричардом або остаточно зруйнує їхнє кохання, або, навпаки, так зміцнить його, що їм і не снилось. Від цього Вікторія повеселішала й пішла до Свенсена, аби отримати інструкції.

Джон Свенсен працював заступником рудого і виконував усю технічну роботу. Працівники відділу поза очі казали, що Свенсен фактично робить усе, а рудий лише надуває щоки, вдаючи із себе великого начальника. Так це було чи ні, ніхто достеменно не міг сказати, бо кожний виконував свій шмат роботи і згідно інструкцій не мав права цікавитися тим, чим займається сусід.

Свенсен відразу опустив її з небес на землю. Він показав завтрашній номер місцевої газети, в якому повідомлялося, що Вікторія Юджин загинула в автомобільній катастрофі. "Машина вигоріла вщент, а з нею і тіло нещасної". Так було написано в газеті. Вікторія зрозуміла, що їй відрізають шлях до відступу, а Ричарду розв'язують руки, аби він трошки посумував з приводу її загибелі, а потім допустив до свого тіла

нову красуню. Мабуть, ніхто не сумнівався в тому, що так і буде насправді, знаючи грайливий характер шостого аналітика Центру стратегічних досліджень. І лише Юджин знала, що їй вдалося вгамувати сексуальні пристрасті Ричарда, і, крім неї, він уже ні на кого не задивлявся.

Свенсен пильно глянув на Вікторію, але нічого особливого в її очах не помітив, а тому відразу перейшов до завдання, яке вона мала виконати в Україні. Інструкції були стандартними, і Юджин не дуже прислухалася до них. В неї закрадалося відчуття, що Свенсен виступає блискучим теоретиком, але насправді є нікудишнім практиком. І взагалі він жодного разу не виконував завдання за кордоном. Десь у глибині душі вона, звичайно, розуміла, що це не так, Свенсен, перш ніж стати заступником начальника відділу, мав добряче попрацювати в гарячих точках планети, але для неї зараз це не мало жодного значення.

Її насторожило те, що Свенсен сказав про Україну як про гарячу точку. "Точніше, вона незабаром стане гарячою точкою", – виправив він сам себе. Вікторія Юджин зрозуміла, що їй бракує знань про батьківщину бабусі, а не довіряти Свенсену вона не могла. Свенсен сказав, що порівняно з райськими Індією та Парагваєм, де працювала Вікторія, Україна скоро може видатися пеклом. Тепер вона знову дурнувато усміхалась, як у кабінеті в рудого, але це від повного нерозуміння ситуації.

Заступник начальника відділу незадоволено поклав перед нею товсту папку з паперами й наказав ознайомитися до кінця дня. Завтра теж цілий день – інструкції й тренування, а виліт в Україну запланований на післязавтра. "Ночуватимете у відділі", – скупко сказав він, і Вікторія зрозуміла, що може йти займатися своїми справами.

Найгірші підозри Свенсена підтверджувалися. Він був категоричним противником відсилення Вікторії Юджин до України. Вивчивши її роботу в Індії та Парагваї, він навів шефу ряд вагомих аргументів, чому їй не можна доручати виконання цього завдання. Але рудий мав іншу точку зору і ніби не чув, що йому кажуть. У Свенсена навіть виникла думка, що той хоче спекатися Вікторії Юджин. З вигляду її обличчя він зрозумів, що вона навіть не підозрює, що діється в Україні, а документи, які він дав їй для ознайомлення, навряд чи допоможуть цій красивій жінці в'їхати в ситуацію.

Свенсен розумів, чому насправді злиться на Вікторію Юджин. Вона була не кращою, але й не гіршою працівницею в його відділі. Краса, непереборна краса Вікторії Юджин – ось що було причиною його злості, яку він уміло маскував. Свенсен розумів, що такий тип жінок, яких він жадав, здається, все своє свідоме життя, недоступний для нього. Хіба може Вікторії сподобатися такий миршавенький чоловічок, як він, Свенсен? Це дратувало його, бісило, особливо коли він спостерігав за любовними сценами Вікторії Юджин та Ричарда Блейка. Звісно, він дивився ці відео в межах своєї службової компетенції, але ж ніхто не тягнув його за язик, коли він запропонував рудому як варіант "спалити" тіло їхньої працівниці під час уявної автомобільної катастрофи. Тим самим мстив не стільки Вікторії Юджин, скільки Ричардові Блейку, якого розглядав у якості суперника в боротьбі за тіло красивої жінки.

З одного боку, Свенсену хотілося, щоби Вікторія залишилася тут, щоби він

принаймні міг бачити її мало не щодня – і тоді він казав рудому, що та не підходить для виконання завдання. Але він також прекрасно розумів, що коли Юджин буде тут, то зустрічатиметься теж мало не щодня з Ричардом Блейком, – і тоді він вдавав, що його аргументи не є настільки вагомими, аби завадити працівниці відділу поїхати з довготривалим відрядженням в Україну.

Замкнувшись у своїй невеличкій комірчині, Вікторія аж тепер з жахом усвідомила, який масив інформації доведеться всмоктати в себе до кінця дня. Сачканути не буде жодної змоги. Вона знала вовчу натуру Свенсена, який з півслова, навіть з пів-натяку зрозуміє, що Вікторія Юджин не вповні оволоділа матеріалом. А тут ще думки про Ричарда Блейка заважали їй зосередитись. Не так просто ось так відразу взяти й відрубати по-живому.

Перш ніж приступити до вивчення матеріалів, Вікторія видалила будь-які згадки про Ричарда Блейка зі свого комп'ютера. Перший крок до забуття було зроблено.

5

Батько секретаря міської ради помер минулого року. Син знав про нього все. Той якось зважився і розповів. І що не витримав допитів енкаведистів. І що здавав своїх. І коли закінчилася війна, продовжував сексотити. Обставини бути такі. Могли просто вбити. Думав, що з незалежною Україною все закінчиться. Насправді все лише почалося. Кагебісти наказали йому очолити одну з новостворених організацій національного ґатунку. Ніби робили так, як мало бути, коли відчуваєш себе вільним, але ж знав, хто насправді всім цим процесом керує, щоб завести нарешті на манівці прагнення людей до світлого життя. Хотів публічно покаятись. Не зробив цього заради сина. Лише священику посповідався перед смертю. Той наслухався чимало подібних історій.

У Дрогославі його батько був взірцем добропорядності. Герой національно-визвольних змагань, якого не змогли зламати. Чесний патріот. Порядний сім'янин. І лише син знав, яким насправді був його батько. Як не дивно, не засуджував його. Якби це стосувалося когось іншого, мабуть, виблював би із себе весь свій сарказм. А тут – тато...

Аж після батькової смерті секретар міської ради усвідомив, що все більше й більше стає схожим на нього. І мова навіть не про зовнішність. І не про те, що десь там він зламався чи зрадив, як батько. Чи обставини змушували діяти так чи інакше. Якраз вони змінилися, бо вже ніхто тебе не збирався вбивати. Але внутрішні течії їхнього спільного з батьком життя – минулого, сьогодення, майбуття – переплелися, здавалось, в одне ціле. Його існування було інакшим, бо просто жив в інший час. Але якщо вникнути в суть того, що відбувалося з ним, то повторював майже те саме, що пережив батько, – в нових, звісно, умовах.

Назовні оця його підлість і гнилизна не вилізали, і він сам увірував у власну непогрішимість. Особливо не було часу думати про те, скільки підлості зробив у своєму житті. Було це щось дріб'язкове, відокремлене, не суттєве, стосувалося нікчемних людей, які стояли йому на заваді, але накопичилося всього стільки, що можна було би

вже зупинитись. Проте люди такої породи, до якої належав секретар Дрогославської міської ради, не дуже задумуються над цим, вперто йдуть вперед, бачачи перед собою мету, недосяжну і непотрібну іншим. Ця мета теж дріб'язкова, відокремлена, не суттєва – але лише не для нього і йому подібних. Вона видається їм глобальною, мало не космічною, хоча стосується лише їхніх амбіцій і впливає з їхнього внутрішнього світу, де поняття совісті зовсім не в ціні. Зате назовні – пиха, патріотизм, красиві слова, за якими нема порядних вчинків.

Він розумів, що своєю посадою має завдячувати авторитетові батька – того, яким його знали люди, чи думали, що знають його справжнього. Якби ж то вони знали таким, як він зрозумів його після фактичної сповіді, – не бачити б йому дороги до ратуші. Але це була лише прелюдія. Головне – стати міським головою, а не копирсатися в закутках душі, не визбирувати те, що може зашкодити в подальшому владному поступі. І про коханку слід забути. Навіть думати про неї. Він має бути морально чистим – в очах людей.

6

Коли дядя Вова показав їй бойовий орден, Маша мала зобразити на обличчі радість і захоплення. Вона так і зробила, хоча сама відчула, що вийшло в неї не дуже. Подумаєш, якась там цяцька для дорослих чоловіків! Зрозуміла, що й дядя Вова з недовірою поставився до її артистизму.

Але Маша вже була на грані відчаю, так що не могла далі грати свою роль артистки погорілого театру. Вона відіслала повідомлення олігарху з проханням визволити її від дяді Вови, а натомість пообіцяла ошчасливити його на все життя, що залишилось. Розуміла, що банально, але знала, що в багатьох випадках спрацьовує саме такий стиль і спосіб подачі інформації. Минуло чимало часу, коли на думку Маші, олігарх вже мав би дати відповідь, але той мовчав. Злякався, падлюка!

А тут ще й дядя Вова сказав, що треба перевірити, чи не завагітніла вона. А як тут завагітнієш, коли Маша регулярно і таємно від нього вживає протизаплідні таблетки? Не можна було передбачити якою буде реакція дяді Вови, коли він дізнається, що вона й не збирається народжувати йому сина. Приб'є чи відпустить на всі чотири сторони?

7

Коли Зоя, фіфочка, побачила Едіка Скворцова з автоматом, оніміла. Він йшов посередині вулиці ще з декількома ополченцями. Вона заскочила в якийсь магазин. Здається, він її не помітив. Їй захотілося стати маленькою мишкою, забитись у кутик своєї нірки й сидіти тихо-тихо, аби ніхто навіть не здогадувався про її існування.

Слава Богу, що він не помітив її, бо вона вже не знала, чим би це могло для неї закінчитись. Зоя, фіфочка, й досі пам'ятала той жахливий погляд Едіка Скворцова ніби з потойбіччя, коли він гвалтував її.

Вона так і не наважилася про все розповісти мамі. Коли Зоя, фіфочка, з'явилася на роботі, всі помітили перемену в ній, але вона збрехала, що мала температуру, перенесла застуду на ногах, тому так погано виглядає.

Одного разу їй дуже хотілося розповісти про зґвалтування отому поважному

чоловікові, який подякував їй за проведення референдуму на її ділянці. Вона відчувала, що лише він може належним чином покарати Едіка Скворцова і тих двох хлопців, які таке зробили з нею. Але спробуй знайти того поважного чоловіка. Мабуть, після референдуму поїхав до Росії. Можна було звернутися до місцевих начальників, які тоді були з поважним чоловіком, але Зоя, фіфочка, їм не довіряла.

Отож їй залишалося повернутися до минулого життя, вдавати, що нічого не сталося, і молити Бога, щоб ніколи більше Едік Скворцов і його друзі-відморозки не зустрічались у її житті. Але вся біда в тому, що Зоя, фіфочка, в Бога не вірила.

8

Уперше після пластичної операції Дональд глянув на себе у дзеркало. А що, привабливий чоловік, може розбити серце ще не одній жінці.

У цьому маленькому угорському містечку він почував себе у безпеці. Довелося терміново втікати із Росії, бо відчув, що путінські нишпорки наступають йому на п'яти. Без допомоги американських так званих друзів, мабуть, не обійшлося.

В Україні відчув, як міцно ще ця держава зв'язана з Росією – особливо на рівні спецслужб. І хоча відставали вже на два кроки, а не на один, змагання з ними привело би до фатального кінця. Його фатального кінця.

Угорщина видавалася Дональду безпечною країною, але все-таки на доволі нетривалий термін часу. Плюс пластична операція робила його практично недоступним для тих, хто жадав назавжди прибрати його з планети Земля. Але ж залишалися ще відбитки пальців, сітківка ока, інші зачіпки, які він свого часу розкинув по всьому світу.

Тепер, якщо хоче залишитися живим, мусить стати вічним туристом. В юності ж він хотів подорожувати – мрія здійснюється.

Дональд розумів, що сам обрав свій шлях. Передаючи секретні матеріали США, він думав, що це прискорить падіння Путіна і дозволить вивести Росію з розряду ядерних держав. Але він жорстоко прорахувався. Насамперед у тому, ніби один такий неповторний. Схоже, подібних агентів у Росії американці мали достатньо, і кожен з них передавав важливу інформацію – може, навіть важливішу, ніж Дональд. А потім, володіючи таким масивом інформації, США чомусь не робили рішучих кроків, щоб нейтралізувати Путіна і перетворити Росію на без'ядерну державу. Звісно, він усвідомлював, що мова йде не просто про гроші, а про досить великі гроші, але ж набагато важливішим було існування планети Земля. Невже Вашингтону не видно, яку загрозу землянам несе Путін?

Зрештою, Дональд просто злякався за власне життя. Внутрішній голос підказував йому, що він просто може стати жертвою розбірок між росіянами та американцями. Дональд занадто близько підійшов до розуміння взаємовідносин між ними – вічні вороги, які не можуть жити один без одного. За таке вбивають випадкових свідків.

9

Віолетта не розуміла, що з нею відбувається. Андрій Чернюк лише на рік молодший від її батька. Ще жодний чоловік так шалено і стрімко не входив у її життя. Те, що вони

народились одного дня з різницею у двадцять шість років, — теж знак, який ще слід зрозуміти.

Спочатку вона думала, що інтимні стосунки з редактором "Дрогославщини" - це з відчаю, помста чоловікові за його байдужість до неї. Якби ж то! Здається, такого моря відчуттів й океану задоволення вона ще ніколи не мала в своєму житті.

До чоловіка в неї був один хлопчик, як вона його називала, на рік молодший, студент, який невміло, але все ж зробив її жінкою. З чоловіком вона років п'ять нікого іншого не помічала. А потім були ще два випадкові чоловіки в її житті, про яких краще не згадувати.

І тепер Чернюк. Кожний квадратний сантиметр квартири нагадував про його перебування тут. Подарований ним розкішний букет червоних троянд, її улюблених квітів, і досі в спальні, як нагадування про спільно проведений день народження.

Будь-які доторки чоловіка після Чернюка викликали у неї фізичний біль. Вона не уявляла, як тепер зможе займатися з ним коханням - та ні, хоча би банальним сексом.

Віолетта, постійно думаючи про Чернюка, ніби перейшла з одного паралельного світу до іншого, але так і не змогла потрапити до реальності.

10

Орест Бориславський був злий сам на себе. Відчував, який же він нікчема. Скільки разів наказував собі сидіти вдома, коли п'яний. Ні, потягнуло на подвиги. Мусив покрасуватися в центрі Дрогослава. І саме тоді зустрів колишню дружину з сином. На Ольку йому було начхати. Але Мирослав дивився на нього широко розплющеними очима. Орест Бориславський вмить зчитав у цьому погляді німий докір. Тату, як ти міг?

Він вже давно не бачив малого. Ну, малий вже був парубок. Вуса. Невеличка борідка. Окуляри. Виглядав старшим за свої роки. Але все ж такий мамин синочок. Коли вона потягнула його до автобуса, не впирався. А міг же підійти до батька, розпитати, як життя. Ага, діждешся від нього.

І знав же Орест Бориславський, що лютувати має сам на себе, на свою пиятику, але був несправедливим і у всьому звинувачував колишню дружину та сина.

А колись же кохав Ольку. Аж поки не застукав її з якимось старим. Давно це було. Тепер і він вже такий самий старий, як і той коханець колишньої дружини. Тоді довго не думав. Подав на розлучення. А серце ще палало коханням до Ольки. Довго палало. Впрягся в роботу, аби забути про неї. А найбільше - щоб менше згадувати Мирослава. Так виходило, що рідко бачився з ним, хоча колишня дружина не забороняла зустрічатись.

А потім все пішло шкереберть - через горілку, уявних друзів, яким Орест Бориславський був потрібен лише тому, що мав гроші на оковиту й закуску. Тепер із сином майже не бачився. Так, якісь випадкові зустрічі, як сьогодні. Розмови ні про що. Ні телефонних дзвінків, ні вітань з днями народження одне одного. Ніби випадкові люди на планеті Земля.

Олька так і не вийшла заміж. Казали, що жалкує. Хотіла би повернутись до нього. Так він же гордий. А коли став пити, дізнався, що має якогось. Ніби молодший за неї.

Не хотів вірити, аж поки сам на власні очі не побачив. Справді молодший. Здавалося, що навіть Мирослав старший за Ольчиного хахаля. Перебільшував, звичайно. Але це щоб вдавати з себе байдужого. До колишньої дружини. До сина. Ось чому кажуть, що дружина колишня, а діти колишніми не бувають?

Ніби побитий пес, повернувся Орест Бориславський додому. Не знайшов нічого кращого, як знову напиться до нестями.

11

Андрій Чернюк не розумів, що з ним відбувається. Віолетта була не з тих жінок, з якими діють за принципом "прийшов, побачив, переміг – і забув". Це не була перемога у звичному розумінні цього слова. Якщо дві половинки розчиняються одна в одній, – це радше їхня спільна поразка, і вони грають у піддавки, не жадаючи перемоги, намагаючись віддати її іншій половинці.

Дивно, але молодість Віолетти не тішила його самолюбство. Він пишався собою, коли два роки тому мав дев'ятнадцятилітню, яка щойно вийшла заміж, а він її посправжньому, на відміну від чоловіка, задовольняв. Але що з того, якщо в нього до неї не було жодних почуттів?

Віолетта була з тих жінок, яких у фізичному плані хочуть покохати багато чоловіків, але вона надає перевагу лише тому, хто зуміє завоювати її душу. Андрій Чернюк розумів цю просту аксіому, яка не потребує доведень, але коли він зійшовся з Віолеттою, то зовсім не мав наміру завоювати її як жінку, фізично, а тим більше – її душу. Але дивись що вийшло! Він тепер постійно думав про неї, як колись про своє перше кохання. Невже повторювались події тридцятип'ятирічної давності?

12

Вовк помер гупо – від кулі снайпера. Взагалі-то гупих смертей не буває. Кожна – Божий знак живим. Щоб задумались! Але людський поговорі такий. Не розуміють, чому саме так помер чоловік. Чи може гупою бути смерть, якщо це смерть?

Розвідка давно казала, що в їхній зоні працює снайпер. Причому не якийсь там місцевий мисливець-сепаратист, а справжній снайпер, мало не олімпійський чемпіон, який приїхав із Росії, щоб полювати на людей. Тренування у нього такі. І прізвисько у нього — Олень.

Поруч із Вовком у ту мить був Студент. Саме він бачив, як вуйко Петро, ніби в уповільненій зйомці фільму, осідав на землю. А перед тим не знати чого визирнув із укриття. Тоді його й упіймав у свій приціл Олень. Ось не було у Вовка жодної потреби виставляти голову під кулю снайперу. Але щось тягнуло його саме в той момент назустріч смерті.

Напередодні увечері Вовк розповів Студенту про свої взаємини з дружиною і колишнім найкращим другом. Ніколи ні з ким не ділився, а тут прорвало, наче відчував свою смерть, а тому мусив розповісти про те, що таїв у душі. Хтось Вовку зателефонував і сказав, що колишній найкращий друг пропонував його дружині розлучитись і вийти за нього заміж. Але дружина відмовила і взагалі сказала тому найкращому колишньому другові, аби раз і назавжди відстав від неї, бо вона кохає

свого чоловіка. А Вовкові вже було байдуже. Навіть якби його дружина до кінця свого життя була з колишнім найкращим другом – тепер все одно. Це його не пече. Так і сказав Студентові.

Коли Вовк упав, Студент не відразу зрозумів, що сталося. Здається, й крові зовсім не було. А потім підбігли хлопці й сказали, що працював снайпер.

Тієї ж миті Студент усвідомив, що осиротів.

13

Коли олігарх отримав повідомлення Маші з проханням визволити її від дяді Вови, то лише розсміявся. Ох, вже ці спецслужби з їхніми дурнуватими перевірками на лояльність Путіну. Невже вони думають, що він такий наївний, щоби проковтнути їхню явну туфту?

Всі знали, що не якісь там гобліни-аксьонові і різна шваль, а саме дядя Вова є практично правою рукою Путіна в Криму. Якби олігарх повірив Маші й став зовсім дурним, щоби воювати з дядею Вовою, вже би опинився в підвалах Луб'янки.

Він пригадав, як десь місяць тому його знайшов у Відні лідер однієї з так званих опозиційних партій Росії. За визначенням, він би мав бути бідним, як церковна миша. Але дорогий сучасний костюм, туфлі модної європейської марки, годинник на руці, що не кожний багатій собі може дозволити, – говорили зовсім про інше. Просив в олігарха грошей на партію. Звичайно, що відмовив йому. Мало того, що цей лідер так званої опозиційної партії є агентом ФСБ і підготовується Кремлем, так ще і його, олігарха, перевіряють таким чином на лояльність до Путіна. Яке нахабство! Їхня логіка проста: не дасть грошей – хай поки що живе, а дасть – ну-ну, давно по тобі Сибір плаче.

Десь у глибині душі олігарх усе-таки розумів, що крик душі Маші може бути й правдивим. Але яка самовпевненість! "Ощасливлю до кінця життя, яке залишилось". Дівчинко, тебе можна використати лише на одну бурхливу сексуальну ніч, а для життя, що залишилось, обирають інших жінок.

14

Дружина, власниця фабрики, на якій працював Зенон, давно виявляла, м'яко кажучи, нездоровий інтерес до українця. Він часто ловив на собі її недвозначні погляди й розумів, що це означає. Але це все було або в присутності її чоловіка, або інших працівників фабрики і не виходило за рамки пристойності.

Єлені було п'ятдесят чотири, але виглядала значно молодшою. Тим, хто не знав її, вона видавалася привабливою. Проте все псував характер. Єлена була єдиною донькою в сім'ї російського дипломата, який довгі роки працював у Німеччині. Донечку балували до нестями, аж поки не виховали з неї монстра. А монстр у сімейних умовах – це взагалі жах. Термін дипломатичної місії закінчився, і батьки виїхали. Єлена, вискочивши заміж, залишилась у Німеччині.

Якби хтось дослідив стосунки Єлени з першим чоловіком, то здивувався б, як довго цей нещасний прожив на білому світі. Від вибриків коханої дружини міг би сконати й набагато швидше. Від передчасної смерті його могли врятувати діти, але Єлена виявилася безплідною.

Другим її чоловіком п'ять років тому став нинішній власник фабрики. Від стервозного характеру Єлени його рятував власний пофігізм. До неї він був уже двічі одружений, мав шістьох дітей – двох від першої дружини і чотирьох від другої, яка загинула в автомобільній катастрофі. Йому вже виповнилося шістдесят, він по-філософськи ставився до життя, але для повного щастя йому, здається, не вистачало саме такої дружини, як Єлена.

Власник фабрики доволі часто влаштовував собі короткотермінові відрядження у межах Німеччини чи до сусідньої Австрії. Подейкували, що він має молоденьких коханок, з якими приємно проводить час. Здається, Єлену це не особливо хвилювало.

На час його відсутності старшою на фабриці залишалась Єлена. Тоді для працівників усе перетворювалося на суцільне пекло. Нервова фурія бігала по фабриці, змішуючи з лайном усіх, хто потрапляв їй на очі. Але найгірше було, коли вона намітила собі якусь жертву і викликала її до кабінету. Після душевних розмов, які могли тривати й до трьох годин, жертві краще було покінчити життя самогубством, ніж продовжувати своє існування на грішній і нещасній планеті Земля.

Під час одного з таких відряджень власника фабрики Єлена викликала до кабінету Зенона. Той лише міг здогадуватися, що насправді відбувалося в цих стінах, бо ті, хто побували на співбесіді з Єленою, воліли краще справді вмерти, ніж слово сказати про це.

Єлена вже добряче напмпувала себе віскі. Залишки рідини ще були у пляшці. Цим добром вона поділилася з Зеноном. Той сказав, що має ще багато роботи, тому йому бажано не пити. Правда, зробив це невпевнено, почувавши себе незручно під диявольським поглядом Єлени. Та обійшла його ззаду, обійняла, сперлася грудьми на спину і сказала, що дозволяє йому сьогодні випити з нею.

Зенон трохи пригубив віскі, але це не вдовольнило Єлену. Вона долила йому ще трішки і, загадково посміхаючись, запропонувала випити за дружбу. Зенон підвівся з крісла і сказав, що йому треба виконати заплановану роботу, бо приїде власник фабрики і питає з нього.

Це не сподобалось Єлені, особливо нагадування про те, хто тут власник фабрики.

- Сядь! - крикнула вона - і так різко, що Зенон став переживати за свої барабанні перетинки.

Він читав ненависть у її погляді. Вона сиділа навпроти нього і казала, що якщо захоче, то Зенона завтра виженуть з роботи. І тоді в Німеччині йому нічого робити. Всюди вона має друзів і знайомих. Куди б він не звернувся, йому відмовлять. Так що краще йому буде повернутись в Україну.

- То будеш дружити зі мною? - лукаво посміхаючись, запитала Єлена.

Зенон допив віскі і пішов на роботу. Єлена його не затримувала, лиш загадково дивилась йому в спину, і він відчував її погляд. Цього разу езекуція для нього закінчилась. Але Зенон добре розумів, що його "дружба" з Єленою матиме продовження.

Кожний снайпер має відчуття власної смерті. Взагалі-то кожна людина має це відчуття, але снайпер особливо.

Олень відчував, що йому треба вшиватися з Донбасу, з цієї війни. Краще полювати в Сибіру на звірину, ніж отримати кулю тут. Відчуття смерті глибоко в'їлося йому в мозок. З таким настроєм на можна йти на полювання. Вбивати людей – це теж полювання. Звірина, здається, швидше розуміє, що її чекає смерть, хоча, звісно, не може втекти від кулі. До людини це доходить тугіше. Снайпер десь на рівні звірини відчуває смерть, але теж, звісно, не може втекти від кулі.

Він тримався осібно від інших. Фактично над ним не було командирів. Були лише ті, які платили йому. Не густо, але на подальше життя знадобиться. Треба втікати звідси – і чим швидше, тим краще. Ця думка гризла Оленя. Він вдав, ніби захворів. Сказав, що йому треба мінімум три дні, аби знову вийти на полювання. Всі розуміли, що не звірів він буде вбивати. Подивилися насторожено на його відмазку. Щось відчули. Але спробуй сперечатися, коли за ним стоять великі тузи в Донецьку. Та й у Москві, мабуть, теж.

Сон ніяк не йшов до Оленя. Вдень теж не міг заснути. Здається, ні про що не думав. Але якась червона пелена стояла перед очима. Ніби мозок заливало кров'ю. Його кров'ю.

Коли на третю ніч все-таки заснув, побачив Єгора. Був з ним на київському Майдані. Єгор лежав у труні.

Олень прокинувся. Його трусило. Довго не міг заспокоїтися. Ні, звідси треба звалювати. І чим швидше, тим краще.

16

Розмова Ричарда Блейка зі змученим чоловіком, який сидів за столом, була дивною. Це не був допит у класичному значенні цього слова, радше бесіда на вільну тему. Однак він розумів, що від нього хочуть знати приховуване ним.

Відчувалося, що змучений чоловік, який сидів за столом, не з місцевих сепаратистів, а, мабуть, московський ефесбешник. Він досконало володів англійською, знав світову літературу і філософію – близькі Ричардові Блейку теми для розмови. Звісно, Ричард Блейк міг би на пальцях йому пояснити, що він, простий американець, загубив в Україні, якщо його, звісно, як шпигуна не закинули сюди. Так ось, змученому чоловікові, який сидів за столом, і не треба було пояснювати на пальцях, що простий американець робить в Україні, бо той – звичайнісінький шпигун, і це ясно, як два помножити на два дорівнює чотири. А змучений чоловік, який сидить за столом, просто професійно виконує свою роботу і вербує шпигуна, який видає себе за простого американця, що буцімто з цікавості приїхав в Україну. Яка цікавість, Блейку, якщо тут іде війна і тебе можуть убити?

Звісно, про все не говорилося відкритим текстом, а завуальовано, з натяками. Це була, так би мовити, розвідка боєм, коли треба віднайти слабкі місця супротивника, але не слід далеко заглиблюватись на його територію, бо можеш втратити все, що рознюхав.

Після годинної бесіди на філософсько-літературні теми зі змученим чоловіком, який сидів за столом, два мовчазні автоматники відвели Ричарда Блейка до підвалу, аби він мав час на роздуми.

17

Відліт до України затримувався, і Моніка штурмувала Джона. Здавалося, він не чує її чи щось приховує, а чи насправді вона не знала, що відбувається у світі. Бо коли Джон запитав: "Ти хоч чула, що сьогодні в небі над Донбасом російський "Бук" із соняшників збив малайзійський "Боїнг"?" – Моніка здивовано відреагувала: "Ти про що?".

Довелось їй вмикати телевізор і замість серіалів, до яких звикла, дивитися новини, причому переходити від каналу до каналу, щоби мати якомога об'єктивнішу картину.

Сказане Джоном спочатку виглядало абракадаброю. Донбас – якийсь "Бук" – соняшники – малайзійський "Боїнг". Але чим глибше Моніка вникала у суть справи, тим швидше фантасмагорія перетворювалась на жорстоку реальність.

Ця новина стала ключовою в інформаційному просторі, й Моніка, мов губка, всмоктувала в себе не лише найістотніше, але й найменші дрібниці. Диктори, експерти, аналітики, блогери, політики, дипломати – всі, здавалося, змагалися між собою, щоб використати трагедію, коментуючи цю подію, але з єдиною метою: заявити про себе на повний голос. Трагічна загибель людей – лише привід, аби почути їх.

Путін робить хід конем і телефонує Обамі. Про це прямо не сказано, але висновок один: росіяни цього не хотіли. Тобто вони мали на меті збити літак, але український військовий, бо дуже вже ворожа авіація прасувала ополченців (ну, і російських військових), але аж ніяк не зарубіжний цивільний. Десь збоку – що "Бук" російський і завезений із Росії, визнаю, але ж це несуттєво. Ми не хотіли збивати цивільний літак – ось основне. Пробач засранця, нащадку кенійського батечка!

Бойовики в Інтернеті видали свою дурість і тупість, вихваляючись збитим українським літаком. Потім з'ясовується, що літак малайзійський, але потяг уже вдаль загуркотів.

Першими на місці авіакатастрофи за лічені хвилини з'являються російські журналісти. Ну, звичайно, їх заздалегідь попередили, що саме в цьому місці впаде збитий український військовий літак, що має засвідчити про доблесть славних лугандонців. Ось тільки літак був малайзійським, та ще й цивільним, і зброя – російською. І не шахтарі нею користувались, а спеціально навчені росіяни таки з Росії.

Придурки танцюють на кістках, розбирають речі загиблих пасажирів. Це двадцять перше століття? Це гомо сапієнс, людина розумна?

Моніка нарешті зупиняється. Від цього можна збожеволіти. Вимикає телевізор. Думає. Вона вже не впевнена, чи хоче летіти в Україну.

Їй телефонує Джон. Він каже, що вони летять в Україну 20 липня. Це вже точно. Джон веселий і бадьорий. Він що, не дивиться телевізор?

18

Дізнавшись точно, що заступник начальника Дрогославського відділу СБУ поїхав на

нараду до обласного центру, Нишпорка пішов штурмувати його квартиру. Перед цим він зателефонував дружині підполковника, але вона відмовилася з ним зустрітись.

Нишпорка довго дзвонив у двері, але ніхто не відчиняв. За ледь чутним шурхотом зрозумів, що завідувачка бібліотеки вдома. Аби не притягувати увагу сусідів, викинув останній козир:

- Олег Чернишов просив вам дещо передати. Відчиняйте, це дуже важливо.

Не відразу, але це спрацювало.

Жінка відчинила двері. Нишпорка зрозумів, що стара бібліотекарка не збрехала. Обличчя дружини підполковника було в синцях.

Він увійшов до квартири і запитав:

- Де ми можемо поговорити?

Вона трохи повагалася, все ще соромлячись свого зовнішнього вигляду, і запросила його до кухні. Відчувалося, що жінка хоче негайно почути, що ж таке дуже важливе просив їй передати Олег Чернишов. Заради його і її безпеки вони добровільно відрізали одне одного від спілкування. Але вона стримує себе, щоби Нишпорка, бува, нічого не подумав. А що тут думати, коли й так усе ясно.

Насамперед, поки вони п'ють чай, він викладає версію Олега Чернишова про те, чому її чоловік убив його маму і дружину. Вона каже, що він теж казав їй про це, але не думає, щоби її чоловік міг таке зробити.

- Він жорсткий, але не жорстокий, - каже вона.

Це несподівано. Нишпорка думає.

Дружина підполковника користується моментом і запитує, що ж таке дуже важливе їй хотів передати Олег Чернишов.

- Нічого, - широ зізнається Нишпорка. - Просто я хотів потрапити у квартиру, щоби переконатися, що чоловік дійсно вас побив.

На диво, вона не гнівається, а усміхається.

- Я винна перед чоловіком, що зрадила з Олегом Чернишовим, - каже дружина підполковника, - але чоловік мене не бив.

Вона розповідає свою версію. Йшла додому. В під'їзді перед нею несподівано виник якийсь високий чоловік. Мабуть, переховувався там і чекав на потенційну жертву. Обличчя його вона не бачила, бо внизу світло було вимкнено. Він хотів відібрати у неї сумочку. Звісно, добровільно вона би йому не віддала. Чоловік двічі чи тричі вдарив її в обличчя. Вона впала, але сумочку міцно притискала до себе. Нічого цінного, крім мобільного телефону, там не було. Не пам'ятає цього, але, мабуть, кричала. Той високий чоловік швидко утік, бо сусіди почали відчиняти двері.

Нишпорка подумав, що вона залякана своїм чоловіком, якщо розповідає таку абсурдну версію.

- Це вам стара бібліотекарка розповіла, що мене побив чоловік? - несподівано запитує дружина підполковника.

З виразу обличчя Нишпорки видно, що вона вцілила у "десятку".

Дружина підполковника пояснює Нишпорці, що стара бібліотекарка хотіла

керувати, але не має вищої освіти, хоча найдовше тут працює. Мабуть, все одно поставили би когось іншого з вищою освітою.

- А тут з'являюсь я, - каже дружина підполковника. - В обласному центрі вже завідувала бібліотекою. Маю відповідну освіту і стаж. Не треба і втручання чоловіка, щоби поставили мене. Він і не втручався. Але, знаєте, як у нас буває: якщо ти великий чин, то перед тобою заграють. Аналогічно поступила й місцева влада. Мені запропонували - я погодилась, не знаючи, що стара бібліотекарка мітить на це місце. Я ж могла і не на керівній посаді працювати. Не маю жодних амбіцій. Проте для неї я і мій чоловік - зараз найперші вороги.

Що за смачний чай тут готують? Нишпорці сподобалось.

19

Карл був на сьомому небі. Від щастя чи не від щастя, але від своєї улюблениці - Ангели Меркель. Вона вкотре показала, що є політиком світового рівня. Після збитого росіянами малайзійського літака німецька канцлерка яскраво висвітлила ще й свої людські якості.

Тепер Карлові потрібен був Зенон, бо ніхто, крім нього, не вмів так його слухати, особливо коли мова йшла про Ангелу Меркель.

Чекати наступного дня Карл не хотів і, зателефонувавши до Зенона на роботу, напросився до нього в гості. Це було незвично, бо ніколи німець цього не робив. Карл наголосив, що має сказати українцеві щось дуже важливе. Звісно, Ангела Меркель, і тільки вона, могла бути в центрі їхньої розмови.

Зенон прийняв пропозицію зустрітись у себе вдома дуже кисло, і Карл це відчув.

- Тоді, може, до мене? - швидко зорієнтувався він, але й ця пропозиція не пройшла.

Зенон проводив дні у роздумах про Єлену. Він розумів, що коли наступного разу власник фабрики знову відлучиться у своє так зване відрядження, то ненаситна стерва захоче продовжити "дружбу" із Зеноном - і віскі тут уже не обійдеться.

Уже під час розмови з Карлом по телефону Зенон подумав, чи не варто поділитися з ним, розповісти про Єлену, попросити поради, як вийти із ситуації. Але відразу ж і зрозумів, що навряд чи Карл зможе йому по-справжньому допомогти. Та й на іншу роботу, в разі чого, навряд чи влаштує. Зрештою, треба самому розв'язувати цю проблему. І десь у затінку мозку в Зенона народився прийнятний, як він думав, варіант.

Зрештою, погодилися на компроміс. Коли Зенон вертатиметься з роботи, зустрінуться в парку на годинку і поговорять про Ангелу Меркель. Карл розсміявся, що Зенон так швидко його розкусив, а той збрехав, що не хоче і дружину втягувати у політику, бо їй незабаром народжувати. Та й Карл сказав, що його дружина не в захваті від канцлерки, так що вдома вони б не змогли нормально поговорити. Як не крути, а парк виявився найбільш прийнятним місцем для розмови.

Вже за півгодини до того часу, коли Зенон мав іти з роботи, Карл прогулювався у парку. Людей о цій порі було мало - здебільшого такі ж пенсіонери, як він, і молоді жінки з маленькими дітьми.

Несподівано здалеку побачив ніби знайоме обличчя, але, мабуть, це йому видалося,

бо що би той чоловік мав тут робити, якщо зараз, за його підрахунками, повинен би знаходитись у США, або, що було би ще краще, на тому світі. А зір падає, так що скоро всі можуть видаватися на одне обличчя.

Зенон вигулькнув десь з-за спини і коли гукнув Карла, той несподівано злякався. Українець намагався бути спокійним, хоча німець професійно визначив, що того щось турбує. Але молоді люди завжди так. Думають, що їхні проблеми є найважливішими у світі і надають цьому занадто великого значення. Коли ж ближче подивитися, з'ясується, що нічого серйозного нема, а сама проблема виявиться надуманою. Але не буде він лізти Зенону в душу. Захоче – сам розповість, а ні – то так і буде.

Вони поручкались, сіли на лавочку, і Карл без прелюдій почав оповідати звичні речі, які Зенон міг побачити по телевізору чи прочитати у газетах. Але в такому тоні і з таким захватом Карл міг говорити про Ангелу Меркель лише із Зеноном.

Він, немов читав лекцію перед одним-єдиним студентом, почав із захопленням казати, що на прес-конференції у Берліні Ангела Меркель закликала до припинення вогню на Донбасі, бо це потрібно для того, щоб знайти тих, хто збив малайзійський пасажирський літак.

Зенон міг би заперечити йому, що на тій же прес-конференції канцлерка Німеччини сказала, що, мовляв, нема альтернативи пошуку діалогу з російським президентом. Ага, нема! А коли спеціалістів із міжнародних організацій не допускають до місця падіння малайзійського літака – це теж нема альтернативи? Зрозуміло, що і в цьому випадку, як і в багатьох інших, бойовики діють не самі по собі, а виконують вказівки Путіна. Проте Зенон вирішив нічого не заперечувати Карлу, бо раптом у голові зринула думка, що таким чином його випробовують на лояльність до Німеччини. І якщо він не виявить цієї лояльності, завтра знову опиниться в Україні. А починати все знову з нуля в нього вже не було ні бажання, ні сил. Тут же він зрозумів, що думка про лояльність виглядала абсурдною, тим більше, коли перевіркою нібито займається Карл, але не міг перебороти себе і взагалі вже не міг ні про що думати, крім Єлени.

Залишалося спостерігати за тупим німецьким бюргером, який починав його дратувати і аж захлинався від захвату, коли мова йшла про Ангелу Меркель. Зенон усвідомлював, що і в Україні є ті, хто втрачає розум і мліє від правителів, але принаймні особисто він таких не зустрічав, хоча чув від знайомих. А тут ось він, наочний приклад – палкий прихильник Ангели Меркель. Треба пережити це стихійне лихо.

А Карл уже говорив про те, що Ангела Меркель закликала владу Франції припинити поставки Росії вертольотоносців "Містраль". На прес-конференції вона заявила: "У Німеччині ми припиняємо будівництво стрілецького центру в Росії, зважаючи на ситуацію".

Далі він довго розповідав про телефонну розмову Петра Порошенка з канцлеркою Німеччини, але Зенон перемкнув свої думки на Єлену, розуміючи наближення часу ікс, коли власник фабрики знову поїде у своє так зване відрядження.

Карл бачить, що у своїх думках Зенон витає десь далеко-далеко, і запитує, що сталось. Той відбріхується. Мовляв, останнім часом було дуже багато роботи,

перевтомився. Німець підозріло дивиться на українця. Він так не думає, але його вигляд говорить про те, що коли мова заходить про Ангелу Меркель, все інше, в тім числі й власне здоров'я, видається дріб'язковим.

Зенон чемно просить вибачення у Карла, що сьогодні не може вділити йому достатньо часу, і поспішає додому. Він розуміє, що й там не знайде спокою, бо думки про Єлену роз'їдають йому мозок.

20

Здається, аж тепер вона зрозуміла уповні, що означали мамині слова, сказані татові: "Бісись – не бісись, а Віталіна не твоя донька". А якщо взяти ще й той дивний сон про Путіна з його великою червоною ядерною кнопкою, то взагалі можна було зійти з розуму.

Усвідомлення, що тато – це не її тато, прийшло не відразу. Мабуть, тому, що не хотіла цього сприймати. А тепер не знала, як з цим жити. Здавалося, простіше простого: підійди до мами, запитай: а що ти там верзла, що мій тато – то не мій тато? З'ясується відразу, що мама жартувала. І вони разом посміються й швидко про все забудуть. Але Віталіна добре знала свою маму. Особливо її жорстокість. Коли наступиш їй на мозоль, скаже всю правду – жорстоку і смертельну. Так, мабуть, було і в тому випадку. Тато вивів із себе маму – ось вона й випалила.

Віталіні здавалося, що коли не розпитуватиме маму про ті її слова, то все якось само по собі розсмокчеться. Всі забудуть, що тато – то не її тато. І взагалі, як може таке бути, щоб досі про це ніхто їй не сказав? Вона ж не маленька дівчинка, могли б сказати. Ні, або вона щось тоді не розчула, або це було продовженням сну про Путіна. І чим більше Віталіна переконувала себе в цьому, тим глибше розуміла, що це все-таки правда. Тоді хто її справжній батько? Де його шукати?

Боялася. Боялася підходити до мами, а тим більше до паралізованого тата, аби остаточно його не доконати.

Стоп! Мама сказала татові, що то не його донька. То вона завагітніла від іншого, а тато аж тепер про це дізнався?

Боже! Справді можна було зійти з розуму. Червона ядерна кнопка Путіна видавалася дрібницею на цьому тлі. Як і в сні, дійсність готова була зруйнувати вщент Всесвіт. Всесвіт Віталіни.

21

Коли зранку генерал інфаркту хотів застерегти Лілю, щоби була обережною, бо Іван Андрійович зробив спробу втягнути його до якогось Комітету захисту України, а він уже застарий, щоби бавитись у підпільників, тому від таких людей можна всього очікувати, – внучка сама сказала таке, що йому мову відняло. Щоправда, вона була весела і сміялась, коли повідомила, що виходить заміж за головного редактора видання, в якому працює. Щоб у діда не виникало зайвих запитань, Ліля сказала, що нареченому сорок вісім років, він уже двічі був одруженим, а його старший син – її ровесник, і вона з ним дружить. І все це так прощобетала, ніби щось подібне люди спостерігають щодня, а тому нема чого дивуватися.

Звичайно, на цьому тлі повідомлення генерала інфаркту про Івана Андрійовича щодо ймовірної загрози Лілі виглядало б дріб'язковим і сміхотворним. А коли внучка попросила діда, щоби він підготував тата й маму до звістки про її одруження, він, не маючи слів, лише кліпнув повіками, що, мабуть, мало означати цілковиту згоду з тим, що говорить і робить Ліля.

Не встиг він оговтатись, як вона випурхнула із квартири, сказавши наостанок, що увечері приведе нареченого для знайомства, і щоб дід нічого не готував, бо вони все принесуть з собою.

Коли Ліля пішла, генерал інфаркту не знав, чи має радіти за неї, чи плакати, що насувається велика біда у вигляді її майбутнього майже п'ятдесятилітнього чоловіка, чи... А й справді, було третє "чи". Нехай цей, так би мовити, наречений прилізе сьогодні сюди, то він у розмовах розіб'є його в пух і прах, щоб Ліля сама зрозуміла, що їй краще вийти заміж за сина того, кого вона хотіла бачити своїм чоловіком.

Від останньої думки генерал інфаркту навіть повеселішав, бо не сумнівався у своїх ораторських здібностях, і прийшов до висновку, що не все так погано, як видавалося.

А ще саме того дня він щиро повірив у те, що Порошенко зможе дати собі раду в цій війні з Росією. За липень 2014 року сили антитерористичної операції звільнили ряд міст.

П'ятого липня бойовики залишили Слов'янськ і Краматорськ, а вже наступного дня були звільнені Артемівськ і Дружківка. Українські війська впритул підійшли до Донецька і закріпились у Пісках, що поруч з аеропортом. Того ж шостого липня український прапор з'явився над Костянтинівкою Донецької області.

Диктор телебачення бадьоро повідомляє, що, за даними керівника групи "Інформаційний спротив" Дмитра Тимчука, територія, яку контролюють терористи, зменшилась удвічі.

Десятого липня українська армія витіснила бойовиків із Сіверська Луганської області. Того ж дня добровольчі батальйони "Дніпро-2" і "Донбас" спільно з армійцями розпочали наступ на Карлівку, що в тридцяти кілометрах від Донецька.

Одинадцятого липня штаб антитерористичної операції повідомив про відновлення контролю над пунктом пропуску Ізварине у Луганській області.

Двадцять першого липня українські війська увійшли в Майорське – передмістя Горлівки.

Наступного дня було звільнено Дзержинськ.

Двадцять третього липня сили антитерористичної операції звільнили Сіверодонецьк, а наступного дня бойовики залишили Лисичанськ.

Двадцять шостого липня українські війська впритул наблизилися до Горлівки, причому відразу з кількох напрямків.

Наступного дня сили АТО ведуть наступ на Дебальцеве і Первомайськ, а також ідуть у напрямку Шахтарська.

Двадцять восьмого липня під контроль узято Савур-Могилу – ключову висоту неподалік від Сніжного і кордону з Росією. Того ж дня звільнене Дебальцеве, а сили

антитерористичної операції зайшли в Шахтарськ, Торез і Лутугине.

Наступного дня зайнята Авдіївка, що в шести кілометрах на північ від Донецька.

Навіть цивільним людям стає зрозумілою українська тактика: відрізати шляхи сполучення для терористів, брати їх у кільце і примушувати або відступати, або здаватися.

Тридцятого липня українські військові вирушили в напрямку Іловайська, щоби замкнути в кільце донецьке угруповання бойовиків. Того ж дня здійснюється операція щодо звільнення Первомайська Луганської області.

З телевізора лунають бадьорі рапорти. Здається, ще трохи – і все закінчиться. Насправді все тільки починалося. Українська трагедія була в самому розпалі.

22

Не хотілося думати, чим закінчиться спілкування зі змученим чоловіком, який сидів за столом, тим більше, якщо невідомо, коли відбудеться наступний похід із підвалу до його кабінету. Краще згадувати події десятимісячної давнини, коли здавалося, що життя таке прекрасне і не готує тобі нічого поганого.

... Смоллі вар'ював і бігав по кімнаті, мов скажений. Ричард Блейк завжди терпляче ставився до витівок свого улюбленого кота, але його витримка вже була на грані. Кіт міг невинно постраждати від господаря, хоча насправді у всьому була винна Вікторія Юджин, яка не відповідала на дзвінки свого коханого, а потім зв'язок з нею узагалі зник.

Ричард Блейк закінчував чергову аналітичну записку для Центру стратегічних досліджень. Він відчував, що вона не була такою ж геніальною, як попередня, в якій він описав початок кінця Путіна, але все ж це був певний етап у розвитку саме цієї ідеї, який пояснював минуле, аналізував сучасне і несміливо малював майбутнє. Несміливо, бо встигнути за логікою Путіна було практично неможливо, якщо взагалі можна було сказати, що ця логіка була присутня в російського імператора.

Його думки плутались, бо невідома ситуація, що склалася навколо Вікторії Юджин, не дозволяла зосередитися на аналітиці. Звичайно, Ричард Блейк уже давно продумав усі нюанси своєї аналітичної записки, залишилося лише все це викласти на папір, але думка про те, що з його коханою могло щось трапитися, не давала змоги завершити цей клятий документ.

Смоллі затих так само несподівано, як і розпочав своє вар'ятство по квартирі. Він сумирно ліг на диван, і Ричард Блейк відчував, що той уважно спостерігає за ним. Аналітик довго не давав зрозуміти котові, що знає про його потаємний погляд, але все ж глянув на нього. Від несподіванки Смоллі аж занадто швидко заплющив очі, вдаючи, ніби спить, а його господар посміхнувся про себе: мовляв, ти хитрун, котику, але я ще хитріший. Ричард Блейк давно зауважив, що Смоллі доволі часто спостерігає за ним, ніби вивчає, що у наступну мить може витворити його господар. Одного разу йому навіть прийшло на думку, що в котяру всадили якусь невидиму камеру, і тепер його недоброзичливці мають змогу спостерігати за шостим аналітиком Центру стратегічних досліджень. Але потім він змушений був відкинути цю версію, бо Смоллі не сидів на

місці, зазвичай відсипався десь у глухих кутках квартири, так що мав змогу спостерігати за господарем якихось декілька хвилин на добу. Навряд чи це було продуктивно з точки зору шпигунського ремесла.

Ричард Блейк, на відміну від багатьох чоловіків, мав добре розвинену інтуїцію. Можливо, це передалося йому від мами, на яку він був схожий. Інтуїція йому підказувала, що за ним усе-таки стежать. Це, звісно, не була манія переслідування чи шизофренія, але він відчував, що за ним таки дійсно спостерігають, причому уважно й пунктуально. Він не міг би пояснити, чому така думка засіла в його мозку – як не здатен був навести хоч один приклад стеження чи спостерігання за ним. Проте як його ідеї спочатку народжувалися на інтуїтивному рівні, а потім практика життя підтверджувала їх, так і тут він вірив власній інтуїції й лише чекав того часу, коли його здогади справді підтвердяться.

Як не дивно, Ричардові Блейку було комфортно жити з усвідомленням того, що за ним стежать і спостерігають. Він навіть якось подумав, що якісь позаземні цивілізації уважно вивчають його, мов у мікроскопі, бо вважають одним із найвидатніших людських екземплярів, а Смоллі служить для них своєрідною антеною, передавальним пристроєм, аби всі дані про його господаря відправляти у далекий космос. Але Ричард Блейк був прагматиком, аналітиком, а не філософом і тим більше не фантастом, щоби повірити у сюжет, який народився в його голові. Знову ж таки інтуїція підказувала йому, що якщо такі стеження за ним і спостереження все-таки мають місце, то не нашкодять йому, бо цим займаються люди чи невідомі вищі сили, які в принципі не можуть йому зробити щось погане. Заспокоївши самого себе таким чином, Ричард Блейк перестав звертати увагу на всі Божі знаки, які підказували йому, що за ним усе-таки стежать і його скрупульозно вивчають, як піддослідного кролика.

Залишалося дописати останній абзац, аби підбити підсумки всьому сказаному вище, але в Ричарда Блейка вже не було ні фізичних, ні інтелектуальних сил зробити це. Потрібні були розрядка, відпочинок хоча би на декілька хвилин, аби повернутися до попередньої роботи. Він не знайшов нічого кращого, ніж увімкнути телевізор. Всі телепрограми в нього були запрограмовані на новини, і Ричард Блейк звично став клацати кнопки на пульті, бо вже приблизно знав, що можуть сказати ті чи інші диктори.

Десь на дванадцятому чи тринадцятому клацанні екран висвітлив фотографію Вікторії Юджин. Ричард Блейк запізнівся, бо дикторка вже дочитувала останні фрази повідомлення, але все одно стало зрозуміло, що його кохана загинула в автомобільній катастрофі, а її труп згорів у полум'ї автомобіля.

Ричард Блейк не знав, що з ним коїться. Розум ніби сприйняв інформацію до відома, а серце пручалося й нашіптувало, що цього не може бути. Він і сам незчувся, як декілька разів прошепотів: "Цього не може бути...".

Смоллі спокійно лежав на дивані із заплющеними очима, ніби це його зовсім не стосувалося, або він знав наперед, що все, про що говорять у телевізорі, є Брехнею з великої літери, так що надавати цьому важливого значення не слід.

Сказане по телевізору потрохи почало доходити до свідомості Ричарда Блейка. Шостий аналітик Центру стратегічних досліджень був занадто інтелектуально натренованим, аби з окремих слів зліпити фразу і зрозуміти сутність факту чи події. Телевізором перекочувались інші новини, мізерно нікчемні й нецікаві йому порівняно з тим, що він зараз побачив і почув. Перед очима стояла фотографія Вікторії Юджин, а мозок, мов дятел, настійливо й методично вдовбував йому: її вже нема, її вже нема, її вже нема. Серце на початках ще пручалось, але перевага мозку була очевидною, аби заповнити страхом і відчаєм усе тіло.

Ричард Блейк не те що забув, але вже не вважав важливим той факт, що через годину має електронною поштою передати свою аналітичну записку. І справді, яке це все мало значення, коли Вікторії Юджин більше нема на білому світі й уже більше ніколи не буде.

Мабуть, він був у трансі чи просто забутті, бо коли повернувся до реалій життя, то побачив, що Смоллі сидів у нього на колінах і муркотів. Ричард Блейк мовчки подякував котові за турботу, бо це, мабуть, єдине, що в даній ситуації могла зробити нещасна тваринка. Він погладив Смоллі, й той замуркотів ще потужніше, але навіть ці заспокійливі ліки від кота не могли врятувати ситуацію.

Ричард Блейк скинув кота з колін, відтак рішуче підвівся з крісла, потім знову сів і почав клацати кнопки на пульті. На жодному з телеканалів більше новин про жахливу загибель Вікторії Юджин не було, і він подумав, що це йому приснилось, бо зазвичай одну і ту ж новину дублювали з інтерпретаціями на різних каналах. І тільки про це подумав, забувши, що думка є матеріальною, як телевізор почав видавати новини, де в центрі уваги знову була Вікторія Юджин. Натреновані голоси дикторів і дикторок повідомляли одне й те ж, але суть була зрозумілою: Вікторія Юджин загинула в автомобільній катастрофі, а тіло її згоріло в полум'ї автомобіля. Він ще автоматично зателефонував своїй коханій, але зв'язку не було, ніби мобільний телефон теж розплавився в тому пеклі.

Крізь туман у голові Ричард Блейк почув телефонний дзвінок. Він ще мав останню надію, що Вікторія Юджин вижила, або телевізійники щось наплутали і розповіли про якусь іншу жінку. Він з тривогою в голосі сказав: "Алло?". Це справді було запитання небайдужої до життя людини. Але то був голос не Вікторії Юджин. Невідомий чоловік представився другим аналітиком Центру стратегічних досліджень і запропонував Ричардові Блейку негайно навідатися до контори. Звичайно, це прохання було оформлене в формі наказу й не підлягало обговоренню, а тому другий аналітик навіть не чекав, що там прошепоче у відповідь Ричард Блейк. Поки той отямився, в телефонній слухавці вже звучали короткі гудки. Можливо, цей дзвінок врятував Ричарда Блейка, повернув його до життя, бо якби ще мить, не знати, що він міг вчудити, і Смоллі би не допоміг...

... Думки повернулися до змученого чоловіка, який сидів за столом. Чи не вперше з того часу, коли потрапив у полон, Ричард Блейк подумав, що пора би звідси вибиратись. Розум спокійно медитував, шукаючи найкоротший шлях до розв'язання

цієї проблеми. Складалося враження, що нічого складного нема. Якщо потрапив у полон, то обов'язково вийдеш на волю.

23

Коли Марія розплющила очі, то побачила маму. Та сиділа на кріслі й спала. Обвівши поглядом кімнату, зрозуміла, що це лікарняна палата. "Що я тут роблю?" – подумала Марія.

Здається, Людмилі Іванівні щось приснилось, бо вона здригнулась і розплющила очі. Побачила доньку – й змучено усміхнулась. Встала з крісла, підійшла до неї, взяла за руку.

– Слава Богу! – сказала.

Марія запитала, як вона потрапила до лікарні. Людмила Іванівна трохи завагалась, але все ж сказала:

– Ти важко пережила смерть бабусі. Але тепер все буде добре. Лікар сказав, що ще трохи – і ти одужаєш.

Марія поволі пригадувала. Їй було соромно, але про таке вона не хотіла казати матері. Це оплотівців вона злякалась, а не смерті бабусі. Вважала себе хороброю, а тут реально зіштовхнулась з небезпекою – і не те що настрашилась, що було би, мабуть, природною реакцією, а захворіла через свій страх. Одна справа бути внутрішньо з чимось незгодним, а зовсім інша – вміти в собі переборювати страх, щоби боротися з тим, що вважаєш неприйнятним для себе.

Добре, що тато не сказав мамі про справжню причину її хвороби. І вона не скаже. Мамі не слід хвилюватися зайвий раз. Та й хлопці в Донецьку не довідаються, що насправді вона боягузка. А захворіти може кожний. Просто застудитись. Але краще би в неї було запалення легенів, ніж боягузтво.

А потім Марія подумала, що доля надсилає їй випробування, готує до чогось більш важливого, ніж просто оплотівці перед дверима її квартири. Вона ще не знала, чи готова до цього, але генеральна репетиція пройшла успішно. Залишилася дрібниця – треба навчитися долати страх. Усміхнулася сама до себе. Нічого собі дрібниця! Але вона зуміє. Вона впорається.

24

Сонька трималась осібно від Варвари та Єршової – звісно, наскільки це було можливо в їхньому тісному закутку, відгородженому від чоловіків. На відміну від своїх подруг по нещастю, вона визнавала себе винною. П'яною бовкнула якесь криве слово про Путіна і щиро розкаювалась у цьому. Їй справді подобався цей чоловік – президент Росії. Що тоді стукнуло в голову – не знає. Це як у сім'ї. Ніби кохаєш чоловіка, проте все одно скажеш йому якесь грубе слово. А потім далі живете у мирі й злагоді. Але тепер вона розуміла, що за скоєне треба розплачуватись.

Нічого кращого в своєму житті, ніж бути підстилкою для чоловіків, Сонька не вміла. В Ярославлі, звідки її висмикнули за оте криве слово про Путіна, довелося переспати з різним контингентом – зазвичай не вищого ґатунку. До вищої ліги повій Сонька не належала, бо красою на обличчі не вийшла. Та й форми тіла бажали бути

кращими. Зате брала умінням робити свою сексуальну справу, зговірливим характером і терплячістю. Нею, що називається, затикали всі дірки, де інші повії не хотіли працювати навіть за великі гроші. Скільки знущань і жорстокостей від чоловіків їй довелося перенести – один Бог знає.

І на "об'єкті № 17" Сонька спочатку виконувала цю роль. Її брали навіть частіше, ніж Єршову. Нехай вважають дешевою шалавою. Її це не ображає. Вона знає собі ціну. Вона вирішила до кінця випити цю гірку чашу, пережити все і всіх, щоби хоч на старості років повернутися до рідного Ярославля і з високо піднятою головою пройти центральною вулицею.

Але на "об'єкті № 17" у Соньки виявився ще один талант – стукачки. Вона, що називається, без мила влізала людям у душу, а потім безсовісно зливала інформацію тим, кому треба, навіть не думаючи про винагороду, ніби постійно грала свою роль, притаманну її характеру і внутрішній сутності.

25

Хоча Алік і був українцем, але в Росії його сприймали за свого. Прізвище мав російське, на -ов. Багато хто не знав, що двадцять років тому він приїхав із України.

Але з початком першої російсько-української війни, здається, щось змінилось. Можливо, він перебільшував, але на нього стали дивитись по-іншому. Ні, ще справа не дійшла до того, що вбачали в ньому українського шпигуна, засланого заздальгідь до Росії. Але все ж Алік відчував внутрішній дискомфорт, коли в його присутності говорили про події в Україні. Виглядало на те, що пильно вдивляються в нього: а що ж ти, голубчику, скажеш нам з цього приводу? Він не був святішим за Папу Римського і не хотів бути лютішим за справдешніх росіян у ставленні до України. Він був таким, як вони, і вірив у все, що казав Путін, що віщали щодня з телевізора. І все ж оце відчуття неповноцінності псувало йому настрої.

До того ж, Алік мав родичів в Україні. Рідний брат чого вартував. З ним не дружили майже все життя, а з початком першої російсько-української війни взагалі припинили будь-які стосунки по скайпу і телефону. Брат називав Аліка запродавцем і путіністом. Той в боргу не залишався і радив визути очі, аби реально оцінити те, що нині відбувається в Україні.

Алік мав акаунти у Фейсбуці, на Однокласниках, ВКонтакте. Ніби не писав нічого аж такого проти України, а все ж помітив, як різко поменшало в нього українських друзів. Ніхто йому не писав, не засуджував, а просто мовчки видаляв себе. Так би мовити, прощався по-англійськи. За великим рахунком, це не дуже його засмутило. Важливіше було зберегти нормальні стосунки з росіянами, які жили поруч. У цьому зараз вбачав сенс життя.

А тут ще й дружина стала називати його хохлом. Ніби жартома, але все ж образливо. А коли сказала подрузі щось на кшталт "мой хохлёночек" – збісився, накричав на неї. Від цього різко піднявся тиск – до 180 на 100. Давно такого не було. Дружина притихла, ходила біля нього, хохлом більше не називала – хіба що тоді, коли він не чув.

Думав, що матиме певні дивіденди від того, що старший син воює в Україні. Нічого подібного! Здавалося, так і читав в очах тих, хто знав про це: мабуть, послав його на неньку-Україну, аби той здійснював терористичну діяльність проти ополченців і місцевих жителів.

Ні, так можна було збожеволіти. Алік розумів, що накручує сам себе. Все, що він надумав, – туфта. Нема цього. Ставляться до нього нормально. Як до українського росіянина. Десь почув цю фразу. І ключовим було не "український", а "росіянин". Людина, яка мислить по-російськи, живе Росією. А Україна просто помилилась. Владу захопили злочинці. Треба допомогти Україні. Ось і все. Сам собі пояснив – і стало легше жити.

26

Мабуть, ні в кого не було сумніву, що одним із тих, хто супроводжуватиме труну з тілом Вовка, має бути Студент.

Командир глянув на нього суворо і сказав:

– Потім поїдеш до матері на декілька днів. Якщо відчуєш, що не можеш сюди повернутися, залишайся вдома. Ніхто про тебе нічого поганого не подумає.

Студент глянув на командира, не розуміючи, що він таке каже. Як це – залишишся вдома, коли тут хлопці гинуть?

– Розумієш, синку, – сказав командир м'якше, бо відчув, що зараз відбувається у душі хлопця. – Смерть бойового побратима може надламати людину. Так вже було не один раз. І тоді на війні з неї вже ніякої користі, вона сліпо лізе під кулі, бо відчуває себе винною у смерті друга. А ось у мирному житті такий чоловік ще може знадобитись.

Ось що мав на увазі командир. Але він, Студент, не такий. Він не слабак й обов'язково повернеться до свого добровольчого батальйону, аби відомстити за смерть Вовка, погнати москалів не лише з Донбасу, а й дійти до самого Кремля.

Мабуть, у його очах палав вогонь, бо командир усміхнувся:

– Це ж я сказав як один із варіантів. А вирішувати тобі. Думаю, зробиш правильний вибір, аби бути корисним справі й людям.

А що тут вирішувати? Все й так ясно. Поховає Вовка, побуде день-другий у мамі, може, до університету навідається, щоби дізнатись, як навчаються його хлопці та дівчата, – і знову сюди. Так Студент вирішив для самого себе. Все просто, як борщ.

27

Леся не могла зрозуміти, що трапилося з сусідом. Якщо раніше той за будь-якої нагоди навідувався до неї в гості, а вона, звичайно, радо його приймала хоч удень, хоч, як кажуть, уночі, бо вже життя свого без сексу не уявляла, причому з конкретним чоловіком, а не будь з ким, – то тепер здалося, що сусід уникає її. Уже ж можна було зорієнтуватися, поки він вдома, а його дружини нема, проте Леся даремно чекала дзвінка у двері. Вже й відмикала їх, щоби потім не витратити дорогоцінних секунд, але сусід і не думав з'являтися у неї.

Дикі підозри, замішані на страшних ревнощах, народились у її бідній голівці. Ну,

звичайно, сусід знайшов собі кращу й молодшу, та й подалі від свого будинку, щоб дружина не бісилась. Але коли раз у раз стала бачити сусіда з дружиною, чого раніше в принципі не могла уявити, бо, здавалося, що ті жили на різних планетах, – подумала, що в них, може, зараз наступив етап примирення, коли відроджуються колишні почуття і вже не до коханців чи коханок. Подруга нещодавно розповідала, що в неї відбулося саме так.

Але насправді все було занадто просто і трагічно. Коли одного разу Леся не витримала і підстерегла сусіда, жаліючись на свою долю, що полягало у відсутності уваги з його боку, той тихо сказав:

– У дружини рак грудей.

Він уважно подивився на неї, коли вона скрикнула і затулила долонею рота, ніби хотіла на себе взяти весь біль.

28

Ось уже тиждень Мирон жив на околиці Донецька в будиночку такого собі Акакія Акакійовича, як його називали сусіди. Не знати, що мав спільного цей чоловік з гоголівським персонажем. Швидше за все, нічого, а просто став черговою жертвою одного з місцевих гострословів-самоучок.

З'ясувалося, що потрапити до будинку Акакія Акакійовича простіше простого. Мирона підвезли за якийсь кілометр від точки, а далі він, орієнтуючись на місцевості й виконуючи інструкції, сам знайшов потрібну хатинку. Звісно, в нього тоді народилася думка, чому наше командування не використовує ситуацію й не засилає до Донецька різні диверсійні групи чи й просто не вводить війська, щоби навести тут лад. Якщо його ніхто не зупинив і не запитав, звідки він тут узявся і що збирається робити, то й інші можуть так вчинити. Єдине розумне пояснення, мабуть, полягало лише в тому, що ще не час для активного наступу на Донецьк.

Акакій Акакійович насправді був Василем Петровичем. Йому нещодавно виповнилося п'ятдесят і працював він на автостоянці, куди влаштував і племінника, який втік із Сіверодонецька, нещодавно захопленого київською хунтою. Племінником, звісно, був Мирон, якого, за легендою, тепер звали Артемом. Політичної складової тут не було, просто для Мирона-Артема, за тією ж легендою, не виявилось роботи у Сіверодонецьку. А так він, як і звичайний мешканець Донбасу, хотів до Росії й одного разу навіть побував на мітингу, де звичним було гасло: "Путін, прийди!".

Після того як українська армія й добровольчі батальйони звільнили ряд міст на Донеччині й Луганщині, з'ява таких людей, як Мирон-Артем, стала буденним явищем, бо прихильники Новоросії втікали від київської хунти. Місцеві органи безпеки явно не могли впоратись зі своїми обов'язками і не виявляли потенційних українських диверсантів, які під маркою втікачів із України могли поселитися тут. І все ж Мирона настійно попереджали, щоби він був дуже обережним і якоюсь дрібничкою не видав себе, справжнього патріота-українця. Найбільше підходив образ "сірої мишки", яка аж так дуже не цікавиться політикою, а просто живе собі, заробляючи на хліб насущний. Тому Миронові доводилося двадцять чотири години на добу стримувати себе, аби в

ньому не виявили потенційного українського диверсанта. Найважчим у цій ситуації стало те, що слід було чекати, аж поки в будинку Акакія Акакійовича не з'явиться людина з паролем і не скаже, що повинен робити Мирон. Бурхлива натура дроголавця вимагала щоденних конкретних дій, а тут доводилося приміряти на себе костюм "сірої мишки". Але Мирона вчили даремно. Він повинен був справитися з цією роллю.

29

У нього сьогодні був гарний настрій. Проте він уже давно розучився не те що сміятись, а просто усміхатись. І коли в нього на обличчі з'являлося щось подібне на усмішку, всі думали, як би щезнути чимшвидше з його очей, аби не стати жертвою непогамовного апетиту фюрера.

- Розповідайте, як просунулися справи щодо створення виправних таборів після нашої останньої розмови.

Відвідувач у чині генерал-лейтенанта ФСБ, наймолодший і найперспективніший із його учнів, чітко доповідав, навіть не заглядаючи в папери, які лежали перед ним на столі. Він спокійно дивився в очі президенту, не відводячи погляду, - і це, мабуть, єдине, що непокоїло Володимира Володимировича. Виходило на те, що ті, хто дивився йому в очі, не відводячи погляду, не боялися його. Він не стільки знав це, скільки відчував, коли ще не був президентом і навіть прем'єр-міністром. Ці люди з його оточення потім погано скінчили - не обов'язково загинули в автомобільних катастрофах, але просування по службі у них точно не було. Всі повинні були боятися його, здригатися уві сні від однієї думки про нього і від того, що він з ними може зробити. Вони повинні були на автоматичному рівні сліпо виконувати свою роботу і бути бездоганно відданими йому. За все інше потурбується він. Він несе відповідальність за кожного з них і за всю країну.

Цей молоденький генерал-лейтенантик теж дивився йому в очі, не відводячи погляду, але Володимир Володимирович, здається, саме цього хотів. Він усе життя був незадоволений тим, що дружина не подарувала йому сина, а лише двох доньок. Можливо, він сам був винен у тому, бо змусив її між першою і другою донькою зробити аборт, адже цього вимагали обставини. А може, в її лоні тоді був син, який би зараз наслідував його імперію. Президент розумів, що рано чи пізно треба буде віддати керівництво держави комусь іншому. Невдалий експеримент з Дімою показав, що сподіватися на цього придурка не доводиться. Старі пердуни, які все життя оточували його, теж ні на що не годяться. Залишались ось такі молоді люди, хоча би цей генерал-лейтенантик, якого він сам для себе виховував не просто як майбутнього керівника великої держави, а як сина, який би міг замінити йому все на світі.

Здається, за своїми роздумами він чогось не дочув, бо генерал-лейтенант зупинився і запитально глянув на нього.

- Все це, звичайно, добре, - викрутився Володимир Володимирович і махнув рукою, ніби те питання, яке задав генерал-лейтенант, зараз не було настільки важливим, аби негайно на нього давати відповідь. - Я хочу, щоби ви звернули увагу на наступне. В Україні незабаром почнуться цікаві події.

Він знову усміхнувся. Вірніше, йому здалося, що він усміхнувся на слові "цікаві", але його співрозмовник побачив лише смертельну втому на обличчі патрона.

- Зрозуміло, там багато невдоволених нашою політикою, особливо на заході цієї країни. Тому я би просив вас уже зараз звернути увагу на цей особливий контингент. Я чекаю ваших пропозицій щодо висмикування цих людей, перевезення їх до нас і розміщення у виправні табори. Крім того, я думаю, що наші так звані опозиціонери не повинні в цих таборах пересікатися з українцями. Наших легко зламати, а якщо вони будуть з тими, то стануть вже не такими піддатливими. Ви зрозуміли мою думку?

Генерал-лейтенант лиш стримано кивнув головою, не зводячи очей з Володимира Володимировича. Президент упіймав себе на думці, що сам час від часу відводить убік погляд, бо не витримує внутрішньої міцності цього молодого чоловіка. Незрозуміло чому, але йому єдиному він би довірив своє життя, хоча якби не ця особиста прив'язаність до хлопця, він би не дав і п'яти копійок за його власне життя.

Вони ще довго обговорювали деталі створення виправних таборів, і Володимир Володимирович залишився задоволеним розмовою. Його радувало, що генерал-лейтенант навіть випереджав його у найбурхливіших фантазіях щодо облаштування цих таборів. Він також розбирався у найхитромудріших тонкощах справи, і Володимир Володимирович розумів, що зробив правильний вибір і це чи не найуспішніше його кадрове рішення.

Йому хотілося зараз з ним просто попити чаю чи навіть чогось міцнішого, поговорити про життя-буття, але президент знав, що не має права розслабитися навіть з тим, кого мав намір залишити після себе. Володимир Володимирович аж занадто сухо попрощався з генерал-лейтенантом, аби тому здалося, що президент не задоволений його роботою. Правда, потім жалкував про це, бо наймолодший ефесбешник у генеральському мундирі був не з тієї породи, що інші, і всі ці знаки від президента сприймав по-іншому, але сталося те, що відбулося, і не треба про це жалкувати. Під час наступної розмови він дасть зрозуміти, що цілком довіряє йому, а тому нехай не ображається на таку поведінку, все-таки він президент і має бути готовим до всього.

Після того як генерал-лейтенант вийшов із кабінету, Володимир Володимирович відчув себе самотнім до нестями. Хотілося завити, як пес, чи видудлити прямо з горла півлітра горілки. Розумів, що не може собі цього дозволити, тим більше сьогодні, коли має дві зустрічі й низку телефонних розмов.

Заирнув офіцер охорони і запитав, чи обідатиме Володимир Володимирович. Він замислився, але махнув рукою: мовляв, добре, якщо так наполягаєш, пообідаю.

Вродлива молодичка, яка обслуговувала президента, принесла все необхідне й очікувала розпоряджень. Він бачив, що вона їла його очима. Досить було кивнути головою, і молода жінка із задоволенням віддалася би йому. Але його вже давно не тягнуло до жінок. Дратувався і злився, коли засоби масової інформації писали про його любовні романи. Дав би особисто в пику тим редакторам, які дозволяють, аби подібні матеріали побачили світ. Правда, йому сказали, що для підняття особистого іміджу це не зашкодить. Росіянок більше, ніж росіян, і саме жінки підтримують його на виборах

частіше, ніж чоловіки. І саме для росіянок він має бути молодим і красивим, здатним на любовні подвиги. Взагалі президент повинен бути таким, яким є простий росіянин. Тоді й тягтимуться за ним і не бажатимуть якогось іншого президента.

Імператор, німецький вівчур, дивився на нього, не зводячи очей. У його погляді була особиста відданість і банальне бажання пожертви.

Володимир Володимирович подивився на жінку, і йому знову здалося, що він усміхнувся.

- Що, дамо йому спробувати, чим годують президента? - Він змовницьки підморгнув їй. На обличчі в нещасної щось вималювалося, що мало символізувати щирю посмішку, але насправді все її тіло пройняло холодом, ніби вже сама смерть завітала до неї в гості. "І ця мене боїться", - подумав Володимир Володимирович. Він махнув їй рукою. Вона слухняно вийшла, а йому здалося, що занадто швидко вибігла, аби не мати великих неприємностей у своєму житті.

Він дав Імператору всього потрошки, ще почекав з хвилику, чи не здохне той, а тоді без смаку взявся за обід.

30

Дзвінка образилась, що міський голова не прийшов на відкриття виставки її картин у музеї "Дрогославщина". Він казав, що якраз тоді до міста приїхав голова обласної державної адміністрації. Не можна ж було його кинути напризволяще. Звісно, Дзвінка все прекрасно розуміла, але ж усе затіяла заради нього. Було боляче. Довго копилила губки і не підпускала міського голову до свого тіла.

Тим солодшим стало примирення. Вже давно Дзвінка не отримувала такого задоволення від сексу. Кожна клітинка, збуджена ніжними дотиками рук міського голови, ніби вибухала зсередини, обволікаючи тіло неземними відчуттями щастя. Її коханий знаходив скриті навіть від неї самої резерви і задіював їх, ніби мова йшла про останній день у їхньому житті.

Коли зателефонувала дружина міського голови, Дзвінка знаходилася на ньому. Ненаситна самиця задовольняла свою тваринну пристрасть, а впокорений нею чоловік розмовляв зі своєю дружиною. Це ще більше збуджувало Дзвінку. Міський голова вчасно завершив розмову, бо вже за мить потому пролунав непереборний рик переможниці.

Потім вони довго лежали, ніжились від взаємно отриманого задоволення, намагаючись розчинитись у просторі й часі. Але все, що має початок, рано чи пізно закінчується. Міському голові треба було повертатися на роботу, Дзвінці - додому. Вони не хотіли казати одне одному зайвих слів, щоб не розплескати ті нові почуття, що сьогодні народилися між ними. Здавалося, це було щось вище за кохання, хоча, мабуть, ніхто би з них не міг нормально пояснити, чи взагалі вони в своєму житті були по-справжньому закохані. Але цього їм зараз і не потрібно було. Цей момент, можливо, перший, єдиний і останній, вони відчули й пережили - і, мабуть, в цьому й полягає сенс існування кожної людини на цьому світі. Все інше - так, за інерцією, несуттєве.

Їй здалося, що вона побачила Ричарда Блейка. Такі видіння час від часу траплялися з нею, але потім з'ясовувалося, що то був чоловік, подібний на того, кого вона ще кохала. І з якої радості Ричардові Блейку робити в цьому донецькому підвалі? Сидить собі щасливий, вдома, займається улюбленою справою, а в перервах кохається з якоюсь білявкою.

Чомусь вона думала, що він швидко забув про неї, коли дізнався про її вигадану загибель. Не залишалося нічого іншого, як поринути спогадами у вересень 2013 року, коли вона готувалася до поїздки в Україну.

... Вікторії Юджин було лячно, коли телевізор день і ніч на різних каналах показував її фотографію, а ситі диктори й придуркуваті дикторки говорили про те, що буцімто вона згоріла в автомобілі. Дивно, але за весь цей час їй не прийшло на думку, що переживає Ричард Блейк, коли дивиться все це. Вона була професіоналкою, і хоча почуття до цього чоловіка не могли минути за один день, все ж силою волі були притлумлені майже до нульового рівня.

Зараз вона мала завдання якомога більше дізнатися про останні події в Україні, відновити свої знання російської мови й вивчити на пристойному рівні фрази українською, які їй можуть знадобитися. Триклятий Свенсен втовкмачував їй, що в Києві вона може спілкуватися російською, але основні фрази українською їй потрібні для того, щоби її не прийняли за росіянку, бо до Росії незабаром ставитимуться різко негативно. Було би, звісно, ідеально, якби вона володіла українською пристойно, але зараз нема часу на пошук іншого агента. Свенсен попередив, що її відрядження може затягнутися, бо все залежатиме від того, як розвиватимуться події в Україні.

Аби забути біль від втрати Ричарда Блейка, Вікторія Юджин заглибилася в Інтернет, намагаючись не пропустити нічого важливого з того, що зараз відбувалося в Україні.

З повідомлень від 16 вересня 2013 року її насамперед зацікавив матеріал про Юлію Тимошенко, яка заявила, що Росія сама робить кожного українця націоналістом.

Розповідалося про завод, який буде Іванющенко: разом з бруктовим бізнесом він забрав у Алі Мохаммада Хані Омарана дуже класний план будівництва металургійного заводу в Білій Церкві; завдячуючи близькості до влади, йому навіть вдалося отримати держгарантію на будівництво.

Ігор Марков заявив, що на Партію регіонів чекає крах.

Цікавим було інтерв'ю Мирослави Гонгадзе. Вона заявила: "Роки пройшли, ми не знайшли Георгія живого, ми виявили лише його останки. Але його вбивство не залишилось забутим і непокараним, як багатьох журналістів та політиків до нього". Адвокати вдови журналіста Георгія Гонгадзе не можуть оскаржити вирок Олексію Пукачу, бо він уже 9 місяців продовжує знайомитись з матеріалами справи.

Спікер парламенту Рибак визнав, що справа Юлії Тимошенко лежить у політичній площині. Він же заявив, що основні закони, необхідні країні для підписання угоди про асоціацію з ЄС, можуть бути ухвалені на початку жовтня.

Табачник віддав 6 мільйонів на рекламні телешоу: ДП "Інформаційно-іміджевий

центр" за результатами тендеру уклало угоду з ТОВ "Євромедіа Компані" на пропагування системи освіти України в засобах масової інформації Казахстану та Грузії.

Кабінет міністрів вніс на розгляд Верховної Ради проект державного бюджету на 2014 рік.

Російський міністр Онищенко порадив ЄС самим їсти українські цукерки.

У Москві в суботу на станції метро "Кунцевська" затримали двох українців з емностями з отруйною речовиною і пристроєм для його розпилення.

Україна ризикує стати "провінцією" Росії, вважає экс-радник президента США з питань національної безпеки, провідний американський геостратег Збігнев Бжезинський.

Колишній ректор Національного університету Державної податкової служби Петро Мельник перебуває у місті Сан-Маркос у штаті Каліфорнія, США.

Головред видання "Новости Донбасса" Олексій Мацука заявляє, що за ним і ще за одним журналістом видання Віталієм Сізовим невідомі особи ведуть стеження.

У 2013 році зросла кількість нападів на журналістів з боку силових структур та з боку приватних осіб.

Молодики "спортивної статури" заважають журналістам у Донецьку провести акцію, присвячену Дню пам'яті Георгія Гонгадзе та інших загиблих журналістів.

Ліки в Україні на 60 відсотків дорожчі, ніж в Росії та Білорусі.

На Майдані запалили свічки у пам'ять про загиблих журналістів, завершився вечір пам'яті Георгія Гонгадзе, який зник 13 років тому.

Вікторію Юджин засмутило те, що до кінця вересня в Україні дощитиме. Найбільше в своєму житті вона не любила дощів. Сама не знала чому, але як тільки читала про те, що завтра буде дощ, впадала в депресію. І все ж вона сподівалася, що до кінця вересня її до Києва ще не перекинуть, а там і дощів не буде.

Потішивши себе таким чином, вона перейшла до новин від 17 вересня 2013 року.

Багато матеріалів було про форум видавців у Львові, і Вікторія вирішила окремо вивчити цю тему, бо теж любила читати книжки.

У Партії регіонів називають Кармазіна маріонеткою і збираються змінювати закон про депутатів. Депутати від фракції Партії регіонів мають намір внести поправку, яка регулюватиме законодавство в частині позбавлення депутатів мандатів. Депутат минулих скликань Юрій Кармазін, за судовими позовами якого депутатів парламенту позбавляють мандатів, заявляє, що Центровиборчком у спокої залишати не збирається.

Петро Мельник почав готувати шляхи втечі за кордон ще у 2004-2005 роках, коли йому загрожувала кримінальна відповідальність за участь у фальсифікаціях на президентських виборах.

Адвокат вважає, що Янукович покриває замовників убивства Гонгадзе: "Якщо зібрано досить доказів – то чому не підготовлене повідомлення про підозру? Ясно, що не (генпрокурор) Пшонка тримає за руку Кузьміна й не дає йому вручити повідомлення про підозру (замовнику вбивства Гонгадзе), ясно, що воля йде вище, ніж Пшонка...

Напевно, із президентом це узгоджується".

Депутат Ігор Марков вийшов із фракції Партії регіонів.

Опозиція запропонує ліквідувати Конституційний Суд. Опозиційні фракції закінчили збір підписів для реєстрації свого варіанта змін у VIII розділ Конституції "Правосуддя".

Рибак спитав у Партії регіонів і не знайшов підтримки виборів у Києві, це питання, швидше за все, виносити на обговорення в найближчі дні не будуть.

Міністр закордонних справ України Кожара розповів, що підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом сприятиме зміцненню безпеки у східноєвропейському регіоні.

Комітет міністрів Ради Європи 24-26 вересня розгляне виконання вироків і рішень Європейського суду з прав людини, зокрема Україною. Питання Тимошенко в порядку денному нема.

Секретар Ради національної безпеки і оборони Андрій Клюєв 18 вересня відвідає Брюссель для переговорів із представниками Європарламенту.

Депутат Ігор Марков збирається створити політичний проект для участі у президентській кампанії 2015 року.

Лідер Ініціативи "Третя Українська Республіка" Юрій Луценко принципово наполягає на визначенні єдиного кандидата від опозиції на президентські вибори 2015 року.

Промисловість України впала на 5,4 відсотка.

Генеральний прокурор Віктор Пшонка доручив своєму заступникові Ренатові Кузьміну курувати справу проти экс-глави СБУ Валентина Наливайченка і розслідувати справи проти опозиціонерів.

"Батьківщина" заявляє, що влада б'є по Власенку руками його экс-дружини: "Суд першої інстанції ухвалив рішення про виплату Окунській половини вартості арештованого раніше будинку. При цьому розмір призначеної компенсації становить 7 мільйонів гривень, що удвічі перевищує суму, встановлену офіційною експертизою", - зазначається в заяві.

Україна - перша в Європі за смертністю від серцево-судинних захворювань.

Лідер "Українського вибору" Віктор Медведчук поки не збирається балотуватися в президенти.

Засуджена экс-прем'єр Юлія Тимошенко вважає, що у першому турі президентських виборів 2015 року єдиний кандидат від опозиції може зашкодити загальній перемозі.

ЦВК відмовилася проводити референдум комуністів на тему вступу України до Євразійського економічного простору.

Екс-президент Леонід Кучма вважає, що дії Росії з обмеження експорту українських товарів штовхають Україну до вступу в ЄС.

"УДАР" пропонує Верховній Раді призначити київські вибори на 15 грудня.

Прем'єр Микола Азаров має намір запропонувати уряду на засіданні в середу, 18

вересня, схвалити проект угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Президент Віктор Янукович планує відвідати США, щоб взяти участь у роботі 68-ї сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

Антимонопольний комітет України дозволив Ахметову купити "Укртелеком".

Польща відмовилася підтримувати розвиток трубопроводу "Одеса— Броди".

У Державній пенітенціарній службі заявили, що в палаті екс-прем'єра Юлії Тимошенко немає відеокамер.

У Вікторії Юджин голова пухла від цієї інформації, але вона розуміла, що якщо працюватиме під прикриттям журналістки, то їй потрібно орієнтуватися в тому, що відбувається в Україні. Дивно, але за майже дві години її перебування в Інтернеті вона жодної секунди не подумала про Ричарда Блейка. І лише коли запекли очі й Вікторія заплющила їх, ніби наяву побачила Ричарда, і хвиля тепла до коханого прокотилася по всьому її тілу. На якусь мить їй здалося, що вона зробила найвеличезнішу помилку в своєму житті, коли пожертвувала Ричардом Блейком заради продовження своєї розвідувальної кар'єри і відрядження до України. Але це тривало справді лише мить, бо що б хто не казав, але Вікторія Юджин була патріоткою Сполучених Штатів Америки і готова була віддати своє життя за демократію у всьому світі. Звісно, таких пафосних слів вона ніколи не проголошувала, а якби хтось привселюдно так про неї сказав, могла б і образитись. Свої патріотизм і любов до демократії вона сховала глибоко в серці. Як ніхто не смів розпитувати в неї про інтимне життя, так і її патріотизм і любов до демократії залишалися забороненими темами для інших.

Аж тепер вона з жахом уявила, що міг відчувати Ричард Блейк, коли побачив у телевізорі її фотографію й почув розповідь про те, що вона згоріла в автомобілі під час аварії. Щось холодне й міцне стиснуло їй серце, і різнокольорові кола замайоріли перед очима. Вона з силою знову заплющила очі, аж чорний колір найбільшої густини, здається, ущерть заповнив її тіло. Від несподіванки вона подумала, що осліпла, ледь-ледь розплющила очі і зраділа, що бачить. У вухах закалатало, серце ладне було вискочити із грудей. Вікторія Юджин зрозуміла, що піднявся тиск. Так часто бувало, коли вона знаходилася на межі нервових зривів. Вона про це нікому не розповідала і боялася зміряти тиск. Але найбільше боялася, щоби її не відрахували з числа агентів. Підє викладати в академію чи займється написанням шпигунських романів? Теж непогано, але це можна зробити потім, коли набереться досвіду в гарячих точках планети.

Не шкодуючи себе, Вікторія Юджин знову взялася студіювати українські новини, роблячи відповідні записи у грубому зошиті...

... Але таке відчуття, що вона справді бачила Ричарда Блейка тут, у Донецьку.

32

Марта поволі поверталася до життя. Але тепер вона не знала, чи хоче цього повернення. Точніше, такого повернення. І чи саме до реального життя?

Коли вона була без тями, а потім у сновидіннях десь блукала у паралельному світі, їй усе видавалося прекрасним і божественно-космічним. Захоплювала краса іншої

реальності.

Але одного разу наступив момент, коли Марта зрозуміла, що треба повертатися, бо той космос безмежного, який ніби кликав до себе, водночас все ж ще не готовий був її прийняти. Вона це відчувала, хоча, звичайно, не змогла би пояснити словами.

Найперше в пам'яті зринув Олег, і його найбільше Марта хотіла побачити, коли прийшла до тяти. Натомість над нею чаклували лікар і медсестра, а потім зринула мама, мов видіння з того світу, і Марта з жахом усвідомила, яка вона вже старенька, а тут ще й донька прискорила процес, що неодмінно веде до смерті.

Значно пізніше прийшло розуміння того, що ті, хто, залякавши її, найняв працювати проти "Свободи", банально хотіли позбутися Марти, викинувши з потягу. І навряд чи вони зупиняться, поки вона живе і може вивести їх на чисту воду. А в неї нема ні сил, ні, головне, бажання зупинити їх, та й слід зрозуміти, що в принципі вона цього зробити не зможе. До того ж, тоді доведеться визнати свою паскудну роль у цьому процесі, коли постачала інформацію супротивникам "Свободи", точно не знаючи, хто вони насправді. Це в тому разі, коли захоче звернутися за допомогою до тих, кого зрадила. Якби ж то ще гроші отримала за своє іудство, а так мало життя не втратила. Та й чи повірять їй, що не мала за це грошей?

Марта не знала, що робитиме, але найбільше жалкувала за тим, що тієї чудової подорожі у майбутнє, де все було так божественно-космічно, вона вже ніколи не матиме.

33

Віолетту рятувало те, що чоловік цілими днями пропадав на роботі, а увечері здебільшого приходив додому п'яним і, трохи потинявшись по квартирі, лягав спати. У такому стані він, звісно, не міг помітити, що насправді коїться у душі дружини.

Гірше було, коли він приходив додому тверезим. Без алкоголю чоловік ставав занудливим, і Віолетта знала, що все закінчиться банальним сексом, і вона повинна імітувати оргазм, аби чоловік ні про що не здогадався. А коли він засинав, уже не стримувала себе і негучно, щоб його не розбудити, плакала в подушку.

Андрій Чернюк не виходив у неї з голови двадцять чотири години на добу. Але якщо на початку це було світле почуття, то з кожним днем Віолетта все більше й більше розуміла, що нічого доброго з цього не вийде. Заради неї він не покине сім'ю, та й вона сама не хотіла, щоб таке сталося. За великим рахунком, його сім'я – це сам Андрій Чернюк, його дружина, молодший син, а двоє старших уже дорослі. І сама Віолетта не знала, чи зможе покинути свого військового комісара, навіть якби Андрій Чернюк розлучився з дружиною, що взагалі неможливо було собі уявити.

Він хоч і далі залишався в її голові та серці, але як спогад – приємний милий спогад. Віолетта щоразу чимдуж втікала із квартири, бо тут все нагадувало Андрія Чернюка. Більше вона таких дурниць ніколи не робитиме. Це ж треба здогадатись – кохатися з ним у себе вдома.

А потім їй здалося, що Андрій Чернюк і не дуже наполегливий у стосунках з нею. Адже як чоловік міг би знайти місцинку, де б вони могли покохатися подалі від

людських очей. Але чи то згасав інтерес до неї, чи справді такої місчинки не було, – Віолетта почала звикати до думки, що хоч Андрій Чернюк і залишається для неї приємним спогадом, але все, мабуть, уже в минулому.

І коли це відчуття прийшло, Віолетта зрозуміла, що завагітніла.

34

Генерал інфаркту знайшов одностудця в особі головного редактора видання, де працювала Ліля. Все, про що би той не говорив, було суголосне з його думками. Майбутній чоловік внучки був навіть трішки радикальнішим у ставленні до Порошенка й особливо до Турчинова. А так зовнішня і внутрішня політика України, європейські проблеми, ставлення до Росії загалом і до Путіна зокрема, інші питання – в усьому їхні погляди були тотожними якщо не на всі сто відсотків, то максимально близько до цієї цифри.

А як світилися очі в головного редактора, коли він дивився на Лілю. Важко було зімітувати кохання. Хто-хто, а генерал інфаркту вважав себе фахівцем у цій справі.

Полетіли в небуття всі його домашні заготовки щодо того, аби розбити в пух і прах нареченого Лілі. Звичайно, велика різниця у віці молодят ще мала велике значення для генерала інфаркту, але це вже не ставало визначальною проблемою, щоби здійснювати якісь заходи для відміни шлюбу цього чоловіка з його внучкою.

Коли ж Ліля пішла на кухню готувати каву, генерал інфаркту наважився розкрити перед головним редактором основну проблему, яка засіла йому в мозок і напругу була пов'язана з Лілею. Він розповів, що внучку із кримського полону визволив Іван Андрійович, який зараз пропонує йому вступити до Комітету порятунку України, а він зовсім цього не прагне, зважаючи на сумнівну публіку, яка там зібралася, і все це погано може відбитися на Лілі. Говорив він скоромовкою, боячись повернення внучки із кухні, але, здається, її майбутній чоловік усе добре зрозумів. І коли Ліля прийшла, він уже встиг запевнити генерала інфаркту, що скористається своїми зв'язками у вищих ешелонах влади, візьме цю ситуацію під контроль, а з Лілею більше нічого поганого не станеться.

35

Молодший брат Аліка був непримітним чоловічком у Дрогославі. Таких мільйони в Україні. Коли на нашу землю приходять випробування, вони стають хребтом нації. Жоден ворог не здатний його переламати.

Як тільки Алік почав говорити про бандерівців, через яких Росія змушена була повернути Крим собі, про київську хунту, відразу ж припинив будь-які стосунки з ним. Не зізнавався, що в їхній родині завелася шваль, але доволі швидко все виповзло назовні. І чим більше поганих слів казали про Аліка, тим вагомішим було бажання його молодшого брата вивищитися над цим усім. В родині на російського відщепенця було накладене негласне табу. Ніхто не промовляв його імені, не згадував про саме існування його на білому світі.

Маленька продуктова гуртівня, якою володів молодший брат Аліка, стала одним із перших осередків волонтерського руху в Дрогославі. Зібралось декілька небайдужих

людей, які витрачали власні кошти на фронт, допомагаючи нашим бійцям продуктами харчування. Поїздки до зони бойових дій стали регулярними, і ніхто не вбачав у цьому особливого героїзму. Нащо вже сварливою була дружина молодшого брата Аліка, але й вона жодного слова не сказала всупереч, коли чоловік віддавав гроші й продукти нашим хлопцям на війну.

Про почин дізналося чимало дрогославців. Стали нести на гуртівню власні запаси – домашні закрутки, печиво й таке інше. Продуктів ставало все більше й більше, знадобився допоміжний транспорт, зона допомоги розгалужувалась.

Все це йшло ніби паралельно з тим, що робила міська влада. Тільки вона гучно розповідала про майже не кожную банку тушонки, відправлену на фронт, а молодший брат Аліка і його однодумці робили це мовчки, без публікацій у дрогославських газетах чи виступах на місцевому радіо і телебаченні.

І лише інколи він думав про старшого брата. Алік, Алік... Занапастив ти себе з тими москалями. Тепер і в Україні до кінця життя не з'явишся.

36

Коли Іван Трохимович приїхав додому до свого колишнього начальника відділу, то його дружина косо подивилася на нього. Якби не її чоловік, поцілував би він клямку і пішов собі геть ні з чим.

Звичайно, Іван Трохимович визнавав свою вину в тому, що через нього у колишнього начальника відділу трапився інсульт. Вони тоді обмивали його капітанські погони, й Іван Трохимович потягнув шефа до сауни. І випили забагато, і добряче попарились. Усім нічого, а того зранку забрала "швидка". Слабкою втіхою, звісно, були слова лікаря про те, що у пана підполковника був високий тиск, що він нерегулярно вживав таблетки – аж уже тоді, коли добряче припікало. Все одно Іван Трохимович вважав, що інсульт колишнього шефа – повністю на його совісті.

Дружина господаря мовчки подала їм чай з печивом і пішла до іншої кімнати. Дверей не зачинила, що могло означати лише одне: мене ваші розмови не стосуються, але коли почую, що говорити про таке, яке може розхвилювати чоловіка, враз припиню ваше спілкування.

Звісно, насамперед заговорили про невисокого череваня з масивними окулярами на носі-картоплині, який тепер очолював їхній відділ. Схоже, що той має якусь волохату лапу в Києві, бо інакше довго й нудно сидів би у капітанах, а то й у старших лейтенантах через свою професійну непридатність. Вони спільно, не змовляючись, дійшли висновку, що він тут, видно, пересиджує, а потім рвоне до столиці й обійме якусь хлібну посаду, аби виправдати сподівання свого покровителя.

Іван Трохимович почав, було, розповідати про конкретні справи, які розслідують у їхньому відділі, але на порозі виросла дружина господаря, даючи зрозуміти, що їй не до вподоби подібні розмови. Він змушений був зупинитися на півслові.

Зрештою, з'ясувалося, що, крім роботи, вони на жодні інші теми не можуть спілкуватись. Оскільки на це була накладена заборона, доводилося чекати інших часів, коли, скажімо, дружини колишнього начальника відділу не буде вдома. А зараз Іван

Трохимович допив чай, подякував за гостину і пішов.

37

В Андрія, здається, відпала нагальна потреба йти на війну. Марина уважно спостерігала за чоловіком. Якщо відразу після приїзду друзів з Майдану, які кликали його з собою на Донбас, він ходив похнюплений і пригноблений, то тепер знову повеселішав і став балакучим, як у найкращі часи їхнього знайомства та спільного життя.

До бідної голівоньки Марини ще продовжували лізти думки про Віталіка, але вони вже не були такими настирними, як раніше. Відпала й сама потреба сказати йому, аби більше не називав її малою, бо якось він просто привітався з нею, а потім Марина взагалі не бачила його. Коли він сказав, що буде ошчасливлувати іншу, вона, звісно, образилась, а тепер зрозуміла, що їй все одно, чи ошчасливить він ту іншу, чи ні. Чомусь подумала про дівчину з парку, яка тоді уважно спостерігала за нею, вбачаючи у ній, мабуть, суперницю. Марина раділа, що все вже в минулому, бо не треба робити важкого вибору. А ще ж недавно серйозно думала про те, чи зможе стати коханкою Віталіка. Мабуть, що змогла б, якби він тоді покликав, коли вона ним захоплювалась. Але завжди усвідомлювала, що ніколи б не зруйнувала сім'ю заради коханця. Та й як Петрик і Павлик ставитимуться до нового тата, якщо є Андрій? І чи зміг би Віталік або хтось інший замінити Петрику й Павлику тата?

До вибриків батька Андрія й богомільності його матері Марина вже звикла, процес при звичаювання до цього закінчився.

Петрик і Павлик були здорові. Що ж іще може бути кращим для матері?

На роботі, здається, теж усе було добре. Ось тільки останнім часом Марина стала помічати криві погляди начальника. Лише ніяк не могла второпати: це він виявляє зацікавлення нею як жінкою чи має претензії до її роботи, але поки що збирає інформацію, щоби їй про це сказати? Тому й намагалася зранку й до обідньої перерви і після неї до кінця робочого дня не виходити з-за робочого столу навіть до туалету, аби зайвий раз не потрапляти начальникові на очі, а під час обідньої перерви вислизала із приміщення і якщо десь не перекушувала, бо додому йти було далеченько, то просто гуляла або сиділа в парку біля пам'ятника Степанові Бандері.

Здавалося, життя Марини йшло за своїм розміреним графіком, якби не мама. Останнім часом в Іванни Степанівни почав скакати тиск. Загнати її до лікаря було практично неможливо. Вживала пігулки, але це не завжди допомагало. Марина старалася декілька разів на день телефонувати мамі під різними приводами. Спеціально про її здоров'я не запитувала, але з тону голосу могла визначити, як та себе почуває. В суботу вечором з Петриком і Павликом йшла ночувати до мами і поверталася до квартири свекра і свекрухи після обіду в неділю. Це був блаженний час для Іванни Степанівни, коли вона не почувала себе хворою. Але найбільше Марину тривожили вечірні часи, коли у мами міг піднятися тиск. Одного разу вона декілька разів безуспішно телефонувала їй, але Іванна Степанівна не брала слухавку. Марина вже хотіла бігти до неї, бо не знати що подумала, але мама віддзвонила сама, сказавши,

що приймала ванну. Ніколи о такій пізній порі не купалась. Марина подумала, що їй було погано, але не хотіла турбувати доньку.

38

У Ростові-на-Дону Вікторові Федоровичу не залишалося більше нічого, як згадувати своє недавнє минуле. Роботи як такої не було, хоч у ліжку валявся цілими днями. Нікому він у Росії, а тим більше в Україні не потрібен. З ним дружили, зважаючи на його посаду. Залишилося лише декілька осіб, вірних йому, причому раніше він не зараховував їх до своїх друзів.

Володимир Володимирович ненав'язливо став випомповувати з нього гроші, змушуючи фінансувати в Україні той чи інший проект. Особливо багато коштів пішло на Новоросію. Віктор Федорович знав, що не можна довіряти людям, які в Україні опікувалися цим проектом. І гроші профітькають, і нічого путнього не зроблять. Але як інакше він міг довести свою лояльність Володимирові Володимировичу, віддячити йому за те, що той допоміг перебратися до Росії?

Звісно, залишив для себе заначку. Так приставили до нього коханку. Навіть не сумнівався, що це співробітниця ФСБ, яка має вивідати, де сховані його гроші. А він не збирався їх ні на Україну витратити, ні Володимирові Володимировичу віддавати, а залишив собі на чорний день. Якою б умілою вона не була в постелі, – а тут нічого не скажеш, пілотаж вищого класу, – все ж він не такий дурний, як вони мудрі, щоб довірити їм останнє.

А якихось десять місяців тому, у вересні 2013 року, якби він не злякався і повів себе по-іншому, події розвивались б в іншому руслі. Можливо, не було би так райдужно особисто для нього, але точно не стало би так тоскно, як зараз.

... Від самого ранку Вікторові Федоровичу було зле. Йому здавалося, що всередині себе він відчуває якесь стороннє тіло, яке не дає йому змоги жити. Снідав мляво, зиркаючи по боках, ніби боявся, що можуть невідомо як заскочити вбивці, щоби прикінчити його. Втім, це важко було назвати сніданком, бо годинник наближав свої стрілки до дванадцятої дня. Спалося важко, але що снилося, зараз годі сказати. Голова не боліла, але була важкою, ніби не своєю.

Потім йому принесли купу якихось документів і він став вдавати, що уважно їх вивчає, хоча думки були далеко від цих паперів. Через годину мала відбутися його нелегка розмова з Володимиром Володимировичем, але він ще не мав остаточного рішення. Звісно, він себе тішив тим, що нібито не поступається перед грізним сусідом, хоча в душі вже давно зрозумів, що більше з ним цяцькатися ніхто не буде. Мусить зробити так, як скаже Володимир Володимирович. Єдине, що слід продумати, як кажуть, ціну питання – в значенні, щоби особисто не продешевити. Сусід уже натякав на певні преференції, але він тоді вдавав, що буцімто не розуміє про що мова.

Час спливав швидко, і коли охоронець прочинив двері, він зрозумів, що треба йти до телефону, аби поговорити з Володимиром Володимировичем. Зазвичай той запізнювався на декілька хвилин і доводилося вслухатися в гудіння апарату, але цього разу сусід, ледь привітавшись, почав з артилерійської атаки, заявивши, що слід уже

приймати остаточне рішення, інакше він ні за що не відповідає. Це вже був неприкритий шантаж, і Вікторові Федоровичу не сподобався тон, яким з ним розмовляли. У своєму житті він багато прощав людям, але єдине, чого ніколи не міг пробачити, – тону, яким з ним розмовляли. Інколи одного цього було достатньо, аби навіки розпрощатися з людиною чи потім прочитати про нього некролог у газетах. Зараз була зовсім інша ситуація. Він мусив перебороти себе, вдати, що не зважає на зверхній тон Володимира Володимировича, бо, зрештою, від цього залежала його доля. Що треба сусіду, він зробить і без нього. Його ж просто викинуть, як непотріб, або зітруть з лиця землі, ніби він ніколи й не існував на білому світі.

Поки він слухав монолог Володимира Володимировича, лише одна думка пульсувала в його мозку, і ця думка підказувала, що треба погоджуватися на все, що пропонує сусід, але трошки затягнути час, аби владнати свої справи. Він навіть заспокоївся, прислухаючись до різких ноток у голосі сусіда. Здавалося, той читав нотації учню, який не вивчив урок. Звісно, це було образливо, але вже краще бути поганим учнем, якого сварять, ніж лежати на асфальті з діркою в голові. О, згадав! Цей сон настійливо приходив до нього уже декілька разів упродовж нетривалого часу і явно віщував щось недобре.

Він здригнувся, коли Володимир Володимирович запитав напрому, якою буде його відповідь, і замовк. Здавалося, минула вічність, перш ніж Віктор Федорович почав щось мекати-бекати у слухавку, хоча насправді пауза тривала всього декілька секунд. Жажнувшись початку своєї промови, він доволі швидко виправив сам себе і спокійно, наскільки це було можливим у даній ситуації, сказав, що слід ще потягнути місяців зо два, поки Європа чітко не зрозуміла, що ж насправді задумала Україна, звісно, не без намови Росії. За цей час треба вести ту ж політику, а потім, коли настане відповідний час і вже не можна буде тягнути kota за хвіст, слід рішуче все обрубати, спалити всі мости, хоча говорити й говорити на користь обраного курсу. Він продумував ці слова давно і вимовив їх зараз хоча й не так яскраво, як би це мало бути, але все ж достатньо чітко й зрозуміло. Фактично це було те, про що йому декілька разів говорив Володимир Володимирович, але викладене по-своєму. Нехай не думає, що він сприймає все на сто відсотків, як йому пропонує сусід, але одночасно нехай тому буде приємно, що ці ідеї не відкидають, хоча й передають їх трохи інакше.

Мовчання в слухавці його стривожило, але Володимир Володимирович почав говорити загальні речі, натякаючи на те, що пора й честь знати і закінчувати розмову. Йому навіть видалося, що сусідові все одно, що він там недавно говорив. Мовляв, ти собі балакай, а я робитиму своє. І справді, Володимир Володимирович доволі швидко й сухо попрощався, сказавши, що має ще сьогодні телефонний дзвінок до Німеччини. Виглядало так, що, мовляв, я тобі виділив час, але в мене є більш важливі справи.

Йому не залишалося нічого іншого, як мовчки проковтнути образу й побажати Володимирові Володимировичу плідної розмови. Обмінявшись люб'язностями, вони нарешті таки справді розпрощались, і він знову відчув присутність якогось стороннього тіла у себе всередині. Організм був виснажений розмовою з Володимиром

Володимировичем, але думка, яка пульсувала в мозку, ніби висвітлювала на моніторі перед ним, що у нього рак. Він уже давно підозрював у собі смертельну хворобу, але лікарі казали, що все нормально. Звісно, є зміни в багатьох органах, але вони вікові й суттєвого впливу на стан здоров'я не повинні мати. Він відчував невпевненість у словах лікарів, хоча спочатку відніс це до того, що вони просто його бояться. Але треба бути останнім дурнем, аби їм вірити. І не тому, що вони можуть бути підкуплені його ворогами як усередині країни, так і ззовні, а просто тому, що вони невігласи і нічого не тямлять у своїй професії. Він заспокоював себе і щодо ворогів, які аж ніяк не могли добратися до нього, і щодо некомпетентності лікарів, але не міг знайти розв'язання проблеми.

Після розмови з сусідом у нього трапилося те, що бабка називала срачкою, і він доволі довго просидів на своєму золотому унітазі. Тут добре думалося, але він постійно заглядав, чи не йде кров з того місця, звідки ноги ростуть. Здається, все було нормально.

Помивши руки й вийшовши із туалету, розпорядився повезти себе на роботу.

В машині навіть трошки задрімав, і знову побачив власне тіло, яке лежить на асфальті. Втім, придивлявся сам до себе, але кулі в голові не було. Прокинувся з усмішкою на вустах, і це перше, що побачив охоронець, коли відчиняв йому дверцята...

... Коли коханка, яку він вважав співробітницею ФСБ, запізнилася на декілька хвилин, пославшись на корки на дорогах, Віктор Федорович подумав, що добре було би непомітно зникнути з цього клятого Ростова-на-Дону. І відразу ж зрозумів, що здійснити це практично неможливо.

39

У "Дрогославській зорі" Віталіна прочитала некролог і зрозуміла, що мова йде про смерть матері її гвалтівника. Злорадства на душі не було. Просто стала думати про те, як це він тепер обходитиметься без її допомоги. Після аварії його паралізувало, навіть на інвалідному візочку її гвалтівник не міг пересуватися без допомоги матері.

Декілька днів поспіль думка про нього часто зринала в її голові. Одного разу Віталіна навіть надумала завітати в гості до свого гвалтівника, щоби подивитись як він живе, але відразу відкинула цю затію, бо, справді, щось більш абсурдне навряд чи можна було придумати. Ось жила багато років, не думаючи про нього. Так і тепер треба зробити. Чи їй не все одно, як зараз виживає цей нещасний чоловік, покараний Богом?

І все ж доля не може без сюрпризів. Назвіть це Божими знаками, які не кожний здатний помітити.

Якось, коли Віталіна йшла з редакції, помітила молоду жінку, яка пхала перед собою інвалідний візок. Вона не відразу второпала, що в ньому сидить її гвалтівник. Аж поки молода жінка не нагнулась над ним, про щось перепитуючи, а Віталіна не перехопила їхні погляди, – і тоді зрозуміла, що насправді відбувається. Це була закохана пара. Блиск у їхніх очах свідчив про це.

Звичайно, Віталіна не була такою благородною, щоби радіти їхньому щастю. Просто їй стало шкода себе. У неї вже ніколи не буде такого великого кохання, як у них. А якби

вона, не дай Боже, стала інвалідкою, то навряд чи комусь знадобиться.

Віталік? Чи кохає вона його? Навряд чи, якщо пам'ятати кохання до Андрія Чернюка. І, головне, чи кохає Віталік її? Чи просто Віталіна хоче вискочити заміж, народити дитинку і стати такою ж, як всі?

Не знаходила для себе відповідей на всі ці запитання.

40

Дружина Ореста Бориславського працювала завучем гімназії й жила з директором Дрогославського лікero-горілчаного заводу, що називається, на віру. Офіційного шлюбу вони не оформляли. Це, мабуть, було новиною в перші місяці, а коли минуло багато років, мало хто вже пліткував на цю тему. Життя складне. Воно не завжди вписується в наші поняття моралі. Та й хто ми такі, щоб вершити суд над земними?

На початках Орестові, чого гріха таїти, було боляче, коли він дізнався про цю новину. Він кохав дружину. Навіть тоді, коли вона пішла від нього. Для багатьох причина була очевидною – через його пияцтво. Можливо, так і було. Але Бориславський розумів, що якби не директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу, не його гроші, можливості, зв'язки – мабуть, дружина би залишилась. А так син закінчував школу, треба було влаштувати його у вищий навчальний заклад. Він гнав від себе думки, що все було саме так, як нав'язав собі, але ніяк не міг змиритися з таким кроком дружини. Навіть тоді, коли зрозумів, що вже її не кохає.

Сина він сам від себе відштовхував. Насмішками. "Мамин синочок" – найпростіше, що той чув мало не кожного дня. За великим рахунком, майже його не виховував, не намагався змалку зробити з нього справжнього чоловіка. Пиятика, жінки, робота – ось три кита, на яких тоді тримався він сам і його внутрішній світ. Дружина, син були, але як безплатний додаток до його життя.

Тепер Орест Бориславський, особливо коли не пив (а таке інколи теж траплялося), думав про те, що все могло бути по-іншому. Ні, ревності до дружини вже давно вмерли вслід за коханням до неї. Тепер тривав етап байдужості. І якби не побачив дружину з сином, то й не думав би про неї. Було боляче, що син все-таки не оцінив його, не вліз в його шкіру. Чи потрібно підштовхнути його до цього?

Бориславський навіть присів на дивані, на якому вилежувався від неробства. Ця думка лише тепер прийшла йому до голови. Син – це ж найдорожче, що в нього залишилося на білому світі. Заради малого треба прожити рештки свого життя. Гідно, з високо піднятою головою.

Здавалося, він сам зараз розплачеться. Добре, що прийшла мама і принесла їсти. Вона була рада, що син сьогодні тверезий.

41

Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, був непримітним чоловічком, який не привертав до себе жодної уваги. Зустрінеш його на вулиці, в натовпі – і не виділиш як когось особливого серед інших людей.

З точки зору лояльності до Росії теж не було до нього жодних претензій. Він народився на Орловщині, приїхав у Донецьк двадцятилітнім юнаком тридцять років

тому. Вів скромний спосіб життя, не пиячив, з жінками його не бачили. До останнього часу працював на шахті, а коли почалися проблеми, пов'язані з війною, знайшов місце роботи на автозаправці.

Ніхто ніколи не чув від нього про родичів, а тому, коли з'явився племінник із Сіверодонецька, сусіди були здивовані. Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, пояснив, що всі ці роки не розмовляв з сестрою через внутрішні сімейні чвари. Але племінник тут ні до чого. Коли втік із міста, захопленого київською хунтою, і з'явився у його будинку з проханням знайти роботу, не міг йому відмовити.

Насправді Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, був щирим українським патріотом, не дивлячись на своє етнічне російське походження. Так часто теж буває, коли людина не рве на собі вишиванку, не співає українського славня з рукою біля серця, але любить Україну і готова для неї все зробити, навіть життя віддати.

Тому коли серйозні хлопці запропонували прийняти у себе Мирона-Артема, ні секунди не вагався, розуміючи, що це потрібно для загальної справи.

Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, ненавидів режим Путіна, встановлений кремлівським карликом у Росії. Мабуть, він був з тієї когорти людей, яких відносно не так уже й багато, але які розуміють, до чого це насправді може призвести. І коли випала нагода допомогти Україні в її протистоянні з Росією, він радо підставив своє плече.

42

На допомогу Студентові дали капітана зі штабу. Це був молодий високий худорлявий чоловік зі смішними окулярами на носі. Очевидно, йому не вдалося відкрутитися від повістки, але батьки, чи родичі, чи знайомі зробили все можливе й неможливе, аби він був подалі від зони бойових дій. І це справедливо, бо такі люди не присобачені до звичайного життя. А що вже казати про війну, де вони гинуть одними із перших, ніби кулі спеціально вишуковують саме їх.

Формально капітан зі штабу був старшим у транспортуванні труни з тілом Вовка на його малу батьківщину. Але в силу непрактичності молодого високого худорлявого чоловіка зі смішними окулярами на носі вся відповідальність була перекладена на плечі Студента. За великим рахунком, він би й сам упорався з цією відповідальною місією, але командир наказав-попросив не викаблучуватись і виконувати вказівки капітана зі штабу. Побачивши вираз обличчя Студента, тут же додав, що слід діяти, враховуючи ситуацію, і в разі потреби брати ініціативу на себе. При цьому він виразно глянув Студентові в очі, і той зрозумів, що діятиме так, як хоче командир, хоча, звичайно, кого-кого міг би потерпіти в начальниках, але лише не капітана зі штабу.

43

Коли Нишпорці зателефонував начальник Дрогославського відділу поліції, стало зрозуміло, що є якась цікава новина. Просто так підполковник ніколи не зв'язувався з колишнім капітаном.

- Ти займаєшся справою Чернишова?! - почав той з крику.

- Займаюсь, - спокійно відповів Нишпорка, намагаючись стримати наступ. - І вже є

певні напрацювання.

- Чому я не знаю про ці напрацювання? - не вгавав підполковник.

- Будеш багато знати - швидко зістаришся. - Нишпорка намагався перевести все на жарт, але це ще більше розізлило його співрозмовника.

- Ти свої штучки дівчаткам показуй! - розійшовся підполковник.

Нишпорку це почало обурювати. Чого б це я ліз не в свої справи?

- Один із основних підозрюваних відпав, - сказав Нишпорка, щоби хоч чимось заспокоїти начальника Дрогославського відділу поліції, хоча й не мав наміру саме сьогодні ділитися цією інформацією.

- І хто ж це основний підозрюваний? - вже спокійніше запитав підполковник.

- Не по телефону, - відповів Нишпорка. - При нагоді розповім.

Підполковник мовчав, переварюючи інформацію.

Нарешті Нишпорка поцікавився:

-- Так що ти мені хотів сказати?

- Викрали сина Олега Чернишова, - відразу відгукнувся підполковник, ніби чекав, що Нишпорка задасть саме це запитання. - Працюй, будь ласка, дуже тебе прошу.

Останнє прохання було незвичним, коли зважити, що це зробив підполковник.

Майже відразу Нишпорці зателефонував Олег Чернишов.

- Це я викрав свого сина, - сказав він, не вітаючись.

Що за чудасія?

- Розумієте, до мене поступила інформація, - почав пояснювати Олег Чернишов, - що відомий вам підполковник СБУ замислив це зробити, тому я мусив його випередити.

- Послухайте, - не втримався Нишпорка, - а в мене є інформація, що цей підполковник СБУ не вбивав ні вашої матері, ні вашої дружини, а тим більше не мав наміру викрасти вашого сина.

По той бік барикад запанувала гнітюча тиша.

- Це вона вам сказала? - нарешті крізь зуби вицідив Олег Чернишов.

Яке безбарвне - вона. Ніби мова не про жінку, яку він кохає.

- Яка різниця, хто мені це сказав! - кип'ятився Нишпорка. - Ви самі чудово знаєте, що підполковник СБУ не вбивав ваших рідних. Тільки я не второпаю, навіщо вам валити все на нього, тоді як справжній убивця гуляє на свободі?!

- Значить, вона, - зробив висновок Олег Чернишов, ніби не почув того, про що йому сказав Нишпорка.

Наступна пауза була не такою довгою, як попередня.

- Тепер мені все ясно, - сказали зовсім чужим голосом по той бік барикад. - Я думав, що ви серйозний чоловік. Вибачте, що помилився. Не шукайте мене, бо не знайдете.

Олег Чернишов перервав зв'язок. Нишпорка декілька разів намагався йому зателефонувати, але завжди операторка байдужим голосом повідомляла, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

Ось так. З чого почав - тим і закінчив. Тільки тепер до двох трупів додався хлопчик,

якого викрав батько.

44

Судячи з того, скільки разів йому давали їсти, Ричард Блейк вираховував, що минуло вже більше доби з того часу, коли він спілкувався зі змученим чоловіком, який сидів за столом. Годі було гадати на кавовій гущі, чого від нього справді хочуть ці люди. Скажуть рано чи пізно. А зараз він згадував передісторію свого польоту в Україну.

... Ричард Блейк радів, що його викликають в контору: хоч трошки забуде про смерть Вікторії Юджин. З іншого боку, він образився, що з ним хоче розмовляти лише другий аналітик Центру стратегічних досліджень, а не головний чи хоча би перший. Щоправда, з головним він ще ні разу не розмовляв, лише чув якось його голос по телефону. Тоді уявив собі старого, незадоволеного життям і хворого на всі можливі болячки чоловіка. З першим теж розмовляв по телефону, голос цього аналітика не справляв позитивного враження. Тепер він має зустрітись з другим аналітиком. Як це розцінювати? Якщо він побачить другого аналітика – це вище, ніж розмови з головним і першим аналітиками? Чи його все-таки принизили, якщо він розмовлятиме лише з другим, а не першим чи головним аналітиком?

Як би там не було, але Ричард Блейк зараз був злий на весь білий світ. Звісно, причина лише одна – смерть Вікторії Юджин. Ці люди живі, а її нема. Вони сміються, про щось жваво розмовляють між собою, а вона вже ніколи не повернеться до нього. Він упіймав себе на думці, що хоче зараз переїхати машиною найбільших веселунів, які мають нахабство сміятися тоді, коли йому життя немиле. Звісно, розумів, що вони ні в чому не винні, бо не знають про його горе. Але якби й знали, подумав Ричард Блейк, то лише би позірно поспівчували, а потім знову ржали у нього за плечима.

Поки доїхав до сірої й непривітної будівлі Центру стратегічних досліджень, злість на людей, які сміють жити тоді, коли нема Вікторії Юджин, майже випарувалась. Він піднявся ліфтом на сьомий поверх, де засідало начальство. Його перевірили на вході й сказали, що другий аналітик знаходиться в двадцятому кабінеті. Тільки-но він підійшов до дверей, як вони самі прочинились і жіночий голос лагідно і майже по-материнськи сказав:

– Проходьте, Ричарде, сідайте.

Мабуть, він мав розреготатись. По-перше, ніколи не думав, що другим аналітиком може бути жінка. По-друге, він не бачив її обличчя, бо перед ним була пластикова стіна. І справді, з якого дива йому мали показати її обличчя, якщо це заборонено загальними правилами, коли молодший у табелі про ранги не може бачити старшого? При цьому Ричард Блейк розумів, що другий аналітик бачить його і навіть зауважує його нервозність. Він намагався взяти себе в руки, але це було даремним, бо другий аналітик голосом його матері сказала:

– Я співчуваю вам, Ричарде.

Ну, звісно, вони знали все про нього. Вікторія Юджин не могла бути секретом для начальства із Центру стратегічних досліджень, інакше що би то було за начальство, яке не знає всього про своїх підлеглих.

На столику перед бар'єром парувала кава, лежало тістечко. Кава була його улюблена – арабська вишнева, а тістечко теж таке, яке він найбільше любив, – померанц абажурний. Нікуди не сховаєшся від їхніх всюдисущих очей!

Ричард не став запитувати, чому другий аналітик йому співчуває, бо все було зрозумілим і без слів. Він стримано сказав: "Дякую" – і вирішив послухати, що ж йому скажуть далі.

– Ми розуміємо, Ричарде, що ви би завтра хотіли попрощатися з Вікторією Юджин, – дама вже говорила діловим тоном, – але ситуація у світі вимагає нашого втручання.

Він навіть відставив горнятко з кавою, все ще не розуміючи, про що йдеться. Другий аналітик зробила ефектну паузу, аби ще більше загострити увагу Блейка до своїх слів, і сказала:

– Незабаром в Україні почнуться цікаві події. У своїй аналітичній записці ви схопили суть ситуації. Керівництво прийняло рішення на деякий час перевести вас до нашого посольства в Україні. Формально, звісно, ви виконуватимете іншу роботу, але здебільшого займатиметеся тим, чим і зараз. Нас цікавлять ваші аналітичні роздуми з приводу того, що відбувається і відбуватиметься в Україні. Основна робота не займатиме у вас багато часу. Про справжню вашу місію знатиме лише пан посол.

Поки Ричард переварював почуту інформацію, другий аналітик доконала його:

– Виліт завтра о десятій ранку.

Пауза, яка запала, не була довгою. Даму не цікавило, що з цього приводу думає її підлеглий. Накази тут не обговорювались. Мабуть, лише смерть могла стати вагомою причиною не виконати того, що наказало начальство.

– Бажаю вам хорошого польоту, вдалого приземлення і плідної роботи на уряд Сполучених Штатів Америки, – сказала дама. Жодного тепла в її голосі вже давно не було, і Ричард Блейк зрозумів, що аудієнція завершена.

Не допивши кави і навіть не встигнувши доторкнутися до тістечка, він піднявся з крісла і пішов до виходу. Так і відчув, як дама свердлить поглядом його спину.

Ричард зайшов до себе в кабінет. На його робочому столі лежали відповідні документи й інструкції, квиток на літак і запакований тугий конверт з надписом "передати особисто в руки послові Сполучених Штатів Америки в Україні".

Мозок працював як годинниковий механізм. Треба було зібрати речі, заїхати до мами. Звісно, не мав права сказати куди і з якого приводу відрядження, тим паче, що мама й не знала, в якій серйозній урядовій установі він працює.

Чи жалкував він, що завтра не встигне попрощатись із Вікторією Юджин? Але що значить – попрощатись? Якби було її тіло, можна його порухати, поцілувати труп у холодне чоло. А тут домовина, очевидно, буде закритою. І яка дурнувата доля. Батьки Вікторії теж загинули в автомобільній катастрофі. Єдина рідна душа, яка в неї була, – це бабуся, яка померла два роки тому. Виходило, що найближчим до Вікторії тепер був він. Але клята робота навіть не дозволяла йому попрощатися з нею. Він розумів, що лукавить з собою. Йому не хотілося йти прощатися з Юджин, бо всі би дивилися на нього і казали, що це її хлопець. Так що начальство зробило добру справу,

відправляючи його до Києва в американське посольство, бо тут він або зійшов би з розуму, або спився.

По дорозі додому Ричард зауважив, що мало не в кожній молодій жінці бачить Вікторію Юджин. Нав'язлива ідея, що вона жива, не кидала його ще від тієї миті, коли він уперше почув про її смерть. Блейк розумів, що жодної змови проти нього не може бути. Що він за цяця, аби хтось так жорстоко розігрував його? Звичайно, йому хотілось, аби його так розіграли, а потім якийсь добрий дядечко поплескав по плечі й сказав:

- Чуваче, ми пожартували. Вибач, що у нас такі дурні жарти, але твоя Вікторія жива.

Звісно, він би спочатку врізав цьому доброму дядечкові, а потім обійняв його і напівлагідно сказав:

- Дякую, чуваче, але більше так не роби.

І тут би до них зайшла Вікторія, і він до нестями стиснув її у своїх обіймах, а потім вони всеньку ніч займалися коханням.

У нього аж сльози виступили на очі, і Ричард змушений був припаркуватись до першого зручного місця, бо не бачив куди їде. Опанувавши себе, знову рушив, і вже Вікторія Юджин не ввижалася йому.

Лише коли приїхав додому, зрозумів, що має кудись подіти Смоллі. Доведеться, мабуть, залишити його мамі. Кіт щось відчував, і увесь вечір ходив, мов песик, за господарем, поки той збирав речі. Смоллі почав нявчати, коли Ричард поніс його до машини...

... Чому так тихо? Як Блейк не вслухався, ніхто за дверима не подавав жодних ознак життя. Цікаво, що зараз робить змучений чоловік, який сидів за столом?

45

Володя не відразу зрозумів, що сталося. Крізь сон йому почувся гуркіт грози. Але коли їхню багатоповерхівку добряче струсонувало, а вікна готові були вилетіти з рам, остаточно прокинувся. Тепер сумнівів не було: десь поруч розірвався снаряд. Намагався сам себе заспокоїти, але в нього це виходило слабо. Поки спустяться із сьомого поверху в підвал, з них можуть залишитися лише шматочки.

Дружина зірвалася з постелі. Вона була голою, бо любила так спати. Її тіло дрижало, й годі можна було це зупинити.

З наступним вибухом, що прогрімів за якийсь квартал від них, у голові висвітлило: діти. Володя вже не звертав увагу на дружину, а вдягався з першою космічною швидкістю. Вже й не пам'ятав, як збіг по сходах чи, вірніше, злетів і побіг у напрямку до будинку матері. Діти були там. Але за якийсь десяток кроків його зупинив гучний окрик:

- Стій! Стріляти буду!

Вони впізнали один одного. Це був знайомий із сусідньої багатоповерхівки. Він служив в ополченцях.

Володя зупинився і став пояснювати, що діти в мамі, а він біжить туди. Ополченець скрушно похитав головою. Мовляв, не бачиш, що там робиться? А в мене команда:

нікого не пускати. Та й комендантська година зараз. Повертайся додому, поки тебе не загребли.

Нічого робити. Володя побіг назад.

Вдома дружина сиділа на ліжку. Вона накинула на себе халатик. Її трусило й далі, але вже не так сильно.

Володя знайшов мобілку й зателефонував мамі. Жалкував тепер, що не зробив цього відразу. Але в першу мить не зорієнтувався. Дзвінок ішов, а потім зник.

Дружина ледь чутно запитала:

- Що?

- Не відповідає.

Володя зателефонував синові. Той же результат. Потім доньці. Мовчанка.

Сидів з дружиною на ліжку, обійнявшись. Найгірші думки лізли до голови.

Бахкати за вікном перестало. Пролунало декілька автоматних черг. Тиша.

Здавалося, минула вічність. Ні, мабуть, таки менше, бо пролунав телефонний дзвінок. Мама! Вона сказала, що все добре, вони були в підвалі. З дітьми все нормально. У сусідній будинок влучив снаряд. Здається, в тій квартирі нікого вдома не було.

До ранку вже не могли заснути.

Пішов дощ. Краплі гучно стукали по підвіконнику. Знову бабахнуло. Але це вже справді була гроза.

46

Петя Онищенко розумів, що не він сам по собі цікавить ефесбешників, а його двоюрідний брат, генерал-майор СБУ, який користувався особистою довірою з боку Петра Порошенка. Про це слідчі навіть не натякнули йому, а прямо сказали в очі. Не було зрозуміло, яким чином його можуть використати у цій брудній грі. Мабуть, через нього спробують натиснути на двоюрідного брата, а через того - і на самого президента, щоб мати певну вигоду для себе.

Але для самого Петі Онищенка ситуація була програшною. Років двадцять тому пересварилися, що називається, не на життя, а на смерть сестра з братом - його мама і батько двоюрідного брата. Звісно, це відбилось і на стосунках хлопців. За весь цей час вони жодного разу не зустрілись, не розмовляли по телефону. Петя Онищенко заочно стежив за кар'єрою двоюрідного брата, але, звісно, інформація про нього була обмеженою в силу специфіки його служби. І лише з початком війни між Росією та Україною прізвище генерал-майора СБУ стало зрідка з'являтися в інформаційних повідомленнях.

Петя Онищенко розумів, що не може сказати ефесбешникам про відсутність будь-якого спілкування з двоюрідним братом, бо це автоматично означало би його смерть. І справді, кому потрібний такий родич, який не здатний вплинути на генерал-майора СБУ, а через нього - і на українського президента? Тому слід поволі втягувати себе в їхню гру, щоби зрозуміти весь механізм і в разі потреби диктувати свої умови. З іншого боку, ефесбешники не поспішали, не рухали Петю Онищенка, не викликали на допити. Або щось змінилось, або вони комбінують хитромудру комбінацію, а на це потрібний

час.

Інколи йому давали можливість розмовляти по телефону з дружиною і сином. Звичайно, все відбувалося під пильним контролем ефесбешників. Версія була така, що Петя Онищенко знайшов у Москві нову роботу, за яку багато платять. Через своїх людей вони передавали гроші його дружині, щоб у неї не виникало сумнівів, ніби у чоловіка можуть бути якісь проблеми. Це ще більше пов'язувало Петю Онищенка з сім'єю, і він розумів, що не має права зробити хибного кроку, аби не нашкодити дружині й сину.

Довелося з цієї причини зовсім відмовитися від думки про втечу. Звісно, він усвідомлював, що таке навряд чи взагалі можливо, але тіло й душа рвалися на волю. За певними внутрішніми відчуттями й ознаками Петя Онищенко визначив, що знаходиться не в Москві, а на якійсь базі ефесбешників за містом. Система працювала так, що він не бачив інших своїх братів по нещастю, хоча ті, безумовно, були. Про це свідчили довгі ряди коридорів з безкінечними камерами. В одній із них і сидів Петя. Місця б тут вистачило і на чотирьох, але, враховуючи важливість Онищенка, помістили його самого. Їжа була, звісно, не ресторанною, але прийнятною для шлунку.

В одну з безсонних ночей він чомусь несподівано для себе згадав Аллочку.

47

Виїхали на світанку. Зголосився веселий і балакучий волонтер із Рівненщини. Звісно, йому було не по дорозі, але заради такого випадку підеш на все. Напередодні він своїм бусом привіз у підрозділ харчів. Командир казав, що вистачить на полк. Волонтер у себе вдома таксував, а коли їздив на передову, знімав крісла у салоні. Поруч з водієм сів капітан зі штабу, а студент вмотивувався біля труни з тілом Вовка.

Від'їхали вже далеченько, коли у світлі фар Студент помітив Дзяму. Як ця сучка непомітно влізла до машини – один Бог знає.

Дзяма прибилась на їхні позиції з боку сепарів. Хлопці до всього живого з того боку ставилися підозріло. Лише Вовк приголубив її й підгодовував. Назвав Дзямою. Дзявкотіла вона по-вовчому – чи треба було, чи ні. Але декілька разів виручила хлопців. За якийсь десяток секунд до обстрілу бігла в укриття, завиваючи, або лягала на землю й ніби хотіла накрити все своє тіло довгими вухами. Це був вірний знак, що зараз з боку сепарів прилетить подаруночок.

Напередодні загибелі Вовка Дзяма довго вила на Місяць, перевертаючи всім кишки. Вовк підійшов до неї і сказав:

– Не переживай, Дзямо, нічого з нами не станеться до самої смерті.

Студент затарабанив у віконце. Волонтер зупинив бусік. Студент відчинив дверцята і опустил Дзяму на землю. Вона винувато дивилася на нього. Це був людський погляд. Здається, Дзямі було соромно. Не за себе, що вона потайки залізла у машину, а за Студента, який ось так поступив з нею.

– Біжи до хлопців, Дзямо, – сказав Студент. – Ти там потрібніша.

Дзяма гавкнула, але стояла на місці.

Коли машина рушила, Дзяма побігла за нею. Спочатку не відставала, але коли

волонтер піддав газу, зникла з поля зору Студента. Він уже жалкував, що висадив її. Адже Вовк так любив Дзяму, а вона – його.

Довго затримались на залізничному переїзді. Поїзди йшли туди-сюди.

Студент не відразу зрозумів, що це. Хтось шкрябав лапками об дверцята. Відчинив – Дзяма. Він навіть зрадів, що вона наздогнала їх.

Дзямі не потрібне було особливе запрошення. Вона заскочила до машини і лягла біля труни. Студент погладив її. Дзяма ніяк не відреагувала, навіть помахом хвоста. Здається, вона була ображена. Всім своїм видом ніби говорила, що Вовк так би з нею не поступив.

48

Орест Бориславський знайшов собі нову забавку. В парку щодня збирались пенсіонери і грали в шахи навиліт. Якось він підсів і почав вигравати партію за партією. Не вважав себе сильним шахістом. Це, мабуть, суперники були слабкими гравцями.

Коли вигравав декілька партій поспіль, це йому набридало. Він вставав і йшов у пошуках друзів, які би могли поставити йому сто грамів.

Одного разу так надибав Ярослава Івановича. Зрадів, як мамі рідній. Виписав йому, чому не заходить у гості. Той щось сказав невиразне. Не міг же зізнатись, що крав книги у Бориславського, але за цим заняттям його застала мама Ореста.

Зайшли до найближчої кнайпи, і Ярослав Іванович щедро замовив пів-літри на двох і славну закуску. Пив більше Бориславський.

Вчитель української мови та літератури почав здалеку, але вже ближче до фінішу їхньої випивки Орест Бориславський докумекав, чого від нього вимагають. Він обурився: як це за книги з батькової бібліотеки братиме ще й гроші? Для хороших людей йому нічого не шкода!

Ярослав Іванович накинув йому список книг, які хотів би мати, і наступного дня Орест Бориславський їх притарабанив. Учитель сказав, що сьогодні не може пити, бо має якусь зустріч, але дав йому пляшку горілки і сто гривень на закуску. Це було славно!

Хіба ж можна було відмовляти такому щедрому чоловікові? Ще декілька разів Орест Бориславський приносив Ярославові Івановичу книги за заздалегідь складеним списком, а взамін отримував горілку і гроші на закуску.

49

Вдруге до Івана навідалися після першого візиту групи оплотівців. Цих хлопців він не знав. Видно, їм дали зовсім інші вказівки, як треба діяти. Старший безцеремонно відсторонив Івана, ніби він тут був господарем, і зайшов до квартири. Двоє подалися за ним. Іван відчув себе бідним родичем, який живе у приймах.

У спальні на ліжку лежала Зоя, фіфочка. Іван підчепив її на автобусній зупинці. Декілька ночей вона провела тут.

Старший запитав в Івана, чи це його дружина. Зою, фіфочку, паралізувало. Вона подумала, що цих трое здорованів зараз будуть її гвалтувати, як тоді Едік Скворцов зі

своїми друзями.

Один із групи сказав, що знає її. Вона була головою дільничної комісії під час референдуму.

Це дещо знизило градус агресії. Старший усе ж запитав в Івана, де його дружина і донька. Зрозумівши, що справа пахне смаленим, чоловік відповів, що не знає, де вони. Мабуть, в Україну втекли, але нічого йому не сказали.

Всі відчували, що справа не завершена. Треба щось робити. Не можна піти звідси просто так.

Іван випередив їх, наказавши Зої, фіфочці, накривати на стіл. Здається, їм сподобалась ця пропозиція. Вони вийшли зі спальні, а Зоя, фіфочка, накинувши халатик дружини Івана, заметушилася на кухні. В неї все ще дрижали руки, але страх поволі покидав її грішне тіло.

Говорили-балакали про Путіна, Росію, яка має приєднати Донбас до себе, як це зробила з Кримом. Співчували Івану, який стільки років прожив із запроданками. Він слухняно кивав головою, лиш би вони швидше забралися звідси.

Однієї пляшки виявилося замало, і той, хто впізнав Зою, фіфочку, метнувся до магазину і приніс ще дві.

Скінчилося тим, що третій із групи почав приставати до Зої, фіфочки, і вже тягнув її до спальні. Іван ще не встиг відреагувати, як втрутився старший. Він відтягнув напарника від Зої, фіфочки, а відтак пішов до виходу, покликавши за собою товаришів.

Зоя, фіфочка, довго не могла заснути. Вона схлипувала і щось бурмотіла собі під ніс. А коли заснула, Іван відчув, як вона декілька разів здригнулась. Потім затихла, і він подумав, що вона вмерла. Змушений був увімкнути світло. Зоя, фіфочка, спала, блаженно усміхаючись уві сні. Мабуть, їй снилося щось дуже приємне. Спробуй зрозуміти цих жінок.

50

Те, що раніше пунктирно вимальовувалось у голові, тепер знайшло чіткі обриси. А й справді, якщо хтось стріляє, то має бути відповідь. І вже не має значення, хто почав першим. І кількість жертв з двох боків не така суттєва, навіть якщо мова йде про десятки, сотні чи навіть тисячі.

Розмова з двоюрідним братом по скайпу була неприємною. Володя у всьому звинувачував Україну і казав, що мало не позбувся дітей. Андрієві Чернюку було важко щось сказати у відповідь, бо аж тепер йому доходило, що українські військові не носять білих рукавичок і теж гатять по сепаратистах. Тобто і по мирних мешканцях теж.

Розуміння цього давно зріло в голові, але аж тепер, після розмови з Володею, викристалізувалося. Андрій Чернюк нікого не звинувачував і не захищав, бо розумів, що війна має свої правила, відмінні від правил мирного життя. Кардинально відмінні.

Намагався на мить подивитися на все очима Володі, але це була марна справа. Якби по його будинку стріляли, не знати, якою була би його реакція. І чи з'ясовував би він, хто це був – сепаратисти чи українські воїни. Однозначно вони би стали для нього ворогами. Тим більше, якби загинув хтось із його рідних.

Тепер доводилося кожний день робити нові відкриття. Поволі з'ясовувалося, що вороги – це не лише Путін, сепаратисти й інші мерзотники, які полізли в Україну. Не меншими негідниками поставали можновладці, які наживалися на війні, журналісти, які перекручували факти на догоду тим, хто їх щедро фінансував, волонтери, які користалися довірою людей і попри гроші на фронт не забували й собі дещо прихопити. Подібні клаптики інформації щодня вихоплювали очі й вуха Андрія Чернюка. Тепер важко було сказати, хто більше небезпечний – ті, що там, чи ті, хто тут. Україна була приреченою битися на два фронти. Все залежало від запасу міцності. Але він відчував, що вирішальною все ж буде ситуація, коли вдасться зламати хребет внутрішнім ворогам. Тоді й справи на війні підуть веселіше.

Чекав слушної нагоди, щоби знову поговорити по скайпу з двоюрідним братом. Володю не можна пускати на поталу ворогам. Це з Сергієм все зрозуміло. А Володя ще піддається на добре і правдиве слово. Андрій Чернюк у це вірив. Призбирував факти і докази до кращих часів, коли Володя вийде знову на зв'язок. Вірив, що вони порозуміються.

51

Дональд став чутливим. Кожний шурхіт насторожував його. Будь-яку нову людину він автоматично заносив до списку тих, хто хоче його вбити.

З Угорщини він перебрався до Швейцарії, але не počував себе у безпеці в готелі невеличкого містечка, що радше нагадувало село, розкидане на декількох пагорбах.

Найбільше Дональда непокоїло те, що жодне російське видання не вмістило повідомлення про його смерть. Йому здавалося, що він майстерно влаштував у Москві автокатастрофу, підкинувши до своєї машини обгорілий труп бомжа. Дональд не був засекреченим чоловіком, щоб про нього не можна було писати. Так, високопоставлений чиновник у відомому міністерстві, але все ж заслуговував бодай на декілька рядків некрологу.

Отже, щось не спрацювало. Вони не повірили, що той бомж у його машині і є Дональдом. Тому ще більше у них підсилились сумніви щодо його лояльності до Путіна. А якщо він був у списку тих, хто під псевдо Дональд міг передавати секретну інформацію американцям, то це ще більше підкреслювало їхню впевненість у підлаштованій ним самим автокатастрофі.

Задумуючи план втечі, Дональд передбачав, що можуть бути труднощі, але винагородою мала стати нагода розчинитись у світі. Він мріяв бути до кінця життя вільною людиною. Однак десь і в чомусь прорахувався, так що й пластична операція на обличчі може не допомогти. Тепер доведеться блукати від країни до країни, щоразу відчуваючи небезпеку за власне життя.

Чи вартувало так різко все змінювати? Міг же просто перестати постачати американцям секретну інформацію. Ніхто б ніколи нічого йому не сказав, бо просто не знав би, хто такий Дональд. Але навіть якби він це зробив, то все ж відчував, що фізично не зміг би перебувати в Росії. Тут повітря було напоєне путінськими брехнею і пропагандою. Втім, ці слова стали вже синонімами.

У двері готельного номеру постукали. Серце Дональда впало у п'яти.

52

Ліля загадково усміхалась, а головний редактор видання, в якому вона працювала, ніяк не міг здогадатись яку ж таку велику таємницю приховує від нього його чарівна майбутня дружинонька.

Нарешті він не витримав і запитав:

- Ну, що там у тебе? Розповідай.

Ліля присунулась до нього ближче і вже хотіла розповісти йому цю важливу для них двох новину, але в її чарівного майбутнього чоловічка запрацювала мобілка.

Поки він розмовляв по телефону, даючи вказівки, де має бути розміщений той чи інший матеріал у свіжому номері газети, Ліля розмірковувала про своє. Ні, звичайно, вона би хотіла повноцінного весілля, про яке мріяла, коли її подруги виходили заміж. Але навряд чи це можливо тепер, коли йде війна. І хоча Київ далеко від фронту, все одно якось незручно себе почуватимеш, коли там вбивають людей, а ти веселишся за повною програмою. Ні, вони просто розпишуться, візьмуть шлюб у церкві, щоби зберігати вірність одне одному до кінця життя, а потім...

- Ну, що ти хотіла сказати? - перервав її роздуми головний редактор.

Ліля стала серйозною, ніби від того, що вона мала сказати, а, головне, що він відповість, залежало все її подальше життя. За великим рахунком, так воно й було, але Ліля ще цього не знала. У неї були сумніви, що майбутній чоловік може відразу не так зреагувати, як би їй хотілось, але вона сподівалася, що все владнається і в кінцевому результаті все буде так, як має бути, тобто так, як хоче вона.

- Я вагітна, - сказала Ліля. - У нас буде дитина.

Головний редактор газети думав лише мить. Складалося враження, що він заздалегідь був готовий до такого повороту подій, а тому відповідь його була підготовленою й чіткою та недвозначною.

- Ще дітей нам не вистачало для повного щастя, - сказав він роздратовано. - Зробиш аборт.

Йому знову хтось зателефонував. Він довго пояснював, що саме слід змінити в якійсь статті, яка мала йти на першу сторінку з продовженням на третій і закінченням на восьмій, а коли глянув на Лілю, то побачив її великі очі, в яких стояли озера сліз.

53

Нарешті Леся дізналась як звати дітей сусіда. Ще зовсім недавно лише він існував для неї - Бог, цар і герой в одній особі. Його сім'я... Це було щось далеке, нереальне, навіть містичне, що, здавалося, не стосувалось сусіда, а її - тим більше. Але відколи вона дізналася про рак грудей сусідки, її жаль, непомітно для самої Лесі, перемістився на дітей. Мабуть, вона ще не думала про те, що ж з ними буде, якщо мама помре, але десь підсвідомо ця думка вже почала в ній народжуватись.

Старшу дівчинку звали Діанка. Їй вже виповнилося чотирнадцять років. Це була красуня, схожа на маму. Тільки та вже була зболена життям, так що навряд чи могла зацікавити чоловіків, як ще якихось п'ять чи десять років тому, а Діанка лише

розпочинала свій шлях підкорення чоловічих сердець. Вона завжди була стильно одягненою, а на її ніжки під міні-спідницею заглядався не один ловелас із сивими вусами. А ще мала була улюбленицею батька. Леся якось не звертала на це увагу, а тепер помітила, що сусід найкраще ставиться саме до неї. Ні, він по-своєму любив і синів, але Діанка для нього була особливою. Мабуть, і дівчинка, в якій уже пробуджувалась жінка, відчувала це і так просто не давалася в руки. Її вередування лише забавляло батька, і він готовий був для неї дістати хоч зірку з неба.

Середульшому, Сергійкові, було одинадцять. Він не був схожим ні на маму, ні на тата, і коли Леся уважно придивилась, то в неї склалося враження, що батьки взагалі не звертають на нього жодної уваги, ніби це випадкова і небажана дитинка в їхній сім'ї.

Наймолодшому, Василькові, було вісім років. Це був викапаний татусь і улюбленець мами. Рухи, погляд, міміка, усмішка – все було в нього, як у сусіда, і Леся жартома думала про те, що дістанеться ж якійсь дівчині колись таке багатство. Та, мабуть, і на багатьох дівчат його вистачить.

І чим глибше вона вникала в життя сусідів, тим більше її гризло сумління, навіщо вона влізла в цю сім'ю. Ліля ж не була слабкою на передок, як охрестили деяких її подруг, та й свого Мирона кохала. А довелося побути деякий час без чоловіка – як не просто зрадила йому, що, можливо, було би зрозумілим і виправданим, а поринула у світ Сексу з великої літери, причому сусід не лише показав їй незбагнену красу цього світу, а й у ній самій відкрив готовність все глибше й глибше пізнавати його. Якби не цей чоловік, вона б, мабуть, і не здогадалася до кінця життя про свої сексуальні здібності, а то б і вірність чоловікові зберігала до самої смерті.

Але зараз Лесю боліло не це. Вона вбила собі в голову, що через її стосунки з сусідом у сусідки виявили рак грудей. Адже кожна хвороба від переживань, і саме це могло стати причиною захворювання. Леся дала сама собі слово більше навіть не дивитися в бік сусіда, а спокутувати свою вину й молитися за здоров'я сусідки.

54

Тільки-но генерал нарешті всерйоз задумався зайнятись Варварою, бо вже не витримував чисто фізично як чоловік, а бавитись в сексуальні ігри з якоюсь іншою жінкою не хотів, – як із Москви прийшла установка запустити на "об'єкті № 17" два виробництва, причому необхідно це зробити до дня народження Путіна. Нічого собі! Серпень, вересень, а там і сьоме жовтня. Що за плани такі стахановські? І то які виробництва! Завод з виготовлення нової зброї, на якому мали би працювати виключно жінки. Ну, зрозуміло, їхні руки, інтуїція, окомір – все не так, як у чоловіків. Генерал одного разу побував на секретному військовому заводі і побачив там жіноче царство. Тепер і в нього таке буде. А для чоловіків – виробництво меблів. Ну, лісів тут – на сотні кілометрів навколо, так що матеріалу вистачить.

Він зараз не хотів думати, як впорається з цим завданням. У Москві ж теж не хочуть обличчям у болото впасти, навіть якщо й зроблять його крайнім. А це ж і сам Путін може приїхати на "об'єкт № 17" чи хтось із його двійників. Спробуй тут вгадай, справжній він чи ні.

Як би там не було, а вже від завтра йому пообіцяли веселеньке життя. Насамперед приїдуть спеціалісти, які у виділених приміщеннях встановлять необхідне обладнання, а паралельно з ними – нові в'язні, які працюватимуть на заводі з виготовлення зброї та на меблевій фабриці. Ну, і, звісно, нові загони охорони для цих людей. І всіх треба розмістити, нагодувати і забезпечити всім іншим, необхідним для життя і праці.

Моментально думки про Варвару відійшли навіть не на другий, а на десятий план. Генерал повеселішав не лише внутрішньо, а й навіть зовнішньо. Давно вже ніхто не бачив такої загадкової усмішки на його обличчі. А це починалося його нове життя! Він давно думав і у вузькому колі друзів казав, що Путіну, якщо той хоче увійти в історію Росії та світу, необхідно брати приклад зі Сталіна, а не з Хрущова чи Брежнєва, і тим більше не бавитись у щось на кшталт горбачовської перебудови.

Генерал раптом збагнув, що відповідає зараз не лише за "об'єкт № 17", а й за всю Росію, адже саме тут здійснюється генеральна репетиція того, що може незабаром відбутися в Росії. Він не знав, чи є ще подібні об'єкти, але розумів, що зараз на нього дивиться вся Росія. Впорається він – Росія знову втре носа Америці. І при чім тут Варвара?

55

Це вже ставало хворобливим. У кожному зустрічному Ріта Файвгофен вбачала Ричарда Блейка. Добре, якщо це траплялося на вулиці, і їй потрібний був деякий час, аби оговтатись, що це не той чоловік, в якого вона закохалась. Але коли Ричард Блейк став ввижатися їй у коридорах Центру стратегічних досліджень, Ріта Файвгофен стала боятися за себе: так можна й збожеволіти.

Добре, що їй підкинули свіженьку роботу, яка вимагала зосередженості, і сьомий аналітик фактично не виходила зі свого службового кабінету. Будь її воля, взагалі б ночувала тут. Думки про Ричарда Блейка ще час від часу навідувалися до її бідної голівоньки, бо людство ще не придумало дієвих ліків від кохання, але все ж робота починала поступово поглинати. Коли Ріта Файвгофен зауважила, що декілька годин поспіль уже може не думати про Ричарда Блейка, заспокоїла саму себе. Тепер вона точно знала, що з чоловіком, якого вона кохає, нічого поганого трапитися на може. Стало тепло на серці й спокійно.

Він просто поїхав у відрядження. Вона ж теж свого часу їздила. Одного разу не була на роботі майже місяць, подорожуючи Європою. Звісно, це була не туристична поїздка, а службова, коли майже не залишалось часу помилуватись особливостями тієї чи іншої країни. Ось і Ричард Блейк десь так само мандрує, але скоро повернеться, і вона побачить його.

І лише коли засинала, тривога охоплювала Ріту Файвгофен. Те, що вона навіювала собі про Ричарда Блейка, з яким нічого не трапиться, – звичайно, добре. Але життя – дуже складна штука. І жорстока. Інколи Ріті Файвгофен здавалося, що вона вже ніколи не побачить Ричарда Блейка. І тоді вона думала про те, що нехай так і буде, але щоби він був живий і з ним нічого не трапилося. Засинала і прокидалася з думкою про нього.

56

Едік Скворцов знайшов те, що шукав, – кулю в лоб.

Коли Зою, фіфочку, викликали до школи, не пояснивши чому, хоча в неї була законна відпустка, то побачила у вестибюлі великий портрет свого ґвалтівника в чорній рамці, а навколо – багато квітів. Найперше вона подумала про те, що є Бог на світі, хоча ніколи в Нього не вірила. Душа її співала, але разом зі всіма Зоя, фіфочка, була скорботною, як ніколи.

Едік Скворцов став першим учнем їхньої школи, який загинув від рук київської хунти. Хтось з учителів несміливо сказав, що було би добре його ім'я присвоїти їхній школі, але ця пропозиція зависла у повітрі.

З відпустки були викликані всі вчителі. Дирекція розробила план заходів, як гідно вшанувати пам'ять учня школи, який загинув за світле майбутнє. Не уточнювалось, чиє світле майбутнє, бо все-таки одні хотіли бути в складі Росії, інші говорили про Новоросію, склеєну з областей України, а треті – про самостійний Донбас, тобто лише Луганщину і Донецчину. За великим рахунком, у поглядах цих людей не було жодних розбіжностей, бо у них все зводилося до спільного знаменника – жити далі без України і якщо й мати з нею щось спільне, то лише кордони.

Зої, фіфочці, згідно плану дирекції, належало особисто оповістити у своєму мікрорайоні всіх дітей шкільного віку, які під розписку мали прийти на похорон Едіка Скворцова. Тут же їй вручили грубезний талмуд з адресами учнів. Навіть якби вона дві доби поспіль ходила від квартири до квартири, то все одно не змогла б обійти всі будинки. Але зараз було непатріотично сперечатися з дирекцією, тим більше коли Зоя, фіфочка, планувала зайняти одне з керівних місць у школі. Їй цього прямо не обіцяли, але, враховуючи її роль у проведенні референдуму, вона могла на це сподіватись. А зараз просто запідозрила директора школи в злому умислі: не впорається із завданням – не буде його заступницею чи ким там ще. Впорається, ще й як впорається! Кістками ляже, а зробить.

Похорон Едіка Скворцова хотіли використати як грандіозне дійство, пропагандивну акцію. Зоя, фіфочка, аж тепер по-справжньому злякалася за себе. Добре, що тоді не накапала на Едіка Скворцова за те, що той її зґвалтував. Як би вона зараз виглядала на тлі героя, який віддав своє життя за світле майбутнє?!

57

Христина закохалась у свого друга по Фейсбуку. Одного разу вона чула подібну історію, але, звісно, не повірила в неї. А тут таке!

Зенон цілими днями був на роботі, часто працював увечері, а то й почав у нічні зміни ходити, коли власник фабрики виїжджав у відрядження. Казав, що добре платять, майже втричі більше, ніж за звичайну зміну. Зі своїм коханням у друга в Фейсбуці Христина й не дуже зважала на відсутність чоловіка. Більше того, коли він був удома, це заважало їй переписуватись з коханим.

Вона рано відводила Русланку до дитячого садочка, поверталася додому й до самого вечора була вільною, як птаха. Заходила у Фейсбук, щоб подивитися, що там робиться на сторінках її знайомих, яких залишила в Україні, лайкала фотографії,

писала коментарі до постів. Це трохи зменшувало напругу ностальгії за рідною землею, а потім домашні клопоти змушували думати про реалії сьогодення, а не згадувати недавнє минуле.

Зорян сам напросився до неї в друзі. Найперше її вразила його краса. Такий тип чоловіків їй подобався. Високий, синьоокий, та ще й щира усмішка. І ямочка на лівій щоці. Навіть пальцем доторкнулася до неї на моніторі, усміхнувшись незнайомцю.

Він подякував їй, що вона погодилась з ним дружити, сказав, що сподобалась йому неземною красою і розповів про себе. З'ясувалося, що Зорян з того ж містечка в Україні, що й Христина, і навіть жили на сусідніх вулицях. Мають багато спільних знайомих. Але жодного разу не зустрілись. Він переїхав до Німеччини майже тоді ж, коли Христина із Зеноном. Жив десь за двісті кілометрів від неї, біля самого кордону з Францією.

Спілкування із Зоряном стало щоденною потребою. Ніби писали одне одному буденні речі, але за цим приховувалась потреба розкрити свою душу. Та й просто поговорити з людиною, яка непомітно ставала тобі близькою. З'ясувалося, що у них багато спільних смаків: любили борщ, червоне вино і торт "Наполеон". Коли Зорян першим написав, що любить саме це, Христина справді зраділа, бо і їй це подобалось. Подумала, що знайшла рідну людину.

Кохання до Зоряна, та ще й заочне, зародилось у Христини не відразу. А коли зрозуміла, що думає про цього чоловіка постійно, прагне розповісти йому про себе, почути його пораду – перелякалась. А як же Зенон? Втішала себе тим, що незабаром народить синочка, і їй буде не до Зоряна. Але в глибині душі знала, що це справді кохання, і воно так швидко не мине.

58

Марина прокинулась. Ще можна полежати трохи. Поруч спав Андрій.

Несподівано чомусь згадала хлопчика, який був у неї закоханий. Вона в дев'ятому класі, він на рік молодший. Юра. Писав їй вірші. "Марино, наша мрійнице...". Забула далі. Пам'ятала лише цей перший рядок.

Саме Юрі вона одного разу сказала, що є на світі людина, про яку ми не знаємо, але якби зустрілись з нею, то взаємно закохались би. Люди лише вважають, що вони закохуються, а насправді з плином часу переконуються, що ніякого кохання і не було, а якщо й було, то вмерло. Але кохання, на відміну від людини, якщо народжується, то вже ніколи не вмирає. А все інше – то замітник кохання.

Юра дивився на неї зачаровано, але Марина відчувала, що він не розуміє сказаного нею. А ще поет називається!

Упродовж наступних років Марина так чи інакше поверталася до цієї думки. Даремно було зустріти людину, яку не знаєш де шукати, але якщо вона трапиться тобі, то ви двоє взаємно закохаетесь.

Марині гріх було нарікати на Андрія. Вона справді покохала його – ну, в тому первісному людському розумінні, а не так, як вона наміряла. Та й Андрій, здається, покохав її. Не здається, а точно покохав, вона це серцем відчувала. І тепер у них все

нормально, але навряд чи це можна назвати тим коханням, яке було у них на початках, а тим більше це зовсім не те, що мало би бути у Марини, якби вона зустріла того, єдиного.

І коли вона почала закохуватись у Віталіка, – чи не стало це початком пошуку того єдиного, який ще не знає про її існування, а вона – про його?

Усміхаючись сама до себе, Марина подумала, що, можливо, варто шукати того єдиного, наміреного нею, навіть якщо наперед знаєш, що ніколи його не знайдеш, як і він ніколи не дізнається про твоє існування на білому світі, хоча, можливо, теж думатиме про таку, як Марина, і в нього теж будуть думки, подібні до її.

Андрій прокинувся і дивився на дружину.

– Чому ти усміхаєшся? – запитав він.

– День хороший починається, – Марина вислизнула з його обіймів і зіскочила з ліжка.

59

Коли під'їжджали до села, де народився і жив до війни Вовк, Студент отримав есемеску від командира: "Оленя завалили".

Він не відразу второпав, про що мова, але таки зрозумів, що Олень – це той снайпер, який вбив Вовка. Олень вбив Вовка. На душі не було радісно від того, що хтось завалив Оленя. Краще би Вовк жив.

Їх вже чекали на в'їзді до села. Побачивши машину, на якій везли Вовка, люди повставали на коліна. Капітан зі штабу озирнувся на Студента. Той і сам ще такого не бачив.

Молодий чоловік у вишиванці заскочив на підніжку до волонтера, показуючи шлях до хати, де жили батьки Вовка. Згодом з'ясувалося, що це сільський голова.

Уздовж доволі широкої сільської вулиці, з тротуарами по обидва боки, як у місті, стояли на колінах люди. Було багато синьо-жовтих і декілька червоно-чорних прапорів.

Зупинились біля хати. Відразу почули голосіння матері Вовка, яку під руки тримали двоє чоловіків.

Дзяма злякано припинила в куточку.

В Студента застряг клубок у горлі.

Капітан зі штабу зняв окуляри, бо в очах у нього з'явилися сльози.

У волонтера був похнюплений вигляд, ніби це через нього загинув Вовк.

60

Діанці подобався цей високий чоловік, який неоднозначно заглядався на неї. Вона вже навчилася зчитувати подібні погляди. Але якщо до інших чоловіків з такими поглядами ставилася байдуже, навіть більше, ніж зазвичай, крутила дупцею, щоб заохочувати цих нікчем, – то при кожній зустрічі з Віталіком щось завмирало всередині неї.

Спочатку Діанку лякали татуювання Віталіка. Бачила їх лише у нього на руках. Можна було собі уявити, що там намальовано по всьому тілу. Потім стало цікаво, і дівчина вже хотіла побачити ці татуювання, доторкнутися до них рукою. Звісно, це було

неможливо. Віталік – старший чоловік, і вона ніколи не буде з ним разом, годі й мріяти про це, тим більше, що вже декілька разів бачила його з якоюсь жінкою. Та їй відразу не сподобалась. Не підходила вона Віталіку. Ось Діанка підійшла б, якби була старшою, чи Віталік молодшим.

Думки про Віталіка наздоганяли Діанку в найнесподіваніших місцях. Особливо приємно було думати про нього, коли приймала душ. Здавалося, це його руки глядять її тіло, доторкаються до грудей, повзуть до низу живота...

Було два старшокласники, які виявляли неабияку настирливість до Діанки, але вона не звертала на них жодної уваги. Вони в її уяві були ніщо порівняно з Віталіком. Але той став недосяжним для неї, а з чогось треба ж було починати. Діанка мріяла про поцілунки, обійми, ще щось більше, чула про це від старших дівчаток. Розуміла, що хоч Віталік жадібно дивиться на неї, але з ним у неї нічого не буде. Тому треба вибирати, на кому з двох залицяльників зупинитись. Чи спробувати з двома відразу? Усміхнулася сама до себе від думки про це.

П'ята копа

1

Віолетта розповіла чоловікові про вагітність. Він сприйняв цю новину стримано. Не такої реакції вона очікувала. Все-таки вісім років у них нема дітей. Їй не треба було слонячої радості. Але міг би просто усміхнутись. Обійняти її. Поцілувати. Зрештою, квіти подарувати. Нічого! Нуль на масу. Вагітна? Ну й народжуй. І народить!

Андрієві Чернюку про вагітність нічого не сказала. Підозрювала, що це від нього. Чоловік вісім років мордувався – і нічого, а тут раз-два – і готово. Майстер!

Була задоволена собою, що відмовила дати йому інтерв'ю. Він друкував у своїй газеті розповіді про відомих жінок Дрогославщини, а потім хотів видати це окремою книгою. Яка ж вона відома? Тільки тому, що дружина військового комісара?

Сказала йому напівжартома-напівсерйозно, що він переспав зі всіма жінками, в яких брав інтерв'ю. Він розсердився. Показав їй статтю про дев'яносточотирирічну зв'язкову УПА. Довелось задовбрювати його поцілунками.

Зателефонувала мамі. Сказала, що вагітна. Та стривожилась. Наполягала, щоби Віолетта терміново їхала до Києва, а не народжувала в тому задрипаному Дрогославі. Довелося нагадати мамі, що вагітність триває дев'ять місяців, так що ще є час.

Але й сама подумала, що краще народжувати в Києві. Бути подалі від чоловіка. І від Чернюка теж.

Ось народить на зло всім хлопчика – смаглявого, з чорними очиськами, викапаного малого Чернюка. Чоловік від неї відмовиться, скаже, що це не його син, – ось і добре. Чернюк теж хай займається своїми дітьми і внуками. А вона матиме свого сина. І ніколи більше їй чоловіки не знадобляться.

Не витримала. Таки розплакалась. Чому її ніхто не розуміє?

2

Дональд про всяк випадок тримав за спиною пістолет і повільно відчинив двері.

Перед ним стояла китаянка. Бачив її уже декілька разів у цьому високогірному

курортному містечку. Вона завжди була з сином-інвалідом, якого возила у візочку.

Китаянка усміхнулась і прийнятною англійською попросила вибачення у шановного пана за те, що помилилася номером.

Дональд простежив, поки вона йшла коридором і відчинила потрібні двері.

Нічого собі помилочка! Заграє з ним? Чи це почалося полювання на нього? А син такий же інвалід, як він, Дональд, – Папа Римський?

Відразу відкинув цю думку, бо бачив покручені ноги нещасного. Втім, якщо китаянка й справді шпигунка і вистежує Дональда, то син може бути звичайнісіньким прикриттям і не факт, що це його мати. Взагалі всі китайці для європейців – на одне обличчя, як, мабуть, і європейці для китайців, так що достеменно і не визначиш, чи подібний син на матір.

Можна перевести подих і подумати про щось приємне. Давно не мав фізичної близькості з жінками. А на цьому курорті є прекрасні екземпляри. Якби не його постійний страх за власне життя, вже би прекрасно провів час не з однією красунею.

Знову стукіт у двері. Відчинив – та ж китаянка. Жага в її очах. Сказала, що син заснув, а вона не може розкоркувати пляшку вина. Показує. Вишукане червоне. Дороге дуже. Наважився. Впустив до себе.

3

Колись історики напишуть фундаментальні праці про першу російсько-українську війну. І буде там розділ – "Українська трагедія". Сутність зведеться до того, що ядерна Росія не посміла би напасти на бідну Україну, якби всередині нашої держави панувала єдність, а політики були би державними діячами, а не зрадниками і хабарниками і не робили б зі свого ремесла бізнес.

Небесна Сотня була не лише на Майдані і не тому, що Україною керували запроданці. Якби люди все міряли з позиції вічності, а не тієї чи іншої політичної сили, то просто не допустили би пройдисвітів керувати собою.

Можна пробачити тих, кого обдурили. Але коли обдурені не роблять висновків і множать власні помилки, – то навіть Господь Бог відвертається від таких людей.

Велике випробування випало на долю України. Або встоїть перед російською навалою і стрімко прорветься до когорти цивілізованих держав, або навічно залишиться в полоні азійського чудовиська. Є ще й третій варіант, про який писав Тарас Шевченко, коли Україна згорить у вогні, давши останній шанс Європі зрозуміти, що вона цяцькалась із Росією увесь цей час.

І тоді не буде іншого виходу, як піти походом на Кремль, відібрати у Москви ядерну забавку, викинути диявола з мавзолею й упокорювати довгі десятиліття москальську породу в її найгіршому азійському вияві. Альтернативою може стати лише ядерний попіл, який густим шаром встелить планету Земля.

4

Ричард Блейк зрозумів, що йому хочуть запропонувати гру в доброго і злого поліцейського. Добрим був той змучений чоловік, який сидів за столом і з яким вони вели мирні бесіди на літературно-філософські теми.

Коли Ричарда Блейка знову привели до того ж кабінету, новим господарем виявився м'ясник. Принаймні його статура нагадувала людину, яка все життя освіжувала туші й нічого, крім цього ремесла, робити не вміє.

М'ясник російською мовою з донецьким акцентом відразу ж заявив, що вони знають про Ричарда Блейка все, починаючи з того, що він шостий аналітик Центру стратегічних досліджень. Його заслали під дипломатичним прикриттям шпигувати на користь США. В умовах військового часу за це можна заслужити лише смертну кару. Тож чим швидше він про все розповість, тим швидше закінчатся його муки на цій грішній землі.

Далі м'ясник сказав, що це лише в дешевих шпигунських фільмах дають час на роздуми. Він не дозволить Ричардові Блейку скористатися такою можливістю. Якщо той негайно не розпочне розповідати про явки, паролі та всіляку іншу хрінь, то неодмінно дістане кулю в лоб.

З цього всього Ричард Блейк зробив висновок, що нічого в них на нього нема, а ця кавалерійська атака м'ясника – ніщо інше як спроба залякати його. Але все ж він з жахом подумав, що м'ясник підпорядковується якомусь польовому командирові, а в того не вистачає тям розібратись у складній геополітичній грі, яку затіяли навколо України, – тому Ричард Блейк для них є пішаком, якого не складно пустити в розхід. І нехай потім росіяни й американці розбираються між собою, хто був правий, а хто ні, – тоді як душа Ричарда Блейка вже летітиме у космічному просторі до незвіданих висот.

Стоп! Але як вони дізналися, що він шостий аналітик Центру стратегічних досліджень? Навряд чи це рівень простого польового командира.

М'ясник навів пістолет на Ричарда Блейка і почав рахувати до трьох.

5

Сергій біснувався, коли Володя казав йому, що з їхнього містечка зникають люди, а озброєні ополченці через деякий час займають їхні порожні квартири. Що ж, в Донецьку йому й справді, можливо, це непомітно, а тут хоч і не село, але ж люди знають одне одного і добре розуміють, хто міг виїхати в Україну, а хто справді зник з невідомих поки що причин. Невже лише заради квартир військові та ополченці прибирають їх? Сергій кричав, що ті втекли в свою срану Україну, а Володя хоче у беззаконні звинуватити нинішню донецьку владу. Якби хоч місяць тому брат в подібному тоні відгукнувся про Україну, то міг би й у зуби одержати. А тут Володя ніяк не відреагував, бо ще свіжою в пам'яті була та тривожна ніч, коли обстріляли сусідній з мамою будинок і снаряд влучив в одну із квартир. А якби потрапили в його дітей? Він би не пробачив – ні Україні, ні будь-кому.

Через декілька днів після цієї розмови дружина Сергія сказала, що з сусіднього під'їзду в їхньому будинку зник чоловік, який там самотньо жив, але вже туди вселились якісь два молоді хлопці з автоматами. Мабуть, він би пропустив цю інформацію крізь вуха, якби не знав цього чоловіка. За України той ходив у вишиванці. Коли прийшла нова влада, припишк, хоча Сергій одного разу почув від нього, що Україна скоро повернеться. Звісно, тоді про себе розсміявся. Яка Україна! Все йде до

того, що Донбас стане російською територією, як Крим. Щоправда, потрохи ця віра згасала, бо, здавалося, Путін не хотів Донбасу, а все віддав на відкуп місцевій владі. А та показала себе у всій красі – стало навіть гірше, ніж було за Януковича, особливо, коли просочувалась інформація про відверті корупційні схеми можновладців.

Але тепер Сергій став думати про цього чоловіка, який зник, і вже готовий був погодитися з тим, що недавно казав йому Володя. Невже сусіда загребли за його проукраїнські погляди, хоча він тепер їх і приховував? Хлопці з автоматами просто так не вселились би в його квартиру, якби напевне знали, що той чоловік може повернутися. Мабуть, він уже там, звідки не повертаються.

Але, зрештою, це його не повинно турбувати. Він нормальний чоловік. Хоче, щоби Донбас відійшов до Росії. І цього хочуть всі його знайомі. Принаймні, говорять про це. А що в кого на душі – невідомо. Його не приберуть, в квартиру не зайдуть. А там якось воно буде. Швидше би все це закінчилось.

6

Вовк лежав у труні, мов живий.

Студенту піднесли склянку горілки і крайчик хліба з ковбасою. Від оковитої відмовився. Треба берегти сили. Ніч попереду, а похорон завтра об одинадцятій.

Мама Вовка підсіла до нього:

– Сину, йди поспи трохи, я постелю тобі.

Він заперечно махнув головою.

Дядьки пили горілку, закушували, говорили на різні мирні теми, ніби остерігаючись навіть згадувати про війну. Здавалося, Вовк лежить і слухає їх, загадково усміхаючись.

Через відчинені двері увійшла Дзяма і безпомилково поклала голову на натруджені руки матері Вовка. Жінка погладила її. В очах Дзями стояли сльози.

Капітана зі штабу забрала молода вдова, що жила за три хати. Мала вона старшого за себе чоловіка, який п'яним їхав на машині і вривався в дерево, залишивши трьох дітей сиротами. Коли капітан ішов, уже трохи п'яний, винувато глянув на Студента, але той вдав, що це його не стосується.

Дружина Вовка сиділа самотньо й відчувала себе винною. Їй ніхто нічого не казав, ніби не помічав.

Кращий друг Вовка трохи покрутився і пішов, ловлячи на собі лихі погляди чоловіків.

Волонтер вибачився перед батьками Вовка, але сказав, що має їхати додому. Вони йому дякували, мов рідному, дали з собою повну торбу продуктів.

Студент розповідав про Вовка у теперішньому часі, ніби той був живий.

Ніч поволі світлішала, аби вступити місце ранку.

7

Слідчий тримав камінь за пазухою, але Марта ніяк не могла зрозуміти, що він від неї хоче. Ніби все йому розповіла. Вийшла в тамбур подихати свіжим повітрям, бо у вагоні було спекотно. Там стояв якийсь чоловік. Обличчя його вона не бачила, бо це ж

вночі. Мабуть, він ударив її чимось по голові і викинув із поїзда. Нічого в неї не вкрав, бо всі її речі залишились у вагоні.

Слідчий розумів, що його дурять, як малу дитину, але виду не показував. Уперто приходив до Марти, задавав одні й ті ж питання, тільки в іншій послідовності, намагаючись збити її з пантелику і впіймати на невідповідностях. Але Марта так само вперто трималася свого.

Вона вже не злилась на Олега, бо той зателефонував і сказав, що його не відпускають із Києва, бо взяли підписку про невиїзд. Слідчий теж намагався приплести до цієї справи Олега, але Марта заперечувала навіть саму думку про це.

Здається, вона змирилася з тим, що з нею може статись. Вб'ють – і нехай. У лікарні, мабуть, не зачеплять, бо тоді всі зрозуміють, що це справді вбивство, а тоді був замах на неї, а не нещасний випадок. А коли звідси вийде – все в руках Божих.

Мама принесла Біблію. Коли не боліла голова, Марта читала.

Лікар часто про щось перешіптувався з мамою, але Марта не зважала на це. Що вже може бути гіршим від того, що сталося?

8

Коли вдова Решата з дітьми втікала із Криму, де на неї чекало пекло, то думала на Херсонщині, в родині військового друга покійного чоловіка, знайти якщо не рай, то принаймні пристойне життя. Але не так вийшло, як гадалось.

Дружина чоловіка, який кликав їх, зустріла переселенців з неприязню. З'ясувалося, з нею ніхто не радився. Її чоловік, хоч і був директором школи, але виявився меншим на голову від дружини і, здавалось, боявся її. Як він узагалі наважився покликати вдову свого армійського товариша з дітьми, було незрозуміло.

Малі плакали, притуляючись до мами, але господиня не зважала на це і ще дужче кричала на чоловіка, обзиваючи його останніми словами. Той знав характер дружини і спокійно чекав, коли скінчиться буря. Він наперед не хотів їй нічого говорити, бо знав, що та не дасть дозволу на переїзд родини кримських татарів, які ще й мають жити в їхньому будинку. Сказав це в останній день. Думав, що дружина все зрозуміє, але прорахувався.

Коли буря закінчилась, господиня дозволила переселенцям переночувати, але щоб зранку ноги їхньої не було в її будинку.

Директор школи усміхнувся і підніс палець до губ: мовляв, усе буде добре, крига скресла. Вдова Решата подумала, що з Криму таки слід було втікати, але не сюди. Проте куди – й сама не знала.

9

Єлена виявилася неабиякою коханкою, хоча й була на двадцять років старшою від Зенона. Вона й фізично непогано збереглась, хоча на початках його охоплював страх, бо це ж треба було кохатися з ровесницею мами. Втім, подібний сексуальний досвід не був для Зенона новим, бо чоловіком його зробила подружка мами, трішки молодша за неї. Правда, йому було тоді шістнадцять років, а тій жінці — тридцять три.

Він ніколи не сподівався, що все повернеться до нього бумерангом і знову

доведеться кохатися зі старшою жінкою. Адже до Христини після того першого свого сексуального досвіду мав декількох дівчаток-цілочок і досвідчених жінок і після одруження теж, але навіть самому собі боявся зізнатись, що з подружкою мами йому було найкраще. А тепер думав, що найкраще йому з Єленою.

Коли власник фабрики поїхав у чергове своє так зване відрядження, Єлена запросила Зенона до себе в кабінет не відразу, а лише через декілька днів. Він грішним ділом навіть подумав, що вона вже не хоче його і трохи повеселішав від цього, але з'ясувалося, що тигриця і не мала наміру відпускати свою жертву на волю.

Цього разу Єлена вибрала зовсім іншу тактику, хоча від самого початку було зрозуміло, чим це все закінчиться для Зенона. Вона спокійно, але методично вказала йому на всі недоліки його роботи і підвела до думки, що, мабуть, знайдеться інший, хто може набагато краще виконати те чи інше завдання. За великим рахунком, ці недоліки не були такими критичними, щоб через них фабрика могла зупинити випуск продукції, але Зенон хоч і не на словах, бо це був би смертельний присуд самому собі, а в душі визнав, що Єлена мала рацію. Він затаїв подих і чекав на вердикт, і, здається, вже навіть змирився з тим, що його звільнять з роботи, хоча й не уявляв свого подальшого існування в Німеччині без саме цього місця праці. Але Єлена змінила гнів на милість. Вона сказала, що розуміє складність роботи на фабриці, але й Зенон повинен переглянути своє ставлення до виконання завдань.

Здавалося, ніби тієї першої розмови про дружбу між ними не було і зараз усе відбувається у діловому тоні між начальницею і підлеглим, але вже у Зенона виявилася готовність дружити, бо він розумів, що у будь-який момент він і його сім'я, в тім числі й ще ненароджений син, можуть опинитися без засобів до існування, і все залежить лише від бажання Єлени або відсутності такого. Звісно, він не говорив про дружбу з Єленою, а вживав якісь інші слова, але вона зрозуміла, що жертва потрапила у клітку і нікуди звідти не втече, навіть якщо дверцята будуть відчинені. Віскі і владний поцілунок закріпили цей статус повелительки і жертви.

10

Директорові Дрогославського лікero-горілчаного заводу ось-ось мала стукнути п'ятдесятка, а він ніяк не міг розв'язати найважливішої для нього на сьогоднішній день проблеми: чи запрошувати на ювілей секретаря міської ради? Комуś скажи про це – засміють. Звичайно, що запрошувати! Якщо буде міський голова, то чому не повинно бути секретаря міської ради?

Ось уже чотири роки, відтоді коли вони стали депутатами Дрогославської міської ради, між ними йшла негласна війна за вплив у ратуші, а, значить, і в місті. Секретар міської ради привів з собою до ратуші ще одного, крім себе, члена Конгресу українських націоналістів, місцевий осередок якого очолював, тоді як директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу мав сімнадцять штиків із Народного фронту. Звісно, заслуга в цьому була найперше прем'єр-міністра Яценюка, який очолював цю партію на всеукраїнському рівні, але й від місцевих лідерів багато що залежало. Ось у сусідніх містечках не було такого великого представництва Народного

фронту в міських радах.

Коли постало питання про обрання секретаря міської ради, директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу навіть не сумнівався, що його кандидатура буде першою в списку. Але міський голова спочатку висунув на цю посаду свою однокласницю – директорку школи, а потім несподівано для багатьох впливла фігура нинішнього секретаря міської ради. Думалося, що той пролетить, як фанера над Парижем, бо був як довісок до основної кандидатури – директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу. Ніколи не слід передчасно святкувати перемогу. Здавалося, конгресівець особливо не переживав. Якщо на нього збоку глянути в той час – ніби змирився з прогнозованою поразкою. Насправді все було не так. Відразу після обрання депутатом він провів широкомасштабні переговори з багатьма колегами, схилиючи їх на свій бік. Натомість директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу й палець об палець не вдарив, аби замовити словечко за себе на посаді секретаря міської ради. Здавалося, достатньо голосів фронтовиків плюс ще декількох депутатів від інших політичних сил, аби посісти омріяну посаду.

Результати голосування були як жбан холодної води на його лису голову. Конгресівець переміг. У лідера фронтовиків навіть не було сімнадцяти голосів членів його фракції, тобто деякі одно-партійці віддали перевагу суперникові. Спочатку він не хотів у це вірити і відходив у прямому розумінні цього слова днів десять – пиячив у ресторані "Калина", де як особливий клієнт мав окремий кабінетик.

Коли прийшов до тями і нарешті усвідомив, що залишається лише лідером найкрупнішої фракції, але не став секретарем міської ради, все ж знайшов у собі сили переламати самого себе і не показувати на людях, що розстроєний поразкою. Раптом усвідомив, що треба зберегти те, що є, аби потім виграти наступний бій.

Відтоді почалася його негласна боротьба з секретарем міської ради, який хотів підім'яти під себе всю владу, в тім числі й ту, яка по праву належала міському голові. Директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу об'єднався саме з міським головою і політичними силами, які його підтримували, проти секретаря міської ради. Доволі швидко останній зрозумів, що будь-які його спроби протягнути через сесію потрібні рішення терплять крах. Ті, хто за нього голосував, тепер змушені були рахуватися з реаліями життя, коли фактична влада знаходилась у руках міського голови і була підкріплена зусиллями директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу.

Якби ж то суперники володіли всім обсягом інформації по різні боки барикад, вони б діяли зовсім по-іншому, а протистояння у міській раді на цьому тлі виглядало би дріб'язковим.

Андрій Чернюк усвідомлював, що його стосунки з Віолеттою – це не просто новий сексуальний досвід особисто для нього, а щось набагато більше. З іншого боку, ці взаємини не дотягували до статусу кохання, бо, можливо, він занадто швидко отримав перемогу над молодою жінкою, а вона тепер соромилася його старості.

Йому хотілось продовжити цю гру з нею, і життєвий досвід підказував безліч варіантів імовірного розвитку подій, але ж відчував, що справа не лише в сексі, а в нормальних людських стосунках з Віолеттою, до якої не був байдужим, а тому застосовувати до неї критерії гри вважав підлою й нищою справою.

Якби ж то він міг тільки зайнятися цією жінкою й плюнути на роботу, то, можливо, й результат був би зовсім іншим. А так Андрій Чернюк відчував, що Віолетта з кожним днем усе більше віддаляється від нього, і розумів, що це не лежить у площині їхніх нинішніх відносин, але ніяк не міг розгадати основної причини цього.

Такими жінками, як Віолетта, слід було займатися, що називається, комплексно, і вони вартували цього, і тоді можна було очікувати на віддачу, коли розуміють, що ти ними опікуєшся, але він чомусь аж тепер відчув, що якщо так робитиме, то має нести повну відповідальність за неї, бути у широкому значенні цього слова не лише її коханцем і другом, а й старшим братом і батьком. Запитував сам у себе, чи готовий він до цього і чи взагалі воно йому потрібне – і не міг дати однозначної відповіді.

А якщо, не дай Боже, вона ще завагітніє від нього і захоче народжувати? Звісно, він не готовий кинути дружину, а Віолетта, мабуть, не піде від чоловіка. Залишатися довго просто коханцями вони не зможуть, бо це передбачає і продовження звичайних людських стосунків. Але в якій якості? Щось у нього не дуже виходило дружити з жінками, які раніше були його коханками.

Тому в цій ситуації Андрій Чернюк вирішив покласти на мудрість Віолетти. Не має значення, що вона набагато молодша від нього. Жінка і в Африці жінка і завжди знайде краще розв'язання будь-якої проблеми, ніж чоловік.

12

Генерал інфаркту зрозумів, що назріває великий шухер, коли Гелетей став притискати знаючих і думаючих старших офіцерів. Хоча ті й не були на керівних посадах у міністерстві оборони та Генеральному штабі, але все ж їх тримали для балансу, аби не казали, що всім верховодять росіяни. Так було за Кучми, Ющенка і Януковича. За останнього особливо, коли вже неприкрито українську армію зливали Москві. Але й Ющенко між Кучмою та Януковичем міг поламати цю тенденцію, але, мабуть, не зрозумів важливості моменту. Та й ніхто не сподівався, що Росія попре війною на Україну.

Тепер ситуація ускладнювалась, і генерал інфаркту чітко це бачив. Якщо кореспонденти на телебаченні відверто говорять про те, що незабаром ми звільнимо Донецьк і Луганськ, то цю інформацію вони могли дізнатися лише від військових. Невже там, у міністерстві оборони та Генеральному штабі, взагалі з'їхали? Вони що, думають, Путін ось так просто віддасть сепаратистів з усіма їхніми територіями? Якби ті були одні – нема проблем. Оточили, а хто не здався – знищили. Але ж щодня повідомляють, що через відкриті ділянки російсько-українського кордону із Росії йде поповнення сепаратистам у живій силі й техніці, а західні політики криком кричать і повідомляють про ймовірність введення регулярних російських військ на територію України. Невже цей довбаний Гелетей без стратегічного мислення і взагалі

мислення в голові цього не бачить, а лише хизується перед телекамерами своїми сучасними білосніжними зубами?

Генерал інфаркту лютував, але розумів, що у цій ситуації нічого вдіяти не зможе. Мав наочний приклад, коли написав листа Турчинову, а у відповідь отримав відписку.

Зрештою, вони всі там мудрі, мають оперативні донесення, та й українські розвідники повинні в Росії працювати або російські патріоти, які ненавидять Путіна і розуміють, до чого може призвести його авантюра в Україні. Не повинні хлопці допустити трагедії. Але ж по їхніх фізіономіях видно, що це обмежені й самовдоволені особи, без критичного мислення й реального оцінювання ситуації. Хіба можна тому ж Гелетею чи Муженку довірити керувати армією, та ще й у такий складний час? Але що дивуватись, якщо сам Порошенко на цьому не розуміється, та й в кадрах, мабуть, теж не тямить.

13

Студент переконував сам себе, що він мусив затриматись у батьків Вовка, аби морально їх підтримати після загибелі єдиного сина, але ж розумів, що це не так, а всьому виною очі сусідської дівчини, яка допомагала під час похоронів. Ось як глянула на нього – здається, все всередині випекла. І усмішка в неї особлива – суміш грайливості й печалі. Коли говорить, не відразу й второпаєш, чи це серйозно, чи вона дражниться, підбурюючи його розсердитись.

Ніби знав, як поводити себе з дівчатами. Чимало з них перейшло через його руки в університетському гуртожитку Дрогослава. А тут – дурень дурнем, дивиться на неї, кліпає очима, а не знає, що сказати у відповідь. Вона ж не насміхається з нього, а ніби підбадьорює поглядом: нумо, сміливіше, хлопче! Чи ти лише на війні такий героїчний?

Ніби вже й нема приводу йти до сусідів, але часто вигулькує на своєму подвір'ї, треба чи не треба, аби він бачив. І він розуміє, що всі ці викрутаси заради нього, і на серці стає тепліше.

Навіть мати Вовка це помітила:

- Щось сусідка наша для тебе, сину, старається.

Студент мовчить, бо оте її "сину" – дуже відповідальне для нього, нікого більше так не кличе, ніби він замінив їй Вовка.

А сусідка то в одному вбранні вискочить, то в іншому. Мружить очі Студент, усміхається. А вночі стає йому сумно, бо ж до матері треба ще заскочити, а потім знову на війну. Не до кохання тут.

14

Чим більше Дональд пізнавав китайнку, тим глибше йому хотілося пірнути в її душу. Якби ж то вона просто притягувала до себе, як магніт. Можна було той магніт відірвати – і все. А то ніби зрісся з нею пуповиною. Щоправда, йшло до голови й інше порівняння – Дамоклів меч, який висить на волосині над його головою. Поринаючи в душу китайнки, Дональд усвідомлював, що може вже й не винирнути звідти, але все одно прагнув звідати незвідане.

У китайнці його цікавило все: від п'ят до кінчиків волосся на її голові. Він наче

здурів, коли, скажімо, з маніакальністю науковця досліджував фізіологічні властивості її піхви. Це дуже розважало китаянку, і вона сприяла, аби він докопався до суті. Ще в жодної жінки Дональд не зустрічав подібного екземпляру, хоча міг похвалитися понад п'ятьма сотнями завойованих жіночих тіл. Він входив у китаянку важко, ніби в тому місці простір й час були спресовані воєдино, а потім його великий пеніс вільно плавав і губився в її маленькій піхвочці, буцімто простір уже втікав від нього у різні боки, і час теж розширювався не лише вперед, а й біг назад, і було незрозуміло, чи маємо більше часу попереду себе, чи все-таки за кількістю його було більше позаду. Коли Дональд займався коханням з китаянкою, то ніби одночасно знаходився у лоні матері й у стані невагомості в космічному просторі. То було дивне відчуття. Нічим подібним він у своєму житті ще не насолоджувався.

Дональдові подобалась її дивна англійська вимова. Він не знав китайської, але ця суміш акцентів приводила до вибухонебезпечного результату. Здавалося, в голові у нього хтось перемикає невидимі кнопки і він чує голос самого Бога. Але це говорила китаянка, яка заворожувала його, і він тягнувся поглядом не лише до її очей, а хотів зазирнути всередину неї. Спочатку Дональд подумав, що китаянка напмпувала чародійним зіллям оту пляшку червоного вина, і тому в його голові відбуваються дивні перетворення, але ж жінка пила теж, можливо, менше, ніж він, і в її голові, мабуть, не було подібних метаморфоз. Значить, причина в іншому, і її треба шукати в собі, а не назовні.

Дональд міг довго слухати розповіді китаянки про свого сина, якого вона обожнювала, і він уже розбирався в тонкощах його хвороби і знав, що потрібно, аби ця хвороба не прогресувала.

Час, відведений самому собі для перебування на цьому курорті, вже давно минув, і Дональд розумів, що треба чимшвидше розлучитися з китаянкою, доки прив'язаність до неї не привела до біди, але не міг нічого поробити з собою. А коли вже хотів серйозно переговорити з нею, аби якимось чином узаконити стосунки чи розбігтись назавжди в цьому житті, китаянка несподівано зникла разом із сином.

15

Хоч вони були не розписані, але декілька років жили разом. Не можна сказати, що колишня дружина Ореста Бориславського була закохана в директора Дрогославського лікєро-горілчаного заводу. І вік уже не той, та й почуття, які одного разу згасли до іншого чоловіка, не могли відродитися з новим. Але щось спільне у собі, що незримо притягувало їх, вони таки знайшли. У ліжку їм теж було добре. Не потрібно вдавати з себе у сексі не знати що. Мали те, що було, – і це їх вдовольняло. Нічого особливого, але прийнятне для двох.

Якби колишня дружина Ореста Бориславського знала, що з наближенням ювілею директора Дрогославського лікєро-горілчаного заводу його хвилює те ж, що й її, була би здивована, – але з іншої причини. Все крутилося навколо фігури секретаря міської ради. Вона знала, що вони суперники у ратуші й поводять себе, як нерозумні козлики, не вступаючи одне одному місця на вузькій кладочці. Зрештою, це чоловічі забави – і

вона в це не втручалась, хоча інколи підсміювалась, коли думала, як мало чоловікам треба для щастя. Зараз її найбільше турбувало інше.

Колишня дружина Ореста Бориславського була коханкою секретаря міської ради. Здається, їхнє зближення сталося випадково, хоча вже давно слід згадати, що нічого випадкового в цьому житті взагалі ніколи не відбувається. І коли вже трапилася ця okazія, і вони відчували взаємне задоволення від, здавалось би, банального сексуального акту, колишня дружина Ореста Бориславського враз зрозуміла, в яку халепу вскочила. Звісно, жодного кохання, а тим паче взаємного, у них не було і не могло бути. Був якийсь незрозумілий потяг один до одного. Можливо, якби вони мали можливість більше спілкуватися між собою, не криючись, то їй не треба було би підпільно зустрічатись, причому кожна така зустріч неодмінно закінчувалася сексом – коротким за часом, але тим більше солодшим. Отже, було так, а не інакше – і секретар міської ради з колишньою дружиною Ореста Бориславського чудово розуміли, що довго так тривати не може. Ніхто з них, звісно, не хотів розголосу. Перестраховувалися страшенно, аби їхні інтимні зв'язки не стали надбанням гласності.

Найбільш винною у цій ситуації почувала себе колишня дружина Ореста Бориславського. Жінки завжди відчувають себе більше винними, ніж чоловіки, коли мова йде про інтимні стосунки на боці. До всього додавалося те, що вона відчувала себе ніби зрадницею. Живе з директором Дрогославського лікero-горілчаного заводу, а інколи займається сексом з його головним політичним супротивником – секретарем міської ради. Втім, яка там політика у провінційному містечку, хоча мексиканську мильну оперу можна було би настругати і з цього сюжету. Але це був лише один бік медалі. Всієї інформації не знали ні з цього, ні з протилежного боку барикад.

Чим ближче був ювілей директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу, тим більше нервувала колишня дружина Ореста Бориславського. Їй здавалося, що коли секретар міської ради з'явиться серед гостей у ресторані "Калина", вона якимось чином видасть себе, і всі зрозуміють, що є коханкою цього чоловіка. Що буде після цього – важко собі уявити.

16

Підполковник СБУ зателефонував Нишпорці й запропонував зустрітись. Це дещо його насторожило. У Нишпорки не було підстав не вірити його дружині, що чоловік не вбивав маму і дружину Олега Чернишова. Він і сам так думав, судячи з характеру злочинів. Але це емоційна оцінка, не підкріплена фактами. Тепер, коли він забув про підполковника СБУ і вивів його із кола підозрюваних, а намагався вийти на слід імовірного убивці, той сам нагадав про себе, збуджуючи у підсвідомості Нишпорки зайву підозрілість.

Їхня зустріч тривала буквально декілька хвилин, але виявилася продуктивною, на що Нишпорка, чесно кажучи, не розраховував. Думав, що підполковник СБУ банально все заперечуватиме, звинувачуючи Олега Чернишова у наклепі. Але той насамперед сказав, що його не буде в Дрогославі півроку, а може, й більше.

– Служба у нас така. – Він був загадковим і усміхненим, ніби давно хотів змінити

місце перебування й поринути в інший світ.

А далі підполковник СБУ повідомив, що займався справою убивць рідних Олега Чернишова і накопичив певний матеріал.

- Ось тут, - сказав він Нишпорці, передаючи тоненьку папочку, - є декілька цікавих напрацювань, а також особи, які могли вчинити ці злочини. Сподіваюсь, що коли я повернусь із відрядження, ви знайдете вбивцю.

Щоб зосередитися на матеріалах папочки, Нишпорка вирішив поїхати додому. Славка не було. Мабуть, син - на заняттях в університеті. Мабуть - бо відсутність вдома не означала, що той справді вчиться.

Киця спала, але коли Нишпорка увійшов, розплющила очі, щоби відразу заплющити їх знову, даючи знати господарю (ну, точніше, це він вважає себе господарем, а насправді все з точністю до навпаки), що не слід її зачіпати найближчим часом.

Нишпорка відсунув ноутбук на столі і розкрив папочку. Читиво виявилось цікавим. Кожний папірець, вкладений підполковником, був важливим і в тій чи іншій мірі наближав до розкриття злочину.

У справі фігурували чотири особи, яких підполковник СБУ вважав імовірними убивцями матері й дружини Олега Чернишова. Трьох з них Нишпорка не знав, а з четвертим - таким собі Віталіком - йому вже доводилося зіштовхуватись у своєму житті.

17

М'ясник явно перестарався. Якби Ричард Блейк справді мав інформацію, якою той цікавився, то для роздумів йому треба було дати трохи більше часу, а не відразу імітувати розстріл із пістолета, в якому не виявилось кулі.

Але м'ясник, очевидно, був далеким від психологічних тонкощів гри, розрахованої на тривалий час, та ще й у стосунках з американськими шпигунами. Він отримав велике задоволення від виразу обличчя цього паскудного янкі, коли навів на нього пістолет. На цьому етапі його місія виконана. Тепер американець настрашений. Нехай добре думає, бо його життя не вартує ні цента. Шкода, звичайно, що інші мудрагелі скористаються плодами його праці, але він не жадібний. Головне, щоби був результат і щоби ці американські свині більше не лізли на його рідну землю.

Два мовчазних автоматники (здається, ті ж самі, що й раніше, хоча Ричард Блейк уже не був у цьому впевнений, бо всі вони видавалися йому на одне обличчя) відвели його до підвалу. Даремно м'ясник намагався залякати його. Дешеву постановку було видно здалека. І, якщо чесно, Ричард Блейк просто не встиг злякатися, бо м'ясник блискавично навів пістолет й імітував постріл.

Але аж тепер він дозволив собі усміхнутись. Спогади знову віднесли його до подій вересня 2013 року, коли Ричард Блейк збирався відлітати до України.

... Коли Ричард Блейк сказав мамі, що деякий час Смоллі поживе в неї, жінка зрозуміла, що син їде кудись надовго. В їхній сім'ї не запитували чогось зайвого, якщо хтось сам цього не розповість. Звісно, їй хотілося знати, куди і, головне, на скільки, їде

Ричард, але дурна звичка стала другою натурою, тому мама накопилила губу й промовчала.

Смоллі, здається, аж тепер зрозумів, що його зрадили, і з виглядом ображеного всівся на коліна до жінки.

- Ну, хоч буде тепер з ким поговорити, - іронічно сказала вона. Це був натяк на те, що син рідко їй телефонує, а останній його візит до неї був два місяці тому.

- Я тут привіз корм Смоллі. - Ричард вдав, що не помітив тону мами. - Вистачить надовго.

- Та певно! - Здавалося, вона аж тепер вибухне гнівом, який стільки років стримувала в собі. - Буду я годувати Смоллі всякою гидотою. Ми будемо їсти м'ясце, рибку, інші делікатеси. А це нехай пакує хтось інший.

Смоллі вдячно поклав голову на руки своєї нової господині, ніби й справді розумів, що вона говорить. А може, й справді розумів людську мову, тільки вдавав із себе затурканого кота. Спробуй зрозуміти цю кошачу породу. Кажуть, ніби вони прилетіли з космосу, аби спостерігати за людьми.

Ричард відчував себе зайвим у квартирі мами. Йому хотілось якомога швидше піти звідси, але стримував себе, аби мама не подумала Бог знає що.

- Ти завтра від'їжджаєш? - запитала вона.

- Відлітаю о десятій ранку, - похмуро сказав він, ніби змушений був видати важливу державну таємницю.

Вона злякано глянула на нього, зрозумівши, що це надовго і далеко. Звісно, їй хотілося довідатися про все у подробицях, але якщо й досі не знала, де достеменно працює її син, то хіба він скаже, куди і з якою метою летить і як довго там пробуде. В неї була потреба якомога довше побути з ним, щоби насолоджуватися лише тим, що бачить його і чує голос сина, але вона відчувала, що він нудиться і просто не знає як сказати, що йому треба йти..

- О, так тобі треба відпочити перед дорогою, - сказала вона. - Йди, сину, ми якось дамо собі раду зі Смоллі. Так, котику?

Той вдячно підняв на неї різнокольорові очі й ще сильніше замуркав.

Ричард ніби й чекав цих слів від мами. Рвучко піднявшись, він підійшов до неї, невміло поцілував у щоку, погладив Смоллі й сказав:

- Дивися за ним. Я телефонуватиму.

- За кота не переживай, а телефонуй хоча би раз на тиждень, а то поховають без тебе.

- Мамо, ти знову за своє, - невдоволено буркнув він, бо ця фраза "поховають без тебе" почала звучати відтоді, як помер батько, а це вже п'ятнадцять років тому. - Ти ще всіх нас переживеш.

Його фраза теж була звичною у цьому випадку. Він так завжди казав, коли вона натякала на свою близьку смерть.

Вони обмінялися сумними поглядами, ніби прощалися навік, і Ричард пішов.

Всю дорогу додому він думав про батька і розумів, як йому його не вистачає.

Історія зі смертю батька була невиясненою до кінця й досі. Мама була впевнена, що той помер своєю природною смертю, бо мав хворе серце. Ричард, вихований на детективних романах, знав, що його батька вбили, але місцеві нишпорки зовсім не нагадували Шерлока Холмса і недбало виконували свої службові обов'язки, не бачачи очевидних речей. Блейк навіть найняв приватного детектива для розслідування вбивства свого батька. Дядечко був ніби тямущий, але, вициганивши з нього чимало грошей, прийшов таки до невтішного висновку: смерть наступила тому, що батько Ричарда мав хворе серце, а жодних побічних мотивів виявлено не було. І треба було витратити стільки грошей і часу, аби повторити, мов папуга, те, про що казали мама і місцеві нишпорки?

Потім Ричард хотів провести власне розслідування, як це робили знамениті нишпорки в детективних романах, але його несподівано взяли до Центру стратегічних досліджень, де він зробив стрімку кар'єру, дорісши до шостого аналітика. Часу на пошуки вбивць батька залишалося все менше, бо його насправді захопила аналітична робота, а для цього треба було мало не цілу добу читати тонни різноманітних матеріалів. Відтак сама думка знайти убивць батька все рідше приходила до його бідної голівоньки, аж поки він, здається, остаточно не заспокоївся, вирішивши розплутати цю справу пізніше, коли піде із Центру стратегічних досліджень.

Звісно, Ричард Блейк, коли подумки розмовляв із батьком чи ходив до нього на цвинтар, виправдовував себе власною зайнятістю на роботі. Йому здавалося, що батько мовчки з ним погоджується, бо Божий суд уже звершився, і вбивці знайшли те, на що заслуговували. А людям не обов'язково знати як Бог карає убивць, бо серця у багатьох і так зачерствіли. Коли навколо мало християнської любові, убивств на квадратний метр землі набагато більше, ніж зазвичай. Ричард уважав себе атеїстом, але доволі часто подібні релігійні думки лізли йому до голови.

Зрідка він думав також, що батько помер природною смертю, а оці різноманітні версії про його убивство нав'язні детективними романами. Якби ж то життя було таким прозорим, як у цих творах, а вбивць неодмінно знаходили, – було би краще жити на білому світі. Ричард уже готовий був змиритися з думкою, що його батько помер через хворе серце, але потім чергова порція адреналіну, тобто прочитаного детективного роману, збуджувала його і змушувала думати інакше.

Вдома він перемкнувся на думку про Вікторію Юджин. Кожний квадратний сантиметр його квартири нагадував про неї. Здавалося, вона зараз вийде з ванної і грайливо запитає:

– Шановний пане, чи не хочете ви зайнятися коханням з привабливою молодичкою?

Боже, як же він не шанував оті миті насолоди, коли був на сьомому небі від усвідомлення того, що кохається з Вікторією Юджин! І як мало треба людині для щастя!

Він узяв з собою в дорогу лише одну фотографію Вікторії. На ній вона виглядала маленькою дитиною, яку несправедливо образили. Саме таку Вікторію він найбільше

кохав, хотів бути для неї єдиним рятівником і спасителем. Решту фотографій і непотрібних паперів Ричард спалив у каміні. Ця процедура тривала мало не до півночі, аж поки не почали злипатись очі.

Тільки-но він ліг у ліжку, задзеленчав домашній телефон. Йому здалося, що це Вікторія. Він прожогом кинувся до апарату, вихопив слухавку і крикнув:

– Алло!

Якийсь п'яничка помилився номером і довго з'ясовував, куди це він потрапив. Нарешті Ричардові набридло пояснювати, що той зателефонував не туди, куди йому треба, і кинув слухавку. Дзвінки припинилися.

Блейк не міг довго заснути. Він розумів, що Вікторія вже ніколи йому не зателефонує. Потім він подумав, що це розігрують його батькові вбивці, які під виглядом п'янички телефонують йому, аби дізнатися, чи він вдома. Він розумів абсурдність таких припущень, але нічого не міг з собою вдіяти. Нарешті він уторопав, що вже не може заснути без свого Смоллі, який обов'язково має лежати поруч або в його ногах, але тут вже нічого не вдієш, треба звикати.

Йому наснилася Вікторія, яка казала йому, аби він не вірив, що вона померла. Але коли триклятий будильник розбудив його, Ричард уже нічого не пам'ятав із нічних сновидінь. Холодний душ привів його до тями і дав зрозуміти, що від сьогодні розпочинається новий етап у його житті...

... Десь далеко пролунала автоматна черга. Потім настала тиша, ніби кінець світу нарешті звістив про свій прихід. Як не вслухався Ричард Блейк, нічого не міг почути...

18

Дзяма, мов на роботу, зранку бігла на цвинтар, лягала біля могили Вовка і була там цілісінький день. Прибігала додому лиш пізно увечері. Мама Вовка наливала їй щось тепленьке до мисочки. Поки Дзяма їла, вдячно махала хвостом. Тут же, біля мисочки, вона й засинала, а зранку знову бігла на цвинтар.

Мама Вовка витирала сльози й казала, до чого ж це вірна собака.

А одного разу Дзяма встругнула фокус. До могили Вовка упродовж дня ходили родичі, сусіди, знайомі. Була з ними і дружина покійного. При всіх Дзяма її не зачіпала. А коли та якось прийшла сама, почала гарчати й не пустила до могили Вовка. Бідна жінка нікому про це не розповідала, але коли йшла до могили покійного чоловіка, то завжди когось з собою брала. Їй здавалося, що Дзяма дивиться лише на неї, зараз скочить на рівні ноги і вкусить її.

Те саме було і з колишнім кращим другом Вовка. На цвинтар він не ходив, боячись отримати по морді від односельчан. Якось намагався погладити Дзяму, а вона несподівано вкусила його за руку. Не боляче, ледь прорізала шкіру зубами, але більше до Дзями цей колишній кращий друг Вовка ніколи не підходив.

Коли Студент поїхав до мами, хотів узяти Дзяму з собою, а потім знову разом з нею відправитись на війну. Кликав її, кликав, але вона не пішла. Так і залишилась у селі й щодня ходила на могилу до Вовка. Десь через рік там і знайшли її мертвою. Хтось її отруїв.

Через тиждень після початку робіт "об'єкт № 17" годі було впізнати. На ньому вже було до п'яти сотень чоловік, і щодня прибували нові. Кожний виконував покладене на нього завдання. На очах ріс завод із виготовлення зброї. Черга меблевої фабрики прийшла під кінець тижня, коли необхідні спеціалісти приїхали встановлювати обладнання.

Генерал втратив сон і спокій, працюючи, здається, по двадцять чотири години на добу й змушуючи інших повністю віддаватися справі. Він зовсім не змучувався, бо потрапив у рідну стихію, в якій колись прожив багато років і тепер повернувся на круги своя.

Про Варвару генерал згадував лиш вряди-годи, а тут ще й товариші допомогли, влаштувавши йому баньку в суботу й підігнавши туди апетитних жіночок з останнього контингенту. Ті обслужили його на славу. Такого задоволення у своєму житті він ще ніколи не отримував.

Наступного дня, в неділю, спеціалісти сподівалися на законний вихідний, але ж не міг генерал розкрити їм усіх таємниць і сказати, що виробництво повинно запрацювати до сьомого жовтня, дня народження Путіна, і що не виключений приїзд самого президента. Ніби все йшло за графіком, і до знаменної дати мали би впоратись, але ж це техніка, все може статись. Тому в суботу ввечері спеціалістам сказали, що працюватимуть вони і в неділю – зранку до четвертої після обіду, так би мовити скорочений день. Понарікали-понарікали, але робити нічого. Де вони ще таку зарплату в Росії отримають, як не тут? До того ж, хтось пустив чутку, що невдоволених спеціалістів після пуску виробництва залишать тут, але вже в якості в'язнів. Тепер люди були готові працювати не те що по неділях, а й уночі, щоби лише вирватися звідси.

Зав'язка мексиканської мелодрами полягала в тому, що дружина секретаря міської ради була коханкою директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу. Знову ж таки, їхня зустріч була ніби випадковою, але з'ясувалося, що споріднені душі знайшли одна одну. Цей зв'язок був, що називається, глибинним, коли не секс чи щось інше найбільше об'єднує. Все справді вкорінювалось у первні душ, коли люди не усвідомлюють, що насправді відбувається між ними, але вже не уявляють свого існування без цієї людини.

Мимолітний сексуальний акт, який, здається, не приніс їм взаємного задоволення, виявився випадковим і не знаковим. Насправді душі розкривались у багатогодинних розмовах по телефону. Здавалося, розмовляли про все і ні про що, але це було їхнє – космічне, яке не піддавалося людській логіці. Час у такому спілкуванні минав непомітно. Точніше було би сказати, що він просто зупинявся, даючи можливість спорідненим душам випасти із загальнолюдського простору й бути віч-на-віч з майбутнім.

Коли дружина секретаря міської ради і директор Дрогославського лікero-

горілчаного заводу випадково зустрічались у місті (хоча, знову-таки, нічого випадкового в цьому житті не буває), то вдавали, ніби вони не знайомі. Між ними склалася негласна домовленість, що вони грають роль людей, які ворогують сім'ями. Було негласне табу, що вдома імена ворогів не називають. Та й у спілкуванні між собою вони не називали одне одного по іменах, ніби дійсно були відсторонені у просторі й часі, коли прив'язка до чогось конкретного вже не має жодного значення.

Вона розуміла, що буде на ювілеї спорідненої душі зі своїм чоловіком. Для неї це питання вирішене остаточно, хоча директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу ще точно не знав, чи запросить свого ворога. Але ж на те вона й споріднена душа, щоби не зациклюватись на подібних дрібницях, коли в принципі знаєш, як насправді все має бути. Це їй не гнітило. Дружина секретаря міської ради знала, що поводитиметься гідно. Ніщо не видасть спорідненості їхніх душ. Всі й так знають про ворожнечу між чоловіками, але заради пристойності подібні умовності будуть приховані, аби ні в кого не закрався сумнів у не цивілізованості їхніх вчинків. Мабуть, важливішим для неї зараз було те, в що вдягнутись, аби затьмарити співмешканку своєї спорідненої душі. Тут уже діяли звичайні земні, а не космічні закони. Спробуй вгадати, що та може нап'ялити на себе, аби дати їй гідну відсіч. Інколи жіноче начало – в тім числі й у чоловіків – дуже шкодить життю людей. Але тут вже нічого не зробиш, бо навіть у космічному вимірі невидимі нам сили дозволяють собі подібні розваги. Отже, за той час, що залишився до ювілею, дружина секретаря міської ради думала про якусь обмовку, якою б могла збити з ніг співмешканку директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу.

21

Леся побачила на подвір'ї середульшого сусідового сина – Сергійка. Той серйозно подивився на неї:

– Маму сьогодні забрали в лікарню.

Вона обійняла його:

– Все буде добре.

– А тато каже, що мама помре.

– Багато він знає, твій тато! – Леся була зла на сусіда, який таке каже при дітях.

– Я не хочу, щоб мама вмирала.

На очах у хлопчика бринять сльози. Леся пригортає його до себе і запитує, чи не хоче він їсти. Сергійко киває головою.

Вони йдуть до неї додому. Якраз наварила борщу. Наливає йому повну миску. Дає сметану. Сергійко смішно сьорбає. Голодний.

– А де Василько? – запитує Леся.

– Вдома був.

– То він, мабуть, теж голодний?

– Не знаю.

Леся не хоче йому казати: що ж, мовляв, ти за брат такий?

– То йди поклич.

Той поважно доїдає борщ, облизує ложку, дивиться на Лесю, але все-таки йде за малим.

Того теж не треба особливо припрошувати. Василько їсть і прицмокує. Смачно! Леся усміхається.

Несподівано заходить Діана. З-під лоба дивиться на Василька, який доїдає борщ. Потім переводить погляд на Лесю. Ой, злі очі у дівчинки!

Леся мовчки і їй наливає борщу. Діана знехотя починає їсти, але голод не тітка. Висьорбала все до останньої крапельиночки.

Леся вкраяла хлопцям хліба з ковбасою. Ті їдять і дивляться мультики по телевізору. Діана до бутербродів не доторкнулася. Вона безцеремонно розглядає Лесю. Та ніяковіє, але вдає, що не помічає цього погляду.

- Ти спиш з моїм татом? - запитує Діана.

Леся палахкотить. Видала себе з головою. Говорити щось - марна справа. Дивиться на Діану. Та усміхається так, ніби зараз хоче її вбити.

- Коли прийде твій Мирон, я теж з ним пересплю. Він мені подобається.

На Лесю дивляться суворі й безжальні очі. Діана і не думає жартувати.

Вона забирає братів додому. Ті не хочуть йти, бо мультфільми ще не закінчились. Але відчувається, що не послухати сестру - собі дорожче.

По дорозі додому Василько хапає зі столу ще два бутерброди.

Леся намагається всміхнутись.

22

Мабуть, Боря був останнім у Дрогославі, хто дізнався про те, що його Дзвінка стала коханкою міського голови. Останнім часом знайомі, як йому здавалося, сумно розмовляли з ним. Тепер він розумів, що вони просто не наважувались сказати йому про очевидні речі.

Дзвінка давно вже зробила собі зі спальні майстерню. По ночах писала картини. Звідкись притарабанила невеличкий диванчик, на якому й спала. Боря вже й забув, коли востаннє дружина була з ним у ліжку.

Особисто для нього час зупинився на позначці, коли в лютому на Інститутській розстрілювали людей, а він з дерев'яним щитом відтягував поранених у безпечні місця. Здається, подальші події зовсім не відбилися на його житті. З ким би не заводив розмову, все повертався до тих двох трагічних днів і завершував свою розповідь одними й тими ж словами:

- Чому я, старий, залишився живий, а молоді загинули?

Здається, новина про те, що Дзвінка зраджує йому - і не будь з ким, а з міським головою - зовсім не вразила його. Принаймні зовнішньо ті, хто знав Бориса, цього не помітили. Він і сам зрозумів, що рано чи пізно подібна оказія мала статись. Він старий. Навряд чи може вже належним чином задовольняти молоду дружину. Знав, що таке трапиться, очікував цього, а коли його таки поставили перед фактом, все ж виявився не готовим до такого удару долі.

І якби ж був гідний коханець - а то міський голова. Боря трохи розбирався в людях.

Крім посади, нічого путнього в душі того чоловіка не було. Дзвінка все-таки творча натура. Що вона могла знайти в ньому? Невже їй справді був потрібний лише банальний секс?

23

Коли до Маші підійшов невисокий товстенький чоловічок і сказав, що завтра назавжди визволить її від дяді Вови, вона відразу подумала, що це провокація, і запитала у нього, що він має на увазі.

Невисокий товстенький чоловічок показав службове посвідчення. Полковник ФСБ. Нічого собі! Він пояснив, що вони все знають, але влаштують так, що дядя Вова не сміє й пікнути. Телевізійне керівництво завтра забере її із Криму до Москви – і на цьому всі її страждання закінчатся.

Маша не сміла вірити у своє щастя. А їй справді, це ж дуже просто! Як вона раніше не здогадалась про ймовірність такого варіанту? Дядя Вова залишається в Криму, бо тут його основне місце роботи, а вона спокійно їде до столиці, бо півострів уже не займає центрального місця в інформаційному просторі – і все вирішується саме по собі.

Але невже так просто можна розв'язати цю проблему? Аж не віриться! І якби не цей невисокий товстенький чоловічок з посвідченням полковника ФСБ, Маша б і не знала, що вчергове має брехати дяді Вові, чому до цього часу не завагітніла. Рано чи пізно її брехню викрили б – і Маша лише могла уявити, що міг би тоді дядя Вова зробити з нею, якби дізнався, що вона вживає протизаплідні пігулки.

24

У поїзді вночі Студента обікрали. Він знав – хто й коли.

Навпроти нього вмовився якийсь дідок. Той відразу не сподобався Студентові. Очі в нього весь час бігали туди-сюди. Все розпитував про війну, а потім почав патякати, що Путін – це сила, і йому раз плюнути – захопити Київ. На старого накиннулись інші пасажери, так що Студенту вже нічого було робити.

Наснилися йому очі сусідки, яка допомагала на похоронах Вовка. Здавалося, що вони існували окремо від обличчя й тіла. Він цілував їх і відчував, що сусідка обіймає його.

Ага, сусідка! Старий це його обіймав. Та так наобіймався, що всі гроші поцупив.

Студент потім запитував у провідниці, коли той зійшов з поїзда. Та сказала, що старий мав квиток навіть далі тієї станції, куди їхав Студент, але серед ночі зійшов раніше, пояснивши, що має ще заїхати до доньки. Знаємо ми цю доньку!

Студент був злий сам на себе. Навіть грошей не вміє добре сховати від усілякого старого непотребу. Але найбільше боліло, що вкрали п'ятсот гривень, які дала йому мати Вовка. Сім'я жила бідно, і Студент відчував, що відривають від себе останнє. Довго не хотів брати, але мати Вовка таки вмовила його. А тепер ті гроші потрапили до злодійських рук.

25

Коли Родіонові сказали, що відчикрижать руку по самий лікоть, він хотів застрелитись. Мабуть, зробив би це, якби мав поруч зброю. В госпіталі пістолет не був

передбачений за внутрішнім розпорядком.

Найбільше, що гнітило зараз Родіона, – це сором. Через свою дурість позбувся руки. Краще би вцілили в голову. Так би й казали, що вмер, визволяючи Україну. А тепер з ганьбою доведеться повертатися додому. Не знав, як подивиться в очі батькові, мамі, а особливо братові Костику. Він же мав йому показати приклад, а тут руки нема. Теж мені елітні війська.

Якось не йшло до голови, що їх добряче потріпав "Правий сектор". Командири недооцінили бандерівців. Мало не казали, що ми їх шапками закидаємо. Ага, закидали. Лише при Родіонові відвантажили сім "двохсотих". Звісно, в їхнього елітного підрозділу значно поріділи ряди. А скільки поранених. І таких як він, Родіон, який вже ніколи не зможе повернутися в Україну, щоби відомстити за своїх. Кому потрібний однорукий?

А як все гарно починалося. Коли дізнався, що вони в Україні, а не навчаннях у Росії, його душа співала. Здавалося, сповнилася віковична мрія. Всі були впевнені, що максимум через три місяці будуть у Києві. Принаймні це їм втовкмачували в голову командири.

Вже в першому бою вбили двох їхніх і шістьох поранили. Загальна ейфорія різко спала. Але народжувалася натомість злість. Ми їм покажемо. Ми їх переб'ємо. Перемога буде за нами.

В тому, останньому для Родіона бою, спочатку все пішло ніби добре. Просунулися на декілька десятків метрів, не зустрівши звичного опору. Це й зіграло з ними рокову роль. Бандерівці просто заманили їх, оточили й розстрілювали, як кроликів. Лише бачив перед собою червоно-чорні прапори, а потім куля влучила в руку. Добре, що його підхопили хлопці, відтягнули з небезпечної зони, а то просто би стік кров'ю.

Родіон лежав з розплющеними очима. Ніяк не міг заснути. Дивився туди, де мала бути рука. Завтра виписують. Їде додому. Герой. Сраний герой. Хотілося плакати. Затиснув зубами подушку, щоби ніхто не почув його дикого рику, який виривався з грудей.

26

Мама Ореста Бориславського таки помітила, що зникають книги з бібліотеки покійного чоловіка. Вона упіймала на гарячому сина, який збирав до сумки чергову порцію.

Коли стала читати йому мораль, наштотхнулася на несподівану агресію з його боку. Орест Бориславський кричав на маму, стверджував, що має повне право на батькові книги і взагалі ця хата належить йому.

А потім узагалі завдав їй удару нижче поясу, нагадавши, що якби не мамин коханець, то тато, можливо, й досі би жив. Вона заніміла від цих слів, а він забрав книги і пішов.

По дорозі до Ярослава Івановича думав, що був несправедливим з мамою. Не вартувала вона отих його слів.

Зазвичай Ярослав Іванович давав йому за книги пляшку горілки і ще трохи грошей на закуску, а сьогодні обійшлося лише оковитою. Це обурило Ореста Бориславського. А

Ярослав Іванович спокійно подивився йому в очі і сказав, що може і не брати книг у нього. Знав, куди мітить: клієнт уже не міг жити без алкоголю.

Коли Бориславський трохи заспокоївся, Ярослав Іванович єхидно запитав, чи братиме він черговий список книг. А коли той лише криво усміхнувся: мовляв, чи є в мене вибір? – дав йому наперед заготовлений папірець.

27

Студент швидко пройшов у туалет, лише скоса глянувши на тітку, яка сиділа при вході. Та побачила хлопчину у військовій формі й нічого йому не сказала. Зекономив дві гривні, яких і так не мав.

До першого автобуса в село було ще дві години. Тинявся по залізничному вокзалі туди-сюди. Якась тітка продавала пиріжки.

– Солдатику, хочеш свіжих пиріжків? – покликала до себе.

– Хочу, – сказав він сумно, – але грошей не маю.

Вона йому нічого не відповіла, а коли Студент став ходити перед нею взад-вперед, відразу змінила свій тон:

– Ану, йди звідси, а то поліцію покличу!

Студент не мав настрою, аби вести з нею роз'яснювально-виховну роботу. Стенув плечима і відійшов убік. Тітка час від часу зиркала на нього. От люди! Чи він напрошувався на її пиріжки? Сама ж запропонувала. Та й справді не мав грошей, щоб купити. Навіщо ж відразу поліцією страшити? Він що, злочинець? Ось із похорону бойового побратима їде.

Жалкував тепер, що у поїзді пригощав харчами всіх наліво й направо. Мати Вовка всього на дорогу дала. Тепер хоч би щось знадобилось. Зголоднів трохи. Нічого, потерпить, а там мама вдома нагодує.

28

Ліля лише дідові могла вилити свою кривду.

Генерал інфаркту уважно вислухав її розповідь і виніс вердикт:

– Ніякого аборту робити не будеш. Народиш мені правнука. А цього свого головного редактора пошли під три чорти.

Ліля гірко усміхнулась. Ось як, виявляється, все просто. А як послати коханого, якщо не посилається? Вона очікувала на будь-яку іншу реакцію з його боку, коли сказала про вагітність, лише не на таку. Звісно, було прикро, але після полону в Криму Ліля вже зовсім іншими очима дивилась на білий світ.

Вона твердо вирішила, що за будь-яких обставин народжуватиме дитинку – стане головний редактор її чоловіком чи ні. Звичайно, зараз навіть думки не допускала, що якимось чином може зірватись її весілля. Потім їй прийшло до голови, що коханий сказав про аборт навмання, не подумавши. Ось декілька днів Ліля не признаватиметься до нього, він скучить за нею, а тоді вона скаже йому, що не робитиме аборт, і він, звісно, погодиться з цим, та ще й попросить у неї вибачення.

Сама усміхнулася з власної наївності. Але зараз Лілі не хотілося думати про погане. Як добре, що в її лоні народжується дитинка. Все інше у порівнянні з цим є

дріб'язковим.

29

Студент сидів на лаві усередині залізничного вокзалу і не знав як має вбити час.

Згадав про книжку, яку незадовго до загибелі подарував йому Вовк. Юрій Горліс-Горський. "Холодний Яр".

- На цій книжці покоління бандерівців виховувались, - сказав тоді Вовк. - І ти прочитай, щоби бовдуром не вмерти. Поки національної ідеї в життя не втілимо, України нам не бачити.

Ніби живий стояв Вовк перед ним і слова ці казав. Студент аж мусив очі заплющити від несподіванки. Коли розплющив, Вовка, звісно, не було.

Не пішов йому з першого разу "Холодний Яр". Він узагалі змалку не любив книжок читати. Ось техніка - це його. У школі мав схильність до точних наук, а від так званої гуманітарної сфери його нудило. Тому й пішов навчатися на фізико-математичний факультет, а не на філологічний чи історичний.

Двічі чи тричі починав читати "Холодний Яр" від самого початку, але його вистачало лише на декілька сторінок. Та що ж він за бовдур такий? Постановив собі читати потрошки, але щодня. Перед пам'яттю Вовка було соромно, що не може здолати якоїсь там книжки.

30

Відчувала свій гріх. Якби не той коханець, то й життя її чоловіка, а потім і Ореста пішло би, мабуть, по-іншому.

Але ж це був не коханець. Коханий. Єдине справжнє кохання в її житті. Запізніле. А тому найдорожче. Перше й останнє.

Вийшла заміж за свого чоловіка швидше з жалю. Він приїхав такий зболений із заслання. Вона захоплювалася його віршами. А він мав особливу довіру до неї. Читав вірші, які не показував іншим. Які не можна було показувати, бо посадять знову. Цінила цю довіру. А коли він несподівано її поцілував, подумала, що це кохання.

Розчарування прийшло пізніше, коли народилися син і донька. Захоплення чоловіком минуло саме по собі. Він пив. Волочився за жінками. І далі писав вірші, хоча в них вже не було того запалу, який подобався їй раніше. Видавали час від часу його збірки. Ретельно підбирав до них вірші, аби не засмутити цензора. Це його вислів. Але таки засмучував цензора. Той без пояснень знімав той чи інший вірш. Вдома чоловік кричав. Ніби сам до себе. Мовляв, чому зняли цей безневинний вірш? А все глухими ударами віддавало їй у серце. Ніби її в чомусь звинувачував.

Чоловік пив ще більше, коли поетична збірка таки виходила, а в ній були вірші про Леніна, Комуністичну партію, щасливе майбутнє - комунізм. За боротьбу з цим поневірявся по сталінських концтаборах, а тепер славив це.

Тоді в її житті пострічався він. Звичайний бухгалтер. Високий. Красивий. Чорні хвацькі вуса. Ямочка на підборідді. Захопив її з першого погляду. Ніби нічого особливого не казав, а вона закохалась, як дівчинка. А мала ж двох дорослих дітей, чоловіка. Яке там кохання? Але ж закохалась!

Звісно, довго таїти це не вдалося. Дізнався чоловік. Влаштував грандіозний скандал, що довелося піти до своїх батьків, взявши дітей. Чоловік геть чисто спився, від чого помер через рік.

А її кохання вмерло саме по собі. З'ясувалося, що красеня приставили до неї, аби дещо вивідати з минулого її чоловіка. Покористувався нею і викинув, коли стала непотрібною.

Тепер цілком погоджувалася з сином: якби не той коханець, чоловік, можливо, ще би трохи пожив. Але це був її гріх. Вона несла його з собою все життя. З цим і помре.

31

У спілкуванні між Христиною і Зоряном встановилася єдина форма звертання: мій коханий – моя кохана. Це не було штучним, як тоді, коли вона казала про Зенона "коханий чоловік", чи він, коли називав її "коханою дружиною", розмовляючи по скайпу з батьками. Оте "чоловік" і "дружина" ніби свідчили про не справжність слів "коханий" чи "кохана". Кохання як такого у первісному значенні між ними не було, а просто вживали його означення за інерцією.

Зовсім інше було із Зоряном, коли "кохана" їй чи "коханий" йому виглядало природним, йшло від самого серця, і вони нарешті відчували істинне значення цих слів. Христина на початку шлюбу так називала чоловіка, але той несерйозно поставився до її затиї, а коли почав іронічно вживати це слово, перестала так його називати. Тепер віднайшла у Зорянові те давнє прагнення вживати за призначенням "коханий", ніби це було для неї чимось святим і рідним.

Христина писала Зорянові про кожну дрібничку в своєму житті, чим давно вже не ділилася з чоловіком, бо в нього ніколи не було на неї часу, а вона потім відвикла це робити. Тепер знаходила в цьому найвищу радість життя. Так само вона хотіла знати від Зоряна кожну дрібничку його життя, і коли він детально розповідав, що сьогодні робив, чим думає зайнятися, які думки приходили до голови, – тішилася з цього, мов мала дитина, і отримувала справжню насолоду від життя, з нетерпінням очікуючи наступного сеансу зв'язку з коханим.

Найбільше Христині хотілося знати, як Зорян ставиться до своєї дружини, але боялася на пряму задавати таке питання. Звісно, вона хотіла, щоби між подружжям усе було добре, але водночас ревнувала його до дружини, і зовсім нестерпно ставало, коли уявляла, що Зорян кохається з цією жінкою. Намагалася подивитися на все це ніби збоку, і тоді самій ставало смішно, що вона аж так прискіпливо ставиться до свого коханого, хоча мала би розуміти, що у нього своя сім'я, і він мусить належно з нею поводитись. Але такі періоди розуміння були короткими, і Христина знову жадала, щоби Зорян був її і тільки її.

Він щоденно вимагав її нових фотографій, і вона надсилала йому по декілька. Христина фотографувала свій животик, і вони годинами говорили про її майбутнього хлопчика. Коли вона сказала, що на його честь назве сина Зоряном, він відписав їй: "Кохана, якби ти знала, як я хочу бути твоїм чоловіком". Від щастя у Христини виступили сльози на очах.

Коли відкрив "Холодний Яр", на телефон прийшла есемеска. Командир писав: "Увійшли в Іловайськ. Маємо намір іти до кордону з Росією, а там...".

Хоч одна добра новина! Водночас Студент подумав, що війна і без нього може закінчитись. Тепер картав себе за те, що піддався спокусі в селі Вовка й захопився його сусідкою. І так нічого путнього з того не вийшло. Навіть не поцілувалися жодного разу.

Студент упіймав себе на думці, що за ці дні зовсім мало думав про хлопців, які залишилися на війні. За їхніми підрахунками, він би вже мав повернутися до них, а не байдикувати в тилу. Йому стало невимовно соромно, що дозволив собі закохатися, ніби то був не знати який страшний злочин.

Хлопці зараз в Іловайську, за день-другий рушать відновлювати український кордон, а там... Вовк казав, що треба спалити Кремль і вигнати диявола із мавзолею, бо доти Україна не матиме спокою.

Студент став зі злістю на самого себе читати "Холодний Яр", але через декілька сторінок второпав, що нічого не зрозумів із тексту. Закрив книгу і сховав її.

Глянув на годинник. Час ніби зупинився. Подумав, бува, що зламався механізм, але ні, стрілка, хоч і повільно, але йшла. І годинник йому дістався від Вовка. Командир дав йому, коли того вбили.

Згадав, що мама Вовка десь дістала йому номер телефону сусідки, якою він захопився, і написала на карточці. Нарешті знайшов листочок, бо думав уже, що загубив, або той клятий старий поцупив разом з грішми. Набрав номер. Ніхто не відповідав, хоча гудки йшли. Схаменувся! Це ж люди сплять ще.

Ох, очі, очі! Не даєте ви мені спокою!

Полковник ФСБ виконав свою обіцянку – і вже наступного дня Маша летіла до Москви.

Все відбулось якось просто і буденно. Дяді Вови не було на базі. Під'їхав чорний "Мерседес" із затемненим склом. З нього вийшов невисокий товстенький чоловічок, тицьнув своє посвідчення полковника ФСБ мордоворотам, які не відходили від Маші, сказав, що вона поступає в його розпорядження, забрав її разом з речами, які вона спакувала ще звечора у дві валізи, і відвіз на аеродром. Літак, здається, чекав лише на Машу, бо відразу, як тільки вона сіла, взяв курс на Москву.

– До зустрічі в столиці! – сказав їй на прощання полковник ФСБ.

Лише зараз Маша помітила, яка в нього мила усмішка. Чи просто раніше він не усміхався? В горлі застрягла грудочка, що незрозуміло звідки взялася, на очах виступили сльози. Маша не втрималась, обійняла полковника ФСБ і поцілувала в щоку. Здається, він і сам не очікував такого.

Поки йшла до літака, тричі озиралась і махала йому рукою. Він незмінно відповідав.

Коли вже мала йти по трапу, озирнулася ще раз, але невисокого товстенького чоловічка вже не було. Маша не образилась. Розуміла, що в нього важливі справи. Відчула, як тепла хвиля накрила її з головою.

Автобус заїхав на зупинку. З нього вийшло декілька людей. Студент зайшов до салону.

- Відправка через десять хвилин, - сказав водій.
- Добре, - відповів Студент.
- Ти що, не зрозумів?
- А що таке?
- Відправка через десять хвилин, а зараз вийди з автобуса.

Водій був трохи старшим за Студента, але, на відміну від нього, наїв добрячу пику і мав великий пивний живіт.

- Тобі шкода, якщо я тут посиджу? - миролюбно запитав Студент.

- От люди! - сказав водій. Він легко, мов пушинка, зістрибнув із кабіни і за мить опинився на вході. - Взяв шмотки і марш на вулицю!

Студент хмикнув, але таки пішов до виходу. Дав би зараз цьому товстенькому колобку по пиці. Але хто ж до села доведе?

Став чекати на зупинці. Швидко назбиралося чимало людей. Вітався з односельчанами. Ті розпитували, як там на війні і чи надовго додому. Відповідав неохоче.

Водій з'явився десь через півгодини. Люди обурювались, бо автобус уже давно мав від'їхати.

- У дорозі наздоженемо, - заспокоював водій.

Спочатку пропустив тих, хто купив квитки у касі, а потім став брати гроші в інших. Водій час від часу зиркав на Студента, ніби відчував, що ще добряче познується зі своєї жертви.

Студент підійшов останнім і тихо, щоб ніхто не чув, сказав, що в нього нема грошей, обікрали по дорозі. Здається, водій тільки того й чекав. Розійшовся не на жарт, кажучи, що в нього не благодійний фонд, і автобус не його, а власнику мусить платити гроші. Хтось з автобуса крикнув, що чоловік з війни приїхав, на що водій відповів, що зараз кожний може купити собі військову форму і в ній красуватись. Якась бабця-інтелігентка зауважила, що воїни мають право на пільги. Водій відреагував моментально, сказавши, що вже має двох пільговиків і широким жестом театральнo показав на переднє сидіння.

Двері зачинились у Студента перед самим носом.

Автобус поїхав, пхикнувши димом.

Ну, звичайно, у всьому був винен Алік. Насамперед у тому, що Україна ще існувала і не згоріла у вогні. Дружина допікала його на кожному кроці. Алік розумів, що треба мовчати. Нехай буря перейде.

Родіон тепер був у центрі її уваги. Нещасна дитина, яка позбулася руки в цій клятій Україні. Але найстрашніше, що про жодну Україну не можна було ніде згадувати. Їх попередили. Родік позбувся руки на навчаннях у Ростовській області. Нещасний

випадок. У ніякій Україні він не був. Державна таємниця. Він це знає. І батьки це повинні згадати.

Родіон уже дістав по саму зав'язку за те, що розмістив свої фотографії у соціальних мережах, та ще й написав, що знаходиться в Україні. На нього кричали, мов на школяра. Це вже після того, як він втратив руку. Якийсь жирний майор аж посинів від гніву. Сука, пороку він не нюхав. А Родіон нюхав. Хотів дати цій свині кулаком в пузо. Ледве стримався. Щур штабний. Тебе би послати на ту війну, щоби ти відчув страх за власне життя. Як він це не раз відчував. Так і не звик до цього відчуття. Здавалося, що кожна наступна куля буде твоя. Кожний наступний снаряд зробить з твоєї голови шпаківню. А зараз цей майорчик вчитиме його, як жити.

Мовчання батька, надмірна опіка матері, дурнуваті запитання Костіка - все дратувало Родіона. Думки покінчити життя самогубством з'являлися в його бідній голівоньці час від часу, але вже не були такими нав'язливими, як відразу після поранення. А ще Катюха покинула. Так і сказала пацанам: навіщо мені однорукий інвалід? Не посміла прийти до нього. Не відповідала на його телефонні дзвінки. А потім взагалі номер заблокувала. Ну, і фіг з нею. Переживе! Знайде собі кращу. Розумів, що вже не знайде, бо нікому він не потрібний. Але заспокоював себе. Сподівався на кращі часи.

Не так Родіон усе собі уявляв. Думав, повернеться додому героєм. Нехай не буде ордена. Хай з медалькою. Але скажуть про нього, що визволяв Україну від київської хунти. А тут якась бандерівська наволоч вцілила йому в руку. І найбільше його гнітило те, що нікому не можна розповідати, що був в Україні, що руку втратив саме там.

З'їздив в одне село недалеко від Ярославля. Там хотів побачити батьків убитого в Україні товариша. Зустріли його неприязно. Мовляв, чого приперся? Ти живий, а нашого сина нема. Пішов до того на цвинтар. Непримітна могила. Жодного натяку на те, що пацан загинув в Україні.

Через декілька днів його викликали до військкомату. Серце Родіона стрепенулося. Згадали про нього. Може, є якась робота для однорукого? З'ясувалося, що то була ініціатива якогось оперативника ФСБ. Навіть прізвища не встиг нормально побачити в його службовому посвідченні. Той вичитав йому мораль. Мовляв, не фіг шастати по селах, щось вишукувати. Тобі що, погано пояснили? Сиди тихенько і дмухай собі спокійно у дві дірочки.

Було образливо. Та ні! Хотілося вовком вити. За що воював в Україні? За того жирного майора і цього нещасного ефесбешника?

Крутнувся на каблучках і пішов. Ну вас всіх подаль!

36

Моніка вже тиждень вешталася Києвом, досліджувала найглухіші його кутки, ніби хотіла вивчити це місто зсередини. Джон займався своїми редакційними справами. Здавалося, він геть чисто забув про неї.

Нарешті Моніка зрозуміла, що даремно прилетіла в Україну. Що вона тут хотіла побачити? Знайти собі кохання на все життя?

Чоловіки, на її думку, тут були невиразними. Траплялися, щоправда, екзотичні екземпляри, але якісь дуже вже скуті у рухах, навіть у виразах на обличчях. Як тільки Моніка уявляла себе в ліжку з таким чоловіком, то у неї відразу зникала потреба у сексі.

Схоже, Джон завів собі якусь коханку і під приводом того, що у нього багато роботи, не з'являвся перед ясні очі Моніки. Вона була навіть рада цьому, бо в ліжку, чесно кажучи, Джон був ніякий, а тепер не треба було імітувати бурхливу вдячність за те, що взяв з собою в Україну.

І все-таки Моніка жила в передчутті якоїсь дуже важливої зустрічі в своєму житті. Вона не знала, що це за чоловік має бути, як і де вона з ним познайомиться, але передчуття, що це має відбутись і кардинально змінить її життя, з кожним днем усе більше й більше наповнювало її душу.

37

Вікторії Юджин, мабуть, здалося, що вона побачила Ричарда Блейка. Звідки йому взятись в Україні – точніше, на цій території, захопленій бойовиками? Сидить, мабуть, у ситих Штатах, працює й далі шостим аналітиком у своєму Центрі Стратегічних досліджень і у вус не дує. Про неї давно вже забув, має якусь блондиночку-коханочку, з якою приємно проводить час.

Поруч пролунала автоматна черга. Крик людини, яку вбили. Вікторія Юджин ніяк не може до цього звикнути і щоразу здригається. Здається, іде репетиція якогось спектаклю, і подібні сценки тут щодня розігрують по декілька разів. Але Вікторія Юджин розуміє, що рано чи пізно черга дійде до неї. І помре вона не на сцені, а в реальному житті. Нічого цінного вони від неї й так не доб'ються і знищать, як використаний матеріал.

Вікторія Юджин любить, коли навколо панує тиша. Так може тривати багато годин. Тоді спогади про недавнє красиве життя виявляються сильнішими за сьогоднішні жахіття.

... Те, чого найбільше боялася Вікторія Юджин, – трапилось. Із сонячної Америки вона прилетіла в дощовий Київ. Боязнь дощу була в неї ще з дитинства, і нічого зі своєю фобією вона не могла вдіяти. Вікторія не пам'ятала цього, але бабуся їй розповідала, що трирічною дівчинкою вона потрапила під дощ, та ні, страшну зливу і не сховалася від негоди. Батьки відпочивали із друзями, забули про неї, малу, і вона десь з годину мусила витримувати цей страшний удар по своїй психіці, коли навколо гриміло й немилосердно сікло водою по всьому тілу. Її тоді добряче насварили, чому вона без дозволу вибігла із будинку, чому не сховалася від дощу, а вона не могла тоді й кроку ступити, так стихія захопила її повністю.

Вікторія Юджин аж зіщулилась, коли сходила з трапу літака. Звісно, в неї була парасолька, і дощ був милосерднішим, ніж у дитинстві, але тепер вона проклинала себе, що погодилася на пропозицію начальства поїхати в Київ. Звісно, якби вона відмовилась, її би з тріском вигнали із роботи, але зате вона була би зараз з Ричардом, а, головне, подалі від цього клятого дощу.

Вікторія розуміла, що поганий настрій мине, як тільки дощ припинить своє цокотіння. Погода ніби змилостивилась над нею, і дощ перестав іти, але Юджин ще довго не могла повірити в своє щастя.

Її мали зустріти, але скільки вона не вдивлялась у натовп, нікого, хто би підходив під описання журналіста із тепер уже її редакції, не бачила. Нарешті з натовпу вийшов якийсь черевань у здоровенних окулярах. Він ішов до неї, і вона з жахом подумала, що цей чоловік може бути її напарником.

- Привіт, Вікторіє, - сказав черевань. - Я Мартін. Мені сказали тебе зустріти.

Вона вичавила з себе щось схоже на усмішку, простягнула йому руку. Долоня в нього спітніла, і Вікторія хотіла відразу стерти його сліди серветкою, але стрималася. Напарник був маломовним, мовчки взяв її валізу, і Юджин почвала за ним.

У машині черевань теж сказав усього декілька слів, і це радувало Вікторію, бо, чого гріха таїти, цей чоловічок з першого погляду видався їй малосимпатичним. А ще якби він багато говорив, то не знала би, як стримувати огиду.

Чоловічок сказав, що редакція зняла їй квартиру майже в центрі міста. Зараз він відвезе її туди, нехай прийме душ і відпочине з дороги, а о годині другій по обіді він знову заїде за нею і привезе до редакції, де вона познайомиться з колективом.

- Добре, що я мало розмовляю? - запитав він і щиро усміхнувся. Усмішка дисонувала з його вайлуватою фігурою, Вікторія знайшла її справді щирою і усміхнулась у відповідь.

- Та ні, нічого, - вона не знала що має йому відповісти. - Просто я змучилась у дорозі.

Вікторія ще в літаку перевела стрілки годинника на київський час. З'ясувалося, що в неї залишалось якихось три години для себе, а потім доведеться їхати до редакції.

Вони вже давно минули Хрещатик, який Вікторія Юджин вивчила по картинках в Інтернеті, але до квартири все ніяк не могли доїхати. "Великий же у них центр міста", - тільки й встигла подумати вона, як Джон загальмував біля першого під'їзду п'ятиповерхової хрущовки.

- Приїхали, пішли, - сказав він, і Вікторія з жахом подумала, де їй доведеться жити під час перебування в Києві.

Звісно, ліфту тут не було, і Вікторія усвідомила, що не впоралась би зі своєю валізою, якби самій довелося тарабанити її на четвертий поверх. Вона не звикла ходити по сходах і змучилась, здається, більше, ніж від перельоту над океаном. Але Мартінові цього не треба знати. Вона вперто дивилася на його могутню спину й орієнтувалась, як за маяком.

- Змучилась? - Мартін ніби читав її думки, але на відповідь не чекав.

Він пошпортався в кишені, вийняв ключі, відімкнув двері й спочатку проштовхнув поперед себе валізу, а потім увійшов сам. Вікторія трішки затрималася, все ще не вірячи, що їй доведеться жити в таких умовах, але після виразного погляду Мартіна таки наважались переступити через поріг.

Квартирка, чесно кажучи, була симпатичною. Але Вікторія від самого початку

налаштувала себе на агресивний лад, тому не змогла відразу оцінити всіх принад.

- Наша редакція не така багата, як інші, - виправдовувався Мартін, - але це прийнятне, що ми змогли знайти для тебе. Можливо, з часом підшукаємо щось краще. Але я думаю, що ти звикнеш і не захочеш переїжджати.

Вікторія ще не встигла сформулювати свою думку з цього приводу, коли Мартін несподівано запитав:

- Ти хоч у якійсь редакції раніше працювала?

Юджин автоматично виклала йому легенду й мала намір детально розповісти про умови праці в редакціях, де вона жодного разу не була, але, схоже, Мартіна це вже не цікавило. Вікторії здалося, що він підозріло глянув на неї, але це лише здалося, бо цей черевань, очевидно, був байдужим чоловіком, якщо з першого погляду не оцінив її красу і не сказав їй про це. Мабуть, це був перший чоловік у її свідомому сексуальному житті, який повів себе саме таким чином, і це не просто роздратувало Юджин, а глибоко образило її. Тепер вона чекала, аби він чимшвидше вимітався з її квартири.

Мартіна не треба було про це просити.

- Отже, о другій я тебе заберу, - сказав він. - Удачі! І не треба мене проводити.

Він кинув ключі на крісло і пішов.

Вікторія оглянула квартиру. Дві кімнатки, одна з якої спальня, невеличка кухня. Найбільше, що її вразило, так це ванна і туалет, які знаходилися в одній комірчині й були поруч з кухнею. А ще на неї тиснула низька стеля. Вона сіла на крісло і залилася слізьми.

Процес вимивання солей із організму тривав недовго, і Вікторія згадала Ричарда. Як він там, бідака? Вона знову глянула на годинник. З'ясувалося, що поки вона летіла через океан, її вже встигли "поховати" в Америці. Вона уявила собі Ричарда, його заплакане обличчя. Потім подумала, що він міг напиться з горя, а якесь дівчисько, скориставшись цим, зараз солодко спить в його обіймах. Їй стало гірко від самої думки про це. Вона розуміла, що це лише її фантазії, але нічого не могла вдіяти з собою.

Коли дався взнаки голод, Вікторія Юджин зрозуміла, що все їстівне спорожнила по дорозі в Київ. Випадково на кухні побачила пакет. У ньому було все необхідне для сніданку. Мабуть, Мартін потурбувався про це раніше, але вирішив, що буде зайвим, якщо він скаже їй про це. Чи не вперше за час знайомства з Мартіном вона була вдячна йому. Якби цей черевань був зараз поруч, вона би вже не вела себе так нахабно, як при зустрічі з ним. Людей треба сприймати такими, якими вони є, якщо хочеш, щоби люди сприймали тебе таким, яким є ти. Так вчила її бабуся. Тепер Мартін зі своїми особливостями видавався їй навіть симпатичним. Якби не клята легенда і робота під прикриттям, вона, звісно, інакше поводитись би з ним, а так треба грати відведену тобі роль. Більш-менш відкритою вона мала бути лише з редактором газети, який єдиний знав про її дійсну біографію, а, головне, те, що вона має тут робити.

І раптом... Яка ж вона дурепа! Ну, звісно, Мартін - редактор газети. Їй показували його фотографію, але, мабуть, кількарічної давності. На ній він був без окулярів, набагато худішим, ніж зараз. Як вона через свої кляті думки про ненависний дощ і

любого Ричарда могла не зрозуміти, що Мартін, який її зустрічав в аеропорту, і редактор – це одна і та ж особа. Фантастика! Гарних розвідників готує Америка, нічого сказати. А що вже казати про тих, хто готував її до цієї поїздки. Це ж треба показати фотографію людини кількарічної давності. Тепер Мартін зовсім не схожий на себе!

Звісно, Вікторія була зла на себе і на своє начальство, через те навіть не хотіла снідати. Але надибала в пакеті на улюблене вівсяне печиво і вже не могла собі відмовити...

... Тишу розрізала автоматна черга. Почувся здавлений крик приреченого. Справді вбивають чи готують таким чином її до чогось найстрашнішого у житті? Невже справді смерть є найстрашнішою?

38

Вони боялись один одного. Тепер навіть не було зрозуміло, хто кого більше. Діма мав би більше боятись Вову, ніж Вова – Діму. Так було навіть тоді, коли Діма був президентом, а Вова – прем'єр-міністром. Але тепер, коли вони помінялись місцями, невловимі зміни торкнулись обох. Було видно, що Вова боїться всіх – і Діма це відчував. Натомість сам Діма виглядав незворушним, і Вова зрозумів, що це не гра чи поза, а все справді так і є. Черв'ячок сумнівів заповзав у серце Діми, коли віч-на-віч він продовжував називати президента Вовою, а той його – Дмитром Анатолійовичем. Для прем'єр-міністра було важливо, чи присутня в цьому зверненні шанобливість – і не більше, тобто ніякої пастки, що могла би спричинити страх, він не бачив. Можливо, тут була іронія, але єдиний, хто мав право на неї стосовно нього – це, звісно, Вова. Іншому він би ні за що не пробачив такого ставлення до себе.

Володимир Володимирович уже давно помітив, як стрімко звужується список тих, кого він не боїться. Він невблаганно зменшувався, як шагренева шкіра. Досить було Володимирові Володимировичу лише подумати, що той чи інший чоловік може йому нашкодити, як він автоматично вилітав із цього списку – і вже не було жодної надії, що потрапить до нього назад як потенційно безпечний суб'єкт. Взагалі не було жодного шансу, що той, хто безнадійно вилітав із нього, потім повертався назад. Це був як вирок у благонадійності особисто до нього, Володимира Володимировича. Список малів на очах, і Володимир Володимирович уже не міг пояснити сам собі, чому він безжально викреслював із нього людей, у лояльності яких ще вчора навіть не сумнівався. Досить було лякливого погляду чоловічка на якомусь засіданні, аби щодо нього виникав сумнів. Навіщо людині лякатись, якщо в неї чисте сумління?

Чи не останнім у цьому списку був Діма, Дмитро Анатолійович. Володимир Володимирович і не пам'ятав, з якого, власне, часу він став кликати Діму Дмитром Анатолійовичем. Мабуть, саме тоді, коли почав його боятися. На Дмитрові Анатолійовичу список закінчувався, і тепер на планеті Земля не було людей, яких би не боявся Володимир Володимирович. Можна було збожеволіти! А може, він уже давно збожеволів, але йому про це ніхто не каже, бо всі його бояться, не знаючи, що він теж боїться всіх?

Виходило замкнене коло, по якому йому доводилося ходити все життя, аж до скону.

Він, який вважав себе найсильнішим правителем на планеті Земля, не міг вийти за межі цього кола. Рука мимоволі тягнулася до ядерної кнопки, але знав, що вони не дадуть йому нею скористатися. Хто "вони" – достеменно не відомо, але ці люди існують, і вони мають незбагненно більшу владу, ніж він сам. Так, він може дати наказ на ядерне знищення планети Земля, але ще не факт, що цей наказ виконають ті, кого приставили спостерігати за ним. Інколи він думав про те, що ці люди чи ті, ким вони є насправді, – прибульці із інших планет. Насправді він не любив фантастику і вважав її марнотою марнот, але раціонально пояснити існування тих, хто його контролює, не міг. Ось і слово знайдено – "контролює". Так, його контролюють, і він мусить бути дуже обережним, щоби не вийти з-під їхнього контролю, бо тоді настане кінець. Його власний кінець.

Роздуми перервав охоронець, який поклав йому на стіл червону папку. Володимир Володимирович пропустив той момент, коли хтось невідомий тицьнув цю папку в руки охоронцеві, який стовбичив у його кабінеті, коли глава держави перебував тут. Мав бути хтось цей невідомий, який непомітно зайшов до кабінету, передав червону папку охоронцеві. Не могла ж вона з'явитися з нічого у повітрі! "Старію", – сумно подумав Володимир Володимирович і вже картав себе за те, що через власну сентиментальність перестав помічати звичні речі. Так одного разу можуть вкласти непомітно в руку охоронцеві пістолет – і отримаєш кулю в лоб. Мабуть, треба тасувати тих охоронців – і навіть не щодня, а принаймні двічі на день в його кабінеті має бути інший чоловік. Та й чи потрібен цей чоловік у кабінеті? Цю практику завели недавно, і він не пручався, бо боявся бути наодинці. І в кабінеті не треба довго засиджуватися, щоб не стати мішенню для будь-якого мешканця планети Земля. Він усіх землян вважав своїми ворогами і не знав, що має очікувати від них не те що завтра, а вже навіть сьогодні.

Він обережно і зі страхом розкрив червону папку, ніби очікував прочитати там смертний вирок собі. Йому одного разу наснилося, що читає смертний вирок собі, який сам же написав. Відтоді ця нав'язлива ідея винесення самому собі смертного вироку нахабно переслідувала його – то з'являючись, то зникаючи.

У червоній папці не було нічого особливого. Вірніше, він уже звик до подібних матеріалів. Це був звіт про діяльність його дружини за останній тиждень. Це й на звіт не було подібне, бо і діяльності як такої не було. Просто було написано, з ким вона зустрічалася, про що розмовляла. Цього разу спецслужба не виявила нічого особливого, що могло би зашкодити особисто йому, Володимирові Володимировичу, – і це його бентежило найбільше. Він знав свою дружину, вона біля нього теж навчилася різним розвідницько-шпигунським штучкам, хоча вдавала з себе непосвячену в ці складні матерії. Він думав про те, що спецслужби щось проґавили, деś вона обдурила цих хлопчиків, бо все було підозріло рівно й без жодної тріщинки. Адже одна справа – просто підслуховувати і за звичними словами не бачити нічого підозрілого, а зовсім інше – бачити вираз обличчя і розуміти подвійний зміст деяких слів. Ні, йому тепер недостатньо телеграфних звітів про дружину. Він повинен мати розшифровку всіх її розмов. Добре би було, якби ще й думки можна було вгадувати, але такого апарату, на

жаль, ще не вигадали.

З кожним днем Володимир Володимирович спілкувався з усе меншим і меншим колом людей. Він помітив, що президента відгороджують від тих, хто міг би внести сум'яття в його життя. Але він був вдячний тим, хто так дбав про нього. Володимир Володимирович уже давно не володів інформацією як такою, а тому аналітика і прогнози були йому не цікаві. Він жив у власному світі відчуттів і намагався нікого туди не підпускати й на гарматний постріл. Крім того, Володимир Володимирович був переконаний, що все, зроблене ним, приносить користь. Десь у глибині свідомості він підозрював, що його ставлять у такі умови, підсовують таких людей і таку інформацію, точніше, подобу її, щоб зробити йому комфортне існування на цьому світі. А йому цього й треба було. Бо що таке істина і що виграє той, який докопався до цієї істини? Все одно відчуття кожної людини беруть гору і вона поступає так, як вважає за потрібне, – відповідно до свого світогляду. Тобі можуть наговорити купу арештантів про ту чи іншу людину, але якщо ти симпатизуєш їй, ніщо не похитне твоєї віри в неї. І навпаки. Досить одного слова, щоб назавжди спаплюжити людину, якщо в тебе до неї немає жодних сентиментів.

Володимир Володимирович ніколи не помічав за собою філософського складу характеру, взагалі не переносив людей, які за природою своєю не були прагматиками. Проте останнім часом став спостерігати за собою ось таке віддалене від життя мислення, яке не мало нічого спільного з насущними потребами сьогодення. Він відносив це до наближення старості, бо зміни відбуваються не лише в організмі, а насамперед в мозку, який посиляє імпульси про ці зміни, і вже людина, залежно від свого виховання, ставлення до власного тіла, приймає відповідні рішення. Поки що він не бачив нічого особливо небезпечного в таких змінах, але все-таки вирішив трохи їх пригальмувати – аж поки одного разу не зрозумів, що не здатний зупинити цей процес, усе відбувається всередині нього проти його волі. Спочатку Володимир Володимирович приречено спостерігав за самим собою, потім вирішив боротись, але втратив чимало фізичних, а, головне, душевних сил, проте результат був нульовим, – і він вирішив не здатись, але спокійно фіксувати зміни всередині себе, розуміючи, що такий підхід дозволить йому зберегтися на триваліший час.

39

Наступний автобус до села – через півтори години. А якщо знову такий самий водій-гівнюк трапиться?

Нічого робити. Іде бідний Студент у напрямку села. Вийшов за Дрогослав. Ще майже п'ятдесят кілометрів. Хтось та й підкине.

Спочатку спиняв мало не кожну машину, але Студента старанно об'їжджали. Плюнув і пішов далі, не озираючись.

Але є добрі люди. Спочатку один старий на вантажівці підвіз кілометрів десять. Казав, що його син теж на Донбасі воює. Студентові тепліше від цього, та й до села вже ближче.

А потім Студент йшов по дорозі. Машини обганяли його. Чує, хтось сигналить.

Нічого собі! Чорний "Мерседес" із затемненим склом. Відчиняють дверцята. Жіноча рука. За кермом – красива жінка років тридцяти. Хотів – не хотів, а мусив звернути увагу на стрункі ноги, червону міні-спідничку, а вже потім на голубі-преголубі очі.

Запитала в нього, куди йде. Назвав своє село. Щось думає. Студент відразу, аби не сумнівалась, каже, що в нього нема грошей за проїзд. Усміхнулась молодичка. Каже, щоб сідав.

Уже коли від'їхали, вона признається, що їй не зовсім по дорозі, але солдата відвезе додому. Студент впирається, каже, що йому незручно, а та не відповідає, ніби не чує його.

Розговорились. Студент, як на сповіді, усе їй розповів. І як Вовка вбили. І про Дзяму. І про похорони. Лише про сусідську дівчину змовчав. А потім про водія автобуса сказав.

Мовчала молодичка. Лише одного разу, здалося Студентові, сльозу змахнула. Чи, може, то пилінка була.

Підвезла до самої хати. Односельчани дивилися, що ж то за серйозна машина їде. Зроду-віку такої не бачили. А коли зрозуміли, що то Студент з якоюсь красунею в міні-спідничці приїхав, головами закивали: мовляв, знай наших.

Вийшла мати. Думала, син невістку привіз. Заметушилась. До хати запрошує. Але молодичка попросила вибачення, сказала, що має багато справ, виразно глянула на Студента (мовляв, ти мій боржник – а він і не заперечував), розвернула свою люксову машину і поїхала, просигналивши на прощання.

Уже пізніше Студент знайшов у кишені тисячу доларів. Звідки? Ото дівчина! Імені не знає. Навіть номеру машини не запам'ятав. Студент і в Африці студент! Так Вовк казав.

40

Мартінові вже йшов шістдесятий рік. Він з'їв не одного рака в журналістиці. Так казав його покійний батько. Звідки взялася ця фраза і з приводу чого – невідомо.

Звісно, він відразу вирахував Вікторію. Ніяка вона не журналістка. Ці спецслужби йому осточортіли. Постійно когось підсовують. Йому, звісно, байдуже, але ж за всіх статей не напишеш. А газета має існувати. Постійно від нього чекають свіжих і достовірних матеріалів. Нічого, він змусить цю дівицю пахати. Буде писати, як миленька, нікуди не дінеться.

Мартін був старим холостяком і на жінок дивився, як на мале пиво. Звичайно, в молодості добряче погуляв, але жодна не запала йому до серця. Коли дивився на колег, як вони зраджують своїм жінкам, не хотів такого життя для себе. Якщо ти зраджуєш, то неодмінно зрадять і тобі. Не міг примиритися з тим, щоби потенційна дружина зраджувала йому. А так нема жодних зобов'язань. Трахнув – і ти не винен, що хтось трахається з іншими.

Не можна було сказати, щоби Мартін любив свою роботу. Радше звик до неї. Скрупульозно виконував доручення – і це найбільше цінували в ньому його роботодавці. А ще любив різко змінювати своє життя. Щось не подобалося – кидав редакцію.

Причому ще не знав, чи візьмуть до іншої. Брили. Ніколи довго не був безробітним.

Коли запропонували летіти в Україну – майже не задумувався. Навіть напівжартівлива-напівсерйозна фраза головного редактора, що можуть вбити там, не стримала його. Подумаєш, смерть. Коли живий, не думай про неї. А коли помреш, вже й так не думатимеш про смерть. Він побував у багатьох ситуаціях, де кожна наступна мить могла стати останньою в його житті. Навіть підвищення його статусу як журналіста не дуже вплинуло на рішення бути зараз в Україні. І додаткові гроші теж нічого не значили. Чекав чогось нового. Поки що не дочекався. Звичайно, екзотика, якої в Америці не знайдеш, – але не більше.

Тепер ця Вікторія. Вперта жінка. Цілеспрямована. Має якусь таємницю. Якщо трохи попрацювати – будуть з неї люди. Стане непоганою журналісткою. Мартін був переконаний, що журналістами не народжуються. І навчитися журналістиці практично неможливо, якщо людина не має клепки в голові. Але він ще не таких вчив. Головне, що Вікторія тямуща. А більшого йому не треба. Не одружуватися ж з нею він буде.

41

Ярослав Іванович був сексотом ще з кагебешних часів. І в нинішні часи, есбеушні, щось трохи собі заробляв. Але хіба порівняєш колишні п'ятдесят карбованців з теперішніми п'ятдесятьма гривнями, які дають за інформацію? Та й старий став, нюх втратив. Звідусіль його женуть, душ не розкривають, ніби про минуле знають. Та й нинішнім есбеушникам послуги його до файки. Хтось лає Порошенка? Та вони й самі його на чім світ стоїть матюкають. А знайти російського шпигуна в Дрогославі можна, але важко. Не годний він уже такі справи робити.

Найбільше свого часу Ярослав Іванович заробив на батькові Ореста Бориславського. Тепер, коли зустрічався з його сином, який передавав йому книжки з татової бібліотеки, так і підмивало сказати, що стукав на покійного. Мало що бракувало до цього під час першої зустрічі, коли розпив з Орестом Бориславським пляшку горілки. Що за мазохізм до голови лізе? Точно старий. Пора на пенсію. Чи відразу на цвинтар.

А добре він усе-таки собі заняття придумав. За хороші книги нині гарно платять. Можна цілий маєток собі збити. Якось підрахував, що вже заробив мало не дві річні зарплати за якийсь місяць-півтора. А ще ж непочатий край роботи. Ось тільки ще точно не знав, що робитиме з тими грошми. Та й від дружини їх треба добре приховати, бо вона щось підозріло носом крутить.

42

Віталік проходив у Нишпорки по одній справі. Було це років сім-вісім тому. Тоді вбили заступника директора м'ясокомбінату. Зі старого добряче познущалися. Його згвалтували, а до рота запхали палицю ковбаси.

Нишпорка тоді знайшов вбивцю, такого собі Колю, якому дали, здається, років п'ятнадцять, але у в'язниці він загадково помер уже наступного року, як посадили.

І був у цій компанії Віталік. Нишпорка відчував, що той брав участь у згвалтуванні, але належних доказів не було. Хлопці ж чомусь відмивали Віталіка. Нишпорка й досі не

знав правди про таку їхню дивну поведінку. Чесно кажучи, йому потім було не до того. Коля сидів за вбивство, а Віталік своє таки вхопив.

Нишпорка вже давно засвоїв, що коли на початках не розберешся до кінця з однією людиною, потім все одно щось вилізе. Ось так і зараз.

Підполковник СБУ мав деякі опосередковані докази, ніби Віталік залицявся до дружини Олега Чернишова, а коли та йому відмовила, вбив її.

Але ж раніше так само вбили і матір Олега Чернишова. Судячи з почерку, вбивця один і той же. Проте нема жодної зачіпки, яка би вказувала на дотичність Віталіка до першого вбивства. Чи мова йде про те, що другий убивця імітував першого, і треба говорити про різних людей? Але для чого аж такі ускладнення?

Одним словом, запитань більше, ніж відповідей.

43

Це мав бути його десятий детектив. Він розумів лише одне: створив шедевр. Ось так скромненько, без претензій.

Цікаво, що він сам до останнього не знав, кого призначити вбивцею. А потім прийшло осяяння, і на цю роль ідеально підійшов непримітний літературний герой, який епізодично промайнув на початку розповіді, а потім гармонійно вписався у подальший сюжет.

Станеш тут генієм! Дружина розповіла, що Ліля вагітна, аборту не робитиме, але й заміж не вийде. Він був радий. Найбільше тому, що його майже ровесник не стане зятем і не кликатиме його татом.

А Лілька розумниця. Вона дасть не лише собі раду, а й дитинці.

Дружина не могла зрозуміти, чому він радіє. Вона накинулася на нього і зажадала, щоби він провів переговори з майбутнім зятем. Зараз! Біжу і спотикаюсь. Провести переговори. Зять що, супротивна сторона у війні? Ні, дякую, жодних переговорів! Лілька прийняла правильне рішення. Захотів убити свою майбутню дитину? На фік з пляжу! Ти доспівав свою пісеньку – і можеш бути вільний!

Цей епізод неодмінно слід вставити до нового детективу. Вона не хоче виходити заміж, бо він каже їй зробити аборт. Це додасть пікантності роману.

А Лілька – молодчинка! Вся в батька. Тобто в нього.

44

Студент телефонує на війну. У командира – глухо, як в танку. І хлопці мовчать. Щоразу операторка байдужим голосом сповіщає, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

Знає, що по телевізору брешуть. Але зараз це єдине джерело інформації. Студент клацає канали. Туди-сюди. Шукає новини. Оминає, як заразу, розважальні передачі. Там хлопці гинуть, а вони тут веселяться.

Фільтрує інформацію лише про Іловайськ. Там хлопці. Там зараз мав бути він.

В Іловайську бої.

Більше нема вам що сказати, диктори в дорогих краватках і дикторки в розкішних сукнях?

В Іловайськ перекинуто угруповання бойовиків "Оплот" і "Восток". Бої в місті тривають.

Де українська армія, бляха-муха? Все мають зробити добровольчі батальйони?

Сили АТО в Іловайську вимагають підкріплення. Загинуло 19 бійців батальйонів міністерства внутрішніх справ.

Нарешті сказали правду. Росія ввела в Україну регулярні війська. Бравада закінчилась. Тепер не Донецьк і Луганськ треба визволяти, а хлопців рятувати.

Тривають бої в Іловайську. Чергові дані про кадрових російських військових у місті.

Командир батальйону "Донбас" Семен Семенченко закликав військове керівництво прислати підмогу в Іловайськ, де тривають жорстокі бої.

Перша інформація про те, що сили антитерористичної операції потрапили в оточення. Рада національної безпеки та оборони це спростовує.

Російські війська обстрілюють Старобешеву, Кутейникову і Новоазовськ. Саме тут готують наступальну операцію.

Російські війська вторглися в Україну з боку Амвросіївки і зайняли Старобешеву і Кутейникову на південь від Іловайська. Група українських військ в Іловайську опиняється в оперативному оточенні. Громадські активісти і родичі оточених вимагають надіслати в Іловайськ негайну військову підмогу.

Речник Ради національної безпеки та оборони Лисенко спокійно говорить, що підмога на Іловайськ іде, а до ранку вивезуть поранених.

Студенту добре відомий цей спокій. Це підлість і брехня. Він ненавидить Лисенка. Зараз навіть більше, ніж Путіна.

Підтверджена інформація про те, що російські війська зайняли Старобешеву Донецької області. Бійці 51-ої бригади та добровольчих батальйонів продовжують займати позиції в Іловайську.

Мітинг у Києві під приміщенням Адміністрації Президента України. Сотні людей вимагають відправити підмогу заблокованим в Іловайську військовим. Чергова обіцянка, що підмога нібито йде.

Студент стискає кулаки. Здається, він зараз розіб'є телевізор.

Виступає Порошенко. У Студента нема жодних симпатій до цього чоловіка. Президент каже, що в Україну введено російські війська, але не слід піддаватися паніці. Він стверджує, що провина за те, що сталося в Іловайську, в значній мірі лежить на керівниках двох підрозділів, які самовільно залишили лінію оборони.

Путін звертається до членів незаконних військових формувань на Донбасі з закликом створити зелені коридори для відходу українських військових.

Студент аж підвівся з дивану. Повірять?

Стає відомо, що колона українських військ, яка вирвалася з Іловайська, була розстріляна російськими військами попри обіцянки пропустити її в обмін на повернення полонених. Окремі групи українських солдатів і офіцерів з боями виходять з оточення. Кількість жертв невідома.

Диктор сухо повідомляє, що в боях під Іловайськом загинуло понад тисячу

українських бійців.

У Студента сльози на очах. Погано бачить, але добре чує.

Рада національної безпеки та оборони просить не драматизувати ситуацію. Називає свої цифри. Триста загиблих. Двісті зникло безвісти.

Суки!!!

Міністр оборони Гелетей каже, що російські війська в Донецьку і Луганську. Невеликі групи бійців продовжують вириватися з оточення.

Студент повибивав би йому зуби. Видно, що міністр недавно їх вставив.

День змінює ніч. І знову день, і знову ніч. Що він тут робить? У мами високий тиск. Двісті на сто. Студент чекає слушного моменту, щоби рвонути на війну.

45

У ресторані "Калина" на вищому рівні пройшов ювілей директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу. Місто ще декілька днів жило цим святом. Розповідали, що було на столах. Як про це могли знати люди, які там не були?

Іловайськ далеко від Дрогослава. Навіть по карті – декілька десятків сантиметрів. Два світи – два способи життя. І якщо ювілей поважної людини – хіба війна може зупинити свято?

Секретар міської ради запропонував директорові Дрогославського лікero-горілчаного заводу дружити сім'ями. Посміялись. Кожний вкладав сенс у ці слова. Вони й так дружать сім'ями. Ось тільки не знали цього.

Дружина секретаря міської ради і співмешканка директора Дрогославського лікero-горілчаного заводу мило бесідували між собою, готові одна одній видряпати очі. Кожна була по-своєму крикливо вдягнена, так що вони двоє й були в центрі уваги на тлі інших виряджених жінок.

Ювіляр танцював зі своєю коханкою, відчуваючи її гаряче тіло. Секретар міської ради танцював зі своєю коханкою, відчуваючи її гаряче тіло. "Давай дружити сім'ями". А кохати сім'ями теж?

Найбільша розвага під час святкування ювілею – злива і гарячий дощ за стінами ресторану "Калина". Плакало небо за вбитими в Іловайську. Сміялася дрогославська еліта на святкуванні ювілею. Далека від війни. Далека від дрогославців. Війна не здатна перекреслити свято.

"Давай дружити сім'ями" – лунало блискавкою в небі.

46

Зоя, фіфочка, стала знаменитою. Спочатку Лайфньюз показав крупним планом її обличчя під час параду українських військовополонених у Донецьку, який відбувся в День незалежності України. Цей погляд мав символізувати ненависть і презирство до київської хунти, ниці представники якої зараз йшли центральними вулицями столиці Донецької народної республіки.

Відтак провідні світові інформаційні агенції викадрували це фото, і воно розійшлося мільйонними накладами всією планетою Земля. Не знаючи Зої, фіфочки, а, головне, що саме тоді насправді з нею відбувалося, люди могли собі зрозуміти на свій копил, що

думає проста донецька жіночка про тих, хто намагався її загарбати.

Насправді ж саме в той момент, коли оператор наводив на неї камеру, Зоя, фіфочка, найбільше переживала за те, що зараз виблює прямо на тротуар, під ноги українським військовополоненим. Якусь хвилину-другу тому її висмикнули з вулиці, мало не попід руки пронесли через рідкий стрій людей у військовій формі й поставили на те місце, де незабаром пройшли українські військовополонені. Зоя, фіфочка, ще почула, як симпатична журналісточка викинула руку в напрямку до неї і сказала операторові на кшталт, що ось, мовляв, характерний типаж. Так непомітно до Зої, фіфочки, підкралася світова слава.

Вона майже не бачила військовополонених, які йшли повз неї, бо ледве стримувала блювотні потуги. Зої, фіфочці, поталанило. Колона з українськими військовополоненими закінчувалась, оператор зі своєю камерою вже давно від'їхав від неї. Вона наважилась і пішла в напрямку до військових, які по периметру оточили вулицю. Один із них викинув догори руку: мовляв, стій, ще парад не закінчився, мусиш добути до кінця, а потім ми тебе випустимо. Проте Зоя, фіфочка, уже не витримувала і виблювала собі під ноги.

Коли вона йшла крізь стрій військових, почула на свою адресу, що, мовляв, баба вже зранку добряче піддала. Їй хотілося зупинитись і визвірится на них, що вона вагітна – від героя, який віддав своє життя за світле майбутнє. Звичайно, Зоя, фіфочка, мала би за щастя, якби народила від Івана, але усвідомлювала, що кохалася з ним уже тоді, коли її запліднив Едік Скворцов чи хтось з його гоп-компанії.

Але всього цього, звичайно, Зоя, фіфочка, не могла сказати військовим. Вона намагалася чимшвидше зникнути з їхнього поля зору, щоб не чути образливих звинувачень на свою адресу.

47

Маша помилялася, коли думала, що в Москві всім її бідам і стражданням прийде кінець. Здавалося, дядя Вова вже був у минулому, але тепер для неї почався новий виток випробовувань.

Звісно, вона не могла відмовити полковникові ФСБ, коли той через декілька днів після її повернення із Криму запропонував відсвяткувати у московському ресторані це чудесне звільнення. Мабуть, цей невисокий товстенький чоловічок щось непомітно підсипав їй у вино, бо все, що відбулося далі, Маша сприймала, як у тумані. Вона все добре бачила й розуміла, але воля до будь-якого спротиву в неї була відсутня.

Полковник ФСБ завіз її до готелю і брутально зґвалтував. Вона ніколи не думала, що в цього маленького товстенького чоловічка може бути такий великий пеніс. Здається, він зараз порве їй всі кишки і вилізе через горло. Подібні відчуття були у Маші лише одного разу, коли ще студенткою вона в гуртожитку з цікавості кохалася з негром. Тоді зареклася більше ніколи не робити цього з афро-американцями, а тут трапився полковник ФСБ.

Потім Маша довго і нудно блювала в унітаз, а ненависний вже їй невисокий товстенький чоловічок дрович позаду неї, і його сперма важкими краплями падала їй

на спину.

Але справжні випробування почалися наступного ранку, коли полковник ФСБ заїхав за нею. Жодних люб'язностей з обох боків, звісно, уже не могло бути, і Маші запропонували розповісти все, що з нею витворяв у Криму дядя Вова. Запропонували, звісно, – це м'яко сказано. Це був наказ, не виконати який Маша не сміла. Полковник ФСБ дуже швидко їй нагадав, що може повернути Машу до дяді Вови у Крим, коли вона під запис на камеру почала бекати й мекати. Її протримали до вечора, змушуючи в деталях описувати сексуальні захцянки дяді Вови. Невисокий товстенький чоловічок сказав їй, що на тиждень відлітає в Крим. Звісно, Маша нікому не розповідатиме, що з нею сталося в Москві за ці дні, бо Крим і дядя Вова – під боком. А коли полковник ФСБ повернеться, вони продовжать свої сексуальні ігри.

48

Мама Студента радилась по телефону з якимось знайомим лікарем і сказала синові, аби той поїхав до міста купити їй ліки.

Вибрався зранку. Коли автобус зупинився, Студент зайшов усередину і простягнув водієві гроші. Це був не той гівнюк, що тоді не взяв його. Водій лише махнув головою: мовляв, платити не треба – і не взяв грошей. Студент подякував і сів. Автобус був напівпорожній. Усі, здавалося, лише те й робили, що дивилися на військову форму Студента. Йому було ніяково від цього.

В Дрогославі в першій же аптеці, неподалік від автобусної станції, купив потрібні ліки і думав повертатися додому. Але щось підмило його ще побувати в університеті, зустрітись з однокурсниками і однокурсницями. Так і зробив.

Студент стояв під корпусом фізико-математичного факультету, ніби не наважуючись зайти всередину. Студентки з цікавістю дивилися на нього, про щось перешіптувались і тихесенько сміялись.

Ще здалеку Студент упізнав доцента. Той ішов з красивою жінкою і з усмішкою на устах щось їй говорив. Він двічі чи тричі зиркав на Студента, аж поки не впізнав його. Здавалося, доцент проковтнув язика, бо красива жінка розсміялась і штовхнула його ліктем у бік.

Студент бачив як смертельна блідість розповзлася обличчям доцента. Красива жінка теж уже дивилася на чоловіка у військовій формі. Спочатку це був зацікавлений погляд, а потім, услід за доцентом, на її обличчі відобразився страх. Здавалося, вона вже знала, в чому річ, і що це саме той Студент, про якого їй так багато розповідали.

Доцент зупинився за якихось десять кроків від нього, не наважуючись іти далі. За інерцією красива жінка пройшла трохи далі і тепер стояла посередині між чоловіком у військовій формі й доцентом, ніби секунданта, який зараз має закликати їх до двобою.

Студент не знав, що в нього зараз написано на обличчі. Можливо, байдужість. Чи зневага. Чи злість. Чи ненависть. Не мало значення. На тлі того, що він пережив останнім часом, доцент з його проблемами виглядав дріб'язковим і нікчемним.

Пауза тривала, мабуть, секунд п'ятнадцять. У Студента зникла потреба зустрічатися з однокурсниками й однокурсницями. Та й про що вони говоритимуть? Ці

люди тепер живуть зовсім на іншій планеті, ніж він.

Студент крутнувся на місці й швидко пішов у напрямку до автобусної станції.

49

Із кислого погляду слідчого Петя Онищенко розуміє, що його справа – труба. Так і є. З'ясовується, що його двоюрідний брат ніяк не відреагував на те, що він потрапив до ФСБ. Що ж, до цього зобов'язують звання генерал-майора СБУ й особиста довіра з боку Порошенка. Очевидно, родинні зв'язки в Україні не цінують. Хоча ефесбешник грає майстерно, проте Петя Онищенко відчуває фальш у його словах.

Одне йому незрозуміло. Якщо вони не можуть використати двоюрідного брата у своїй брудній грі, то чому досі не прикінчили його, Петю Онищенка?

Гримаса на обличчі слідчого має свідчити про те, що, мовляв, він робив усе, що від нього залежало, але перед обставинами безсилий. Дивиться на Петю Онищенка так, ніби бачить його востаннє і прощається з ним.

В'язня відводять до камери. На душі в Петі Онищенка неспокійно. Невже справді його розстріляють? Вже звук до думки, що не буде ні слідства, ні суду, ні адвоката для нього. Петя Онищенко є – і його нема на білому світі.

Він уже чув про їхні сталінські методи висмикувати в'язнів із камер на світанку, коли сні бувають найсолодшими. Дає сам собі слово не засинати до самої смерті.

Петя Онищенко намагається впорядкувати думки. Виходить, що нічого путнього в своєму житті ще не встиг зробити. Йому лише тридцять чотири. Здавалось би, попереду має бути щось світле, а все може закінчитись через декілька хвилин.

Він думає про дружину і сина. Але не щось конкретне, згадуючи епізоди зі свого життя, пов'язані з ними, а загальне, ніби хмарка обволікає його свідомість.

Петя Онищенко незчувся як заснув.

50

Від самого ранку отця Івана щось муляє на душі. Ранкова проповідь не вдалася йому – і він це відчуває. Люди далекі від усього цього, проковтнуть, що їм запропонують. Отця Івана гнітить внутрішня порожнеча, яка ніби висмоктала все зсередини його тіла. Тривожна думка про рак навідується до його бідної голівоньки.

Неподалік церкви чути звук болгарки. Зрізують засохлі гілки на деревах. Він сам просив міського голову, аби посприям у цьому. Той не забарився. Через три дні прийшли комунальники, роблять свою справу. Отцеві Івану хочеться, щоб не працювали сьогодні. Ніби обрубують його душу, пиляють серце.

Намагається ні перед ким не показувати свого хворобливого стану душі. Мова, власне, про душу, а не тіло. Відчуває себе молодим. Десь тридцятирічним, а не шістдесятитрирічним, як насправді. Ще йому жити й жити. Треба лише знайти спокій для душі. Примиритися з нею. Це важко. Майже неможливо. Щоденно життя підкидає щось нове, яке йде всупереч Божим законам. А він, отець Іван, має знайти золоту серединку, примирити непримиренне. Богові легше у своїй великості. Отцеві Іванові важче, бо земне тяжіння щоденних клопотів в'яже його по ногах. В'яже душу.

А ще ця болгарка вгвинчується, здається, в мозок. Отець Іван заглядає у вікно.

Падають на землю зрізані сухі гілляки. Дерева стоять обчикрижені. Тіло є, а рук нема. Ніби він. Його душа. Ще дихає, а вже мертвий. Душа спорохнявіла. Потруси її – розпадеться.

Кличуть снідати. Апетиту нема зовсім. Наливає собі бокал червоного вина. Італійське. Справжнє. Не підроблене і нікчемне, як у дрогославських крамницях. Син привіз із Риму.

Думки про сина наповнюють його тіло. Здається, поволі зникає порожнеча в душі. За вікном не чути звуку знахабнілої болгарки. Світлі думки приходять до його бідної голівоньки. Все буде добре. Раку в нього нема. Надумав не знати що.

Отець Іван несе своє сите тіло до сніданку. Як офіру. Як подяку Богу за день, що розпочався.

51

Варварі з її рудою косою важко загубитись у загальному потоці. Жінку видно здалека. Всі знають про особливе ставлення генерала до неї. Всі жінки – як жінки: підстрижені під хлопчиків. Ніхто не давав окремого наказу, але Варварі дозволяють мати косу. Так само нема вказівки, щоб видавати їй шампунь для миття голови. Проте кожна начальниця зміни персонально передає їй пакетик, коли ув'язнені йдуть до лазні.

Із закутка біля чоловіків їх перевели до великого бараку. Жінок тут поки що трохи більше ста, але місця розраховано не менше, ніж на тисячу. Умови для проживання не особливо які, але існувати можна.

За неписаними правилами, Варвару вважають старшою. Єршова ніби у неї в помічниках. Сонька теж випендрювалась і намагалась командувати, але в неї нічого не виходило. Мабуть, ніхто спеціально чуток про це не розпускав, але ні для кого не було секретом, що Сонька – стукачка, тому намагалися триматися від неї якомога далі.

Із заводу Калашникова приїхали спеціалісти, які навчали жінок премудростям своєї справи. Спочатку було незрозуміло як ув'язнені зможуть це робити. Але коли одну й ту ж операцію повториш тисячу разів, то й сам дивуєшся, що міг раніше сумніватись у своїх здібностях.

Жінок розбили на десятки, на чолі якої стояла начальниця зі своїх же. Кожна десятка виконувала лише одну операцію. Спеціалісти із заводу Калашникова не заспокоювалися доти, доки рухи ув'язнених не були доведені до автоматизму. Вищим класом вважалося, коли виконуєш операцію із заплющеними очима.

Щодня поступали нові працівниці, які розпочинали з нуля, але на навчання у них уже було менше часу, ніж у тих, хто прибув сюди раніше, тому їм на початках доручали доволі просту й примітивну роботу на кшталт прибирання робочих місць і чогось іншого, що не вимагало технічної підготовки. Як тільки якась жінка подавала ознаки розуміння певної операції, їй тут же давали роботу.

Це був уміло організований конвеєр, де жодна людська сила не пропадала даром.

52

Буквально першого ж дня після вживання мамою куплених Студентом таблеток у

неї нормалізувався тиск. 150 на 90, звичайно, ще не те, що треба, але принаймні вночі мама вже нормально спала.

Студент же, вимучений насамперед новинами про Іловайськ і ймовірною загибеллю бойових побратимів, не міг нормально спати. Ляже звечора, поспить три-чотири години і прокидається серед ночі. Вже до ранку сон не йде до нього. Тоді брав "Холодний Яр" Юрія Горліса-Горського і вперто читав сторінка за сторінкою.

Зрештою, автоматизм і щоденна робота змусили мозок активізуватись і налаштуватися на відповідну хвилю. Студент став розуміти текст і запам'ятовувати прочитане. А коли засвоїв, що в цьому процесі нема нічого важкого, то справа не лише зрушилася з мертвої точки, а й побігла підтюпцем. Помалу перед ним, мов живі, з'явилися хлопці й дівчата, які били ворога на рідній землі.

Ось один із героїв, Андрій Чорнота, навчає як треба братися до справи:

"Шістдесят років тривала нещадна війна між могутньою московською імперією та кавказькими горцями, але, і переможені, вони гордо споглядали зі своїх гір на переможців як на щось нижче від себе і не поспішали їм прислужуватися.

Москва не брала з них податків, не брала до війська, була задоволена, що вони не відновлюють боротьби. Часом голодний і обідраний кавказець за жодні скарби не віддавав і не продавав прадідівських кинджала та шаблі, і в цьому був увесь секрет пошани до нього. Народи, які налічували заледве кількості тисяч людей, примушували ворога-переможця шанувати свої звичаї, мову, релігію, а якби кабардинців чи хевсурів було сорок мільйонів, то, повір мені, Москва зі своїми шістдесятьма мільйонами в решеті б у них танцювала!

А полюбуйся нашим нащадком великих прадідів, що потрясали колись мурами Царгорода! Навіть у своєму бойовому гімнові він називає ворогів "воріженьками", що мають згинуть "як роса на сонці", бо він сам задобрий і залінивий, щоб розбити їм голови.

До біса наш український сентименталізм! Нам потрібний не мрійний пав'ячий хвіст, а вовчі зуби. Бо, коли ми їх не матимемо і не примусимо наших "приятелів" шанувати себе, Україна ніколи не буде щасливою.

Я - християнин і вірую в Бога, але я не згоджуюся з Христовою заповіддю підставляти праву щоку, як тобі приліплять ляща по лівій. Така засада для українців згубна, бо маємо таких "добрих сусідів", що будуть бити поки влізе і соромно їм ніколи не стане. Бо б'ють вони нас не для розваги, а тому, що їм потрібні багатства нашого краю.

Багато мені не подобається з того, як ми взялися до справи... Хочеш, я тобі дам почитати останні книжечки Леніна про тактику боротьби і організацію влади. Я б усіх наших міністрів засадив на шкільну лавку вивчити їх, дописавши дещо між рядками. Нас б'ють без сентиментів. Але, знаєш, це - добре. І чим більше будуть бити і знущатися - тим краще. Жоден народ не пережив того, що тепер переживає Україна, але й нікому це так не йшло на користь, як іде українцеві. Це перетворить лінивого українського вола на хижого звіра, який, вирвавшись колись на волю, як побачить, що

хтось знову простягає до нього лапу, не ждатиме, поки треба буде оборонятися, а сам нападатиме".

Студент зараз не хоче розмірковувати, чому Путіну вдалося приборкати кавказців, але він погоджується з Андрієм Чорнотою щодо українського сентименталізму. І Вовк якось казав, що треба викинути з нашого гімну оте "воріженьки", а бити їх, поки не сконають. Бо якщо не ми їх, то вони нас. А ще Вовк казав, що у ворогів треба вчитися, і в цьому нема нічого поганого. Ось і Андрій Чорнота те саме каже про праці Леніна.

Горять йому очі. Тіло рветься до бою. Прислухається. Мама спить. Ще день побуде вдома і поїде шукати хлопців. Серце підказує йому щось недобре. Але війна з Росією триває. Знайдеться у ній і йому місце.

53

У житті головне – вивчити себе зсередини, дізнатися яким ти є насправді. Це потрібно не іншим, а насамперед тобі самому. Чим швидше ти на це зважишся – тим менше помилок у подальшому робитимеш. Вивертання власних нутрошів – болісний, але необхідний процес, який лікує самозакоханість, що ще не встигла перерости у нарцисизм. Зрозумівши, що не є святою, людина починає бачити в інших не лише погане, а й добре, і має шанс залишити свій слід на землі.

Спочатку Марині було цікаво як вона так швидко – фактично ні з того ні з сього – закохалась у Віталіка. Це було немов стихійне лихо, якому вона не могла протистояти. Марина подумала, що якби цей процес закоханості тривав трохи довше, то міг би зруйнувати не лише її сім'ю, а й усе всередині неї. Але закоханість так само швидко закінчилась, як і розпочалась. І це було новим для Марини, несподіваним. Вона сама від себе такого не очікувала. Не минуло якихось двох місяців, як вона вже не кохала Віталіка. Занадто швидко вона охолонула до нього, занадто швидко все у ній перегоріло. Марина не знала, чи має цьому радіти, чи, навпаки, слід задуматися, що ж це з нею відбувається.

І все ж закоханість у Віталіка принесла свої руйнівні наслідки. Марина з жахом усвідомила, що не відчуває нічого до Андрія. Абсолютно нічого. Це була навіть не байдужість, яка зазвичай приходить після ненависті до коханого. Чого б їй ненавидіти Андрія? Це була внутрішня порожнеча, не заповнена нічим. Марина не могла сама собі пояснити, чим зумовлений нинішній її стан.

Здається, зовнішньо нічого не змінилось, але стосунки з чоловіком були доведені до автоматизму, без внутрішнього тепла, як раніше. Навіть у сексі Марина була холодною, але робила все, аби задовольнити Андрія, бо розуміла, що сама не те що не встигне розпалитись, а й не зможе цього зробити. Чоловік не помічав нічого дивного в їхніх щоденних стосунках, а секс його тим більше задовольняв, щоб він міг побачити, а, головне, оцінити будь-які зміни в цьому.

Марина жила в очікуванні чогось нового, незвіданого у своєму житті. Вона знала, що це обов'язково мають бути позитивні зміни. Лише не треба штучно підганяти хід подій.

54

Зенон поринув у свою стихію, згадавши, як кажуть, молодість, коли кохався з подружкою своєї мами, яка й зробила з нього чоловіка. З Єленою він міг витворяти все що заманеться, і досвідчена жінка, здавалося, лише заохочувала його до цього, відкриваючи в ньому нові таланти, про які не здогадувалась, та й він сам не підозрював, що здатний на таке.

В інтимних стосунках з Христиною у нього все було по-іншому. Ні, вони, звичайно, були відвертими – у тій мірі, наскільки можуть бути відвертими між собою чоловік і дружина. Але все одно за всі ці роки спільного життя відчувалася значна доля нещирості не лише у спілкуванні між ними, а й у сексі. Навіть можна було сказати так: нещирість у спілкуванні передавалась на інтимні стосунки. Завжди залишалося щось таке, чого б вони нізащо ніколи не розповіли одне одному. Це не була не знати яка таємниця, однак щось стримувало їх бути до кінця відвертими одне з одним. І ось це стримування, хочеш не хочеш, передалось і на їхні сексуальні стосунки, коли вчасно зупинявся у своїх інтимних бажаннях, щоби про тебе не подумали казна що.

З Єленою Зенон, з одного боку, відчував себе маленьким хлопчиком, який розповідає мамі про свої найсокровенніші таємниці і знає, що та з розумінням до цього поставиться і не сміятиметься з його маленьких проблем, які насправді для нього є великими і визначальними, а інколи й непереборними; а, з іншого боку, він поводив себе з нею як дорослий чоловік, що цілком володіє жіночим тілом, підкорює його собі і знає, що треба робити саме так, а не інакше, щоби задоволення від самого процесу було взаємним. Причому секс як такий був уже вторинним, бо визначальним виступало спілкування з Єленою, коли можна було розповісти їй буквально все, і Зенон не мав потреби контролювати себе, щоби не бовкнути чогось зайвого.

Єдине, чого він не знав, – як довго триватиме цей період найбільшого блаженства у його житті.

55

Відколи Родіон приїхав із України з відтятою по лікоть рукою, життя всієї їхньої сім'ї змінилось. Немовби всі заціпеніли у своєму горі. Дружина Аліка з балакучої й веселої перетворилася на мовчазну жінку. Навіть сварливість зникла у неї. Дивилася на все навколишнє ніби туманними очима. Здавалося, сльози ось-ось почнуть повзти по щоках. Сам Алік заглибився у себе. З нього годі було видобути бодай слово. Ніби глухонімим став. Дивився важким поглядом на того, хто до нього заговорював. Цей загальний настрій передався Костику. Він не гасав по кімнатах, а тихесенько сидів у кутку, читаючи якусь книжку. Комп'ютер вже не манив його до себе, бо малий боявся, що знову зайде на якусь не ту сторінку, як тоді, коли знайшов фотографії старшого брата, – а після цього змінилося їхнє життя.

Найбільше їх гнітила оця невизначеність, коли треба було мовчати і нікому не зізнаватись, що Родіон втратив руку в Україні. Російських військ в Україні нема – вони щодня чули цю брехню по телевізору. Не могли зрозуміти, навіщо так кажуть, заперечуючи очевидне. Не змовляючись, перемикали канали, коли звучали подібні твердження.

Родіон, здається, змирився з тим, що житиме без руки. Він уже боляче не реагував, коли відчував на собі жалісливі погляди дівчат і жінок. Тепер він криво усміхався у відповідь. Мовляв, чого мене жаліти. Пожальй краще... Не договорював, навіть самому собі, кого мали би пожаліти замість нього, хоча інколи перед очима виникав парадний портрет ще молодого Путіна.

Натомість у нього завелися друзки, яких раніше не знав. Ті, з ким дружив раніше, потрохи самі по собі відсахнулися від нього. Тих, колишніх, убивав своїми іронією, сарказмом і чорним гумором. Виходило, ніби це вони винні у тому, що сталося з ним. А насправді він хотів їм сказати, що йому просто не поталанило, тож нехай вони насолоджуються життям, дякують за те, що здорові. Нові друзки не потребували його насмішок, бо сприймали Родіона таким, яким він був тепер. А ще при собі цей однорукий мав завжди грошенята, міг угостити пивом чи чимось міцнішим. Розмовляли на різні теми. Не торкалися лише однієї – де він втратив руку. І взагалі, де був, на якій війні. Ніби на лобі в Родіона було написано, що каліцтво здобув не на війні.

56

Студентові приємно думати про молоду жінку, яка тоді підвезла його до села. Ну то й що, що старша від нього на якихось п'ять років? Він же не думає про неї щось погане. Коли згадує про її червону міні-спідничку, стрункі ноги і голубі-преголубі очі, – стає дуже тепло на душі, а зрадливий пеніс повільно піднімається, готовий до бою. Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно!

Вібрує мобілка. Студент думає, що це телефонує та молодичка з чорного "Мерседесу", яка непомітно поклала йому до кишені тисячу доларів. Але звідки? Вона ж не знає його номера телефону.

Та це телефонує сусідка Вовка. Не можна сказати, щоби Студент забув її. Думав про неї часто в ці дні. Але якщо не відповіла тоді на його телефонний дзвінок, – значить, не хотіла продовжувати стосунки з ним. Він усе розуміє. Не буде себе нав'язуватись комусь. Може, неправильно витлумачив блиск в її очах. Він же не з породи ловеласів-донжуанів, щоб розумітися на жінках.

Сусідка Вовка каже, що бачила невідомий номер, з якого їй телефонували, але не знала, хто б це міг бути. А оце вчора наважилась у матері Вовка розпитати його номер і сьогодні телефонує йому.

Студентові приємно. Тепло знову розливається по всьому тілу. Але зрадливий пеніс поволі опускається, ніби відчуває, що це не його. Де ж ти була, дівчинко, хоча б учора?

Студент розмовляє довго із сусідкою Вовка. Здається, говорять про все і ні про що. Вона просить у нього вибачення і каже, що їй треба збиратися на роботу. Каже, щоб він їй телефонував, тепер вона знатиме, що це його номер, запише собі. Він бажає їй гарного дня і думає про червону міні-спідничку, стрункі ноги та голубі-преголубі очі.

57

Боря і Дзвінка дивляться репортаж із сесії Дрогославської міської ради. Виступає міський голова.

– Ти спиш з ним?

Боря не розуміє як із нього могло вирватися на волю це запитання. Він декілька разів хотів запитати у дружини, чи спить вона з міським головою, але не наважувався цього зробити, бо розумів, що потім можуть настати незворотні зміни – і не обов'язково на його користь.

Дзвінка червоніє і починає закипати. Це вірна ознака того, що він влучив у "десятку". Йому стає шкода дружини, адже Боря знає, що вона зараз казатиме й робитиме, бо вивчив її вздовж і впоперек. Дзвінка кричить, що Боря такий самий дурний, як і всі ті пліткарі, які розпускають про неї чутки, буцімто вона спить з міським головою.

Маленький Миколка злякано притуляється до Бориса. Йому вже давно набагато комфортніше з татом, аніж з мамою, але бідна голівонька ніяк не може змиритися з цим, бо тяга до мами є незбагненною.

Дзвінка йде до своєї спальні-майстерні й грюкає дверима. Мабуть, писатиме всеньку ніч чергову картину, але з цього знову нічого не вийде, бо натхнення покинуло її, і вона сама декілька разів про це казала.

Боря вимикає телевізор. Він уже спокійно ставиться до міського голови, але йому просто нецікаво, про що той каже з трибуни. Якби зараз зустрів цього чоловіка, то вже би морди йому не бив, але за руку, мабуть, ще би не привітався.

Він лежить біля Миколки, який заснув, і думає про Дзвінку. Йому шкода її. Звісно, вона вже не кохає його, якщо взагалі колись кохала, – але ж це можна витримати. Він уже не хлопчик, аби смертельно переживати через це. Думає, що у відносинах Дзвінки з міським головою щось, очевидно, не так, якщо до неї не приходить натхнення. Чи це зараз у неї просто триває період бурхливого роману, а душевний спокій прийде трошки пізніше, коли Дзвінка зрозуміє, що справді кохає міського голову і він її? Чи біситься через те, що кохає його, а той її ні?

Боря невідомо чому усміхається сам до себе. Сон поволі оволодіває ним.

58

Моніка збуджувалась усе більше й більше. Цей чоловік вицілював її там, де інші не наважувались, а вона сама давала їм зрозуміти, що ця думка, навіть якщо вона народжувалась у їхніх головах, була невдалою. Тепер Моніка поволі усвідомлювала, що цей чоловік і не питав у неї жодного дозволу, а просто взявся цілувати там, де йому подобалось. А ще відтепер вона знала, що це їй дуже до снаги, і якщо наступні чоловіки хотітимуть цього, вона їм не заборонятиме, а, навпаки, заохочуватиме. І коли Моніка відчула, що усе сокровенне виходить із неї, цей чоловік увійшов не просто в її тіло, а, здавалось, у душу. Вона думала, що з її оргазмом усе закінчується, як це було з Джоном чи багатьма іншими чоловіками, бо більше одного разу вона собі дозволити не могла, та й не виходило, – то тепер з'ясувалося, що це лише початок довгого і незвіданого шляху розміром у ніч. Моніка вже й сама не знала, скільки разів цей чоловік робив їй приємно, але хвиля йшла за хвилею. Він то стишував темп, коли відчував, що їй бракує повітря від насолоди, то, навпаки, нарощував його, коли бачив широко розплющені очі партнерки, готової до нових подвигів і незвіданих відчуттів.

Спочатку Моніка думала, що це на неї вплинув алкоголь. Але коли цей чоловік уже на світанку дав їй можливість подрімати годинку, а потім усе відновилося з новою силою, і алкоголь давно випарувався, Моніка зрозуміла, що причина її збудження в чомусь іншому. Їй самій захотілося зробити багато приємностей цьому чоловікові, але вона не була впевнена, чи здатна на це. Він ніби заохочував її бути хороброю, і вона зважилась. Якщо раніше Моніка лише любила бавитися чоловічими пенісами, то тепер сміливо брала його до рота, ніби робила це все своє свідоме сексуальне життя, і їй це не було огидно. Вона радше відчула, ніж зрозуміла, що тепла хвиля йде десь зсередини цього чоловіка, але поки усвідомила, що це може бути, весь рот був заповнений клейкою рідиною. Від несподіванки вона ковтнула, і цей напій здався їй солодким нектаром, від якого голова йшла обертом. Моніка подивилася на цього чоловіка. Він ледь усміхався. Очі його були заплющені. Вона була задоволена собою. Не кожному чоловікові Моніка хотіла зробити добре. Їй це вдалося.

І поки Моніка довершувала свою справу, цей чоловік уперше за цю ніч згадав Лілю, яка не хотіла робити аборт, а тепер ще й – виходити за нього заміж. Ну й дурепа!

59

У стюардесі в літаку, у покоївці в готелі, у випадковій жінці на вулиці – всюди Дональд бачив свою китаянку. Думка про неї стала нав'язливою. Він починав розуміти, що так і з розуму може зійти.

До тямі його привели два випадки.

Тільки-но зійшов з поїзда у польському Кракові, коли почув голос китаянки:

– Дональде!

Здавалося, всередині нього все обірвалось. Ось тобі й кохання! Насправді вона знає про нього все і працює на американську чи російську розвідки, а то й на дві відразу.

Мимо нього пронісся великий шотландський вівчур з густою шерстю, і Дональд зрозумів, що таке ім'я в цього пса. А коли глянув на його господиню, то зрозумів, що це зовсім не китаянка, хоча мала подібний голос.

Через два дні, коли він уже був у чеському Яблонці-над-Нисою і купив у готелі декілька російських газет, в одній із них абсолютно випадково надібав на статтю про себе. Російські правоохоронні органи повідомляли, що ідентифікували його обгорілий у машині труп. Повідомлення публікують лише зараз, бо чимало часу пішло на різні експертизи. Але тепер з упевненістю можна сказати, що це труп саме тієї людини, про яку йдеться.

Дональдові дали зрозуміти, що про нього пам'ятають і шукатимуть доти, поки не знайдуть.

Яка вже там китаянка!

60

В отця Івана були непрості стосунки з отцем Григорієм. Та що там кривити душею, якщо цих стосунків узагалі не було. Отцеві Івану завжди здавалося, що отець Григорій знає про нього таке, про що інші навіть не здогадуються.

Наприкінці вісімдесятих років минулого тисячоліття отець Іван вловив повів вітру,

та й кагебістські зверхники прозоро казали йому, щоби переходив з московського православ'я на греко-католицизм. Це оформилося потім у своєрідний наказ йому. На третьому поверсі в кабінеті начальника сидів якийсь поважний пан, який не представився. Він сказав, що отець Іван користується їхньою довірою, тому вони не матимуть нічого проти, коли він очолить рух греко-католиків у Дрогославі. Краще він, ніж це має бути хтось інший.

Отець Іван розумів, що марними є його надії позбутись опіки кагебістів. Навіть у новій ролі вони недремно спостерігатимуть за ним. Потім, зі здобуттям Україною незалежності, ці відчуття вивітрювалися. Колишні кагебістські зверхники зникли, а їхні есбеушні наступники не докучали йому, не нагадували про минуле.

І лише отець Григорій, який залишився у московському православ'ї, здавалося, знав усі підводні течії й ті метаморфози, які відбулися з отцем Іваном. Звісно, він ніколи про це йому не казав, та й зустрічі їхні були не такими частими, а за останні декілька років взагалі не бачили одне одного. Відчуття провини за щось постійно тяжіло над отцем Іваном. Він розумів, що, можливо, лише щира розмова з отцем Григорієм дозволить йому очиститись. Але водночас відчував, що ніколи не наважиться на подібне. Та й хто такий цей отець Григорій? Його духівник? Щось там собі має в голові – то нехай. Отець Іван керує Дрогославою. І всі міські голови – попередні й нинішні – усвідомлюють це.

Ніхто йому не закидає колишнє московське православ'я. Часи були такі. Добре, що Ленків вигадав легенду, буцімто отець Іван за завданням українського підпілля працював у московській церкві. Ніхто головного редактора "Дрогославської зорі" про це не просив. Але наживку проковтнули. Ті, хто міг би розвінчати цю неправду, вже давно були на тому світі. Живі, які теж знали, що було насправді з отцем Іваном, мовчали, бо в них теж колись були ті ж зверхники, що і в нього.

Коли отцеві Іванові сказали, що отець Григорій важко хворий, він зрадив. Це, мабуть, був єдиний чоловік на світі, смерті якого жадав усім своїм єством. Гріх, Господи, звичайно, але ж усі ми смертні.

Шоста копа

1

Чесно кажучи, Мирон цього зачекався. Коли до нього підійшов невисокий лисуватий чоловік і запитав: "Ви хочете купити кілограм ізюму?" – він на мить затримався, але все ж відповів: "Я люблю банани". Сидять у тому штабі ідіоти й ідіотські паролі придумують. Чи, може, чим ідіотичніше все виглядає, тим менші шанси на провал?

Обличчя цього чоловіка видалося йому знайомим. Мабуть, той помітив, що його уважно вивчають, і сказав:

– Привіт із Дрогослава!

Точно! Десь у Дрогославі він його і бачив. Зараз не час і місце запитувати, хто це, та й правила конспірації цього не дозволяють. Для нього він Артем, а той назвався Сергієм, хоча зрозуміло, що це не його справжнє ім'я.

Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, не став заважати. Все-таки серйозна

чоловіча розмова. А в нього й інші заняття знайдуться.

Справа була важкою і незвичною. Сергій, чи як там його, сказав, що до рук бойовиків потрапив американець. Ним зацікавились ефесбешники, які приїхали із Москви. Видно, цей американець – серйозна птиця. Є інформація, що післязавтра його транспортуватимуть до Росії. По дорозі їхня група має знешкодити охорону і врятувати американця.

Для початку Артем має звільнитися з роботи на два дні, а завтра в умовленому місці о такій-то годині відбудеться збір групи, де кожний отримає конкретне завдання. Звичайно, Мирон знав, що він у Донецьку не один такий. Цікаво буде познайомитися з хлопцями.

Коли Акакій Акакійович, він же Василь Петрович, прийшов додому, Сергія, чи як його там, уже не було. Жодних питань Артемові він не задавав. Той про щось зосереджено думав.

2

Петю Онищенка таки розбудили на світанку. Він бачив щось кольорове і космічне, і йому було добре.

Конвоїр з автоматом копнув його під дих, аби Петя Онищенко зрозумів, що йому слід підводитись і виходити із камери.

Дивно, але йому не було страшно. Шкодував, що життя так по-дурному закінчується.

Він ішов по довгому коридору, закинувши руки за спину. Цікаво, де у них тут розстрільна кімната?

Петю Онищенка вивели надвір. Відразу ж під'їхала машина, ніби спеціально на нього очікували. Він ще не встиг ні про що подумати, коли через відчинені дверцята його штовхнули на заднє сидіння. Спереду сидів якийсь лисий товстий чоловік. Шофер газонував з місця. Їхали польовою дорогою хвилин п'ятнадцять. Що за чудасія? Розстріляють десь у полі?

Під'їхали до залізничної станції. Лисий товстий чоловік сказав Петі Онищенку, щоби той вийшов із машини. Судячи з акценту, можна було подумати, що це українець, який омосквичився. До них підбіг якийсь чоловічок в окулярах, якому й передали Петю Онищенка.

Машина від'їхала. Довелося слухняно йти за чоловічком в окулярах до товарного поїзда. Біля кожного вагона стояло по два вартових з автоматами. Чоловічок в окулярах зупинився перед одним із вагонів і наказав Петі Онищенку залізати туди. У півночі не було видно, хто там уже є, але звідти простягнули дві дужі руки, з допомогою яких він і заліз до вагону.

Схоже, його розстріл відтягували до кращих часів.

3

Людмила Іванівна розуміє, що її та доньку розшукують оплотівці. Звичайно, не для того, щоби за кавою поговорити про щось високе. Із села їм виїжджати не можна. Звісно, і тут вони не можуть почувати себе у цілковитій безпеці. Але принаймні до того

часу, поки ті не знають, де жила її мама, можна дихати спокійно.

Коли зателефонував Іван і розповів про оплотівців, які приходили до них додому, Марія чула все. Їй було уже набагато краще, і вона збиралася до Донецька, а тут таке. Хлопці подумують, що вона злякалась і втекла. Але ж ситуація зовсім змінилась. Зараз не те, що було два-три місяці тому. Тоді ще дозволяв собі думати про мирні методи спротиву. А спробуй тепер просто вийти з українським прапором і у вишиванці – закатують і не скривляться. Судячи з того, що показують по телевізору, без зброї в Донецьку нічого робити.

Для Марії ситуація видавалась безвихідною. Розуміла, що є боягузкою, та ще й стріляти не вміє. То що, бути заручницею в цьому селі, сидіти біля маминої спідниці?

А ще хлопці сказали, щоб їм не телефонувала, бо розмови можуть підслухати. Деякі взагалі позмінювали номери телефонів, так що тепер у Марії не було правдивої інформації про те, що насправді відбувається в Донецьку.

Ні Людмила Іванівна, ні Марія не знали, що мають робити і як довго безпечним буде їхнє перебування в селі.

4

Єршова повісилась у туалеті на клямці, пронісши під ватником рушник.

Останні дні ходила похмура, майже нічого не говорила. Варварі треба було двічі задати одне й те ж питання, аби почути відповідь.

З'ясувалося, що повісилася вона на свій тридцять третій рік народження, зробивши сама собі найдорожчий подарунок у житті.

Варвара зрозуміла, що залишалася без подруги, з якою могла в цьому концтаборі підтримувати людські стосунки. Картала себе за те, що не догледіла її. Взагалі-то Єршова була скритною. Варвара не хотіла влізати їй у душу. А треба було просто розмовляти з Єршовою, казати щось позитивне і світле.

Єршова дуже сумувала за донечкою. Вона не могла зрозуміти, за що її так жорстоко покарали, не дозволяючи бодай раз на місяць бачитися з чоловіком і донечкою. Сонька сказала зі злістю, що вона взагалі їх не побачить, а сама згниє тут. Мабуть, це остаточно підкосило Єршову.

Варвара задумала зле, але розуміла, що якщо не вона, то ніхто більше за Єршову не помститься.

5

Старшому було чотирнадцять, молодшій – дванадцять. Максим і Катерина. А ще дружина Світлана. Ну, ще мама. Володя знав, що несе відповідальність за їхнє життя. Все складалося не так, як він хотів. Накопичував гроші. Мріяв купити земельну ділянку і спорудити свій будинок. Десь за містом. Тепер все летіло шкереберть. Тут би самим вижити.

Коли їхав на цілий день з дому, розвозячи продукти, переживав, як там його рідні, чи не сталося щось з ними. Він у дорозі, а снаряд не вибирає жертв, не захистить їх своїм тілом.

До періодичних обстрілів їхнього містечка, здається, вже всі звикли. Симпатії до

України танули з кожним снарядом. Дякувати Богу, поки що не було трупів. Лише декілька поранених. Правда, одного разу пронеслися чутки, що це ополченці стріляють по своїх, але в це мало хто вірив. Навіть Володя. Той український літак, який тоді навис над їхнім містечком, не дозволяв йому грішити на ополченців.

Їх він теж не поважав. Багатьох знав. Наволоч. Не вітався з ними в мирний час. Тепер доводилося, щоб не подумали про нього погано. Головне, щоби його поведінка не відобразилась на рідних.

Нинішнє життя засмоктувало своєю невизначеністю. Все більше танули надії на Україну. Розмови з двоюрідним братом Андрієм Чернюком по скайпу тепер видавалися Володі пустопорожніми. Що той міг сказати йому доброго, якщо кожний день вони ризикують життям, а він живе за тисячу кілометрів від лінії фронту?

Володі здавалося, що він втратив момент, коли можна було безболісно з сім'єю виїхати звідси. Такі думки були раніше, хоча й розумів, що особливо їхати нема куди. Тепер знав, що як тільки намілиться звідси, відразу позбудеться квартири, яку займуть ополченці. Було багато таких випадків. Люди вже навіть це не обговорювали. Боялись. Почують сусіди з автоматами – тобі й гірше буде.

І все ж думка постійно пульсувала. Думав, як зробити так, щоби вирватись звідси і нічого не втратити – ні сім'ю, ні квартиру, ні майно. Не знаходив відповіді. Розумів лише одне: навряд чи Україна їх визволить найближчим часом. І чи визволить взагалі?

Мов хамелеон, при звичаївся до нових умов життя. Не показував свого недавнього захоплення Україною. Здавалося, не лише на словах, а навіть у думках був такий, як всі. Інколи ставало гидко. Виправдовував сам себе. Мовляв, я ж переживаю за дітей і дружину. Ну, і за маму теж.

Інколи розмовляв по телефону зі старшим братом. Говорили на нейтральні теми. Здається, Сергій заспокоївся і не робив уже різких випадів проти нього. Та й Володя намагався не випендрюватися. Не ті часи.

6

Генерал інфаркту усвідомлював, що головною причиною Іловайської трагедії стали самовпевненість і самозакоханість Гелетея. Порошенко не зумів, а, головне, не захотів нічого цьому протиставити.

Взагалі було великою дурницею призначати Гелетея міністром оборони. Навіть його зовнішній вигляд говорив, що це обмежена людина, у якої відсутнє стратегічне мислення. Якщо Порошенкові був потрібний на цій посаді політичний діяч, а не професійний військовий, то таку позицію президента можна було би навіть виправдати, бо все-таки він є головнокомандувачем і здійснює пряме керівництво армією. Але тоді навіщо він дозволив Гелетею здійснювати військові дії, в яких той абсолютно не тямив? Звісно, був ще Муженко, начальник Генштабу, і на нього можна списати всі невдачі, а лаври переможця в разі чого віддати Гелетею чи зробити його за іншої ситуації цапом-відбувайлом. Але ж очевидно, що без Порошенка ці люди і кроку б не ступили.

Звичайно, генерал інфаркту розумів, що над Порошенком висів Дамоклів меч – передвиборча обіцянка за декілька днів припинити війну. А тут уже минули місяці – а

кінця і краю їй не видно. Звільнення деяких міст Донецької і Луганської областей, починаючи зі Слов'янська і Краматорська, могли остаточно збити з пантелику навіть більш досвідченого до мізку кісток дипломата, ніж Порошенко. А нашіптування різних там гелетеїв, що зі взяттям Донецька і Луганська ми впритул наблизимось до розв'язання іншої проблеми – закриття на замок російсько-українського кордону – взагалі могло вибити останню клепку в його голові.

З іншого боку, генерал інфаркту розумів настрої бійців і молодших офіцерів, які рвалися у бій, аби вже цього року завершити війну й остаточно підтвердити незалежність України. Якби ж то мова була лише про бойовиків і сепаратистів! Треба було бути божевільним і недалекоглядним, аби думати, що Росія спокійно спостерігатиме за тим, як українські війська та добровольчі батальйони захоплюють Донецьк і Луганськ, замикають на ключ російсько-український кордон. Після анексії Криму провал на Донбасі міг би призвести до різкого падіння рейтингу Путіна, а кремлівський карлик нізащо б цього не допустив. Не треба бути стратегом і аналітиком, щоби зрозуміти, до яких наслідків могла призвести авантюра Порошенка-Гелетея. Уже призвела. Тисячі вбитих, поранених і тих, хто зник безвісти. У цивілізованих країнах президент і міністр оборони пішли би у відставку. Україна – не цивілізована держава, їй ще далеко до цього.

Генерал інфаркту відчув, як різко стиснуло серце і попливли кола перед очима.

7

Коли тиск у мами став більш-менш нормальним, Студент поїхав на війну. Він думав, що мама зовсім по-іншому сприйме його рішення, але обійшлося. Звісно, як кожна мама, і його не хотіла, щоби син їхав туди, де можуть убити. Але вона знала, що він все одно зробить так, як задумав. То ж навіщо вносити сум'яття в його душу? Залишається лише молитися Богу, щоби зберіг синові здоров'я і саме життя.

Студент став по-філософськи ставитися до того, що відбувається навколо. Він розумів, що Вовк, навіть мертвий, врятував його від загибелі в Іловайському пеклі. Якби Студента не відрядили на похорон, лежали б його кісточки зараз у сирій землі, а то й узагалі нічого б від нього не залишилося. Він уже бачив одного разу руйнівну силу "Граду", від якого не було спасіння ні на землі, ні, здавалося, під землею.

Мабуть, у ньому вже остаточно вмерла надія на те, що хтось із його бойових побратимів міг залишитися живим, але Студент не хотів зациклюватися на цьому. Навпаки, сказав мамі, що бере тисячу доларів, подарованих незнайомкою, бо, можливо, хлопці в госпіталі, їй ці гроші їм знадобляться.

Молода жінка у червоній міні-спідничці, її стрункі ноги та голубі-преголубі очі стали тепер невід'ємною частиною життя Студента. Він думав про неї. Сусідка Вовка телефонувала йому спочатку щодня, потім двічі на тиждень, а відтак і взагалі зв'язок з нею обірвався. Мабуть, зрозуміла, що Студент не для неї. Або знайшла когось іншого. Йому було все одно.

Мама перехрестила його на дорогу, але все ж не витримала – розплакалась. Студент обійняв її й сказав:

- Я обов'язково повернусь. Чуєш?

Вона ствердно закивала головою, намагаючись усміхнутись.

8

Коли Мирон прибув на місце збору, то застав там земляка із Дрогослава, високого й худого чоловіка з борідкою Хемінгуея і дівчину, якій, мабуть, і двадцяти не стукнуло. Нічого собі бойова група для визволення американця!

Підполковник побачив його скептичний погляд і усміхнувся: мовляв, не поспішай з висновками.

Картина була простою. Американця завтра на світанку везимуть до російського кордону.

- Ми зустрінемо його ось тут. - Підполковник СБУ показав на карті. - Тут зручне місце. Ми з Артемом закладемо вибуховий пристрій. Але бабахне лише друга машина, в якій їхатиме охорона.

Дівчина подивилася на нього.

- Так, так, - зрозумів її без зайвих слів підполковник СБУ. - Це важлива американська птиця, тому нам і доручено це завдання.

Потім він сказав дівчині, яку назвав Марусею, що вона відстрілюватиме тих, хто з бойовиків чи ефесбешників залишиться у живих, а дядя Славик, як він назвав чоловіка з борідкою Хемінгуея, буде витягувати американця із машини і взагалі відповідати за нього головою.

- Все дуже просто і водночас складно, - сказав підполковник СБУ. - Можуть бути несподіванки, тому кожний підстраховує іншого. Але ми впораємось!

Він підніс кулак, і ще три кулаки приєдналися до нього. Команда українських диверсантів почала діяти в тилу ворога.

9

Джон не знав, що діється з Монікою. Вона вся світилася зсередини.

- Ти вже встигла у когось закохатись, поки я зайнятий роботою? - запитав він жартома, навіть не підозрюючи, що влучив у "десятку".

- Може, й так, - відповіла вона загадково.

Коли він за звичкою поліз до неї, вона збрехала, що у неї місячні. Після головного редактора газети Моніка не хотіла мати нікого іншого, а тим більше Джона.

- Завтра я їду на Донбас, - сказав він ображено. - Поки що на два дні, а там буде видно. Хочеш зі мною?

Це, звичайно, була велика милість з його боку, бо за інших обставин і з іншою жінкою він би так себе не поводив. Чому має перед кимось звітувати, що робить і куди їде?

Звичайно, що вона хоче на Донбас. Точніше, хотіла ще вчора, до зустрічі з головним редактором газети. Для цього й приперлася до України, бо відчула, що в Америці їй не вистачає гострих відчуттів. Але тепер, коли в її житті з'явився головний редактор газети, з яким вона не просто провела бурхливу нічку, а, здається, встигла закохатись у нього, Донбас видавався вже не таким екстремальним порівняно з тим

світом кохання, у який вона поринула.

Але два дні на Донбасі не завадять. Чому б і ні? Побачить те, заради чого сюди прилетіла. Та й свої почуття можна буде випробувати. Якою ж радісною після Донбасу буде наступна зустріч з головним редактором газети!

Щоби Джон не відчував себе аж таким ображеним, підлестилася до нього, поцілувала у ліве вушко, як він любив. Звісно, це не те, що він зараз хотів від неї, але нічого, відіграється, коли будуть на Донбасі. Тим більше, що в його послужному списку ця місцевість не значилась на особистій карті сексуальних перемог.

10

Син Ореста Бориславського одного разу випадково підслухав кусник розмови по телефону мами з кимось невідомим. Він зробив висновок, що вона кохає цього чоловіка. Мало того, що кинула батька, живе з директором Дрогославського лікero-горілчаного заводу, то ще й крутить шури-мури ще з кимось.

Його юне життя вже було повне розчарувань жінками. Ті, кого він кохав, не відповідали йому взаємністю. Дві дівчинки зізнались йому в коханні, і в нього був до них потяг, але потім з'ясовувалося, що їхні почуття швидко охололи. Так вони самі йому казали. Син Ореста Бориславського зрозумів, що жінкам вірити не можна. З цим принципом він вирішив прожити все життя, намагаючись не потрапити в їхні любовні пастки.

Коли батьки розлучились, йому від самого початку було образливо за тата. Він цього нікому не казав. Всі думали, що він на боці мами, хоча лише вона, мабуть, розуміла, що насправді діється в душі сина. Думала, що подалі від колишнього чоловіка зможе мати вирішальний вплив на нього. Найбільше їй не хотілося, щоби син був підкорений своїм батьком. Саме в такій площині вона розглядала сімейні стосунки. Хтось мав бути зверху. А інші – підкорятися. Можливо, все би йшло за її планом, якби життя не вносило корективи. Спочатку зійшлася з директором Дрогославського лікero-горілчаного заводу. Це був виклик місцевій еліті, але насамперед – колишньому чоловікові. Дивися, мовляв, кого ти втратив, а сильні світу цього будь-кого собі не обирають в супутниці життя. Потім прийшло несподіване кохання до секретаря міської ради. І весь час син залишався десь збоку, ніби сам по собі. Вона вже не керувала і не могла керувати ним, бо була зайнята власним особистим життям. Інколи думала, чи не піддається син впливові батька. Не було часу роздумувати про це. Ніби все нормально. Вони не зустрічаються, не розмовляють по телефону. Чого ще жадати?

А син Ореста Бориславського хоча й жив своїм життям, але це було не те, що задумала мама. Все частіше й частіше він думав про батька, йому хотілося бачити його, але якась невидима сила ще стримувала.

Останнім часом, особливо коли підслухав любовну розмову мами з кимось невідомим, так і підмивало розповісти про все батькові. Розумів, що це не по-чоловічому, бо сам не переносив жіночих пліток, але бажання було таким сильним, що якби зустрів тата десь на вулиці, то неодмінно поділився би з ним цією важливою, на його думку, інформацією.

Андрій Чернюк підготував до друку книжку "Жінки Дрогославщини". Це були інтерв'ю з представницями прекрасної половини людства, вміщені у його приватній газеті "Дрогославщина" упродовж останніх десяти років. Всього назбиралося дев'яносто дев'ять розповідей. Інтерв'ю з Віолеттою, дружиною військового комісара, могло би стати вінцем цієї книги.

Він відчував свою вину перед Віолеттою. Якби в нього запитали, в чому це полягає, Андрій Чернюк не зміг би відповісти. Однак відчуття вини все ж таки глибоко сиділо всередині нього, і він нічого не міг з цим зробити.

Декілька разів він поривався зателефонувати Віолетті, але завжди зупинявся на півдорозі. Що він їй скаже? Як пояснить свою потребу бачити її і спілкуватися з нею? Чи може розповісти, що відчуває свою провину перед нею, але не розуміє, в чому саме це полягає? Андрій Чернюк удвічі старший за Віолетту, а поводить себе як маленький хлопчик, який ніяк не наважиться розповісти мамі про свої проблеми.

Зрештою, якби Віолетта захотіла, то вже би давно зателефонувала Андрієві Чернюку. Так він подумав. Якщо вона й досі не зробила цього, – значить, їй від нього нічого не треба. Може, це й на краще.

І все-таки Андрій Чернюк не стримався і зателефонував Віолетті. Хотів просто попросити її, щоби вона передумала і таки дала інтерв'ю до книги "Жінки Дрогославщини". Проте операторка байдужим голосом сповістила, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

12

Студент прокинувся від того, що поїзд різко загальмував. Ще трохи – і можна було впасти й неодмінно боляче вдаритись. Але в останній момент його рука, вхопившись за бильце відкидного лежака, автоматично втримала тіло.

Внизу, як ні в чому не бувало, продовжували розмову священник і волонтерка. Почали вони ще звечора, лиш поїзд відправився у путь. Студентові здалося, що волонтерка спокушає священника. "Ну-ну", – подумав він, усміхнувшись, і тоді майже відразу знову заснув. Тепер же вони говорили благопристойно, на філософські теми. Студент лежав з розплющеними очима і слухав.

– Бог явив нам ще два дива, які ми не здатні належним чином осмислити, – казав священник. – Це здатність усміхатись і кохати.

– Ніколи про це не думала, – щиро зізналась волонтерка, і її обличчя розплилось в усмішці.

– Ми не помічаємо цих див, – продовжував священник. – Але усмішка і кохання відрізняють людину від усього іншого живого. Треба лише вміти користуватися цими дарами Божими. Якби люди частіше усміхались і більше кохали, то, мабуть, і війн узагалі не було би.

– А ви колись закохувались, отче? – несподівано запитала волонтерка.

– Я й зараз кохаю, – просто відповів священник. – Маю дружину. У нас троє дітей. Дружина вагітна четвертим. Це буде син.

Мабуть, це спантеличило волонтерку. Якщо у неї ще й були якісь надії на священика, то тепер остаточно випарувались.

Після цього доволі швидко розмова між ними скінчилась. Священик і волонтерка вклалися спати. Сон остаточно втік від Студента.

13

Коли двоє автоматників знову вели Ричарда Блейка довгим коридором до злочасного кабінету, він подумав, що за законами жанру тепер би його мав зустріти добрий поліцейський – змучений чоловік, який сидів за столом. Але, схоже, на цій, Богом забутій землі, закони були ні до чого, а тим паче якісь там жанри.

За столом сидів м'ясник, який лускав горіхи. Просто брав їх у долоні, стискав, шкаралупа розліталась у всі боки, але, схоже, він не звертав на це жодної уваги. Вираз обличчя м'ясника не віщував Ричардові Блейку нічого доброго.

Несподівано м'ясник запитав, чи давно Ричард Блейк був у Москві. Довелося відповісти, що ніколи там не бував. М'ясник недовіжливо глянув на американського шпигуна: мовляв, ти тут справді проколовся, бо нема, мабуть, такої людини на планеті Земля, яка би не побувала у Москві. Сам м'ясник чимало разів побував у столиці. Він її так і називав, бо Київ ніколи не був для нього столицею. Він би дорого заплатив за те, аби знову поїхати до Москви. Але зараз війна, у нього багато роботи тут, нема коли роз'їжджати.

Як місто, Москва йому, звичайно, не подобалась. Гамірно, нема чим дихати, купа людей, які бігають туди-сюди. М'ясник віддавав перевагу своїй дачі у декількох кілометрах від Донецька. Чисте повітря, сам собі господар, роби що хочеш або взагалі лежи і грій пузо. Але Москва стала для м'ясника символом могутності й незнищенності. Навіть у Донецьку він не почував себе так затишно, як у Москві. Особливо зараз, коли йшла війна. Здавалося, на кожному розі чатують українські диверсанти, які тільки те й роблять, що полюють на нього, м'ясника.

Звичайно, він був злий. Ще трохи – і міг би розколоти цього американського шпигуна, роздушити його, як цей горіх. Але приперся якийсь миршавенький чоловічок, показав посвідчення підполковника ФСБ, заборонив застосовувати до Ричарда Блейка фізичні методи впливу, а потім попередив, що вони забирають американського шпигуна до Москви. Що ж, їм видніше, і проти цього не попреш. Йому, м'ясникові, мабуть, уже ніколи не дізнатися, що ж там, у Москві, таке цікавеньке розказав Ричард Блейк. У Донецьку цей американський шпигун благав би його пристрелити, ніж терпіти пекельні муки, і виклав би усі таємниці Пентагону за повною програмою. Але не слід впадати у відчай. Не кожному вдається наживо побачити справжнього американського шпигуна. І треба вірити у те, що і на його, м'ясника, вулиці, ще буде не одне свято і ще не одного українського диверсанта він розколе, як цей горіх. А якщо вірити в удачу, то, можливо, в його сіті знову потрапить американський шпигун. Але тоді він, м'ясник, буде більш рішучим, ніж зараз. Поки знову приїдуть ефесбешники, він усе виб'є з триклятого янкі.

Коли двоє автоматників довгим коридором знову відводили Ричарда Блейка до

камери, він так і не зрозумів, навіщо знадобився м'ясникові. І до чого тут Москва?

14

Петя Онищенко втратив лік часу. Та й ніхто не знав, скільки вони перебували у товарному вагоні. Звичайно, порівняно з тим, що його могли розстріляти, це було кращим варіантом продовження життя. Проте все одно хотілося знати, що ж буде далі, чому його взагалі, мов худобину якусь, вкинули до цього товарного вагона? Чи, може, не хочуть розстрілювати по одному, а всіх разом?

Час від часу їхня компанія поповнювалася новими чоловіками. Одного разу Петі Онищенко теж довелося простягнути руку, аби допомогти новачкові влізти до вагону. За його підрахунками, тут уже було чоловік двадцять – двадцять п'ять. Точно порахувати не було можливості, бо сиділи вони в суцільній темряві, і лише коли у вагон запускали когось нового, на декілька секунд висвітлювались обличчя товаришів по нещастю.

В кутку вагона стояло велике відро, на яке вони час від часу ходили. Сморід стояв неймовірний. Всі намагалися бути подалі від цього відра, а коли до вагону вкидали новачка, розступалися, так що місце ближче до параші йому було гарантоване.

За весь цей час їм видали по буханці хліба і два літри води у пластиковій пляшці. Здається, воду набрали з калюжі. При цьому конвоїр, сміючись, попередив їх, що треба економити, бо наступну порцію жратви і питва не знати коли підкинуть.

Мабуть, усі побували в такій же ситуації, як Петя Онищенко, тому були маломовними, намагалися не виділятися. Кожний тримався осібно, окремо один від одного, думаючи, можливо, що він потрапив сюди випадково і його випустять із цього клятого вагону. І чим повільніше черепахою повз час, тим менше сподівань і надій залишалося в кожній голові. Мабуть, багато у цьому вагоні вже думало про те, що краще би кудись їхали, ніж стояли на місці.

Петя Онищенко молився Богу, дякував Йому за те, що вже має у житті і просив милосердя до себе. Відтак його думки полинули до дружини і сина. Стало тепло на душі.

Раптом поїзд різко рушив з місця. Декілька чоловік від несподіванки упало. Але найогиднішим було те, що перевернулося відро, і сеча з калом потрохи розтікалася вагоном. У темряві важко було визначити, де знайти безпечне місце для нічлігу, щоби не вступити у лайно.

Поволі сон розв'язав багато проблем. Навіть сморід не заважав чоловікам бачити щось приємне і космічне.

15

Пропозиція секретаря міської ради діяти спільно була заманливою, але ж директор Дрогославського лікєро-горілчаного заводу розумів, що за цими словами його ворога нічого нема. Порожнеча. Діяти спільно? Проти міського голови? За єдиного кандидата в народні депутати України? А чи підтримає Конгрес українських націоналістів кандидатуру від Народного фронту?

Але найбільше йому пекло не це. Чомусь думав, що коли зблизиться зі своїм

ворогом, то стануть зрозумілими його зв'язки з дружиною секретаря міської ради. Це було очевидним, хоча сам собі не міг пояснити, звідки така впевненість саме в такому розвитку подій. Та й споріднена душа шепнула йому на ювілеї, аби тримався подалі від її чоловіка. А вона розуміється в цьому. Жіночу інтуїцію не здуриш.

Директор Дрогославського лікero-горілчаного заводу розумів, що не повинен думати про секретаря міської ради як про свого ворога. Не по-людськи це. Не по-християнськи. Вважав себе віруючим, хоча страшенно ненавидів церковні обряди. Ледве достоював у церкві, думаючи щось своє. Вірив, що Бог усе бачить і чує. Йому достатньо коротенької щирої молитви від нього, аби Він знав, що має на землі вірного сина. А все решта – дрібниці життя.

І все ж тягнуло ближче до секретаря міської ради. Це був не лише азарт гравця, залоскоченого небезпекою. Ну, як же, у нас близькі стосунки з твоєю дружиною, а ми стаємо приятелями. Все ж прагматизм, притаманний кожному бізнесменові, брав гору в цих його розрахунках. Ну, бізнесмен, як його називають у місцевій пресі, – це гучно сказано. Радше підприємець. Ще не знав, як здолає міського голову, який частенько полюбляє вставляти йому палиці в колеса, і чи допоможе в цьому секретар міської ради, – але спробувати можна. І в жодному випадку під час цього процесу зближення не повинна постраждати дружина секретаря міської ради. Краще не догоріти, ніж перегоріти.

16

Уже стало звичним, що діти сусіда забігали до Лесі, аби щось поїсти. Чогось особливого, звісно, вона не готувала, виходила з власних можливостей, але не давала їм померти з голоду.

Василько і Сергійко вже стали своїми, могли зайти у будь-який момент і весело щебетали з Лесею, розповідаючи їй про свої маленькі хлопчачі таємниці. Діана заглядала зрідка, ніби хотіла забрати малих додому. Леся мовчки давала їй їсти. Погляд дівчини і далі не віщував Лесі нічого доброго, але людина така істота, що зникає до всього. Леся намагалася не звертати на це уваги.

Стосунки з сусідом змінилися до невпізнання. Про секс уже не йшлося. Лесі здавалося, що сусід уникає її. Він перестав пити. Одного разу вона запросила його на обід, але він подякував і відмовився.

Леся зрозуміла причину зміни його поведінки. Сусід переживав за дружину. Це стало для неї великим відкриттям. Раніше, до хвороби сусідки, вона думала, що він не має жодних почуттів до своєї дружини. Можливо, так і було, і залишилося тепер. Але з її хворобою він і сам змінився, і його ставлення до дружини стало інакшим. Леся думала, що, можливо, сусід і не кохає її, але принаймні робить усе, щоби не завдавати прикрощів. Хоча та була у лікарні, але й стіни мають вуха. І це, мабуть, більше, ніж кохання, коли ти готовий заради близької тобі людини зробити все, що сприятиме її життю у широкому значенні цього слова.

Лесі було боляче, бо вона знала, що сусід не кохає її, і якби з нею трапилося щось подібне, навряд чи він так само змінився б і вболівав за нею. І мов блискавка, її

вразило, що й вона не кохає сусіда, і секс з ним не міг зміцнити кохання, бо його як такого і не було.

Та й Мирона свого вона не кохає, хоча й думає про нього зараз частіше, ніж будь-коли. Можливо, тому, що він на війні, хоча й заспокоює її, що нібито знаходиться далеко від зони антитерористичної операції. Лесі не хотілося зараз вдаватися у подробиці свого нещодавнього минулого, чи вона кохала чоловіка. Якщо це й було, то вже давно, і жодного сліду від цього в її душі не залишилося.

Леся відчула себе самотньою на білому світі. Був лише єдиний вихід: пожаліти себе і гірко заплакати. Що вона й зробила.

17

Сон утік від Студента. Поїзд не їде, а повзе. Здається, тупцює на місці. Так і за місяць до Іловайська не доберешся.

Він лежить на спині. Вмикає горішнє світло. Дістає "Холодний Яр" Юрія Горліса-Горського. Заглиблюється в читання. Вже уявляє себе Андрієм Чорнотою:

"Чорнота стримав занесену шаблю.

- Звідки приїхали?

- С Жаботіна.

- Яка частина?

- 12-я конная бріґада, атдельная.

- Скільки шабель?

- На лошадах человек двісті і человек сто так, разних.

- Чого прийшли сюди?

- С Курска нас вислалі, на барьбу с бандітізмом.

Андрій стиснув руків'я шаблі. Кацапчук помітив цей рух.

- Таваріщі! Вазьміте меня...

- Хай тебе Бог візьме.

Клинок свиснув і глибоко вгруз у голову.

Мені стало не по собі, і це помітив Андрій.

- Чого скривився?

- Знаєш якось неприємно, коли піддається...

- Звикай, Юрку. Ні для Холодного Яру, ні в Холодному Яру полону нема. Як маєш попасти в чужі руки, залиш останню кулю для себе".

Навпроти внизу лежить волонтерка. Гарненька. Бідна, замучилась спокушати священика. Гола нога вислизнула з-під простирадла. Студент усміхається не знати чого, але читає далі:

"За кілька верст дорога розходиться. Андрій показує нагайкою на стовп, що стоїть перед роздоріжжям.

- Оце я тобі хотів показати. Такого чудернацького стовпа, певно, більше нема в світі.

Під'їжджаємо. На обрізаного молоденького ясена нанизано через прорізи тринадцять людських черепів із вишкіреними зубами. До чола верхнього черепа

прибито табличку з написом: "Володіння Холодного Яру. Проїзд чекістам суворо заборонений".

Чомусь здається, що й самі кістяки сміються над цим жартом.

- Оцих сім верхніх, біліших, - це штаб ударної групи Бобринської ЧК на чолі з уповноваженим Станайтісом, латишем. А нижчих не знаю. Це мельничанські хлопці пожартували.

- Де вони їх набрали?!

- Хіба мало їх тут по лісах валяється?! Торік лисиць трупами так обгодували, що перестали курей красти по хуторах. Отак, по-людськи, подумаєш - жаль людей. Але що зробиш? Слова "боротьба" і "жаль" взаємно виключають одне одного... Ще прийдеться лисиць годувати, якщо нами не нагодують...".

Студент відчув на собі погляд. Подивився вниз. Волонтерка дивиться на нього. Усміхається. Гола нога висунулася ще більше з-під простирадла.

18

Віталіна порахувала, що за серпень написала дванадцять статей, і лише чотири з них були опубліковані, причому три виправлені до невпізнання, а одна пішла так, як є.

Вона сьогодні налаштована рішуче. Хоче серйозно поговорити з головним редактором. Навіть якщо після цієї розмови він вижене її з роботи, це все одно краще, ніж отак пахати і не бачити результатів своєї праці. Правда, потім вона думає, що не буде за що жити. Рівень рішучості трохи падає, але не настільки, щоби відмінити задуману розмову з головним редактором.

Але й тут на неї очікує несподіванка. Двері до його кабінету зачинені, хоча чути голоси. Збентежена бухгалтерка каже, що завітав сам міський голова, який рідко навідується до редакції. Ніби дає інтерв'ю головному редакторові.

Віталіна прикладає вухо до дверей і чує як щось розливають по стаканах. Зрозуміло, що не мінеральну воду.

Вона усвідомлює, що сьогодні їй не вдасться висловити все, що вона думає про головного редактора. Добре знає себе. Завтра у неї вже не буде такого рішучого настрою. Не знати коли вже й з'явиться.

Це їй тільки здається чи справді? Здалеку вона бачить Віталіка, який, обійнявшись з якоюсь дівчиною, іде у напрямку до парку. На очах Віталіни виступають сльози. Вона хоче підбігти до них і дати ляпас Віталіку. Змушує себе не робити цього. Видаляє зі свого телефону його номер. На душі препаршиво - як тоді, коли хотіла вкоротити собі вік.

19

Зранку, коли Христина приймала душ, Зенону зателефонував власник фабрики.

- Ти звільнений, - сказав він, не привітавшись.

- Що сталося? - тільки й знайшовся від несподіванки запитати Зенон, хоча вмить зрозумів, у чім причина.

- А ти сам не знаєш, що сталося? - задав риторичне запитання власник фабрики, і на цьому зв'язок з ним обірвався.

Зенон запанікував. Ось так несподівано залишитися без засобів до існування, та ще й напередодні пологів Христини. Але чому несподівано? Він декілька разів уявляв розмову з власником фабрики з цього приводу. В думках, звичайно, все було не так прозаїчно, як зараз. Лихий його поплутав з тією жінкою. А був же варіант, який він серйозно розглядав, коли мав намір розповісти власникові фабрики, що Єлена сексуально його домагається. Тепер би точно залишився на роботі. Що робити? Так і до України знову можна потрапити. Цього він найменше хотів.

Зенон зателефонував Єлені, майже не сумніваючись, що вона йому не відповість. Так і сталося. Звичайно, використала молоденького хлопчика за повною програмою, а тепер, коли чоловік дізнався про її зраду, Зенон їй більше не потрібен. Так йому й треба, наївному дурневі!

З душі вийшла Христина. Вона щойно уявила, що займається коханням із Зоряном, а тому не помітила стурбованого вигляду обличчя чоловіка. Зенон поспішив чимшвидше піти, сказавши дружині, що виникли деякі виробничі проблеми.

20

Здається, в гімназії, де вона директорствувала, вже всі знали, що вона зв'язалась із секретарем міської ради. Ось-ось донесуть про це директорів Дрогославського лікеро-горілчаного заводу. Звичайно, накручувала себе, розуміючи, що не дала жодного приводу для подібних думок. Інколи картала себе за цей зв'язок, бо цілком могла обійтись без сексу з цим чоловіком. Їй було добре в цьому плані і з директором Дрогославського лікеро-горілчаного заводу. Хіба що тішило самолюбство, що такий поважний пан із ратуші хоче її й навіть кохає. Чи кохала вона його? Навряд чи. І директора Дрогославського лікеро-горілчаного заводу не кохала. І жодного чоловіка, який був колись її коханцем. І Ореста Бориславського, свого колишнього. Зупинялася. Намагалася переконати себе, що все-таки щось світле було в її житті. Той же Орест. Інші. Директор Дрогославського лікеро-горілчаного заводу. Секретар міської ради. Виглядало на замкнене коло. Звідки б не починав свій шлях, все одно впирався у висхідну точку. Кохала – не кохала. Яке це тепер має значення? Їй хотілося кохати. І не могла.

Син усе далі віддалявся від неї. І це її найбільше зараз хвилювало. Не могла навести жодного факту, що це дійсно так. Відчувала. Не могла загнати вглиб душі власну жіночу інтуїцію. Але найстрашніше, що не знала, як зупинити цей процес. Вже й не мріяла, щоб у неї були такі ж стосунки з сином, як раніше. Тільки би він не наближався на гарматний постріл до Ореста. Тільки би той не заволодів його серцем і душею. Їй здавалося, що коли вона втратить сина, духовно і душевно, тоді нічого жити на білому світі. Ненавиділа свого колишнього. Картала себе за свою несправедливість до нього, намарне звинувачуючи його в тому, ніби він старався відірвати сина від неї й наблизити до себе. Знала, що нічого не робить, а об'єктивні процеси відбуваються самі по собі, і вона ніяк не може зарадити цій біді.

Робота засмоктувала, здається, з головою. Зранку до вечора займалася гімназією. Але ж думки все одно лізли до її бідної голівоньки, і з цим нічого не можна було

зробити. Сльози виступали на очах, коли розуміла, що ні з ким поділитися своєю бідю. І секретар міської ради тут не порадник. Чужий він їй. Сказав, що запропонував директорів Дрогославського лікєро-горілчаного заводу приятелювати з ним. Той поки що думає. Боже, яка вона далека від їхньої дружби-ворожнечі. І вони далекі від її проблем.

Може, кинути їх? Сама усміхнулась від цієї думки. Ось так просто взяти й кинути двох – без з'ясування стосунків, пояснення причин. Розпочати нове життя. Тоді хоч є надія на майбутнє. І розуміла, що вже не зможе цього зробити. Сама собі перекреслювала шлях до власного майбутнього.

21

Вони більше стояли, ніж їхали. Під час зупинок їм підкидали у вагон по декілька чоловіків, і аж тоді поїзд рушав далі.

Не тільки Петя Онищенко, а й усі інші втратили лік часу. Щоправда, потім трохи зорієнтувались, бо на добу їм видавали на кожного буханку хліба і два літри води у пластиковій пляшці. Хліб був глевкий. І буханка була набагато меншою, ніж та, яку зазвичай продавали у магазині. А вода тепер мала якийсь дивний присмак. Мусили пити, бо після такого хліба мучила спрага. Якщо порахувати кількість виданих буханок хліба і пляшок з водою, то виходило, що були в дорозі десь із тиждєнь, а кінця-краю їхнім мукам не видно.

Вночі було холодно. Всі були вдягнені по-літньому – сорочка і штани. Деякі чоловіки мали піджаки і були у виграшному положєнні порівняно з іншими.

Одного ранку, коли вони вже стояли декілька годин, їм у вагон закинули мішки. Спочатку ув'язнені не зрозуміли, навіщо їм це. Конвоїр пояснив, щоби вони грілись з їхньою допомогою і не замикав вагон доти, доки всі мішки не були розібрані. Багато холоду нагнали за цей час. Коли просто накривався мішком, це не давало бажаного ефекту. Якийсь чоловік басом сказав, що коли залізеш у мішок з головою, то справді зігрєєшся. Петя Онищенко так і зробив, переконавшись доволі швидко, що той чоловік мав рацію.

Відтоді, як їм видали мішки, поїзд пішов швидко і зупинки були дуже короткими.

Одного разу серед ночі до них закинули чергову партію ув'язнєних. Коли відкрили вагон, усі побачили сніг. Сибір? Один із в'язнів сумно це підтвердив. Він був одягнений по сезону, і мішок йому не знадобився. Та й інших мішки уже не зігрівали.

22

Волонтерка дивилась на Студєнта і усміхалась. Її чарівна ніжка була зігнута в коліні. Із простирадла визирала частинка привабливої дупці. Студєнт теж їй усміхнувся. Тоді волонтерка показала, щоби він вимкнув світло і грайливо поманила його пальчиком до себе. Звісно, він знав, що далі буде. Коли вимкнув горішне світло, волонтерка відразу увімкнула своє, щоби Студєнт бачив як добратися до неї. Коли він обережно зліз і присів до неї, то подивився на свящєника, який спав, повернувшись до них спиною і легенько похрюпуючи. Ще одне місце на верхній полиці було порожнім. Волонтерка вимкнула світло і відсунулась. Студєнт ліг поруч. Вона відразу намацала

те, що шукала звечора, коли збуджувала священика. Студент аж тепер зрозумів, що волонтерка гола. І коли встигла роздягнутись?

Мабуть, ні волонтерка, ні сам Студент не сподівались, що у нього накопичилося так багато життєвої енергії. Простирадло можна було викручувати. "Ну ти й даєш", – тільки й сказала волонтерка. Студент не бачив, але відчував, що вона усміхається.

Потім вони ще трохи цілувались, а коли Студент знову хотів увійти у неї, вона легенько його відштовхнула. Що ж, справді, пора й честь знати. Студент слухняно поліз до себе на горішню полицю, а вона вийшла у коридор. Він так і не знав, коли вона повернулася, бо заснув.

Коли прокинувся, волонтерка вже сиділа вдягнена і сумно дивилась у вікно. Починався новий день.

Прокинувся священик. У вагоні зароджувався рух. Волонтерка, здавалося, не помічала Студента. Він теж вирішив не бути нав'язливим. Поводив себе так, ніби вночі між ними нічого не було. Згадав червону міні-спідничку, стрункі ноги і голубі-преголубі очі.

23

Операція пройшла напрочуд вдало, що Мирон і сам не сподівався на такий успіх. Кожний член групи точно виконав своє завдання. Велику роль відіграла самовпевненість ефесбешників, які мали намір транспортувати Ричарда Блейка до Москви. Очевидно, по цій трасі до українсько-російського кордону вони їздили, як у себе вдома, тим більше, що й кордон фактично був лише російським. Властиво, ефесбешників було лише двоє, а інші – з числа бойовиків, які мали супроводжувати їх й американського шпигуна лише до кордону.

Мирон теж стріляв і, мабуть, одного таки завалив. Відчував внутрішню колотнечу всередині, але назовні по ньому навряд чи щось було видно. Побачив дірки у головах деяких трупів. Це була робота Марусі. Цікаво, де ж ця дівчинка навчилася так влучно стріляти?

Не було часу рахувати, хто кого вбив. Підполковник СБУ нашвидкуруч обшукав мертвих ефесбешників, дещо з їхніх кишень перекавав собі. Він і дядя Славик мали ще доставити Ричарда Блейка в надійне місце. По дорозі спочатку висадили Марусю, потім Мирона – і українська диверсійна група розчинилась у часі й просторі.

24

Генерал інфаркту розплющив очі. Над ним схилилася Ліля, сумно усміхаючись.

– Ну що ж ти мене підводиш? – запитала вона. – Мені зараз не можна хвилюватися, ти ж знаєш.

Він пам'ятав, що йому стало зле. Потім, мабуть, втратив свідомість. Відтак була метушня, пов'язана, очевидно, з ним. Пам'ять час від часу поверталася до нього, але зараз він не міг відновити цілісної картини. Лише зрозумів, що знаходиться в лікарні.

– У мене другий інфаркт? – ледь чутно запитав, відчуваючи, що, крім Лілі, тут ще хтось є.

– До цього, здається, слава Богу не дійшло, – почув м'який баритон. Над ним

схилився невисокий чоловічок у затемнених окулярах і з цапиною борідкою. – Маєте подякувати внучці. Вона все зробила швидко і професійно.

Генерал інфаркту хотів щось сказати у відповідь, але зовсім не мав сил.

Біля нього вже була медсестра, яка робила укол. Приємне тепло розливалось по всьому тілу. Генерал інфаркту хотів ще розмовляти з Лілею, принаймні бачити її, але очі самі заплющувались, і він знову поринув у забуття, де все було чудово і хотілося жити.

25

Дядя Славик з борідкою Хемінгуея сидів на лавочці біля свого будинку. Їхня компанія доміношників була сталою. Говорили про все і про ніщо, намагаючись оминати теми війни, Путіна, Росії. Здавалося, що тут маленький шматочок раю на землі, а пустопорожні бесіди не вітаються.

Став накрапати дощ, але доміношники не поспішали додому. Ото зайдеш у квартиру, а потім уже не вийдеш. І роки не ті, й лінки, і дружин бояться. Вже не знати чого бояться. Всього. Снаряд чи куля ще не знати коли можуть залетіти і чи залетять взагалі, а страх поселився в душі. Здається, ніби вдома безпечніше, ніж зазвичай.

У дяді Славіка з борідкою Хемінгуея вдома лише дружина. У неї хворе серце. Їй не треба всього знати. Якби була здоровою, все одно нічого б не сказав їй. Колишній десантник звик тримати язик за зубами. Стара, як він лагідно її називає, може здогадуватися, чим він насправді займається останнім часом. Що в такій порі робити на дачі? А він каже, що їздив на дачу. Нехай здогадується. Вона в нього партизанка. Теж вміє мовчати.

Діти за кордоном. Якраз виїхали перед початком війни. Слава Богу, встигли. Хоча, здавалося, з документами не вдасться. Але всюди є добрі люди. І гроші, які допомагають добрим людям робити справи швидше, ніж зазвичай. Син на заробітках у Чехії, донька навчається у Польщі. За них він спокійний. Не знає, коли з ними побачиться. Головне, що будуть живими. Це справді головне. Раніше не задумувався, що є найважливішим на світі. З'ясовується, що життя. А за них нехай не турбуються. Нічого з ними не станеться аж до самої смерті.

Дощ таки вирішив настрахати більше, ніж кулі чи снаряди. Нічого робити. Доміношники розбрелися по своїх квартирах. Дядя Славик з борідкою Хемінгуея заскочив до під'їзду останнім. Ніби когось виглядав. Розумів, що наступне завдання буде не скоро. А може? Хотілося зробити побільше, поки живий.

26

Марта вже була вдома. З Олега зняли підписку про невиїзд, але він не поспішав із Києва до Львова. У телефонних розмовах казав Марті, що накопичилося багато партійних справ, але ось на вихідні він обов'язково провідає її. А на вихідні з'ясовувалось, що "Свобода" проводить якісь заходи і присутність на них Олега є обов'язковою.

Дні йшли за днями, і він усе рідше телефонував їй. Одного разу вона все-таки наважилась і запитала в нього, чи він її кохає. По той бік барикад зависла гнітюча

пауза, після якої Олег сказав, що такі речі по телефону не обговорюють. Вони ще трохи поговорили, а потім він попросив вибачення, бо до нього хтось прийшов. Це був його останній дзвінок до Марти. Скільки потім вона йому не телефонувала, він ніколи не відповідав і не передзвонював. Марта зрозуміла, що Олег вніс її телефон до списку заборонених.

У неї часто боліла голова. Особливо нестерпними стали нічні приступи. Марта старалася зі всіх сил, аби мама не бачила її страждань.

Зрідка приходив лікар, виписував усе нові таблетки. Щоправда, грошей на них залишалося все менше й менше.

27

Зенон і Єлена перестали зустрічатись. Так порадила Єлена. З'ясувалося, що вона серйозно, як сама казала, поговорила з чоловіком, коли він дізнався про її зраду і хотів звільнити Зенона з роботи. Єлена назвала його теперішніх і колишніх коханок. Він був здивований її поінформованістю. Стосунки між Зеноном і власником фабрики були напруженими. Звісно, не можна було й мріяти про кар'єрне зростання. Зенон намагався якомога рідше потрапляти йому на очі. Єдиною втіхою було, коли той їздив у так звані відрядження. Але й тоді Єлена вже не кликала Зенона до свого кабінету. Взагалі вона стала поводити себе з ним зверхньо, ніби між ними нічого не було й не могло бути.

Завсідником кабінету за відсутності власника фабрики став трохи старший за Зенона німець. Він був високий і худий, а руки мав довгі й майже до самої землі. Все його обличчя було всіяне веснянками. Зенон не міг зрозуміти, що Єлена знайшла в ньому, але мусив змиритися з ситуацією. Спочатку це було важко, бо він усе-таки прикипів до Єлени, але з плином часу розум підказував йому, що все що не робиться – на краще. Мабуть, так і мало бути. Він працює. З Німеччини його не вигнали. Христина скоро народить йому сина.

І все б нічого, коли б він випадково не прочитав переписку дружини з якимось Зоряном, коли Христина забула закрити ноутбук.

28

Вересень заповідався на те, щоби стати тривожним місяцем.

Людмила Іванівна побоялася повертатися до Донецька і Марійку не відпускала. Втім, вона як мама розуміла, що якби донька хотіла поїхати, то вже давно би це зробила. Але з кожним днем наростала лавина чуток про зникнення проукраїнськи налаштованих людей, зґвалтування, відібрані квартири і машини. Хто вирвався з пекла, навряд чи хотів повертатися назад, навіть якщо не потрапив до раю.

Тиждень два тому до Людмили Іванівни завітав директор сільської школи. Здавалося, це переляканий на все життя чоловік. Його очі бігали туди-сюди, ніби він постійно вишукував потенційну небезпеку для себе. Директор школи запропонував Людмилі Іванівні посаду вчителя української мови та літератури. Оскільки охочих більше не було, то вона могла мати півтори ставки й, отже, непогану зарплатню, про що в Донецьку можна було лише мріяти. Її застали зненацька з цією пропозицією, й

Людмила Іванівна не дала однозначної відповіді, хоча в глибині душі розуміла, що діватися нікуди, доведеться залишатися в селі й тут учителювати.

Але через два тижні ситуація змінилась. Коли Людмила Іванівна прийшла до школи, їй здалося, що директор, побачивши її, не на жарт перелякався. Його очі бігали ще швидше, ніж тоді, коли він був у неї в хаті. З його лепету Людмила Іванівна зрозуміла мало, але головне. Обласний відділ освіти переглядає програму з української мови та літератури, так що, мабуть, півтори ставки навряд чи буде. Коли ж Людмила Іванівна заїкнулась, що працюватиме і на ставку, і навіть якщо буде менше годин, директор школи поспішив виправдати себе, сказавши, що вже прийняв на роботу іншу вчительку. Вона із сусіднього села. Щоправда, викладала там зарубіжну літературу, бо свого часу закінчила філологічний факультет за спеціальністю "російська мова та література", але що ж робити, тепер такі часи, а він не хоче нариватися на неприємності.

Останню фразу директор школи сказав твердо, дивлячись Людмилі Іванівні прямо в очі. Здавалося, що страх покинув його. Але вже наступної миті чоловік став таким, яким був. Його оченята забігали, вишукуючи потенційну загрозу, а сам він втиснувся у стіл, готовий у будь-який момент пірнути під нього в разі небезпеки.

29

Першого вересня Петро Порошенко на зустрічі з керівниками фракцій у Верховній Раді України заявив, що не вводитиме військового стану.

Того ж дня президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу в інтерв'ю італійським засобам масової інформації заявив про погрози Путіна: мовляв, якби він хотів, то взяв би Київ за два тижні.

Ці дві новини генерал інфаркту почув, коли Ліля привезла його з лікарні додому. Спробуй тут збережи серце!

А ще несподівано приперся Іван Андрійович, ніби чатував, коли генерала інфаркту таки доставлять додому. Ліля з-під лоба насуплено дивилася на непроханого гостя, але все ж пішла на кухню готувати чай.

Іван Андрійович почав здалеку. Мовляв, нема на кого покластись у цей важкий і відповідальний час. Продовжується чистка у міністерствах оборони та внутрішніх справ. Багато хто з генералів і старших офіцерів несподівано почав виходити з Комітету порятунку України. Звичайно, там були випадкові люди, але Іван Андрійович ніколи не думав, що посиплються ті, на кого він мав надію.

Генералові інфаркту це зовсім було нецікаво. Щоправда, він набичився, коли Іван Андрійович сказав, що годі чекати в Україні свого Піночета, але тут, вирахувавши ситуацію, а, основне, наслідки, що могли з неї випливати, втруtilась Ліля, яка м'яко, але наполегливо випровадила колишнього кагебіста, посилаючись на стан здоров'я дідуся. Генерал інфаркту лише посміхнувся, коли побачив як внучка впоралася з цим нелегким завданням. Він би так не зумів.

30

Маруся знаходилась у законсервованому резерві СБУ. Коли все почалося на

Донбасі, знадобились її вміння. Дівчина була з російськомовної сім'ї й особливим українським патріотизмом не відзначалась. Однак тут спрацював принцип справедливості, який вона сповідувала. Росія незаконно загарбала Крим, а зараз гвалтує Донбас. Тому, на її глибоке переконання, наведенням порядку повинні займатися професіонали. Все інше – лірика.

Проте зараз її турбувало інше. Маруся закохалась. Такого раніше з нею ніколи не було. Артем, чи як там його насправді звати, не виходив із голови. Здається, перекинулись між собою лише декількома фразами, усміхнулись одне одному – і все, процес пішов. Розуміла, що більше може не побачити його в своєму житті. За інших обставин шукала б зустрічі з ним. А тут кому зголосишся, що хочеш бачити Артема? Ще не так зрозуміють. Це її викликають, якщо треба взяти участь у якійсь спецоперації, а не вона сама пропонує свої послуги. Навпаки, мусить сидіти тихесенько і не висовуватись. Чекати, так би мовити, свого часу. Зоряного. Не факт, що Артем братиме участь у наступній спецоперації разом з нею. Все залежатиме, що за справа буде.

Нерви у Марусі залізні, але й вона часом не витримує того, що каже батько. Чим же тобі Україна не вгодила, тату? Але мусить мовчати, вдавати з себе пофігістку, як було завжди. Росія на Донбасі? Та хоч Китай або плем'я тумба-юмба. Мене це не гребе.

Сподівалася випадково зустріти Артема в Донецьку. Чому б і ні? Тоді можна буде з ним спокійно поговорити, як зі старим знайомим, не привертаючи зайвої уваги. Чи все-таки при зустрічі з Артемом вони повинні вдавати, що бачаться вперше? Жодних інструкцій щодо цього не мала. Значить, виключили саму можливість їхньої зустрічі? Мабуть, хлопець, якого вона так необачно покохала, і не з Донецька зовсім, а прибув із України.

З думкою про Артема Маруся засинала і прокидалась. Час летів. Хлопець жив у її голові, але реальність була іншою. Заспокоювала себе тим, що треба вміти чекати. Тоді й на її вулиці буде свято.

31

Другого вересня батькові міського голови Дрогослава виповнилося дев'яносто.

Юнаком він був в УПА, але після першого ж бою потрапив у полон. Москалі ще й не мали наміру катувати його, а він з переляку видав те, що знав. Знав небагато, але достатньо, щоби йому зберегли життя, зрозумівши, що це неоціненний кадр на майбутнє. Потім мусив довгі роки служити комуністичній системі. Його вели різні люди, передаючи з рук у руки. Він завжди знав, що не можна розслаблятися ні на мить.

До Сибіру його таки вислали, аби він був стукачем серед нескорених. Там у свої тридцять дев'ять, ще за Хрущова, одружився. А вже наступного року, коли до влади прийшов Брежнєв, у них народився син – нинішній міський голова Дрогослава.

Режим проживання на поселенні не був таким жорстоким. Багато з тих, з ким сидів у таборі, потрохи поверталися в Україну. Він не поспішав, вештаючись Росією. Боявся, що хтось у рідних краях таки знає про його співпрацю з окупантом. Але йому наказали їхати, бо свої очі їм були потрібні там, а не тут. Ледве вмовив їх, щоби поселили в

сусідній області. Посміялися з його страху, але таки виконали прохання, бо треба було стежити за парочкою неблагонадійних у Дрогославі.

Він часто думав про те, що десь зберігається грубезний том його доносів на різних людей. Мабуть, зараз він і не пригадає всіх, кому зламав долю. Але завжди знаходив виправдання цьому, адже і йому жорстоко ламали долю – і не раз.

Дружина померла ще до здобуття Україною незалежності. Син і двоє доньок мають вищу освіту. Внуки вже великі. Правнука назвали на його честь. Що ще треба для повного щастя? Але йому щоразу ввижалося, що приходять до нього хлопці з лісу і кажуть: "Собаці – собача смерть!". Тих хлопців уже давно нема в живих, але видіння ніяк не покидали його.

32

Маша, звичайно, не дуже розбиралась у протистоянні між різними спецслужбами, а тому після несподіваного дзвінка до неї дяді Вови, про якого вже починала забувати, вона відразу ж зателефонувала полковникові ФСБ. Знаходиться між двома вогнями й намагатися зберегти власну шкуру – наївно.

Полковник ФСБ ліниво запитав у неї, що ж хотів дядя Вова. Маша відповіла, що той був незадоволений її зникненням, сказав їй, що могла б і попрощатись. А ще попередив, що вони незабаром зустрінуться і він візьме у неї те, що втратив. Мабуть, останню фразу кожний розумів по-своєму.

І хоча полковник ФСБ запевнив, що тримає ситуацію під контролем, Маша все зрозуміла з точністю до навпаки. Самі його питання призводили до цього. Як дядя Вова взяв її новий номер телефону? Звідки він телефонував? А вона знає! Якщо в тебе ситуація під контролем, то навряд чи ти станеш задавати такі запитання.

Що знала – те й довідалась. Страх знову зсередини почав руйнувати її тіло й душу. Маша жалкувала, що відразу після приїзду в Москву не підстрахувала себе. Занадто понадіялася на те, що полковник ФСБ врятує її від усіх бід. А той брутально використав не лише її тіло. Мабуть, у нього були свої претензії до дяді Вови, а вона, дурепа, злила на того весь компромат, який мала. Тепер якщо дядя Вова її не приб'є, то це зробить полковник ФСБ.

І знову перед Машею вплигло обличчя олігарха, який жив в Австрії й насолоджувався життям. Майже добу вона витратила на те, щоби зв'язатися з ним.

33

Соня закінчила життя так, як було написано на небесах. Можливо, навіть трохи раніше, – але в космічному вимірі це вже була нікчемна похибка. Зранку вона не піднялася з ліжка, а коли придивилися, то зрозуміли, що її задушили подушкою, – і це була помста за Єршову, яка повісилась.

Звісно, ніхто не бачив і не чув, що трапилося вночі. Широко розплющеними очима в'язні дивилися на Варвару, а вона спокійно переносила ці погляди, ніби смерть Соні їй взагалі не стосувалася. Наглядачі й представники спецслужб, знаючи про її особливі стосунки з генералом, де вже було більше легенд, ніж правди, не сміли притиснути її й змусити зізнатись у вбивстві. Зрештою, смерть Соні списали на природний фактор, тим

більше, що без неї стукацтво не припинилось, а, навпаки, розрослося буйним цвітом. Нові стукачі не сміли щось капнути на Варвару, тим паче, що й їхні зверхники не давали завдань щось на неї нарити і взагалі не запитували про цю особу.

Ситуація кардинально змінилась, коли Варвара надумала відрізати свою руду косу. Насамперед їй не хотілося на очах усіх виділятися. Шампуні, які їй давали наглядочки, викликали нездоровий інтерес у інших жінок. Крім того, працюючи біля станка й виробляючи зброю, не дуже сховаєш таку пишну косу, як її не заплітай, і взагалі можеш залишитися без голови.

І коли Варвара таки обрізала косу зі сльозами на очах, ніби остаточно прощалася не лише з нею, а й зі своїм минулим, всі нещастя, які дрімали, разом накиннулися на неї.

34

Нишпорка був не з тих, хто швидко здається, але у справі Олега Чернишова не просунувся ні на міліметр. Пов'язувати Віталіка з убивствами спочатку мами, а потім дружини втікача із Дрогославської в'язниці було складно. Він узагалі не пересікався з цими жінками. Принаймні не було жодної зачіпки, яка би вказувала на це.

Але інтуїція все-таки підказувала Нишпорці, що Віталік має причетність до цих вбивств. Детектив, правда, ще не знав, яким робом приплести Віталіка до цього, вигадував різні варіанти. Нічого не клеїлось. Проте не вірити власній інтуїції Нишпорка не міг.

Зранку Нишпорці зателефонував начальник Дрогославського відділу поліції й сказав, що Олег Чернишов відвіз раніше викраденого сина до своїх батьків і дав зрозуміти, що більше не зачіпатиме його. Мабуть, між ними виник якийсь конфлікт, тому Олег Чернишов вважав за краще, коли вихованням малого займуться дід і баба, а сам рвонув подалі від Дрогослава, щоби не потрапляти на очі місцевим правоохоронцям. Нишпорка хотів запитати, чому ці місцеві правоохоронці не схопили Олега Чернишова, коли той передавав сина своїм батькам, але зрозумів, що це буде риторичне запитання. Підполковник поліції й так був незадоволений своїми підлеглими, і не лише в цій справі, тому сипати йому сіль на рану було би несправедливо.

Що ж, треба притиснути до стінки Віталіка і вибити з нього все, що той знає про вбивства матері та дружини Олега Чернишова, а потім акуратно поговорити з малим, його дідом і бабою, бо вони можуть внести свіжий струмінь у розслідування справи.

35

Родіон став пити – і добряче. Жодні вмовляння матері, слова батька, здається, вже не мали на нього жодного впливу.

Зранку викочувався із квартири і прилізав увечері. Часто не пам'ятав, де, коли і з ким випивав. Власне життя його більше не цікавило. Здається, залишив його в Донецьку. А те, що залишилось, тривало за інерцією, і взагалі йому не належало. Це те саме, коли бачимо чужі сни, намагаємося їх розшифрувати, а не розуміємо, що вони належать іншим. Спробуй влізти в чужу душу. Спробуй зрозуміти сон, якщо він не твій.

Якось напився гидоти не знати з ким. Здавалося, очі вилізуть. Язик прилип. Не міг нічого сказати. Били його по морді, щоби прийшов до тями. Хотів дати здачі. Не міг поворухнути рукою. Вцілілою. Потім якось оклигав. Декілька днів не вживав. А потім все знову пішло по-старому. Не міг зупинитися. Шкодував, що тоді не вмер. Що не загинув на Донбасі. Навіщо йому таке життя?

Після п'ятики тривожно засинав на годинку-другу. Прокидався – і бачив видіння. Щось космічне. Якись люди з псячими головами. Щось йому говорять. Мова чужа, а він усе розуміє, коли слухає, що вони йому кажуть. А потім виникають нові видіння – і Родіон забуває, що чув зовсім недавно. І людей з псячими головами вже нема.

Йому подобались кольори. Заплющить очі – бачить рай. Лише в раю можлива така краса. Усміхається сам до себе. Ніби знову засинає. Але космічне зникає. Сняться якісь жахи. Прокидається. Не хоче цього бачити. Але й райські кольори вже не приходять до самого ранку. Розуміє, що не треба спати, тоді й буде щасливим.

Викочувався із квартири. Блукав містом. Знаходив випадкових знайомих. Вгощали його. Жаліли однорукого. Родіон це розумів. Не шкодував себе. Він заслужив на краще життя. Заради Росії, Путіна пожертвував рукою. І всім, що було в нього до цього. А вони... Вони палець об палець не вдарили, щоб вшанувати його.

За горілкою забував свої жалі. Пив до нестями, щоби здохнути. Але смерть вперто не йшла.

36

Путіну наснилось, ніби український козарлюга – міцний, як дуб, із закрученими вусами й оселедцем на голові, – вчить його української мови. Кожний кулак у нього – мов дві путінські голови. За неправильно вимовлене слово чи іншу помилку козарлюга дає йому щигля і промовляє: "Що ж ти такий тупий, як Азаров?". Голова у Путіна напухла, стала, як казан, і, здається, ось-ось трісне.

Під час цього уроку заходить Шойгу і каже Путіну, що його резиденція в Антарктиді на дні океану готова і можна змиватись із Москви, поки українські війська не захопили Кремль.

Путін сумно дивиться на козарлюгу і чистою українською каже йому: "Навчи і Шойгу розмовляти вашою мовою".

На цьому цей дурнуватий сон закінчився. Путін ліг після третьої ночі, а коли прокинувся, не було ще й четвертої. Менше години спав?

До ранку він уже не зміг зімкнути очей. А коли треба було вставати, зі сну залишилась лише важка голова і думка про резиденцію в Антарктиді на дні океану.

37

Поїздка на Донбас Моніці сподобалась. Замість двох днів, як казав спочатку Джон, вони перебували там тиждень. Цікаво було бачити молодих хлопців і старших чоловіків, які захищали Україну від росіян. При цьому самі вони здебільшого розмовляли російською. В неї це в голові не вкладалось. Одні росіяни воюють проти інших, але за різні держави.

Джон брав інтерв'ю у рядових і офіцерів. Моніка була ніби помічницею у нього,

хоча, здається, всюди її сприймали як його коханку. Чесно кажучи, їй було все одно.

Вже під кінець їхнього відрядження на Донбас вони побували в одному добровольчому батальйоні майже на лінії фронту. Все йшло за своїм планом, коли раптом почались обстріли з того боку. Моніка бачила, що розірвався снаряд. Каша з м'яса і крові злетіла до неба. За мить перед цим там стояв молоденький солдатик.

А далі Джон у два стрибки кинувся до неї, повалив на землю і накрив своїм тілом. Снаряди, здавалося, гупали поруч, але потім їм сказали, що все відбувалося за метрів триста від них. Лише той один снаряд, який зробив кашу із молоденького солдатика, вибухнув біля них.

Джон в її очах став справжнім героєм. Коли вони вже були в безпечному місці, то напились і до нестями займались сексом. І лише коли приїхали в Київ, Моніка усвідомила, що жодного разу під час перебування на Донбасі не згадала головного редактора газети.

38

Вікторія Юджин згадала Смоллі. Білий кіт з різнокольоровими очима турецької породи ван несподівано прийшов їй до голови. Відтак думка логічно перекинулася до його господаря – Ричарда Блейка. Скільки потім Вікторія не вдивлялась, більше його тут не бачила. Мабуть, тоді їй все-таки здалося, що то був він. А коли через декілька днів до них просочилася новина, що українські диверсанти, перебивши ефесбешників і бойовиків, визволили з полону американського шпигуна, Юджин знову подумала про Блейка. Як би там не було, але він уже не в полоні й залишився живим. Якщо це, звичайно, був Ричард.

Наступного дня Вікторію Юджин привели до якогось жирного військовика, який жахливою англійською повідомив, що її обміняють на італійську журналістку, захоплену українцями. Звісно, звучало дико. Вона, американка, розповідала про українців і потрапила в полон до сепаратистів. Італійка розповідала про бойовиків і потрапила у полон до українців. Фантастичний роман!

Жирний військовик дивився на неї так, ніби роздягав. Він сказав, що закінчив факультет іноземних мов і викладав англійську в школі. Вікторія Юджин боялася щось зауважити з цього приводу, щоби не спровокувати його на агресивні дії щодо себе, але подумала, що бідні ті діти, яких це чудовисько вчило.

39

Про першу російсько-українську війну наступні покоління судитимуть з архівів. Телерепортажі, газетні публікації не лише спотворюють уявлення про цю бійню, а й не дадуть можливості уявити атмосферу всього, що тоді відбувалося.

Нічого дивного не було. У всі часи висвітлення будь-якої війни – це жахливий заміник правди. Навіть якщо всупереч цензурі чи корпоративним правилам власника того чи іншого засобу масової інформації намагаються правдоподібно відобразити події, то той, хто живе в іншому часі й просторі, не здатний усвідомити, що ж насправді відбувалося. Що вже говорити про нащадків, якщо й сучасники першої російсько-української війни, задурманені телевізором і газетою, не здатні були уявити всієї

нищості боротьби між життям і смертю.

А орвеллівський роман "1984" - лише дитяча казочка порівняно з російським тлумаченням тих подій. Застосувавши принцип нацистського ідеолога Геббельса, що чим більша брехня, тим швидше в неї повірять, Путін випотрошив мізки росіянам, розіп'яв їхні душі, а тіла поселив у паралельний світ.

Як і в будь-якій війні, ходовим товаром виявився не лише бізнес на крові, а й безсоромна брехня. На цьому заробили шалені гроші.

І все ж правда пробивала собі дорогу. Люди інтуїтивно відчували її. Чоловік як завгодно довго може здаватися добрим, а потім зробить щось одне огидне й мерзенне - і це перекреслює все його життя. Так і брехня, здавалось би, панує до безкінечності, а потім все одно погорить на чомусь дріб'язковому й нікчемному.

Ті, кому найбільше в цій війні надають уваги, насправді виявляються нікому не потрібними. Навпаки, ті, хто був рушійною силою цього протистояння, так і залишились у тіні. Можливо, про них і згадували, але не як про головних дійових осіб.

Зрештою, доволі часто здається, що ми живемо в паралельному світі кривих дзеркал, де все спотворено, а реальні події відбуваються десь там і без нас. Ми ніби в царстві мертвих - і до життя нам треба ще воскреснути.

40

Про закінчення відрядження на Донбас йому нічого не казали. Забули про нього? Знав, що це не так. Оцінили його вміле керівництво із визволення з полону американця. Сподобалось. Тому й тримали тут. Ще згодиться, поки йде війна. На місцях є багато непотребу. Не можна його допускати сюди. Хай трохи розгребуть тут, а потім справжніх бійців допустять до цивільної роботи. Щоби наводили лад. Як на війні. По-справжньому.

Найбільше зараз він думав про дружину і про те, щоби Нишпорка не наламав дров. Хороший він чоловік, але імпульсивний. І як працював слідчим у міліції? Мав би бути холоднокрівним, а не гарячим. Втім, у кожного свої методи. Головне, щоби був результат. У Нишпорки це виходило. Вірив, що розплутає цю справу з вбивствами матері та дружини Олега Чернишова.

До коханця своєї дружини мав двоякі почуття. Гад, звичайно. Як смів полізти до його дружини, знаючи, що в неї чоловік - підполковник СБУ? Але, з іншого боку, сам мав купу коханок. Винен у тому, що дружина покохала іншого. Справді покохала, а не віддалася заради сексу. Якби не гуляв наліво-направо - не з'явився би Чернишов на обрії.

На війні відчуття загострені. І почуття теж. Розумієш, що, можливо, живеш останній день. Завтра - вже нічого не буде. Тобто буде, але не буде тебе. А що значить життя без тебе? Порожнеча.

Поруч були жінки, з якими міг щось мати. Не мав. Чому? Зберігав вірність дружині? Смішно. Напружені нерви? Не без цього. Але ж не це головне. Тоді що? Чому не міг спокійно пригорнути до себе чужу жінку, до якої не мав жодних почуттів, щоби зайнятися з нею сексом? Не знаходив відповіді на це запитання.

Військовий комісар Дрогослава ніяк не міг зрозуміти, що відбувається з Віолеттою. Раніше він міг зайнятися сексом з дружиною коли захотів, і вона ніколи йому не відмовляла, а він не задумувався, робить Віолетта це з великим задоволенням чи не дуже. Тепер же ухилялась не те що від сексу, а від поцілунків і обіймів, навіть особливо не приховуючи своєї неприязні до нього. Ну, він міг ще зрозуміти, коли приходив додому п'яним і дружині це було неприємно. А коли був тверезим – чому вона брикалась?

Звістка про те, що Віолетта вагітна, якось особливо його не вразила – і дружина це помітила, а він зауважив її реакцію. Здавалося, військовий комісар за вісім років спільного життя вже змучився чекати на дітей і зник до думки, що їх у них не буде. Судячи з виразу обличчя Віолетти, вона теж не дуже раділа з цього приводу. То чому саме він має бути крайнім у цій ситуації? Чому вона відмовляє йому в банальному сексі лише тому, що він не зрадив, коли довідався про її вагітність? Може, й не зрадив, бо змучений прийшов з роботи. То що, тепер карати його за це все життя, що залишилося? Вона теж ходить не дуже радісна, хоча весь час сидить вдома і нічого не робить.

Уперше з часу роботи в Дрогославі військовий комісар глибоко задумався над тим, що даремно не скористався пропозиціями жінок, які самі кидалися йому в обійми.

У ресторані "Калина" яблуку ніде було впасти. На святкування дев'яносторіччя батька міського голови зібралася мало не вся місцева еліта. Якби не посада сина, то сюди б не приїхали делегації із багатьох міст і районів області.

Але даремно міський голова виглядав серед гостей голів обласної державної адміністрації та обласної ради, яким особисто вручив запрошення. Звісно, свою відсутність вони могли пояснити нагальними справами, але ж він розумів, що у значній мірі сам винен у цьому. Чимало разів у різних колах людей повторював, що його обрав народ, а голову обласної державної адміністрації призначив президент і голову обласної ради обрало вузьке коло депутатів. Це мало підкреслити його незалежність від цих осіб. Насправді все відбивалося на розподілі коштів для Дрогослава, який отримував набагато менше, ніж інші міста та райони області. Але ж він зробив їм крок назустріч, запросив на день народження батька – то чому вони не приїхали? Мали би зрозуміти, що йому це важко було зробити, але він себе пересилив.

Старий був ще міцним. Сидів на почесному місці у новій вишиванці, яку напередодні йому подарувала середульша донька. З-поміж усіх дітей він її любив найбільше і навіть не приховував цього. Чи тому, що вона, мов дві краплі води, була схожою на нього і мала його характер? Покійна дружина найбільше любила сина і теж цього не приховувала. Міський голова мав її характер і був дуже схожий на неї. Батьківською та материнською любов'ю була обділена лише наймолодша їхня донька, але вона всі свої болі та жалі тримала глибоко всередині себе, а так на вигляд здавалося, що це найщасливіша жінка на світі.

Зараз син і двоє доньок разом з батьком демонстрували на людях міцну родину, хоча справді сімейного, рідного у них вже давно не було. Кожен жив сам по собі, ніби минулого зовсім не існувало для них. Сьогодення змушувало грати свою роль, а шляхи до майбутнього були різними.

Старий не пропускав жодного тосту. Спочатку пив по повній, потім лише трошки надпивав. Все-таки роки брали своє. Відчував важкість у серці й шум у голові.

А міського голову турбувало зовсім інше. Серед гостей були Борис з Дзвінкою. Він уже перехопив декілька похмурих поглядів Бориса. Дзвінка шепнула йому, що чоловік здогадується про їхній інтимний зв'язок. Коли Борис напивався, то ставав некерованим. З кнайп у таких випадках його виводили силою. Дзвінка пообіцяла міському голові, що не дасть чоловікові напиться, але від того можна було всього очікувати.

43

Одна з багато-чисельних карточок Дональда виявилася заблокованою. Він зрозумів, що йому прозоро натякають: мовляв, ми знаємо, де ти і хто ти, бавимось з тобою в котика-мишки, але твоя пісенька швидко дійде кінця. Звичайно, йому хотілося вірити директорові банку, який щось плів про шахраїв і хакерів, та й сума саме на цій карточці була незначною, але тривожні думки про не таке вже й світле своє майбутнє не виходили йому з голови.

Не відразу, але все більше й більше Дональд починав розуміти, що звик до життя в Росії. Все пізнається в порівнянні. Раніше він мав багато-чисельні закордонні відрядження, але завжди повертався додому. Тепер шлях до Росії для нього був зачинений. Він сам викинув ключ, який гарантував йому повернення. Ні, звісно, можна було ризикнути й поїхати – так само, як у Штати, – але Дональд розумів, що в цих двох країнах на нього неодмінно чекає смерть. Приб'ють – і не скривляться.

А ще він усвідомив, що хоче побачити доньку. Після смерті дружини вони стали чужими людьми. Донька звинувачувала його у загибелі матері, хоча він сам, звичайно, так не вважав. Але тепер, коли Дональд зрозумів, що вже до кінця життя може не побачити доньку, щось важке нависло над ним і вже не відпускало.

Взагалі-то він усе більше й більше переконувався, що скоїв дурницю. Міг просто припинити надсилати секретну інформацію до Штатів – і ніхто би його не вирахував. Ні, захотілося свіжого західного повітря. Інсценізував власну загибель у спаленому автомобілі, вдався до пластичної операції, що тепер жодний знайомий пес його не впізнає. А достатньо надихавшись західним свіжим повітрям, зрозумів, що не може жити без Росії. Хоч до ефесбешників з покайням приходить і отримуй кулю в потилицю.

І все-таки хто заблокував карточку? На ній він був під чужим іменем. Вже розсекретили? Тепер від них не втечеш, не сховаєшся.

44

Людмила Іванівна довго радилась з Марійкою, і вони таки остаточно вирішили поки що не їхати до Донецька, а залишитися в селі до кращих часів. У їхньому розумінні ці кращі часи однозначно поєднувалися з Україною, а не з Росією.

Село в усі часи більше було просякнуте українським духом, ніж місто. Тут глибше

вірили в українську національну ідею, хоча навряд чи могли словами сказати, що ж вона насправді означає. Носіння вишиванок і співання Гімну України були лише її складовою частиною, хоча далеко не основною. Саме сільське життя було природним і відповідало менталітету простого українця. З іншого боку, місто завжди було згуртованішим і революційнішим на відміну від консервативного села, яке важко розбурхати. Тому глибинні процеси відбувалися саме в селі, хоча місто виявлялося більше і швидше готовим до змін.

Звісно, те, що творилося зараз у Донецьку та Луганську, а ще раніше – в Криму, не могло оминати й село, в якому зараз волею долі опинились Людмила Іванівна з донькою. Український дух у ньому ніколи не був показним, на публіку, але залякати можна й найсміливішого. Тому люди й намагалися загнати всередину себе те, що могло би не сподобатися новим провісникам часу. У селі кожний знав, хто на що здатний і чого від нього можна очікувати. Тому сільська піна доволі швидко себе виявила і навіть не приховувала презирства до тих, хто ще нещодавно вважав себе господарем життя. І лише родинні, сімейні, сусідські стосунки втримували село від агресії. Місто – роз'єднане, де мало хто один одного знав, хоча міг проживати в тому ж багатоквартирному будинку, – подібних запобіжників не мало.

По селу почали бігати молоді люди з автоматами. З'явилися прапори Росії та Донецької Народної Республіки. Хтось пішов у ополченці, хоча це явище навряд чи можна було назвати масовим.

Але в основному люди просто зачинились у собі. Назовні це виглядало так, що недавно говірке село замовкло у буквальному розумінні цього слова. У кінцевому результаті боялися навіть близьких людей, для багатьох з яких привнесена із чужини ідея могла стати важливішою за родинні стосунки.

45

Дзвінка зникла з його поля зору. Не телефонувала йому. Коли він хотів зв'язатися з нею, не відповідала.

Міський голова, чесно кажучи, засумував. Розкохала його? А він кохає її? Не хотів сам собі відповідати на це запитання. Боявся.

Після батькового дев'яносторіччя стосунки з сестрами стали ще напруженішими. Чого вони хочуть від нього? Адже він усе організував, заплатив. Від них не вимагав нічого. Лише подарунки батькові дали.

Він відчував цю напругу. А хоч би якась зателефонувала після цього дійства, поцікавилась, як там справи. Він їхній старший брат. Мали би поважати, а не губи надувати. Нічого, переживе. Хоча й боляче та образливо.

Дзвінка знайшлася через два дні. Сказала, що писала нову картину. До неї прийшло натхнення. Не хотіла його злякати. Він цього не розумів. Маячня якась. Здається, вже й радий не був, що Дзвінка зателефонувала. А коли сказала, що скутила за ним і хоче зустрітись, щось буркнув у відповідь. Мовляв, нема часу зараз. Відчув, що образилась, хоча нічого й не сказала. Переб'ється. Коли йому було важко і він чекав від неї дзвінка, то вона мовчала. А тепер він має радіти, як школяр, що йому вділили увагу?

Не розумів, чому злий сам на себе. Ніби хтось всередині сидить і під'юджує його. Ніхто чужий цього не міг зробити. Тільки сам себе доїдає.

Робота набридала своєю одноманітністю. Кидався на підлеглих, а вони не розуміли, що сталося з міським головою.

Чи не вперше задумався: а чи варто йому наступного року знову балотуватися на посаду міського голови?

46

Андрій відчував, що коло звужується. Здається, це розуміла лише мама, все більше й більше часу віддаючи молитвам і читанню Біблії. Тато звично пиячив. Марина жила якимось невідомим йому до цього внутрішнім життям, так що годі було до неї достукатись, а сама вона теж, здається, нічого не помічала навкруги.

Знайомим і сусідам приходили повістки з військкомату, і Андрій розумів, що рано чи пізно заберуть і його. Нічого з цього не робив. Щоправда, з кожним днем усе більше й більше згасало в нього бажання йти на війну. Найбільший пік, мабуть, був тоді, коли до нього приїжджали хлопці з Майдану і кликали з собою. Тепер Андрій радше ставав фаталістом: що буде – те й буде.

Єдине, що помітив за собою, – так це те, що весь вільний час віддавав тепер дітям. Зранку не мав часу, а увечері, коли Марина приводила Павлика і Петрика із дитячого садочку, бавився з ними, ніби, з одного боку, хотів надолужити втрачене, а, з іншого, робив запас у спілкуванні з ними, щоби потрошки потім його витратити, коли не бачитиме синів.

47

Це вже вдруге, оминаючи вище керівництво, ефесбешники виходили безпосередньо на нього. Сподівалися, що він мовчатиме? Хотіли встановити з ним особливі стосунки? Звичайно, він про все негайно доповідав шефу, а той лише загадково усміхався. Спрацьовувала вигадана в надрах СБУ легенда, що генерал-майор користується особливою довірою Порошенка. Але чи ефесбешники сприйняли це всерйоз? Можливо, вели якусь свою гру.

Спочатку вони повідомили йому про затримання двоюрідного брата. Він ніяк не відреагував на це. Наївно було очікувати від нього, що в обмін на Петю Онищенка видасть їм низку державних таємниць.

Сьогоднішнє повідомлення було серйознішим. Готується замах на Порошенка. Ефесбешники надали генерал-майорові СБУ повну інформацію про замовників, організаторів і виконавців, вказали координати базування групи. Все було занадто правдиво, щоби просто махнути на це рукою. Але як все це розцінювати в умовах війни, яку Росія фактично розв'язала проти України? Якось неправдоподібно все виглядає, як у дешевому детективному романі.

Коли він доповідав про це шефу, той дивився у вікно. Важко було зрозуміти, про що думає саме в цей момент. Версія про те, що у ФСБ діє проукраїнськи налаштована патріотична група відпадала сама по собі як несерйозна. Очевидно, Порошенко поки що був потрібний Путіну в складній геополітичній грі, де головним супротивником Росії

виступали Сполучені Штати Америки. Будь-хто інший на місці українського президента міг бути не таким прогнозованим і передбачуваним. Тому ФСБ виконувала те, що робила завжди відтоді, коли Україна стала незалежною, – допомагала СБУ, хоча нині дві організації опинились по обидва боки барикад, і мова йшла не про співробітництво, а про звичайні прагматичні речі. Коли насправді захочуть прибрати Порошенка, навряд чи ФСБ попереджатиме СБУ про це. Крім того, міг бути ще один варіант. Групу, яка мала намір убити Порошенка, здають, бо все одно у неї нічого не вийшло би з цієї затії, а натомість готують тих, хто реально може прибрати українського президента і тримають їх у повній бойовій готовності.

Змовників узяли аж занадто легко. Ними виявилися слабаки, яких особливо й не треба було розколювати. Інформація про них у СБУ вже була, хоча й не така розлога, як у ФСБ. Усі ймовірні терористи, бо саме за цієї статтею Кримінального кодексу був визначений цей злочин, значилися членами Комітету порятунку України, ялової організації, яка не мала жодного впливу на політичну ситуацію в країні. Їхні наміри навіть теоретично не могли мати серйозних наслідків, хоча у тих хлопців були амбіції Наполеона і Гітлера, разом узятих.

Піклування ефесбешників про Порошенка наводило на сумні роздуми. Гра у піддавки вимагала більш серйозного ставлення до того, що відбувалося навколо українського президента.

48

Що таке інший світ, Маша зрозуміла ще в літаку, а коли ступила на австрійську землю, емоції вже били через край.

Крім російської глибинки й Криму, вона нічого путнього в своєму житті не бачила. Ну, звичайно, ще була Москва. Але столиця асоціювалась у неї насамперед з роботою. Маші довелося пекельно працювати, аби хоч чогось досягти. А потім дядя Вова і полковник ФСБ перекреслили всі її плани.

Маша ще не знала, чим закінчиться її втеча із Москви. Вона сама собі дивувалась, що зважилась на цей відчайдушний крок. Розуміла, що ті, хто ще недавно володів її тілом, мали довгі руки. Але щось їй підказувало, що треба чимшвидше втікати із Росії, інакше було мало шансів на життя.

Вона ще не розуміла, ким стане для олігарха. Звісно, його погляди в її бік були недвозначними, але далі цього поки що не йшло. Він ставився до неї радше як до доньки, ніж до жінки, яку хотів зробити коханкою, ніби очікував від неї першого кроку йому назустріч. Такий тип чоловіків їй ще був невідомий, і Маша боялася зробити щось хибне, аби знову не опинитись у Росії.

Здається, тут, в Австрії, воля витала у самому повітрі. Це п'янило Машу. Вона розуміла, що без олігарха – ніщо. Але невже він дає їй можливість керувати ним? Що насправді означає його стриманість до неї? Маша жодним чином навіть у думках не засудила б олігарха, якби він оволодів нею, бо була вдячна йому, що вдалося вирватися з лап осоружних людей – дяді Вови та полковника ФСБ. Але як далі поводити себе, вона точно не знала.

Ніхто достеменно не знав, що сталося з військовим підрозділом, в якому воював Студент. Одні казали, що його вщент знищили російські "Гради", інші – що хлопцям вдалося вирватися з Іловайського котла, а ще хтось стверджував, що вони могли потрапити в дніпропетровські лікарні після поранень. Остання версія чомусь була ближчою Студенту. Він хотів вірити, що хлопці живі. Проблема полягала в тому, що не знав ні прізвищ, ні імен своїх бойових побратимів, а лише їхні позивні. Як тут когось знайдеш?

Серце підказувало, що хтось із них дійсно міг опинитися після поранення в госпіталі, і тоді згодилась би та тисяча доларів, яку він мав від молодички в червоній міні-спідничці, зі стрункими ногами і голубими-преголубими очима. Але ж душа рвалась у бій, і треба було шукати собі інший військовий підрозділ, де б його прийняли.

Проте все за нього вирішила волонтерка, з якою він їхав у поїзді. Після цього не бачились декілька днів, навіть номерами телефонів не обмінялись, а тут випадково знову зустрілись, можна сказати, просто на вулиці. Їй потрібна була груба робоча сила, аби доставити продукти пораненим бійцям в одну із дніпропетровських лікарень. В її розпорядженні був лише водій мікроавтобуса. Старому вже під сімдесят, а, може, й більше. Він втратив єдиного сина на цій війні. Носити ящики й мішки йому було явно не під силу. Кращої кандидатури за Студента годі було відшукати.

Трохи подумавши, він пристав на пропозицію волонтерки. Все-таки спробує відшукати когось зі своїх у Дніпропетровську. Якщо не вдасться, прилаштує десь тисячу доларів. А потім знову поїде на війну.

Чутки про те, що в міському парку вечорами гвалтують жінок, доносилися до міського голови. Про це одного разу на нараді сказав і начальник Дрогославського відділу поліції. Але на цьому все й зупинилось, бо заяв від потерпілих не надходило. Потім невідомий гвалтівник на деякий час замовк, і всі подумали, що це був гастролер, який зник з їхнього міста.

Забув про це і міський голова. Проте особисто для нього розв'язка була страшною. Згвалтували його доньку. Вона якраз збиралася заміж. Він не відразу зрозумів, що сталося. Подумав, що донька посварилася зі своїм майбутнім нареченим, тому впала в депресію, аж поки дружина не виклала йому страшну таємницю.

Звісно, про весілля годі вже було думати. Тут треба малу рятувати. Міський голова любив її більше всього на світі. Тепер картав себе за те, що захопився Дзвінкою. Якби не це непотрібне кохання до закарпатської художниці, з донькою нічого би не трапилось. Так він думав. Так вбив собі в голову.

Мала замкнулася в собі, нікого не підпускала. Було боляче дивитися на неї. Вона не виходила з хати. Наступив період, коли стало лячно залишати її саму вдома. Дружина взяла відпустку і тепер ні на крок не відходила від доньки.

Міський голова попросив психіатра з поліклініки поглянути на його доньку. Той з першого погляду зрозумів, що без лікарні не обійдеться. Сказав про це міському голові.

Той був білий, як смерть. Проклинав про себе Дзвінку, звинувачуючи її у всіх своїх бідах.

51

Коли Леся відчинила двері, не відразу зрозуміла, хто стоїть перед нею. Це була сусідка – ніби з того світу.

– Ось, відпустили додому вмирати, – сказала вона, ледь стоячи на ногах. Здавалося, тіла не було. Лише очі світилися. Якийсь неземний космічний блиск.

Леся допомогла їй увійти, посадила на диван й дивилася боляче на сусідку, не знаючи що має робити. А та вже давно, мабуть, продумала, що потрібно сказати Лесі, бо говорила як по писаному, хоча кожне слово давалося їй важко.

Зрештою, все звелось до того, що сусідка дякувала Лесі за дітей, яких та годувала, коли вона лежала у лікарні. Просила, щоб дивилася за ними, коли її не стане. Родичів у Дрогославі у них нема, а ті, що розкидані по Україні, навряд чи допоможуть. Леся почала було казати сусідці, що ще рано говорити про смерть, але та перебила її й сумно усміхнулася:

– Пообіцяй, що не залишиш їх, коли я помру.

Леся зі сльозами на очах кивнула головою.

Про чоловіка сусідка сказала, що Леся може робити з ним що хоче, їй вже все одно, але ж і у неї чоловік є, рано чи пізно повернеться з війни.

А наостанок ледве промовила, бо сили вже покидали її:

– Прийдеш до мене, я покажу тобі, в чому мене ховати.

52

Десь за три дні до того, як вони приїхали до табору, їм видали теплий одяг і дозволили вискочити з вагонів, щоби трохи розім'ятись.

Навколишній світ сліпив їх, а коли Петя Онищенко роздивився, то побачив, що й не такі вже молоді чоловіки їхали з ним у вагоні. І лише трохи пізніше він второпав, що, мабуть, і він виглядає так само, як і вони. Замучені, голодні, змерзлі, невиспані, зарослі – ось якими вони були зараз в очах один одного.

На їхньому тлі конвоїри здавались вгодованими й випещеними, але все одно злими, ніби ті, кого вони охороняли, були винними в їхньому теперішньому житті. Що й казати, робота, звісно, не бий лежачого, годують від пуза, але знову ж таки – постійно в дорозі, ні випити тобі, ні розваг жодних, ні жінок. І ще треба довести цих чмуриків до місця призначення, щоби ніхто не втік і не здох.

Куди сягало око – всюди були в'язні. Куди ж їх везуть? Ніхто, здається, не хотів думати про це, але настирливі думки про найближче майбутнє все одно лізли до голови.

Ідилія тривала недовго. Пролунала команда сідати у вагони – і довгий ешелон рушив у путь.

53

Ярославові Івановичу приснився сон. З'явився до нього з тамтого світу старий Бориславський, на якого він стукав кагебістам, і сказав, що про все здогадувався ще за

життя. Але він не тримає зла на вчителя української мови та літератури, бо в ті часи кожний виживав як міг, лише просить не мордувати сина горілкою і не брати від нього книжок із домашньої бібліотеки.

Звичайно, така дивна пропозиція, нехай навіть із потойбіччя, викликала у Ярослава Івановича приступ шаленого реготу, від якого він прокинувся. Дружина дивилася на нього широко розплющеними очима, не розуміючи, що відбувається. Він промимрив, що йому щось приснилося, і відвернувся від неї. Дружина незабаром заснула, а згодом і Ярослав Іванович.

До ранку ще було далеко, і дивний сон мав продовження.

Сниться Ярославові Івановичу, що він летить кудись разом зі старим Бориславським. Явище це дивовижне, і годі його передати словами.

Ось вони пролітають над лісом. Раптом стрімко падають униз. Ярослав Іванович боїться врізатись у якесь дерево, але все минає для нього благополучно.

Перед ними – галявина. Старий Бориславський бере Ярослава Івановича за руку і кудись веде. Вони опиняються перед глибокою ямою. Старий Бориславський запитує, чи Ярослав Іванович сам скочить до ями, чи його зіштовхнути?

Ярослав Іванович розуміє, що йому треба чимшвидше втікати від цієї ями, але ноги стали ватяними, не слухають його. Він чує, що ззаду них хтось підходить, але не може озирнутися, щоби побачити, хто це.

– Тату, він сам не скочить, – каже Орест Бориславський і штовхає Ярослава Івановича зі всієї сили у плечі до ями.

Той летить дуже довго, перевертаючись, аж дух захоплює. Він бачить, що вслід за ним летять книги. Видно їхні назви і прізвища авторів. Ярослав Іванович намагається ухилятися від прямих попадань у голову, але марно. Від одного такого удару він прокидається.

Сильно болить голова. Ярослав Іванович лежить із заплющеними очима і думає, що би міг значити цей сон. Йому пророчать, аби він більше не брав книжок в Ореста Бориславського, бо може трапитися щось незбагненне?

Голова важка, ніби справді книжки вцілили у нього.

Дружина порається на кухні. Кричить йому, щоби вставав снідати, а то запізниться до школи.

54

Ліля сказала заступникові головного редактора газети, що більше тут не працює – і пішла. Здається, всі вже знали, що трапилось між нею і шефом. Ніхто її не зупинив. Ніхто не телефонував. Вона теж нікого не хотіла бачити.

Генералові інфаркту Ліля сказала, що взяла творчу відпустку, бо працює над однією дуже важливою темою. Це журналістське розслідування. На роботу ходити не треба. Добре, що є Інтернет. Здається, він повірив. Потім скаже йому, що ж насправді сталося.

А що ж насправді сталося? Ну, не може вона щодня бачити людину, яка відмовилася від їхньої дитини. Тепер Ліля терміново робила переоцінку цінностей, аби,

врешті-решт, прийти до висновку, що ніколи не кохала головного редактора газети. Це було щось інше, але не кохання. Вона не могла так жорстоко помилитись у людині. Чи все-таки правду кажуть, що кохання сліпе?

Ненависть до головного редактора газети все більше й більше наростала в ній. Але Ліля хотіла забути цього чоловіка, навіть думати про нього. Влізла в Інтернет, вишукувала всяку всячину, аби забити голову будь-яким мотлохом, але клятий головний редактор газети все ж стояв перед очима.

55

Перші страхи минули. Одного дня Соломії здалося, що вона все життя знаходиться в лікарні, і саме тут її рідний дім. Маму бачила щодня. Та намагалася всміхатися, але було видно, що якийсь тягар лежить у неї на душі. Тато приїжджав рідко. Виправдовувався. Казав, що в нього багато роботи. Соломії було байдуже. Вона переживала за маму. Їй здавалося, що коли мама без неї, тато щось їй зробить. Таке, що вже не можна буде повернути. Ніколи. Чи не все наше життя зводиться до того, що не можна чогось повернути назад? Чогось дуже-дуже важливого, без чого саме життя втрачає будь-який сенс.

Лікарка була доброю. Казала, що з Соломією все буде гаразд, вона сподівалася на гірше. Говорила це мамі в її присутності. Соломія ще не поспішала додому, хоча лікарка сказала, що на вихідні її можуть забрати, а потім доведеться ще з тиждень полікуватись, аби остаточно стати здоровою. Було видно, як напружилась мама, коли Соломія сказала, що не хоче додому. Їй краще тут. Помітила, що лікарка зболено глянула на маму, але нічого не сказала. Як вони не розуміють? Тут у неї подруги. Їм потрібна її допомога. Вони допомагають їй. А що вдома? Постійні крики між татом і мамою. Краще би вже розлучились, ніж витримувати таке щодня.

Інколи вона згадувала того хлопця, який гвалтував її. Обличчя його не бачила, бо робив це ззаду. Раніше вона так не займалася коханням. Страх поволі покидав її, але тепер Соломія думала, що якщо й підпустить до себе якогось чоловіка, то лише не ззаду.

Інколи снилися песики. Вони по-собачому займалися коханням. Соломії було весело. Уві сні. А коли прокидалася, той жахливий зґвалтований вечір знову повертався до неї. Розуміла, що скоро повернеться додому. Тато й мама знову щодня сваритимуться?

Наречений жодного разу не провідав її. Зрікся? І правильно. Кому вона така потрібна?

56

Зенону не було зрозуміле віртуальне кохання Христини до Зоряна. Це що, різновид божевілья? Здається, він готовий був пробачити дружині, якби вона з кимось зустрічалась і дійсно закохалась. А так, не бачити людину і писати йому гарні слова про кохання – що це?

Христина, впіймана на гарячому, плакала, але нічого не хотіла пояснювати Зенону, ніби чоловік був з іншої планети і не міг зрозуміти елементарних земних речей. Вона

видалила свій акаунт у Фейсбуці. Зараз треба зосередитися на народженні сина, а там видно буде.

Зенон упіймав себе на думці, що поривається розповісти Христині про Єлену. Коханням до Зоряна дружина зачепила найпотаємніші струни його душі. З'ясувалося, що він хоче жорстоко помститися Христині. Він сам нікого не кохав і сумнівався, чи мав раніше хоч якісь почуття до дружини, окрім потреби сексу. Ображене самолюбство шукало вихід. Кращої кандидатури, ніж Христина, годі було знайти. Хотілося так дошкульно вжалити її, щоби запам'ятала на все життя.

Трохи його розвіяла донечка. Русланка просила, щоби він щось намалював у її альбомі. Потім Христина довго, аж занадто довго, ніби відчувала, що коїться в душі чоловіка, розмовляла з мамою по скайпу. Відтак Зенон дивився футбол і справді трохи забув про дружину і того клятого Зоряна. А коли лягав спати, думки перекинулись до Єлени, яка завела собі нового коханця. Подумав, що ця жінка більше вартувала помсти, ніж Христина.

57

Андрієві Чернюку здавалося, що втрачає двоюрідного брата – Володю. З Сергієм все було ясно. Той був невиліковно заражений вірусом сепаратизму. Лише одного разу розмовляв з ним по скайпу. Більше не хотів. Якщо людина хвора і не хоче вилікуватись – ти за неї цього не зробиш. Мабуть, Сергій те ж саме думав про нього.

А Володя став іронічним. Україна? Визволить нас? Терпіти? Здавалося, жодні аргументи вже не діють на нього. Та й не було в Андрія Чернюка аргументів. Він говорив з точки зору української пропаганди, а Володя все глибше заплутувався в тенетах пропаганди російської. Його український дух виявився не таким міцним, як видавалося на початках. Звісно, і "руській мір" він вже не сприйме за повною програмою, але й Україна віддалялася від нього на недосяжну відстань.

Андрій Чернюк намагався стати на його місце. І не міг. Віртуальна реальність в Інтернеті зовсім інша, ніж реальне життя. Це видимість паралельного світу. Життя в Лугандонії, думав Андрій Чернюк, таке ж нереальне, така ж видимість паралельного світу, якого насправді не існує.

Якось Володя натякнув йому по телефону, що їм бажано не розмовляти. Підібрав якесь слово, якого Андрій Чернюк не запам'ятав, але зрозумів, що їх можуть підслуховувати. Відтоді телефонний зв'язок з двоюрідним братом перервався. По скайпу теж не розмовляли.

Андрієві Чернюку було боляче. Йому здавалося, що мав би запропонувати Володі переїхати до нього, в Дроголав. Мабуть, в одній розмові вже готовий був це зробити. Можливо, двоюрідний брат цього чекав. Не дочекався. З точки зору комфорту, це був би, звісно, переверот у їхньому житті. А так втрачали саме життя. Наразі родинні зв'язки між собою. Та й не знав Андрій Чернюк, як дружина на це відреагує. У цій ситуації ніби боявся насамперед втратити те, що зв'язувало його з Надійкою.

58

Поневіряння Варвари розпочалися тоді, коли вона сама собі відтяла розкішну руду

косу.

Якраз о тій порі новим начальником спеціального відділу "Об'єкту № 17" став полковник, якого прислала Москва. Подейкували, що він працював у центральному апараті ФСБ, але за якусь провину його заслали сюди. Оскільки все було на рівні чуток, ніхто не намагався копати глибше, аби не мати неприємностей.

Десь на другий чи третій день свого перебування на "Об'єкті № 17" начальник спеціального відділу зайнявся розслідуванням убивства Соні. Для нього було зрозуміло, що це саме вбивство, а не природна смерть стукачки, пов'язана з повішанням Єршової. Всі ниточки вели до Варвари.

Мабуть, начальник спеціального відділу ще не знав про особливі стосунки між генералом і Варварою, а якщо й знав, то діяв доволі сміливо. Ув'язнену під конвоєм узяли з виробництва і доставили до нього в кабінет. Вона побачила перед собою огидного товстенького чоловічка, який не досягав їй і до грудей. Коли він виклав Варварі свою версію подій, вона спокійно відповіла, що це все його фантазії.

Варвара незчулась, коли отримала удар у сонячне сплетіння. Їй стало катастрофічно бракувати повітря, а перед очима попливли різнобарвні кола. Ніби крізь сон вона чула слова начальника спеціального відділу про три доби карцеру для неї.

Уже через хвилин п'ятнадцять генерал знав, що сталося з Варварою, проте не поворухнув ані пальцем, розуміючи силу влади, яку мав начальник спеціального відділу, тим більше, що того призначили, не погодивши кандидатуру з ним, на відміну від його попередника.

59

Упіймати Віталіка було непросто. Він швидко бігав, а Нишпорка все-таки збив дихалку. Довелося гукнути Віталіка. Той зупинився, озирнувся, упізнав Нишпорку.

- Багаті будете, - буркнув, підходячи до нього. Зустріч з колишнім ментом не входила у його плани.

- Чого втікаєш? - запитав Нишпорка.

- Думав, що прийшли по мою душу, - процідив крізь зуби Віталік, даючи зрозуміти, що ця розмова йому неприємна.

- Є причини? - Нишпорка уважно спостерігав за ним.

- Була би людина, а причини знайдуться, - відповів Віталік, озираючись навкруги. Ще не вистачало, щоби хтось побачив і почув його розмову з ментом, хай і колишнім.

Помовчали.

- Мене цікавить, хто вбив маму і дружину Олега Чернишова, - почав наступ Нишпорка.

- Не я! - відразу випалив Віталік, ніби заздалегідь морально підготувався до цього запитання.

- Я знаю, що не ти, - серйозно сказав Нишпорка, щоби йому повірили. - Але ти можеш сказати, хто це зробив.

- Можу, але не скажу, бо не знаю. - Здається, Віталік несподівано для себе починав отримувати кайф саме від тону розмови. - Чутки різні ходять.

Нишпорка назвав трьох імовірних убивць матері та дружини Олега Чернишова, інформацію про яких йому підкинув підполковник СБУ.

- Навряд чи вони на таке здатні, - криво усміхнувся Віталік. - Вони стріляють. А тут ножі.

- Так хто ж це міг зробити? - запитав Нишпорка, вичікуючи на відповідь.

- Є тут один фраєрок, який багатьом заважає, - притишив голос Віталік. - Любить ножі. Любчик з Грушевського. Але я вам нічого не казав.

60

Аж поки міський голова по телефону не послав подалі багатоповерховим матом, Дзвінка не могла второпати, чому ж він не хоче її бачити. Тепер все було для неї зруйноване - прямо на очах. Минуле видавалося фантастично-неправдоподібним. Вона кохала цього чоловіка? Він кохав її?

На певний час душевний спокій Дзвінка знайшла у сторожа музею "Дрогославщина". Він на рік був старшим від неї і давно за нею впадав. Коли вночі вона несподівано прийшла до нього, не знав, що має думати. Дзвінка роздягнулася. Аж тоді останні сумніви покинули його. Він давно хотів цю дивну закарпатську художницю, картини якої робили щось невідоме з ним у його душі. Це була містика. Бідний сторож не розумів, що з ним відбувається, коли дивився на ці розлиті на полотні фарби. В його уяві вони зливалися в щось єдине й неповторне. Здавалося, Дзвінка хай скаже слово - і він виконає будь-який її наказ.

Відтоді вона частенько йшла кохатися до сторожа, аби забути свій біль. Біль до чоловіка, який так просто і нахабно порвав з нею будь-які зв'язки. Ніби це вона була винна в тому, що його Соломійка потрапила до психіатричної лікарні. Про це вже гомонів Дрогослав, хоча на початках інформація стосувалася обмеженого кола людей. Інколи їй спадало на думку те ж, до чого прийшов він: якби вони не зустрічались, донька була би здоровою. Але Дзвінка розуміла, що це не взаємозв'язане між собою. Вона взагалі могла не бути знайомою з міським головою, а Соломійка все одно неадекватно перенесла би зґвалтування.

Дзвінка зривалася серед ночі й бігла до сторожа. Нічні дрогославські вулиці бадьорили її. Секс був нетривалим. Рівно стільки, щоби задовольнити себе. На сторожа вона не звертала увагу. Брутально обривала статевий акт, якщо вже від цього чоловіка їй нічого не потрібно було. Бігла назад. Нічні дрогославські вулиці бадьорили її. Прибігала додому. Знала, що Борис не спить. Її це не турбувало. Замикалась у спальні й до ранку писала картину. Вже не думала про те, вийде полотно геніальним чи ні. Просто хотіла забути міського голову. Була зла на себе, що дозволила своєму серцю кохати людину, яка того не вартувала.

Анатолій ВЛАСЮК

(Далі буде)